

วารสาร

ปราชญ์ ประชาคม

Journal of Scholar Community

ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม 2568

E-ISSN : 2822-1052 (Online)

วารสารปราชญ์ประชาคม

Journal of Scholar Community

ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม 2568

E-ISSN: 2822-1052 (Online)

ที่ปรึกษา

พระพรหมศากยวงศ์วิสุทธิ์, ดร.

พระมหาวีจิตร กลยานจิตโต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.เกศินี ประทุมสุวรรณ

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

นางสาวภาวพรรณ กิจประเสริฐ

ออกแบบปก

นายสุริยาทิศ โพธิ์ประสิทธิ์

กองบรรณาธิการ

พระครูสุนทรธรรมโสภณ, รองศาสตราจารย์ ดร.

พระมงคลธรรมวิธาน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

ศาสตราจารย์ ดร.อภิชัย พันธเสน

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์

ศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา

รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย ดุลยเกษม

รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวดี

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรณรงค์ สกฤตศรี

รองศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เริงธรรม

รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวุฒิ สมยานะ

รองศาสตราจารย์ ดร.อุสา สุทธิสาคร

รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลรัตน์ ศิริรินทร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี ขุนทองจันทร์

รองศาสตราจารย์ประจวบ ประเสริฐสังข์

รองศาสตราจารย์ พล.ต.ท.ดร.กิตติธนต์ เลอวงศ์รัตน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ภู่อระกูล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวินท์ ศาสนพิทักษ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนิดา ภักดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีบุญช่วย ศรีเปรม

ดร.นรา ขำคม

วัดเสนาหา นครปฐม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยรังสิต

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิประจำฉบับ

รองศาสตราจารย์ ดร.อนิรุทธิ์ สติมัน
รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ อิงอาจ
รองศาสตราจารย์ ดร.ปราณีต ม่วงนวล
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวุฒิ สมยานะ
รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณวีร์ บุญคุ้ม
รองศาสตราจารย์ ดร.จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย
รองศาสตราจารย์ เจษฎา บุญมาโฮม
พระมหาอรุณ ปญญารุโณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีบุญช่วย ศรีเปรม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เริงวิษญ์ นิลโคตร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรเชษฐ์ โทอิน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อดุลย์ คนแรง
พระมหาภาณุวิษญ์ ภาณุวิชโช, ดร.
ดร.สมปอง จันทคง
ดร.เบญจพร ดีขุนทด
ดร.รัชต์ชีวา แซ่ตัน
ดร.ปัญญา ธรรมบุตร
ดร.นิพล เชื้อเมืองพาน

บทบรรณาธิการ

ความรักชาติ คือ การให้ความสำคัญกับความรักต่อคนในชาติเป็นอันดับแรก
ส่วนคลั่งชาติ คือ การยกให้ความเกลียดชังต่อผู้อื่นที่ไม่ใช่พวกตนมีความสำคัญเหนือสิ่งใด
(Charles de Gaulle)

วารสารประชาคมประชาคม ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 ของกรกฎาคม-สิงหาคม 2568 ความไม่จริงยังยืนได้กลืนกินสรรพสิ่งไปตามกาลเวลา และวันนี้ 29 สิงหาคม มีการลั่นระฆังว่า “รอด หรือ ไม่รอด” ชะตากรรมที่กำหนดโดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้มีมติเสียง 6 ต่อ 3 ชี้อัดให้นางสาวแพทองธาร ชินวัตร พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พร้อมด้วยคณะรัฐมนตรี ด้วยข้อกล่าวหาที่ไม่พิทักษ์เกียรติภูมิของชาติและถือเอาประโยชน์ส่วนตนเหนือประเทศ ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ มีลักษณะเป็นการเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์ในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของไทย

สืบจากคลิปเสียงการสนทนาลับของผู้นำทั้งสองประเทศระหว่างกัมพูชากับไทยหลุดลอยสู่สาธารณะ ต้นเหตุจากกรณีพิพาทเรื่องเขตแดนอันยาวนานระหว่างประเทศ ลุกกลามเป็นความขัดแย้งทางทหาร การปะทะกันจบจบจนเป็นสงคราม ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก โดยแต่ละประเทศต่างได้ยึดอุดมการณ์ “ชาตินิยม” ท่ามกลางสายตาชาวโลกที่ต่างพรียกเรียกร้องให้ตระหนักแน่นในแนวทางสันติภาพ ยึดหลัก “มนุษยธรรม” ต่อกัน ให้ทุกฝ่ายสงบศึกด้วยการเจรจาที่ประเทศมาเลเซีย แล้วตกลงยุติยุทธวิธีทางทหารทุกประการ แม้กระนั้นก็ตาม ประเทศไทยยังคงมีความหวาดระแวงเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง

ไทยนี้รักสงบ แต่ถึงรบไม่ขลาด เอกราชจะไม่ให้ใครข่มขี่
สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี เถลิงประเทศชาติไทยทวีมีชัยชโย

อนึ่ง ในรอบสองเดือนที่ผ่านมา ความฉาวโฉ่ของฝ่ายศาสนจักรไทย จากปัญหาการละเมิดพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ระดับพระราชคณะ พระสังฆาธิการชั้นผู้ใหญ่ เช่น เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าอาวาส พระอารามหลวง ตลอดถึงพระสงฆ์ที่ได้รับความศรัทธาอย่างท่วมท้นจากมหาชนทั่วทุกสารทิศ เช่น วัดพระบาทน้ำพุ ลพบุรี ที่ต่างได้ละเมิดพระวินัยอย่างร้ายแรง ด้วยการยกยอกทรัพย์สินของวัดที่ชื่อว่าสมบัติสาธารณะนำไปใช้เป็นเอกสิทธิ์ส่วนตัวและให้กับบุคคลหรือสีกาผู้ใกล้ชิดเป็นจำนวนมหาศาลนั้น ได้สร้างความตกตะลึงบนทอนศรัทธาประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์ไทยอย่างมาก นับเป็นประวัติศาสตร์หน้าใหม่ที่ใคร ๆ ต่างไม่คาดคิดว่า จะปรากฏขึ้นในสมัยที่องค์กรอันได้ชื่อว่าส่งเสริมคุณธรรม จะเป็นผู้ที่ไร้คุณธรรมเสียเอง โดยปัญหาที่น่าละอายของเหล่าอัครชีทั้งหมดนี้ล้วนมาจากความเห็นแก่ตัวที่ไร้ขีดจำกัด ละเลยบกพร่องต่อหน้าที่ ขาดสมณสัญญา จึงเปิดโอกาสให้กิเลสฝ่ายต่ำครอบงำจนนำไปสู่จิตที่มีตม เป็นผลทำให้การบริหารชีวิตผิดวิสัยในแนวทางปฏิบัติของพระพุทธองค์

สำหรับผู้ที่ยังไม่รู้แล้ว โลกใบนี้คือโลกของพวกเขาทั้งหมด
หากสำหรับผู้ที่ยังคงหลับ โลกใบนี้คือโลกอันมีตมของเขาเพียงผู้เดียว
(Heraclitus)

ท้ายที่สุด วารสารปราชญ์ประชาคม ได้ตระหนักว่ามนุษย์ทุกคนคือเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณค่า มีหน้าที่ในการนำพาตนเองไปอยู่ในผืนดินที่เหมาะสม เพื่อให้ได้เติบโตและเบ่งบานอย่างสง่างามเต็มศักยภาพในแบบที่ตนเอง และสังคมคาดหวังสร้างสรรค์สู่สาธารณะ ดังนั้น การสร้างพื้นที่การเรียนรู้เพื่อการขัดเกลา ใฝ่ระวังผลกระทบต่อสังคมไทย จึงเป็นหน้าที่และแรงใจให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมขับเคลื่อนงานวิชาการเพื่อพัฒนาชาติบ้านเมืองให้สมบูรณ์ด้วยสุขภาวะทางร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม ตลอดไป

บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

บทความวิจัย	
ชาตินิยมทางเศรษฐกิจของจอมพล ป. พิบูลสงครามกับการสร้างความเป็นสถาบันการศึกษา นิยมในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย	1-16
สยาม เสรีราษฎร์	
ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะครูยุคโลกพลิกผันของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา	17-34
วริยาพัชร วรภัทร์สรกุล, ระวีง เรืองสังข์ และสมศักดิ์ บุญปุ่	
ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติที่มีต่อความสามารถด้านการพูด สื่อสารของนักศึกษาระดับอนุปริญา	35-52
ศรัณย์ ขนอม และอุบลวรรณ ส่งเสริม	
การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3	53-66
มารุต สวนจันทร์ และพงษ์ศักดิ์ รวมชมรัตน์	
ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3	67-78
เยาวมาลย์ จุ้ยเอี่ยม และพงษ์ศักดิ์ รวมชมรัตน์	
แนวทางการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3	79-92
สุวิวัฒน์ บัวศรีแก้ว และสาโรจน์ เผ่าวงศากุล	
ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2	93-107
พีระพงศ์ แนวประเสริฐ, อดุลย์ พิมพ์ทอง และวานิช ประเสริฐพร	
การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้รายวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 1	108-122
พิมพ์นิภา คำทอง และภานุมาศ หมอสินธ์	
รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ	123-135
พระสรพจน์ ปญญารโ (จุลละโพธิ)	
รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านต้นตอง ตำบลปิงหลวง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน	136-151
มาโนชญ์ ขายครอง, อภิชัย คุณิพงษ์ และรุ่งทิพาห์ สุขารมย์	

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ จังหวัด กลุ่มอู่ข้าวอู่น้ำ	152-169
สาททากญจน์ บุญยัง, ภูวดล จุลสุคนธ์ และธัญนันท์ ทองบุญตา	
ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาบุรีรัมย์	170-182
รัฐนันท์ รถทอง	
The relationship between domestic tourists' motivation factors and their intention to revisit ecotourism destinations: A case study of Preah Monivong Bokor national park, Cambodia	183-197
Sor Sreng, Suthira Sitthikun, Winitra Leelapattana and Weerapon Thongma	
Folk culture patterns and dissemination in Xiangshan cultural area of Guangdong Province	198-207
Haiyan Xie and Manoon Tho-ard	
บทความวิชาการ	
การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนภูมิปัญญาส้มโอบนเครือข่ายศรัทธาฐานอัตลักษณ์เกาะลัดอีแท่น อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	208-224
นิภาวรรณ เจริญลักษณ์, นริศรา กรุดนาค และเริงวิษญ์ นิลโคตร	
จิตสาธารณะของพลเมืองไทยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง	225-237
วิณาภรณ์ แดงจ้อย, ธัญญภัทร์ ศรีเนธิยวสิน และนฤมล คำอ่อน	
กระบวนการพิจารณาบทความ	238

ชาตินิยม

ทางเศรษฐกิจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการสร้างความเป็นสถาบันการศึกษานิยม ในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย

สยาม เสรีราษฎร์^{1*}

รับบทความ: 20 มีนาคม 2568 แก้ไขบทความ: 10 พฤษภาคม 2568 ตอรับบทความ: 12 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการก่อตัวของค่านิยมสถาบันการศึกษานิยมในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย โดยศึกษาด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ผ่านการวิจัยเอกสารทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า การก่อตัวขึ้นของค่านิยมดังกล่าวเกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีจุดประสงค์เพื่อจัดอิทธิพลของชาวจีนในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งนโยบายดังกล่าวส่งผลทำให้นโยบายแรงงานมีความเป็นชาตินิยมทางเศรษฐกิจเพื่อกีดกันชาวจีนไปด้วย ดังที่เห็นได้จากการตรากฎหมายเพื่อสงวนอาชีพบางอาชีพให้เฉพาะคนไทยเท่านั้นที่สามารถทำได้ ส่วนอาชีพช่างก่อสร้างซึ่งถือว่าชาวจีนมีอิทธิพลอย่างมาก ถ้าหากตรากฎหมายเพื่อสงวนให้เป็นของคนไทยโดยตรง จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงใช้วิธีการปลูกฝังค่านิยมความเป็นกลุ่มก้อนในหมู่แรงงานช่างก่อสร้าง เพื่อดึงอาชีพช่างก่อสร้างให้มาเป็นอาชีพของคนไทยอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งในขณะนั้นแหล่งผลิตช่างก่อสร้างมีเพียงโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย ทำให้โรงเรียนต้องปลูกฝังการรักพวกพ้อง รักในวิชาชีพช่างก่อสร้างและรักในสถานศึกษารวมถึงอัตลักษณ์ของสถานศึกษาทุกอย่างไปด้วย จนเป็นค่านิยมสถาบันการศึกษานิยมมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ จอมพล ป. พิบูลสงคราม การสร้างชาติ โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย

¹ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* อีเมล: maicc43@gmail.com

The Economic Nationalism of Field Marshal Plaek Phibunsongkhram and Educational Institutionism Forming in Uthenthawai Building School

Siam Sereerat ^{1*}

Abstract

This research aims to study how the values of “Educational Institutionism” in Uthenthawai Building School arose. The study was conducted using qualitative research methods, using historical research through historical document research as a tool for the study. The study’s findings indicate that the formation of these values arose from the implementation of economic nationalism policies during the government of Field Marshal Plaek Phibunsongkhram, aimed at reducing Chinese influence in the economy. This policy also affected labor policies with an economic nationalism agenda, specifically to exclude Chinese people. For instance, laws were passed to restrict certain professions to Thai nationals only. In the case of the construction profession, where the Chinese had significant influence, direct legislation to reserve the profession for Thais could have negatively impacted economic development. Therefore, the government used the approach of instilling a sense of unity among construction workers, gradually promoting construction work as a profession for Thais. At that time, the only institution producing construction workers was Uthenthawai Building School, which was instilled with a sense of love for peers, love for the construction profession, and love for the school and its identity. These values, thus, became part of the institutional values that remain in place today.

Keywords: Economic Nationalism, Field Marshal Plaek Phibunsongkhram, National Building, Uthenthawai Building School

¹ Master of Arts in Government Department of Government Faculty of Political Science Chulalongkorn University

* Email: maicc43@gmail.com

บทนำ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตอุเทนถวาย หรือที่ในอดีตผู้คนรู้จักกันในชื่อ โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย เป็นสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนด้านการช่างและวิศวกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเฉพาะทางด้านการก่อสร้าง (อุเทนรำลึก, 2490) บรรดาศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันของสถานศึกษาดังกล่าวไม่ได้มีชื่อเสียงเฉพาะในด้านความสามารถทางการปฏิบัติงานในวงการก่อสร้างเท่านั้น แต่ยังมีชื่อเสียงในเรื่องของความเป็นกลุ่มก้อนอย่างล้นเกินอีกด้วย ดังที่สะท้อนได้จากคำขวัญที่บรรดาศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันของอุเทนถวายต่างระลึกถึงอยู่เสมอ นั่นก็คือ "อุเทนถวาย ดินแดนพระอาทิตย์ไม่เคยตกดิน" (ม้ง สบ.55, 2557) ซึ่งหมายความว่าผู้ที่จบการศึกษาจากรั้วโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายจะไม่วันตกอับซึ่งจะมีเพื่อน พี่ น้อง ร่วมสถานศึกษาและร่วมอาชีพก่อสร้างมาช่วยเหลือจนเจือกันอยู่เสมอ นั่นแสดงถึงความรักใคร่กลมเกลียวกันระหว่างศิษย์ร่วมสถานศึกษาอย่างเหนียวแน่น อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นความรักต่อสถานศึกษาและวิชาช่างก่อสร้างที่สถานศึกษาของตนเปิดสอนอีกด้วย ซึ่งผู้เขียนเรียกความรักพวกพ้อง ความรักในสถานศึกษาและความรักในวิชาชีพช่างก่อสร้างโดยรวมว่าค่านิยมแบบ "สถาบันการศึกษานิยม" (Educational Institutionism) ปรากฏการณ์ดังกล่าวมีที่มาจากนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีการใช้โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจในการกีดกันชาวจีนออกจากเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในวิชาชีพช่างก่อสร้าง

งานวิจัยนี้จึงมุ่งทำความเข้าใจปรากฏการณ์ชาตินิยมทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการเกิดขึ้นของค่านิยมสถาบันการศึกษานิยมในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงในประเด็นของการสร้างค่านิยมสถาบันการศึกษานิยมในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายยังไม่เคยมีการศึกษาขึ้น มีเพียงแต่การศึกษาชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเท่านั้น ซึ่งมีมิติที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ในด้านของผลกระทบของชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามต่อแรงงานที่มักจะเข้าไปกีดกันแรงงานต่างชาติและปกป้องแรงงานไทยอย่างที่ได้เห็นได้จากงานของผาณิต ทรงประเสริฐ (2527) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่าชาตินิยมทางเศรษฐกิจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มุ่งเน้นที่จะผลักดันชาวต่างชาติออกจากระบบเศรษฐกิจรวมถึงตลาดแรงงาน โดยการที่รัฐบาลจะเข้าควบคุมธุรกิจและการอุตสาหกรรมของชาวต่างชาติ ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ชาวไทยประกอบธุรกิจและอุตสาหกรรมแข่งขันเพื่อขจัดอิทธิพลชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนออกจากระบบเศรษฐกิจและตลาดแรงงาน ซึ่งในท้ายที่สุดกลับไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเนื่องจากไม่มียุทธศาสตร์ในการดำเนินนโยบายอย่างเป็นระบบ จึงประสบกับปัญหาในเรื่องห่วงโซ่อุปทานของธุรกิจ อุตสาหกรรมที่ไม่มีประสิทธิภาพ ธุรกิจของชาวไทย

จึงทยอยล่มสลายลง แต่ในทางตรงกันข้ามชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประสบความสำเร็จในการสร้างแนวคิดชาตินิยมในหมู่ประชาชนไทย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นแรงงานขับเคลื่อนรัฐ ทำให้แนวคิดชาตินิยมในการกีดกันชาวต่างชาติแพร่กระจายเป็นวงกว้าง สอดคล้องกับงานของ ปรีดาร์ตน์ พัฒนะพิชัย (2544) ที่ได้ศึกษานโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง พบว่าดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจในยุคสมัยดังกล่าว ได้มีการปลุกระดมให้ประชาชนมีมุมมองต่อชาวต่างชาติในแง่ลบ โดยเฉพาะชาวจีน เช่น การปลุกระดมคนไทยให้เรียกรถยนต์แดนอินโดจีนคืนจากฝรั่งเศส อีกทั้งนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจยังถูกใช้เป็นการสร้างความชอบธรรมเพื่อกลบกลืนปัญหาความไม่พอใจของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลในสภาวะสงครามอีกด้วย

จากข้อค้นพบของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งสองงาน ต่างชี้ให้เห็นว่าชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่งผลต่อความคิดของประชาชนโดยเฉพาะแรงงาน ทำให้แรงงานไทยในขณะนั้นรู้สึกว่าชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนเป็นภัยคุกคามผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตน ซึ่งกรอบความคิดดังกล่าวย่อมครอบคลุมแรงงานทุกวงการอาชีพรวมไปถึงแรงงานช่างก่อสร้างซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เป็นความสนใจของงานวิจัยครั้งนี้

สถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Institutionalism)

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชาตินิยมทางเศรษฐกิจในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการสร้างค่านิยมสถาบันการศึกษานิยมในโรงเรียนช่วงก่อสร้างอุเทนถวาย จำต้องค้นคว้าทางประวัติศาสตร์เพื่อหาจุดเริ่มต้นของค่านิยมดังกล่าวในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในงานวิจัยครั้งนี้จึงใช้สถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์เป็นกรอบคิดในการศึกษา

สถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์หรือสถาบันนิยมใหม่เชิงประวัติศาสตร์ (Historical Institutionalism) เป็นแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาการเมือง ที่มุ่งความสนใจไปที่ศึกษาลักษณะสถาบันรัฐหรือสถาบันทางสังคมที่ส่งผลต่อตัวแสดงทางการเมืองต่าง ๆ อีกทั้งยังพิจารณาสถาบันที่กำหนดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองกลุ่มต่าง ๆ กับองค์กรทางการเมือง รวมถึงความสัมพันธ์ในมิติของปัจเจกบุคคลอีกด้วย โดยใช้กระบวนการทางประวัติศาสตร์ในการลำดับเหตุการณ์เพื่อฉายภาพให้เห็นวิวัฒนาการของโครงสร้างทางการเมืองและพิจารณาบทบาทของตัวแสดงทางการเมืองที่มีต่อกระบวนการทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว โดยเน้นที่ลำดับเวลา เส้นทางเปลี่ยนแปลงหรือจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่ส่งผลต่อการหล่อหลอมพฤติกรรมทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อชี้ให้เห็นถึงการต่อสู้ทางอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงแต่ละกลุ่มตลอดช่วงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่จะส่งผลทำให้การทำงานของสถาบันทางการเมืองและเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (Steinmo, 2008) เช่น สงคราม การปฏิวัติ การชุมนุมประท้วง การเปลี่ยนรัฐบาลหรือแม้แต่จุดเปลี่ยนของนโยบายสาธารณะ อีกทั้งยังมองว่าสถาบันที่เกิดขึ้นใหม่หรือที่ผ่านการปฏิรูป ล้วนถูกผลักดันเข้าสู่พื้นที่ทางการเมืองพร้อม ๆ กับตัวแสดงทางการเมืองอื่น ๆ สถาบันเหล่านี้จะเข้าสู่สังเวียนทางการเมืองในการขับเคลื่อนระหว่างสถาบันต่าง ๆ ภายใต้อำนาจหน้าที่ของตน อีกทั้งสถาบัน

เหล่านี้นั้นจะต้องเผชิญกับความขัดแย้งทางการเมืองที่ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากสถาบันต่าง ๆ ไม่ได้ดำรงความเป็นกลางในทางตรงข้ามนั้นสถาบันดังกล่าวมีความสลับซับซ้อนและมีบทบาทกำหนดโครงสร้างความขัดแย้งระหว่างตัวสถาบันกับตัวแสดงอื่น ๆ ในการเมืองอยู่เสมอ

การทำความเข้าใจแนวทางการศึกษาสถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์จำเป็นต้องทำความเข้าใจแนวคิดการพึ่งพาเส้นทาง (Path Dependence) เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการวิเคราะห์ของสถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดระยะรอยต่อสำคัญ (Critical Juncture) และแนวคิดระยะผลิตซ้ำ (Reproduction) (Pierson, 2000)

1. แนวคิดการพึ่งพาเส้นทาง (Path Dependence) เป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ที่นำมาปรับใช้กับแนวการศึกษาสถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์ (Paul Pierson, 2000) โดยมีนิยามว่า

"กระบวนการที่เหตุการณ์หรือการตัดสินใจอันอยู่นอกเหนือความคาดหมายส่งผลให้เกิดการสถาปนาสถาบันที่มีแนวโน้มอยู่รอดเป็นระยะเวลานานและจำกัดทางเลือกอื่นทั้งหมดที่เป็นไปได้สำหรับตัวแสดงในอนาคต แม้แต่ทางเลือกที่อาจจะให้ประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลสูงกว่าในระยะยาวหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือสาเหตุที่เกิดขึ้นภายหลังนั้นขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ก่อนหน้านี้เป็นสำคัญ แม้ว่าจะไม่ทั้งหมด" (Pierson, 2000, 482)

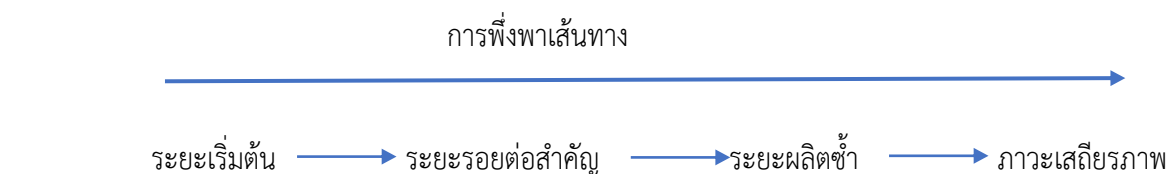
กล่าวคือการพึ่งพาเส้นทางหมายถึงกระบวนการที่เหตุการณ์การตัดสินใจในอดีต สามารถกำหนดผลลัพธ์ได้ในระยะยาวมาจนถึงปัจจุบันและจะส่งผลต่อความเป็นไปของสถาบันในอนาคต แนวคิดดังกล่าวถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายสถาบันทางการเมือง สถาบันทางเศรษฐกิจและพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงใช้วิเคราะห์พฤติกรรมองค์กรในศาสตร์การบริหาร

2. แนวคิดระยะรอยต่อสำคัญ (Critical Juncture) เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่มีความสำคัญไม่แพ้กันต่อแนวทางการศึกษาสถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์ แนวคิดดังกล่าวได้รับความนิยมเพื่อนำมาใช้ศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์เชิงเปรียบเทียบ อีกทั้งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการศึกษาจุดกำเนิดทางการเมือง การปฏิรูปทางการเมืองของโครงสร้างสถาบันที่สำคัญที่จะส่งอิทธิพลในระยะยาวต่อการกระทำของสถาบันนั้น ๆ นักสถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์มุ่งศึกษาระยะรอยต่อที่สำคัญในฐานะจุดตั้งต้นกระบวนการการพึ่งพาเส้นทาง (Path Dependence) โดยมุ่งเน้นไปที่จุดเปลี่ยนในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญของเหตุการณ์อันเป็นหมุดหมายของการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่และผลลัพธ์เชิงสาเหตุในระยะยาวนั้นก็เป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ของจุดเปลี่ยนในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อนั้นเอง (Pierson, 2000) อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าช่วงเวลาหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่เกิดขึ้นในรูปแบบที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคมจะนำไปสู่ความเป็นไปของเส้นทางที่ก่อรูปสภาพปัจจุบันแตกต่างกันไป กล่าวคือ ระยะรอยต่อสำคัญเป็นช่วงเวลาที่ทำให้สถาบันเกิดการเปลี่ยนแปลงจากแนวทางหนึ่งไปสู่อีกแนวทางหนึ่ง หลังการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอาจจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ไม่แน่นอนในช่วงเวลา

ที่สำคัญ แม้จะมีทางเลือกให้ตัดสินใจที่หลากหลายก็ตาม แต่ถ้าหากเลือกทางใด ทางหนึ่งแล้วก็ยากที่จะเปลี่ยนและการเลือกดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความเป็นไปของสถาบันนั้น ๆ ในอนาคต (Collier, Berins and Collier, David 2002)

3. แนวคิดระยะผลิตซ้ำ (Reproduction) คือแนวคิดที่อธิบายว่าเมื่อมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นในระยะเริ่มต้นในช่วงแรกและสถาบันเลือกเส้นทางใดเส้นทางหนึ่งอันเกิดจากภาวะหัวเลี้ยวหัวต่อที่บังคับให้เลือกจากระยะรอยต่อสำคัญดังที่ได้อธิบายไปแล้ว เมื่อสถาบันเลือกเส้นทางนั้นแล้วจะเข้าสู่ "ระยะผลิตซ้ำ" (Paul Pierson, 2000) อันจะเป็นช่วงที่เริ่มสร้างเสถียรภาพโดยการผลิตซ้ำเส้นทางที่เลือกจนเกิดเสถียรภาพหรือทำให้สถาบันนั้น ๆ เกิดความชอบธรรมขึ้นมาเนื่องจากเป็นมรดกของประวัติศาสตร์ในอดีตที่ร้อยเรียงผ่านการพึ่งพาเส้นทางดังกล่าว (Thelen & Steinmo, 1992) ดังนั้นในมุมมองของนักสถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์ สถาบันจึงเป็นผลผลิตที่เกิดจากมรดกตกทอดของการต่อสู้ดิ้นรนหรือปะทะสังสรรค์ทางการเมืองจากสายธารประวัติศาสตร์ในอดีตที่ผ่านร้อนผ่านหนาว ผ่านทางแยกที่เกิดจากความขัดแย้งที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อให้ต้องเลือกเส้นทางของสถาบัน ทั้งหมดนี้หล่อหลอมให้เกิดเป็นสภาวะที่เป็นอยู่ของสถาบันหนึ่ง ๆ ในปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุป แนวทางสถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์เป็นกรอบวิเคราะห์ในทางการเมืองที่พิจารณาถึงความสัมพันธ์ของสถาบันทางการเมืองในเชิงประวัติศาสตร์ของสถาบัน ว่ามีวิวัฒนาการและการดำเนินไปของสถาบันนั้น ๆ ในอดีตอย่างไร ซึ่งล้วนมีความหมายและส่งผลกระทบต่อสภาพในปัจจุบันของสถาบัน ที่เรียกว่าการพึ่งพาเส้นทาง โดยการพิจารณารอยต่อของเหตุการณ์สำคัญที่เป็นจุดเปลี่ยนในประวัติศาสตร์ที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นไปของสถาบันทางการเมือง ก่อนที่ผลที่เกิดจากการตัดสินใจจากจุดเปลี่ยนจะถูกผลิตซ้ำจนทำให้เกิดเสถียรภาพจนกลายเป็นบรรทัดฐานเชิงสถาบันในที่สุด โดยสามารถพิจารณาองค์ประกอบของแนวคิดสถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์ได้ตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบของแนวคิดสถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์

ที่มา: ฐิติ พวงศ์เจริญ, 2559, 109 อ้างใน ศิวพล ชมภูพันธ์, 2552, 12

ในงานวิจัยครั้งนี้จะเน้นไปที่การอธิบายในช่วงระยะรอยต่อสำคัญที่ส่งผลทำให้เกิดค่านิยมสถาบันการศึกษานิยมในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย อันเป็นจุดกำเนิดให้ค่านิยมดังกล่าวกลายเป็นบรรทัดฐานเชิงสถาบันที่ใช้ปฏิบัติการในหมู่ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ศึกษาด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ผ่านการวิจัยเอกสารทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) ในส่วนของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จะรวบรวมหลักฐานจากเอกสารทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์การเมือง ประวัติการก่อตั้งโรงเรียน ช่างก่อสร้างอุเทนถวาย นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจในยุครัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม หนังสืองานรำลึกของสถานศึกษา หนังสือรุ่น หนังสืองานศพ วรรณกรรม บทความ งานวิจัยและงานเขียนวิชาการ โดยมีลำดับขั้นตอนในการใช้และตีความหลักฐานดังนี้ (Tosh, 1985)

1. การรวบรวมหลักฐาน (Evidence Collection) ผู้วิจัยให้ความสำคัญไปที่หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นหลัก เนื่องจากช่วงเวลาที่ผู้วิจัยศึกษานั้นเป็นช่วงเวลาในยุคประวัติศาสตร์ที่มีเอกสารลายลักษณ์อักษรที่แจ่มชัด ผู้วิจัยแบ่งหลักฐานออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ หลักฐานขั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง

หลักฐานขั้นต้น (Primary Sources) หมายถึงหลักฐานที่บันทึกขึ้นในเวลาร่วมสมัยกับเหตุการณ์ที่ศึกษา อันได้แก่ เอกสารทางราชการ หนังสือพิมพ์ รายงานการประชุม จดหมายเหตุ โดยหลักฐานประเภทนี้เป็นหลักฐานที่มีความใกล้ชิดกับข้อเท็จจริงมากที่สุด ผู้วิจัยตระหนักดีว่าเอกสารทางประวัติศาสตร์บางประเภท เช่น หนังสือพิมพ์ มีความเป็นไปได้ว่านักหนังสือพิมพ์ในอดีตย่อมมีค่านิยมที่อาจจะมโนคติและความเอนเอียงแอบแฝงในการเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในเหตุการณ์นั้น ๆ จึงต้องมีการวิพากษ์หลักฐานโดยละเอียดก่อนนำมาใช้ในการทำการวิจัย

หลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources) หมายถึง งานเขียนหรืองานวิจัยที่ได้รวบรวมอย่างเป็นระบบในรูปของบทความหรือบันทึกในสมัยหลังที่เขียนถึงเหตุการณ์ในอดีตโดยการอ้างอิงหลักฐานขั้นต้น หลักฐานประเภทดังกล่าวผู้วิจัยตระหนักดีว่าเป็นหลักฐานที่ผ่านการตีความจากผู้เขียนเอกสารนั้น ๆ ย่อมมีค่านิยมที่ผ่านการตีความของผู้แต่งเอกสารและหลักฐานดังกล่าวมีความห่างไกลจากเหตุการณ์จริง การจะนำเอกสารประเภทนี้มาใช้จึงต้องผ่านการวิพากษ์หลักฐานอย่างระมัดระวังด้วยเช่นกัน

2. กระบวนการสกัดความจริงจากหลักฐาน หลักฐานประเภทต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้รวบรวมมาแล้วนั้นยังไม่สามารถนำมาใช้ในงานวิจัยได้ในทันที ต้องนำมาตรวจสอบว่าหลักฐานนั้นรายงานความจริงมากน้อยเพียงใด ซึ่งดังที่ได้กล่าวไปว่าหลักฐานนั้นอาจจะมีความเคลือบแคลงไปด้วยค่านิยมของผู้แต่งเอกสารนั้น ๆ เช่น ผู้แต่งอาจจะหลีกเลี่ยงการให้ความเห็นที่ทำให้ต้นตระกูลของตนเสื่อมเสีย เป็นต้น ดังนั้นจึงต้องนำหลักฐานนั้นมาผ่านกระบวนการสกัดความจริงจากหลักฐานเสียก่อน โดยการวิพากษ์หลักฐาน ตีความหลักฐาน และวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของข้อมูลจากหลักฐานดังกล่าว

ผลการวิจัย

ผลวิจัยพบว่าโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายก่อตั้งขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2477 ก่อนการขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งบรรยากาศในช่วงเวลาดังกล่าวเต็มไปด้วยอุดมการณ์ชาตินิยมเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว (ฉัตรพล ใจจริง, 2563) ต่อมาในยุคสมัยของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นรอยต่อสำคัญที่ทำให้ค่านิยมสถาบันศึกษานิยมในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายก่อตัวขึ้น ซึ่งเกิดจากการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจที่จำเป็นต้องปลูกฝังให้แรงงานเกิดความเป็นกลุ่มก้อนโดยการปลูกฝังให้รักและสามัคคีกัน รวมไปถึงการรักในวิชาชีพของตนเพื่อสร้างเศรษฐกิจในระบอบการปกครองใหม่ด้วยลัทธิชาตินิยมทางเศรษฐกิจ หลังจากนั้นในยุคสมัยต่อมาแม้ว่าจะไม่ได้ใช้ชาตินิยมทางเศรษฐกิจในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจแล้วก็ตาม แต่มรดกความรักใคร่กลมเกลียวที่ถูกปลูกฝังในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายจนเกิดเป็นค่านิยมสถาบันศึกษานิยมก็ถูกผลิตซ้ำบ่อยครั้ง จนเกิดเป็นค่านิยมที่มีเสถียรภาพที่ใช้อยู่ติดกันภายในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย แม้จะยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยมาจนถึงปัจจุบัน โดยผลการวิจัยจะแบ่งการอธิบายออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ชาตินิยมทางเศรษฐกิจในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีต่อแรงงานและชาตินิยมทางเศรษฐกิจกับการปลูกฝังค่านิยมสถาบันศึกษานิยมในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย

ชาตินิยมทางเศรษฐกิจในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีต่อแรงงาน

นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีต่อแรงงานเป็นไปเพื่อขจัดอิทธิพลของชาวจีนในระบบเศรษฐกิจซึ่งรวมถึงในตลาดแรงงานซึ่งเป็นกลไกหนึ่งในระบบเศรษฐกิจ จึงทำให้มีการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเพื่อกีดกันแรงงานชาวจีนและเพื่อสงวนให้อาชีพในหลายวิชาชีพเป็นอาชีพเฉพาะที่คนไทยสามารถทำได้เท่านั้น ในกระบวนการกีดกันชาวจีนนี้เองจึงจำเป็นต้องปลูกฝังให้แรงงานไทยมีความรักและสามัคคีกัน โดยมีชาวจีนเป็นภัยคุกคาม ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

1. การขจัดอิทธิพลของชาวจีนในตลาดแรงงานในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม หากให้ชาวจีนมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจทั้งในทางการค้าและแรงงานต่อไป จะเกิดปัญหาแก่ความมั่นคงทางการเมืองและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของชาติ อีกทั้งยังต้องการแก้ปัญหาการว่างงานที่เป็นปัญหามาอย่างยาวนานตั้งแต่ระบอบเก่า (อัครราพร กุมุทพิสมัย, 2532) จึงได้ส่งเสริมให้คนไทยประกอบกิจการค้าขายแข่งกับชาวจีน โดยที่รัฐบาลช่วยลดความสามารถในการแข่งขันของชาวจีนลง เพื่อให้กิจการของคนไทยเติบโตขึ้นมาแทนที่ โดยการยกเลิกสมาคมต่าง ๆ ของชาวจีนและหวงห้ามชาวจีนไม่ให้อยู่อาศัยในบางพื้นที่ มีการปิดโรงเรียนจีนซึ่งเป็นแหล่งการศึกษาและเครือข่ายลูกหลานชาวจีนที่จะเป็นผู้ประกอบกิจการธุรกิจในอนาคต อีกทั้งยังควบคุมกิจการทางเศรษฐกิจของชาวจีนอย่างใกล้ชิดทั้งการค้าและแรงงาน ในด้านการค้าได้บังคับให้ร้านค้าจดทะเบียนการค้าโดยมีภาษาไทยกำกับเพื่อสะดวกต่อการจดจำและตรวจสอบจากรัฐ ส่วนในด้านแรงงานได้มีการออกพระราชบัญญัติสงวนอาชีพบางอาชีพไว้ให้เฉพาะคนไทย เห็นได้จากการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพ

และวิชาชีพสำหรับคนไทยพุทธศักราช 2485 (ผาณิต ทรงประเสริฐ, 2527) โดยมีวิชาชีพที่สงวนไว้เฉพาะคนไทยด้วยกัน 28 อาชีพ ส่วนในอาชีพที่ชาวจีนยึดครองและมีอิทธิพลอย่างเข้มแข็งที่ไม่สามารถกัดกันทางตรงได้ เนื่องจากจะทำให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจก็ให้ “สมาคมวิชาชีพ” ที่รัฐส่งเสริมจัดตั้งขึ้น (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2527) เป็นเครื่องมือในการลดอิทธิพลของชาวจีนในอาชีพนั่นแทน

นอกจากนั้นยังมีการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อปลุกเร้าแรงงานคนไทยในวิชาชีพต่าง ๆ ตั้งใจขยันทำงาน โดยกระตุ้นว่าถ้าหากไม่กระตือรือร้น แรงงานชาวจีนที่มีอยู่ในประเทศจะแย่งงานแย่งอาชีพของคนไทยไปจะทำให้คนไทยยากจน อดอยากและจะทำให้ประเทศชาติล่มจมในที่สุด (ปริตารัตน์ พัฒนพิชัย, 2544) จึงเห็นได้ชัดว่าการขจัดอิทธิพลของชาวจีนในตลาดแรงงาน นัยยะหนึ่งก็คือการสร้างให้ชาวจีนเป็นศัตรูร่วมกันของแรงงานในประเทศ

2. ปลุกฝังให้แรงงานรักและสามัคคีกัน เมื่อสร้างให้ชาวจีนเป็นศัตรูร่วมกันของแรงงานก็ย่อมต้องสร้างให้เกิดความสามัคคีในหมู่แรงงานภายในประเทศ ซึ่งการปลุกฝังให้แรงงานรักและสามัคคีกันกระทำโดยการจัดตั้งสมาคมวิชาชีพ เพื่อเป็นกลุ่มผลประโยชน์ของวิชาชีพนั้น ๆ ในการดูแลและเอื้อประโยชน์ให้แก่กันภายในกลุ่มวิชาชีพของตน เพื่อลดอิทธิพลของชาวจีนในอาชีวดังกล่าว โดยภายในสมาคมวิชาชีพก็ได้มีการปลุกฝังให้คนในวิชาชีพเดียวกันรักในวิชาชีพของตนและปลุกใจให้ต้องขยันทำงานเพื่อสร้างชาติ ซึ่งตลอดยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีสมาคมวิชาชีพเกิดขึ้นมากมาย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2527) รวมไปถึงสมาคมช่างก่อสร้างซึ่งเป็นอาชีพที่ชาวจีนยึดครองและมีอิทธิพลอย่างเข้มแข็งตั้งแต่ในรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ไม่ได้เป็นอาชีพที่สงวนไว้ให้คนไทยเนื่องจากประเทศยังต้องการแรงงานช่างเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจ จึงให้ชาวจีนสามารถทำได้ไปพลางก่อน แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้ใช้สมาคมช่างก่อสร้างเป็นเครื่องมือเพื่อค่อย ๆ กัดกันอาชีพช่างออกจากอิทธิพลของชาวจีน โดยใช้โรงเรียนช่างเฉพาะทางที่เปิดสอนเฉพาะวิชาเกี่ยวกับงานก่อสร้างอย่างโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายที่ผลิตบุคลากรด้านช่างก่อสร้างเป็นเครื่องมือ แต่กระบวนการดังกล่าวยังไม่ได้มีขึ้นทันทีในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม สมัยที่ 1 เนื่องจากในยุคดังกล่าวเป็นช่วงที่ต้องเผชิญกับสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ทำให้โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายต้องย้ายสถานที่จัดการเรียนการสอนเนื่องจากถูกกองทัพญี่ปุ่นบุกยึดสถานศึกษา (ห้องสมุดของนายอึ้ง, (ม.ป.ป.); อุเทนรำลึก, 2490) เมื่อสงครามยุติลงพร้อมกับการขึ้นสู่อำนาจอีกครั้งในสมัยที่ 2 ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในปี 2490 (ผาณิต ทรงประเสริฐ, 2527) จึงได้มีการจัดตั้งสมาคมช่างก่อสร้างอุเทนถวายขึ้นในปี 2491 (อุเทนรำลึก, 2508) ที่มีลักษณะเหมือนประหนึ่งสมาคมวิชาชีพไปในคราวเดียวกัน จึงได้มีการปลุกฝังค่านิยมเรื่องความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความรักพวกพ้อง การเอื้อประโยชน์ให้แก่กัน ความรักวิชาชีพช่างที่สถานศึกษาตนทำการสอนและความรักในสถานศึกษา เพื่อทยอยยึดวิชาชีพช่างก่อสร้างให้มาเป็นของคนไทย

หลักฐานที่สะท้อนถึงการปลุกฝังค่านิยมสถาบันการศึกษานิยม เพื่อสร้างความเป็นกลุ่มไว้ใช้ในการกัดกันชาวจีนออกจากตลาดแรงงานก่อสร้าง มีปรากฏในหนังสือรำลึกของโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายปี 2490 อย่างชัดเจน จากคำพูดของอาจารย์ดิเรก อิศรางกูร ณ อยุธยา อดีตอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนช่าง

ก่อสร้างอุเทนถวายระหว่างปี 2487 ถึง 2501 ซึ่งเป็นช่วงที่เป็นสมัยของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยมี

ความว่า

“ในการศึกษาหาความรู้ความชำนาญให้ความสามารถพอจะออกไปทำงานให้เป็นเงินได้และผู้ที่จะออกไปประกอบอาชีพอยู่แล้วก็ขอให้อดทนทำงานให้เป็นเงินต่อไป ให้สมกับที่ค่า ๑ คำนี้เป็นคำขวัญของเราชาวก่อสร้าง มิใช่ใครเขาจะเห็นว่าเราหากินแปลก จะเย้ยหยันหรือจะถูกบีบคั้นจากเพื่อนอาชีพต่างชาติ ก็ขอให้พวกเราได้ร่วมมือร่วมใจกัน สามัคคีกัน ช่วยเหลือกัน มานะ อดทน ดึงเอาอาชีพนี้เข้ามาอยู่ในมือพวกเราให้มากขึ้นและมากขึ้น” (อุเทนรำลึก, 2490, 17)

จากถ้อยความดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการปลูกฝังให้ “ร่วมมือร่วมใจสามัคคีช่วยเหลือกัน มานะ อดทน เพื่อดึงเอาอาชีพนี้เข้ามาอยู่ในมือของพวกเราให้มากขึ้นและมากขึ้น” นั้นจึงสะท้อนได้ว่าชาตินิยมทางเศรษฐกิจกับการปลูกฝังค่านิยมสถาบันศึกษานิยมในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายมีความเชื่อมโยงในทางตรงต่อกัน อีกทั้งยังมีปรากฏถ้อยความว่า “จะถูกบีบคั้นจากเพื่อนอาชีพต่างชาติ” นั้นหมายถึงจะถูกชาวเงินในวิชาชีพก่อสร้างแย่งงานนั่นเอง ซึ่งสะท้อนได้ชัดเจนว่าค่านิยมสถาบันศึกษานิยมมุ่งที่จะกีดกันชาวเงินออกจากตลาดแรงงานช่างก่อสร้าง

ชาตินิยมทางเศรษฐกิจกับการปลูกฝังค่านิยมสถาบันศึกษานิยมในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย

นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่งผลต่อการปลูกฝังค่านิยมสถาบันศึกษานิยมในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายในฐานะสถานศึกษาบ่มเพาะแรงงานช่างก่อสร้างด้วยกัน 3 ประการ ได้แก่ การสร้างความรักและความสามัคคี การสร้างความรักในอุเทนถวายและการสร้างความรักต่อวิชาชีพช่างก่อสร้าง

1. การสร้างความรักและความสามัคคี ถูกสร้างโดยการสร้างสถาบัน (Institution) อย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นเพื่อสะดวกต่อการรวมกลุ่มก้อนและการออกคำสั่ง สถาบันดังกล่าวนั้นก็คือ “ระบบรุ่น” ซึ่งระบบรุ่นพี่รุ่นน้องของโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายนั้นปลูกฝังให้เพื่อนร่วมรุ่นมีความสมัครสมานสามัคคีกันไม่ทอดทิ้งกันและรุ่นพี่ต้องดูแลรุ่นน้องไม่ว่าจะอยู่ในสถานศึกษาหรือนอกสถานศึกษา ไม่ว่าจะจบการศึกษาไปแล้วหรือยังศึกษาอยู่ ลักษณะดังกล่าวมาจากคำสอนของอาจารย์สว่าง สุขัคคานนท์ ผู้ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้สอนของโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายในยุครัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นบุคคลที่เป็นที่เคารพรักของศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน เนื่องจากเป็นผู้ที่ปลูกฝังคำสอนต่าง ๆ ให้ลูกศิษย์รักและสามัคคีกัน รวมไปถึงความรักสถานศึกษาและรักในวิชาชีพช่างก่อสร้างของตน ซึ่งชื่อของท่านมักจะถูกเล่าจากรุ่นสู่รุ่นว่าเป็นอาจารย์ผู้มีคุณูปการต่อโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย ทำให้ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันมีความนับถือต่อท่านเป็นอย่างมากในส่วนอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจการเมือง อาจารย์สว่างเป็นผู้ที่มีแนวคิดชาตินิยมอย่างชัดเจน สะท้อนได้จากหนังสืองานศพของท่านมักจะเขียนเรื่องราวและคำพูดของท่านที่เกี่ยวกับความรักและอุทิศตนเพื่อชาติอยู่เสมอ (สว่าง สุขัคคานนท์, 2517) อีกทั้งในหนังสืองานศพของอาจารย์สว่างยังระบุให้เห็นอย่างชัดเจนว่าอาจารย์สว่าง

มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมให้เกิดความรักและความสามัคคีขึ้นในหมู่ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน โดยเป็นผู้แต่งคำขวัญให้แก่โรงเรียนความว่า “ถ้าเรารักสมัครจิต ก็ต้องคิดสมัครมือ ถิ่นสินน้ำเงินคือ ที่รวมรักสมัครคง” (สว่ง สุขัคคานนท์, 2517, 66) ซึ่งเป็นการทำเพื่อสร้างระบบอุปถัมภ์ภายในโรงเรียน รวมไปถึงภายในวิชาชีพก่อสร้างเพื่อหวังผลที่จะกีดกันเอาอาชีพช่างก่อสร้างออกจากอิทธิพลของชาวจีนตามนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยคำขวัญดังกล่าวยังถูกใช้เป็นคำขวัญประจำโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อมีระบบรุ่นพี่รุ่นน้องเกิดขึ้นแล้ว ย่อมมีการปลูกฝังค่านิยมให้เอื้อและรักษาผลประโยชน์ให้แก่พวกพ้องร่วมสถานศึกษาของตน ซึ่งเป็นไปเพื่อการกีดกันชาวจีนออกจากวิชาชีพช่างก่อสร้างได้ง่ายขึ้น โดยการเอื้อผลประโยชน์ในวิชาชีพก่อสร้างให้แก่กันภายในระบบรุ่นดังกล่าว ดังเห็นได้จากคำกล่าวขานที่เล่าต่อจากรุ่นสู่รุ่นว่า “อุเทนถวายเป็นดินแดนที่พระอาทิตย์ไม่เคยตกดิน” หมายถึงผู้ที่จบการศึกษาจากโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายจะไม่มีทางตกทุกข์ได้ยากเนื่องจากรุ่นพี่รุ่นน้องและเพื่อนร่วมสถานศึกษาจะช่วยเหลือดูแลกันตลอดชีวิตและเอื้อประโยชน์ให้แก่กัน ไม่มีทางตกอับเหมือนพระอาทิตย์ที่ไม่เคยตกดิน อีกทั้งยังมีปรากฏหลักฐานในงานเขียนในหนังสือรำลึกของโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย ที่กล่าวถึงการช่วยเหลือเพื่อนร่วมสถานศึกษาที่ตกทุกข์ได้ยากให้เข้ามาเป็นข้าราชการ ซึ่งเกิดขึ้นประมาณปี 2490 ถึง 2495 (อุเทนรำลึก, 2490) ที่เป็นช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

2. การสร้างความรักในอุเทนถวาย การสร้างให้เกิดความรักและความหวงแหนต่อสถานศึกษามีขึ้นทั้งในแง่ที่เป็นสถานที่ที่จับต้องได้ทางภูมิศาสตร์และสัญลักษณ์ทางจิตใจเกี่ยวกับสถานศึกษา เช่น ตราประจำสถานศึกษา สีประจำสถานศึกษาและวันสำคัญของสถานศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาช้านานในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย ทั้งยังถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นความรู้สึกหวงแหนร่วมกันของศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน ว่าจะต้องรักและหวงแหนสถานศึกษาของตน ดังในกรณีของนักเรียนช่างก่อสร้างออกมาคัดค้านการย้ายสถานศึกษาในกรณีพิพาทที่ดินกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เป็นกรณีพิพาทมาตั้งแต่ปี 2518 (ฐานเศรษฐกิจ, 27 ก.พ. 2567) หรือในการทะเลาะวิวาทกับสถานศึกษาคู่อริทุกครั้งก็มักจะเป็นประเด็นเรื่องของศักดิ์ศรีที่เกิดจากความรักสถานศึกษา จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าความรักและหวงแหนสถานศึกษาของศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันของโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายเป็นสิ่งที่มีความอย่างเข้มข้นยาวนานเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งค่านิยมดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม กล่าวคือเพื่อให้วิชาชีพช่างก่อสร้างมีสถานะทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็งเพื่อที่จะขับเคลื่อนประเทศชาติได้จะต้องมีสถาบันที่รับรองการดำรงอยู่ของวิชาชีพ จึงต้องปลูกฝังค่านิยมให้รักในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย ซึ่งเป็นเสมือนแกนกลางความเป็นกลุ่มก้อนของวิชาชีพก่อสร้าง เนื่องจากเป็นแหล่งบ่มเพาะวิชาชีพดังกล่าว จึงทำให้เกิดการให้ความสำคัญกับสัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของสถานศึกษาในทุกมิติ ทั้งความรักและหวงแหนในสถานที่ทางภูมิศาสตร์ที่สถานศึกษาตั้งอยู่ รวมไปถึงสัญลักษณ์ทางจิตใจอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสถานศึกษาไม่ว่าจะ

เป็นสี่ประจำสถานศึกษา ตราสัญลักษณ์และวันสำคัญของสถานศึกษา ซึ่งสิ่งทำให้เกิดค่านิยมความรักในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เกิดจากการปลูกฝังค่านิยมของอาจารย์สว่างตามถ้อยความของท่านที่ว่า

“ถ้าข้าพเจ้าสามารถแหวกหัวใจมาพูดกับเราได้ ข้าพเจ้าก็จะพูดว่า ข้าพเจ้าเกิดที่นี่ อยู่ที่นี่และก็จะรักขอตายที่นี่ ที่ซึ่งเปรียบเสมือนร่มโพธิ์ร่มไทรของข้าพเจ้า ข้าพเจ้ารักผืนแผ่นดินนี้เพียงชีวิต แม้แต่เพียงเศษธุลี ขอแต่เพียงได้อยู่ในรอบรั้วสีน้ำเงินขององค์พระวิษณุเท่านั้น” (สว่าง สุขัคคานนท์, 2517, 67)

คำกล่าวของอาจารย์สว่างดังกล่าวสะท้อนถึงการปลูกฝังค่านิยมความรักในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของสถานศึกษา ที่ทำให้ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันรู้สึกยึดเหนี่ยวและพร้อมที่จะปกป้องสถานศึกษาได้ทุกเมื่อ

ในส่วนของสิ่งที่แสดงถึงการให้ความสำคัญกับสัญลักษณ์ทางจิตใจของสถานศึกษาปรากฏอยู่ในหนังสือรำลึกของโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ปี 2490 ถึง 2500 ไม่ว่าจะเป็นสีน้ำเงินซึ่งเป็นสีประจำสถานศึกษา รวมไปถึงวันสถาปนาสถานศึกษานั้นก็คือวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ล้วนแล้วแต่ถูกให้ความสำคัญและผลิตซ้ำอยู่บ่อยครั้ง (อุเทนรำลึก, 2490, อุเทนรำลึก, 2508, อุเทนรำลึก, 2507, อุเทนรำลึก, 2505)

3. การสร้างความรักต่อวิชาชีพช่างก่อสร้าง ต้นกำเนิดของโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายเป็นสถานศึกษาที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อจัดการเรียนการสอนวิชาชีพเฉพาะทางด้านงานก่อสร้างดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ประกอบกับลัทธิชาตินิยมทางเศรษฐกิจที่จำต้องสร้างเศรษฐกิจของชาติหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เพื่อให้แรงงานตั้งใจประกอบสัมมาอาชีพเพื่อสร้างเศรษฐกิจในระบอบการปกครองใหม่ อีกทั้งยังต้องการที่จะขจัดอิทธิพลชาวเงินออกจากระบบเศรษฐกิจ จึงทำให้ต้องมีการปลูกฝังค่านิยมความรักในวิชาชีพช่างก่อสร้างให้แก่แรงงานที่จะออกไปประกอบอาชีพเป็นช่างก่อสร้าง โดยผลจากการปลูกฝังค่านิยมให้รักในวิชาชีพก่อสร้างยังส่งผลมาถึงปัจจุบัน ดังที่เห็นตัวอย่างชัดเจนที่สุดนั่นก็คือการปิดตัวลงของสาขาวิชาวิศวกรรมเคมีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตอุเทนถวาย ซึ่งเป็นสาขาวิศวกรรมที่ไม่เกี่ยวกับการก่อสร้างอย่างสาขาวิศวกรรมโยธาและสถาปัตยกรรม โดยถูกปิดหลักสูตรลงเนื่องจากไม่มีผู้สนใจเข้าศึกษาต่อ ซึ่งเป็นเพราะชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยดังกล่าวมาตั้งแต่ครั้งยังเป็นโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายในความรับรู้ของผู้คนทั่วไปและนักเรียนที่จะเข้าศึกษาต่อว่าเป็นสถานศึกษาเฉพาะทางที่มีชื่อเสียงด้านวิชาการก่อสร้าง ลักษณะดังกล่าวเป็นผลมาจากนำเสนออัตลักษณ์ของสถานศึกษาในเรื่องของความรักในวิชาชีพมาตั้งแต่ในอดีต ดังนั้นหลักสูตรที่มีพื้นที่เกี่ยวข้องกับสาขาอื่นที่ไม่ใช่งานก่อสร้างที่พยายามจัดการศึกษาขึ้นในยุคหลังจึงไม่เป็นที่นิยมในหมู่นักเรียนที่สนใจศึกษาต่อ

การสร้างความรักในวิชาชีพช่างก่อสร้างสะท้อนผ่านการสร้างรูปเคารพซึ่งเป็นเทวดาประจำช่างก่อสร้าง นั่นก็คือพระวิษณุกรรมปางช่างก่อสร้าง ที่สร้างขึ้นเป็นรูปปั้นประจำโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายมาตั้งแต่แรกเริ่มการก่อตั้งสถานศึกษา โดยมีพระเทวาภินิมิตครูช่างผู้เป็นที่นับถือกันในวงการช่างในสมัยนั้นเป็นผู้กำหนดและออกแบบเทวดาจารย์ประจำสถานศึกษาและปั้นขึ้นในปี 2477 (อุเทนรำลึก, 2490) โดย

พระเทพวชิรมิตได้ให้ภาพพระวิษณุกรรมรูปแบบของโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายเป็นรูปแบบทำยื่น มีรูปร่างที่แข็งแรงเป็นชายชาตรีมีกล้ามเนื้อสวยงาม ลักษณะท่าทางยืนตรงตระหง่าน หน้าตาดูดีน่าเชื่อถือใจจริงเอาใจต่อการทำงาน ซึ่งสื่อถึงจิตวิญญาณของความเป็นช่างก่อสร้างที่ต้องทำงานอย่างหนักและสมบุกสมบัน มีเครื่องทรงเหมือนชนชั้นสูงสวมมงกุฎ พระหัตถ์ซ้ายถือไม้ฉากและลูกดิ่งซึ่งเป็นเครื่องมือของช่างก่อสร้างที่ใช้วัดความเที่ยงตรงและพระหัตถ์ขวาถือไม้ฉากซึ่งเป็นเครื่องมือช่างก่อสร้างที่ใช้วัดระยะสิ่งของที่มีความยาวมาก อันสื่อถึงความเป็นช่างก่อสร้างที่ต้องมีความซื่อตรง แม่นยำทั้งในการทำงานและการใช้ชีวิต ซึ่งรูปเคารพดังกล่าวมาพร้อมกับการปลูกฝังค่านิยมเรื่องความรักในวิชาชีพและสอนให้ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันทุกคนจงใช้ปรัชญาการดำเนินชีวิตตามแบบพระวิษณุกรรมดังกล่าว นั่นก็คือรักในวิชาชีพช่างของตนและซื่อตรงเสมือนลูกดิ่งและไม้ฉากที่อยู่ในพระหัตถ์ของพระวิษณุกรรม

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่าชาตินิยมทางเศรษฐกิจในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่งผลต่อการสร้างค่านิยมสถาบันการศึกษานิยมในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายอย่างมีนัยยะสำคัญ โดยชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ **ประการแรก** การจัดอิทธิพลชาวจีนในระบบเศรษฐกิจโดยเฉพาะในตลาดแรงงาน เพื่อสงวนให้อาชีพต่าง ๆ เป็นของคนไทย **ประการที่สอง** ปลูกฝังให้แรงงานไทยรักและสามัคคีกัน ซึ่งเป็นหนึ่งในบรรยากาศทางสังคมในยุคชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีการปลูกฝังให้รักและสามัคคีกันภายในชาติ ซึ่งลักษณะ 2 ประการนี้เองที่ทำให้มีการปลูกฝังค่านิยมสถาบันการศึกษานิยม ได้แก่ ความรักและความสามัคคี ความรักในสถานศึกษาของตน และความรักในวิชาชีพช่างก่อสร้างในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย เพื่อใช้โรงเรียนดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการจัดอิทธิพลชาวจีนในระบบเศรษฐกิจโดยเฉพาะในตลาดแรงงานช่างก่อสร้าง ซึ่งส่งผลทำให้ค่านิยมสถาบันการศึกษานิยมไปสร้างความเป็นกลุ่มให้แก่แก่นักเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายจนกลายเป็นวัฒนธรรมประจำองค์กรมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ ผาณิตทรงประเสริฐ (2527) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่าชาตินิยมทางเศรษฐกิจของจอมพล ป. พิบูลสงครามมีการผลักดันชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนออกจากระบบเศรษฐกิจรวมถึงออกจากตลาดแรงงาน อีกทั้งในงานดังกล่าวยังชี้ให้เห็นว่ามีการกีดกันชาวต่างชาติแพร่กระจายเป็นวงกว้างในสังคมไทย อีกทั้งยังมีการปลูกฝังให้คนไทยมีความรักและสามัคคีกันอีกด้วย และสอดคล้องกับงานของปรีดาร์ตนัน พัฒนะพิชัย ที่ชี้ให้เห็นว่านโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง โดยมีเนื้อหาปลุกกระตормให้ประชาชนมีมุมมองต่อชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนในแง่ลบ และปลูกฝังให้ประชาชนมีความรักชาติรวมไปถึงมีความรักและสามัคคีกัน

ในที่นี้ จึงเห็นได้ว่าการสร้างค่านิยมสถาบันการศึกษานิยมในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายมีความสัมพันธ์กับชาตินิยมทางเศรษฐกิจในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งใช้โรงเรียนดังกล่าวเป็น

เครื่องมือในการจัดอิทธิพลของชาวจีนในระบบเศรษฐกิจโดยเฉพาะในตลาดแรงงานช่างก่อสร้าง จึงจำต้องมีการสร้างความเป็นกลุ่มให้รักและสามัคคี รักในสถานศึกษาและรักในวิชาชีพช่างก่อสร้าง เพื่อย่อยต่อการกีดกันชาวจีนออกจากวิชาชีพช่างก่อสร้างและให้อาชีพดังกล่าวมาเป็นของคนไทยในที่สุด

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชาตินิยมทางเศรษฐกิจในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามกับการก่อกำเนิดค่านิยมสถาบันการศึกษานิยมในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายที่มีลักษณะให้ความสำคัญกับความเป็นกลุ่ม ความรักและสามัคคีกัน ความรักในวิชาชีพช่างก่อสร้างและความรักในสถานศึกษาของตน ถูกปลูกฝังขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จากนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ เพื่อกีดกันชาวจีนออกจากเศรษฐกิจ โดยในช่วงแรกของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม สมัยที่ 1 ยังไม่ได้มีความเข้มข้นมากนัก เนื่องจากอยู่ในสภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 การปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวมาเพิ่มขึ้นอย่างเข้มข้นในช่วงการขึ้นสู่อำนาจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม สมัยที่ 2 ซึ่งเป็นรอยต่อสำคัญที่ทำให้ค่านิยมสถาบันการศึกษานิยมฝังรากลึกในโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย ก่อนจะถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การรับน้อง การบอกเล่าปลูกฝังจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านทางเพลงและคำขวัญต่าง ๆ จนทำให้ค่านิยมสถาบันการศึกษานิยมมีเสถียรภาพฝังรากลึกอย่างเหนียวแน่นมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายผู้เขียนสามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ นโยบายเยาวชนและนโยบายส่งเสริมอาชีวศึกษา

1. นโยบายเยาวชน เนื่องจากในปัจจุบันสังคมไทยต้องเผชิญกับปัญหาการทะเลาะวิวาทของนักเรียนช่าง ซึ่งโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายหรือมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตอุเทนถวายเป็นหนึ่งในสถานศึกษาที่ก่อเหตุการณ์ทะเลาะวิวาทอยู่บ่อยครั้ง อีกทั้งยังเป็นสถานศึกษาแรกเริ่มที่ก่อเหตุทะเลาะวิวาทคู่กับโรงเรียนช่างกลปทุมวันหรือสถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน ซึ่งปัญหาการทะเลาะวิวาทของนักเรียนช่างล้วนเกิดจากค่านิยมสถาบันการศึกษานิยมทั้งสิ้น โดยค่านิยมดังกล่าวกระตุ้นให้เกิดความเป็นกลุ่มก้อนในเรื่องความรัก ความสามัคคีกันในหมู่ศิษย์ร่วมสถานศึกษาเดียวกัน รวมไปถึงการสร้างควมศักดิ์สิทธิ์ให้แก่สถานศึกษา จนนำไปสู่การหวงแหนสถานศึกษาอย่างล้นเกิน

งานวิจัยครั้งนี้จึงสามารถเป็นแนวทางในการออกแบบนโยบายเพื่อสลายค่านิยมสถาบันการศึกษานิยมลง เช่น การออกแบบระบบชั้นปีของนักเรียนช่างให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างผู้ที่ศึกษาอยู่เดิมและผู้เข้ามาศึกษาใหม่ กล่าวคือ สร้างความเป็นเพื่อนที่มีลักษณะเท่าเทียมกันมากกว่าการเป็นระบบอาวุโสแบบรุ่นพี่รุ่นน้อง ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการยกเลิกระบบรุ่นและการยกเลิกการรับน้องแบบอำนาจนิยม อันเป็นมูลเหตุแห่งความขัดแย้งที่นำไปสู่การก่อเหตุทะเลาะวิวาท

2. นโยบายส่งเสริมอาชีวศึกษา โดยเฉพาะประเภทช่างอุตสาหกรรม มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจให้แก่ประเทศรายได้สูงในหลายประเทศ แต่ในประเทศไทยการศึกษาช่างอุตสาหกรรมกลับไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร เนื่องจากภาพลักษณ์ในทางลบของนักเรียนช่างที่เกิดจากการก่อเหตุทะเลาะวิวาทกันอยู่บ่อยครั้ง งานวิจัยครั้งนี้จึงสามารถใช้ในการออกแบบนโยบายส่งเสริมภาพลักษณ์ของนักเรียนช่างเพื่อดึงดูดเยาวชนให้สนใจเข้าศึกษาต่อในสาขาดังกล่าวมาก เพื่อผลิตแรงงานช่างฝีมือที่มีคุณภาพตอบโจทย์กับการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรมต่อไป

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ในการศึกษาประเด็นเรื่องชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในอนาคต ควรมีการวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชาตินิยมทางเศรษฐกิจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับความพยายามในการสร้างอุตสาหกรรมในยุคดังกล่าว ว่าเหตุใดจึงไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างอุตสาหกรรมในทางตรงกันข้ามกับชาตินิยมทางเศรษฐกิจในประเทศอื่น เช่น ญี่ปุ่น เยอรมนี กลับประสบความสำเร็จ แม้ว่าการสร้างอุตสาหกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยชาตินิยมทางเศรษฐกิจในทั้ง 2 ประเทศ จะถูกผลักดันโดยระบอบการปกครองที่ไม่ใช่ระบอบประชาธิปไตยก็ตามทีและควรศึกษาต่อยอดว่าชาตินิยมทางเศรษฐกิจสามารถนำมาใช้สร้างอุตสาหกรรมในระบอบประชาธิปไตยได้หรือไม่ เพื่อที่จะเป็นองค์ความรู้ต่อยอดการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีความแข็งแกร่งไปพร้อมกับการพัฒนาการเมืองให้เปิดกว้างขึ้น เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2527). การแสวงหาระบบเศรษฐกิจใหม่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองไทย. ใน *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ.2484 มุานิติโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฐานเศรษฐกิจ. (27 กุมภาพันธ์ 2567). "ย้ายอุเทนถวาย" 48 ปี ชุตราคมข้อพิพาทที่ดิน. <https://www.thansett akij.com/news/general-news/589490>.
- ณัฐพล ใจจริง. (2563). *ตามรอยอาทิตยอุทัย: แผนสร้างชาติไทยสมัยคณะราษฎร*. มติชน.
- ปรีดาร์ตน์ พัฒนพิชัย. (2544). *นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- Chula-Digivese. <https://digiverse.chula.ac.th/info/item/dc:33433>
- ผาณิต ทรงประเสริฐ. (2527). *นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 - 2487 มุานิติโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภุรี พวงค์เจริญ. (2558). *สภาวะเส้นทางบังคับ: รัฐศาสตร์บนฐานประวัติศาสตร์*. รัฐศาสตร์สาร.

- มั่ง สบ.55. (2557). *ก้าวแรกในอุเทนถวาย*. <https://ryuruntaro.blogspot.com/>.
- ศิวพล ชมภูพันธ์. (2552). “การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบัน” ใน *แนวทางสถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สว่าง สุชัคคานนท์. (2517). อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงอาจารย์สว่าง สุชัคคานนท์. รุ่งเรืองการพิมพ์.
- ห้องสมุดของนายอิง. (ม.ป.ป.). การซ่อมสะพานพุทธโดยนักเรียนช่างกล หลังสงครามมหาเอเชียบูรพา. <https://pubhtml5.com/tnmh/ebpr/basic/>
- อัจฉราพร กมฺพิสมัย. (2532). *ปัญหาภายในสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ 2475: ภาพสะท้อนจากงานเขียนทางหนังสือพิมพ์*. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุเทนรำลึก. (2490). *อุเทนรำลึก พ.ศ. 2490*. โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย.
- _____. (2505). *อุเทนรำลึก พ.ศ. 2505*. โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย.
- _____. (2507). *อุเทนรำลึก พ.ศ. 2507*. โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย.
- _____. (2508). *อุเทนรำลึก พ.ศ. 2508*. โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย.
- Collier, B. & Collier, D. (2002). *Shaping the political arena: Critical junctures, the labor movement, and regime dynamics in latin america*. Princeton University Press.
- Tosh, J. (1985). The raw materials. In *The pursuit of history* (pp. 88-119). Longman.
- Thelen, K. & Steinmo, S. (1992). *Historical Institutionalism in Comparative Politics*. Cambridge University Press.
- Pierson, P. (2000). Increasing Returns, Path Dependence, and the Study of Politics. *American Political Science Review*, 94(2), 251-267.
- Steinmo, S. (2008). Historical institutionalism. In & Porta, D. D. & Keating, M. (Eds.) *Approaches and methodologies in the social sciences: A pluralist perspective*. (pp. 118-138). Cambridge University Press

ความต้องการ

จำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะครู
ยุคโลกพลิกผันของสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาวริยาพัชร วรภัทร์สรกุล^{1*}ระวิง เรืองสังข์²สมศักดิ์ บุญปุ³

รับบทความ: 4 มีนาคม 2568 แก้ไขบทความ: 21 เมษายน 2568 ตอรับบทความ: 30 เมษายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะครูยุคโลกพลิกผันของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรคือผู้บริหารและครูหัวหน้าวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 400 คน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย ได้รับแบบสอบถามกลับมา จำนวน 398 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา การวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องมือสำหรับการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน เลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนด การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์เชิงเนื้อหา และตรวจสอบด้วยเทคนิคสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการจำเป็น ตามสภาพที่ปฏิบัติจริง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่คาดหวัง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และพบประเด็นสำคัญดังนี้คือ การพัฒนาด้านหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษา การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การจัดการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประยุกต์ใช้สื่อนวัตกรรมเพื่อการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมการเป็นพลเมืองดี การจัดการความรู้และสรุปบทเรียน และการประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม 2) ความต้องการจำเป็นที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง 4 คือ ภาวะผู้นำ ศีลภาวะ จิตภาวะ และปัญญาภาวะ และ 3) แนวทางการพัฒนาความต้องการจำเป็น ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา การส่งเสริมกรอบคิดแบบเติบโต การสร้างสังคมการเรียนรู้ และการพัฒนาสมรรถนะการเป็นผู้นำ

คำสำคัญ: ความต้องการจำเป็น สมรรถนะครู ยุคพลิกผัน

¹⁻³ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา

* อีเมล: wariyaphat6990@gmail.com

Needs Assessment to Develop Teacher Competencies in the VUCA World of Schools under the Primary Educational Service Area Office

Wariyaphat Woraphatsorakul ^{1*}

Rawing Ruangsank ²

Somsak Boonpoo ³

Abstract

This research aims to study the essential needs for developing teachers' competencies in an era of global disruption within educational institutions under the Office of Primary Education Service Area. A mixed-method approach was employed, comprising both quantitative and qualitative research. For the quantitative research, the population consisted of administrators and academic department heads from educational institutions under the Office of Primary Education Service Area, totaling 400 individuals. A simple random sampling method was used, yielding 398 completed questionnaires. The data were analyzed using descriptive statistics. For the qualitative research, in-depth interviews were conducted using semi-structured interview guidelines. Ten key informants were purposively selected based on specific criteria and focus group discussions were conducted. Content analysis was employed, and data reliability was ensured using triangulation techniques. The findings revealed that: 1) The actual needs, as practiced, were rated at a high level overall while the expected needs were rated at the highest level overall. Key issues identified included: 1.1 Curriculum development aligned with the institutional context, 1.2 Learning management design, 1.3 Learner-centered management, 1.4 Application of innovative tools for learning management, 1.5 Learning management promoting morality and good citizenship, 1.6 Knowledge management and lesson summaries, and 1.7 Participatory evaluation. 2) The needs consistent with the principles of the Four Bhāvanās were: 2.1 Physical Development (Kāya Bhāvanā) 2.2 Moral Development (Sīla Bhāvanā) 2.3 Mental Development (Citta Bhāvanā) and 2.4) Intellectual Development (Paññā Bhāvanā). 3) Guidelines for addressing the identified needs included: 3.1 Promoting lifelong learning, 3.2 Developing problem-solving skills, 3.3 Encouraging a growth mindset, 3.4 Building a learning community, and 3.5 Developing leadership competencies.

Keywords: Needs Assessment, Competencies, VUCA World Era

¹⁻³ Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phra Nakhon Si Ayutthaya

* Email: wariyaphat6990@gmail.com

บทนำ

การศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างคนที่มีคุณภาพและสร้างสังคมที่ดีขึ้นในประเทศ โดยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมและสถานการณ์เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 โดยประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญและทุ่มเทในการพัฒนาการศึกษาเพื่อปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นพลวัต เพื่อสร้างสังคมและองค์กรที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพของประชากรเพื่อให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ส่งเสริมให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดี สร้างสังคมคุณธรรม จริยธรรม และเสริมความเป็นไทยให้สามารถก้าวข้ามไปสู่การพัฒนาและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันและอนาคต การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในการศึกษาจะส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้ประเทศไทยสามารถเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับโลกอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) การจัดการและบริหารการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างสมรรถนะหลักในสภาวะปกติถัดไปหรือสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งประกอบด้วยด้านความรู้ ทักษะ และทักษะชีวิต การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลรวมถึงการศึกษาแนวทางใหม่ ๆ ในการเตรียมการจัดการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญโดยเฉพาะการเตรียมการจัดการเรียนรู้ที่ต้องตอบสนองโลกที่เปลี่ยนแปลงไป (ภาวิธ ทองโรจน์, 2566; ธงชัย สมบูรณ์, 2563) การส่งเสริมให้บุคลากรได้เตรียมรับมือและเตรียมพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง

ปัญหาสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพครูในปัจจุบันคือความไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลกยุค Digital Disruption ซึ่งมีสาเหตุจากการขาดแคลนครุณาจารย์ที่เชี่ยวชาญในการฝึกหัดครู ทำให้การฝึกหัดขาดคุณภาพและประสบการณ์เพียงพอ นโยบายการฝึกหัดครูขาดความต่อเนื่อง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงตามนโยบายของนักการเมือง ระบบการผลิตและพัฒนาครูยังไม่สามารถสร้างครูที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของศตวรรษที่ 21 ซึ่งเน้นพัฒนาทักษะการคิดและกระบวนการจัดการเรียนการสอน การฝึกอบรมและฟังบรรยายมีมากกว่าการปฏิบัติ หลักสูตรไม่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเน้นเนื้อหาเกินไป (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2563) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ที่มุ่งส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรทุกภาคส่วนในการพัฒนาดตนเองและรองรับสถานการณ์ต่าง ๆ รวมถึงบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งในบางสถานการณ์ครูผู้นำหลักสูตรไปใช้ก็ไม่เข้าใจเรื่องการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ขาดการผลักดันในระดับนโยบายทำให้การนำหลักสูตรไปใช้ยังทำได้ไม่ทั่วถึงและไม่ดีพอ จึงควรพัฒนาสมรรถนะครูให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570), 2565)

การศึกษาพระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์แข็งแรง สามารถนำความรู้ และคุณสมบัติไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม การเรียนรู้พุทธศาสนาช่วยเพาะนิสัยที่ดีให้กับบุคคลโดยการเสริมแนวคิดพื้นฐานที่เชื่อว่ามนุษย์สามารถพัฒนาตนเองได้เมื่อมีการเรียนรู้และฝึกฝน การพัฒนาตนเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์ที่สามารถดำเนินต่อไปได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้แล้วการเรียนรู้และพัฒนาความเป็นมนุษย์ในพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมที่มีสันติภาพ ซึ่งเน้นการส่งเสริมความดีของบุคคลและชุมชน ศาสนาจึงเป็นแหล่งกระตุ้นให้มนุษย์มีพฤติกรรมที่ดีและช่วยสร้างสังคมที่ปลอดภัยและมีความสุข การศึกษาในพุทธศาสนาจะช่วยให้มนุษย์เข้าใจและปฏิบัติตามหลักศีลธรรมที่เชื่อถือได้ ซึ่งเป็นฐานในการพัฒนาบุคลิกภาพและสังคมให้ดีขึ้น (พระมหาภาณุวัฒน์ ปฎิภาณเมธี และพระครูพิพิธสุตาทร, 2561) แนวคิดดังกล่าวปรากฏในหลักภาวนา 4 ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล ประกอบด้วย **กายภาวนา** เน้นการเจริญกายและพัฒนากาย การฝึกอบรมให้รู้จักติดต่อกับสิ่งแวดล้อมภายนอก และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างเป็นกุศลและปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอย่างสร้างสรรค์ **ศีลภาวนา** เน้นการเจริญศีลและพัฒนาความประพฤติโดยการฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น และเกื้อกูลแก่กัน **จิตภาวนา** เน้นการเจริญจิตและพัฒนาจิต โดยการฝึกอบรมให้มีคุณธรรมและความเข้มแข็ง มีเมตตา ขยัน มีสมาธิ และเป็นสุขผ่องใส **ปัญญาภาวนา** เน้นการเจริญปัญญาและพัฒนาทางปัญญา โดยการฝึกอบรมให้รู้เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง และสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสมรรถนะหลักอย่างเหมาะสมยุคโลกปัจจุบัน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), 2563) สอดคล้องกับผลการศึกษาของจิตติมา สุนทรรส และคณะ (2564) ที่ได้ศึกษาแนวคิดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการกับหลักภาวนา 4 กับการจัดการเรียนรู้ได้พบว่าการจัดการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนคุณธรรมมีรูปแบบบูรณาการกับโรงเรียนวิถีพุทธ มีการจัดการตามหลักสูตรสถานศึกษา และกิจกรรมการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ อันประกอบด้วย ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งประกอบไปด้วย **ด้านกายภาพ** การฝึกปฏิบัตินักเรียนในการเดิน ยืน และนั่ง รวมถึงการสวดมนต์ไหว้พระประจำวัน **ด้านศีลภาวนา** การฝึกปฏิบัติการทำสมาธิก่อนเรียนทุกวิชา และการสร้างการคิด พูด และทำดี **ด้านจิตภาวนา** การฝึกอบรมจิตใจด้วยคำคุณธรรม และ**ด้านปัญญาภาวนา** การจัดกิจกรรมแข่งขันความรู้ด้านคุณธรรม และการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ในโรงเรียนและชุมชนเพื่อสร้างความสุขในสังคม กล่าวได้ว่าการบูรณาการการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานับว่าเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะครูในยุคพลิกผัน ทั้งนี้จะเป็นทั้งการตระหนักรู้และประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อให้เท่าทันต่อบริบทโลกปัจจุบัน

บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง **รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูตามหลักภาวนา 4 ในยุคโลกพลิกผันของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา** เป็นการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งผู้วิจัยมุ่งนำเสนอความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะครูยุคโลกพลิกผันของ

สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผลการศึกษามุ่งหวังที่จะเป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาศักยภาพของครู และคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน และเป็นการยกระดับคุณภาพการศึกษาอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะครูยุคโลกพลิกผัน ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากเทคโนโลยีดิจิทัล โลกาภิวัตน์ และสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ส่งผลให้ระบบการศึกษาต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วน ครูในฐานะทรัพยากรมนุษย์สำคัญของสถานศึกษา จำเป็นต้องมีสมรรถนะที่หลากหลาย เพื่อจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 นาริรัตน์ บำบัดทุกข์ และคณะ (2567) ได้ศึกษาและพบว่าภาวะผู้นำของครูและผู้บริหารท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในบริบทยุค BANI และประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมของครู พบว่าสมรรถนะที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา และครูในยุคปัจจุบัน ประกอบด้วย สมรรถนะด้านภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง ซึ่งเน้นการปรับตัวในภาวะวิกฤต การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ และการสร้างแรงบันดาลใจท่ามกลางความไม่แน่นอน สมรรถนะด้านนี้ส่งผลเชิงบวกต่อการทำงานร่วมกันของครูอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงสมรรถนะด้านการสื่อสาร การบริหารความสัมพันธ์ และการส่งเสริมบรรยากาศการทำงานเป็นทีม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาศักยภาพครูในระดับองค์กร การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติเพื่อสร้างสมการพยากรณ์ ยังชี้ให้เห็นถึงสมรรถนะด้านการวิเคราะห์และใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจทางการบริหารอย่างมีหลักฐานเชิงประจักษ์ กล่าวได้ว่า สมรรถนะของผู้บริหารยุคใหม่ควรครอบคลุมทั้งภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง การพัฒนาความร่วมมือภายในทีม และการใช้ข้อมูลเพื่อขับเคลื่อนคุณภาพทางการศึกษาให้เท่าทันต่อโลกยุคพลิกผัน ขณะที่การศึกษาของ วริยาพัชร วรภัทร์สรกุล (2566) ได้เน้นความจำเป็นของความยืดหยุ่น (resilience) และความสามารถในการปรับตัวของครูในช่วงวิกฤต ซึ่งต้องได้รับการสนับสนุนจากภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา นอกจากนี้ Nilkote, et.al. (2025) ยังเสนอว่าผู้บริหารควรมีทักษะทางอารมณ์และสังคม บนฐานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ความเข้าใจผู้เรียน และความสามารถในการสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจ ซึ่งเป็นสมรรถนะสำคัญในยุคที่ผู้เรียนต้องการความเข้าใจมากกว่าการถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว ในการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง ขณะที่ สุรัตน์ จันทโซ และคณะ (2566) เน้นว่าผู้บริหารควรเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาตนเองให้พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยสรุป สมรรถนะครูในยุคโลกพลิกผันต้องเป็นองค์รวมของความรู้ ทักษะ

และคุณลักษณะส่วนบุคคล ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่สนับสนุนให้ครูสามารถปรับตัว เรียนรู้ และนำ การเปลี่ยนแปลงไปสู่คุณภาพการศึกษาที่ยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป ครูในยุคพลิกผันต้องมีสมรรถนะที่ผสมผสานทั้งภาวะผู้นำ การร่วมมือเป็นทีม ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล ความเข้าใจมนุษย์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ภายใต้การสนับสนุนจากระบบการบริหาร ที่มีวิสัยทัศน์และปรับตัวได้กับโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

เชิงปริมาณ

1. ในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ประชากรคือผู้บริหารและครูหัวหน้าวิชาการ ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 400 คน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้รับแบบสอบถามกลับมาจำนวน 398 คน คิดเป็น 99.50% และใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้เขตพื้นที่การศึกษาเป็นชั้นของการสุ่ม หลังจากนั้นคัดเลือกครูของแต่ละเขตพื้นที่การศึกษาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งผ่านการตรวจสอบและประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ ด้านการบริหารการศึกษา การบริหารสถานศึกษา และด้านวิจัย จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง หรือ IOC มีค่าไม่ต่ำกว่า 0.60 - 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายตัวอย่าง จำนวน 30 คน และนำข้อมูลที่ได้มาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach, 1990) ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.88 ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert, R., 1993)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน (checklist) ระยะที่ 2 ส่งเครื่องมือรวบรวมข้อมูลไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 ฉบับ พร้อมทั้งขอความอนุเคราะห์ให้สถานศึกษาส่งเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลให้กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อตอบแบบสอบถามและรวบรวมเอาไว้ โดยผู้วิจัยกำหนดวันในการรับเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล และดำเนินการเก็บเครื่องมือรวบรวมข้อมูลกลับคืน และระยะที่ 3 ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามคืนและมีความสมบูรณ์ครบ จำนวน 398 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 99.50

4. สถิติที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้กำหนดการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ดังนี้
 ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) โดยการทบทวนวรรณกรรม ค้นคว้า ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ หนังสือ ตำรา บทความ รายงาน สภาพบริบท และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ
 ขั้นตอนที่ 2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามในการสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องมือคือแบบ สัมภาษณ์แบบกึ่งมีเค้าโครง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน มี 3 กลุ่ม คือ 1) นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 3 คน 2) ผู้บริหารการศึกษา 4 คน และ 3) ผู้บริหารสถานศึกษา 3 คน เป็นการเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่ กำหนด การสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มที่ไม่ใช่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก 9 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 3 คน 2) ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 3 คน และ 3) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน เป็นการเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนด และ ขั้นตอนที่ 3 สังเคราะห์โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) และตรวจสอบด้วยเทคนิคสามเส้า (triangulation technique) และนำเสนอเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะครูในยุคโลกพลิกผันของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

1.1 ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะครูยุคโลกพลิกผันของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สภาพที่ปฏิบัติจริงและสภาพที่คาดหวัง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการ จำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะครูยุคโลกพลิกผันของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา **สภาพที่ปฏิบัติจริงและสภาพที่คาดหวัง** โดยรวม (n=398)

สมรรถนะครู ในยุคโลกพลิกผัน	สภาพที่ปฏิบัติจริง			สภาพที่คาดหวัง		
	$\bar{X}$	S.D	แปลผล	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
1. การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้อง กับบริบทสถานศึกษา	3.59	0.44	มาก	4.73	0.39	มากที่สุด
2. การออกแบบการจัดการเรียนรู้	3.62	0.44	มาก	4.75	0.37	มากที่สุด
3. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	3.60	0.43	มาก	4.74	0.39	มากที่สุด
4. การใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่	3.58	0.44	มาก	4.72	0.39	มากที่สุด
5. การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การเป็นพลเมืองดี	3.61	0.43	มาก	4.74	0.38	มากที่สุด

สมรรถนะครู ในยุคโลกพลิกผัน	สภาพที่ปฏิบัติจริง			สภาพที่คาดหวัง		
	$\bar{X}$	S.D	แปลผล	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
6. การจัดการความรู้และสรุปทเรียน	3.57	0.44	มาก	4.76	0.38	มากที่สุด
7. การประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม	3.65	0.43	มาก	4.77	0.38	มากที่สุด
ภาพรวม	3.60	0.43	มาก	4.74	0.37	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาสมรรถนะครู ในยุคโลกพลิกผันของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สภาพที่ปฏิบัติจริง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.60$, S.D. = 0.43) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านสภาพที่เป็นจริง โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 3.65$, S.D. = 0.43) ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.62$, S.D. = 0.44) ด้านการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การเป็นพลเมืองดี ($\bar{X} = 3.61$, S.D. = 0.43) ด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ($\bar{X} = 3.60$, S.D. = 0.43) ด้านการพัฒนาด้านหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.59$, S.D. = 0.44) ด้านการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = 0.44) และด้านสภาพที่เป็นจริง โดยมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในระดับมาก ได้แก่ ด้านการจัดการความรู้และสรุปทเรียน ($\bar{X} = 3.57$, S.D. = 0.44) ความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาสมรรถนะครู ในยุคโลกพลิกผันของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สภาพที่คาดหวัง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.74$, S.D. = 0.37) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ที่คาดหวังจะเป็นในอนาคต โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านการประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.77$, S.D. = 0.38) ด้านการจัดการความรู้และสรุปทเรียน ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = 0.38) ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.75$, S.D. = 0.37) ด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ($\bar{X} = 4.74$, S.D. = 0.39) ด้านการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การเป็นพลเมืองดี ($\bar{X} = 4.74$, S.D. = 0.39) ด้านการพัฒนาด้านหลักสูตรที่สอดคล้อง กับบริบทสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.73$, S.D. = 0.39) และด้านที่คาดหวังว่าจะเป็นในอนาคต โดยมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในระดับมากที่สุด ได้แก่ การใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.39)

1.2 ด้านความคิดเห็น มีประเด็นสำคัญ ดังนี้

1.2.1 การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่า

“การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษาเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะครูในยุค VUCA world มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากครูต้องสามารถศึกษาและปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน และผู้เรียนในสถานศึกษา ” (การสนทนากลุ่ม, 2567)

นอกจากนี้ ครูยังต้องมีความรู้และความชำนาญในการออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องและเป็นระบบเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

และซับซ้อนในยุค VUCA world เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะครู ครูต้องคิดถึงวิธีการพัฒนาสมรรถนะให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน นักเรียน และชุมชนที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษาช่วยให้ครูสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เข้าถึงและพัฒนาการสอนในรูปแบบที่ทันสมัยและตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนในยุค VUCA world ดังนั้น การพัฒนาด้านหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษาเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะครูในยุค VUCA world เนื่องจากมีบทบาทสำคัญในการออกแบบและจัดการการเรียนรู้ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน

1.2.2 การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การออกแบบการจัดการเรียนรู้มีความสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะครูในยุค VUCA world ดังการสนทนา

“ครูต้องสามารถออกแบบแผนการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาทักษะและความสามารถที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของผู้เรียนในยุคที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน โดยการออกแบบนี้จะต้องไม่เน้นเฉพาะเนื้อหาแต่ต้องเน้นการพัฒนาทักษะและความสามารถที่ผู้เรียนจะต้องใช้ในชีวิตจริง” (การสนทนากลุ่ม, 2567)

นอกจากนี้แล้วการออกแบบการจัดการเรียนรู้ต้องเป็นไปตามมาตรฐานและตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของยุค VUCA world ดังการสนทนากลุ่ม ว่า

“ครูยังต้องมีความพร้อมในการศึกษาค้นคว้าและปรับปรุงการออกแบบการเรียนรู้ตามองค์ความรู้ทางวิชาการและวิชาชีพใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถออกแบบการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียนได้อย่างเต็มที่” (การสนทนากลุ่ม, 2567)

1.2.3 การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเน้นการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะครูในยุค VUCA world เนื่องจากมีผลต่อด้านต่าง ๆ ของการเรียนรู้

“การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เข้ากับสภาพแวดล้อมและความต้องการของผู้เรียน” (การสัมภาษณ์เชิงลึก, 2567)

ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการปรับตัวและเข้าสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนในยุค VUCA world การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญยังเป็นการสร้างสังคมการเรียนรู้ที่สนับสนุนการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนและครู ซึ่งช่วยส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและกระตุ้นให้ผู้เรียนเติบโตและพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพในยุคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและที่ไม่แน่นอน ดังการสัมภาษณ์เชิงลึก

“การเน้นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญยังเป็นการที่ครูจะต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ผู้เรียนแต่ละคน จัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความถนัดและความสามารถของนักเรียน และความต้องการในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน” (การสัมภาษณ์เชิงลึก, 2567)

1.2.4 การใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ การใช้สื่อนวัตกรรมเพื่อจัดการเรียนรู้มีความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะครูอย่างสำคัญเนื่องจาก ” เช่น การใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพ การใช้สื่อนวัตกรรมเพื่อจัดการเรียนรู้มีความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะครูโดยเป็นการเพิ่มทักษะและความชำนาญ เพิ่มประสบการณ์ให้ครูมีความคิดสร้างสรรค์นำเสนอนวัตกรรมใหม่ๆ มาพัฒนาผู้เรียนโดยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสำคัญเพราะครูต้องพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง สามารถสร้างและใช้สื่อเทคโนโลยีนวัตกรรมมาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน

“โลกในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา ครูควรพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลและขับเคลื่อนการปฏิรูปการจัดการเรียนการสอนด้านเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนางานตนเอง ครูต้องมีการพัฒนาสมรรถนะในการใช้สื่อและนวัตกรรมที่ทันสมัยเพื่อจัดการการเรียนรู้” (การสัมภาษณ์เชิงลึก, 2567)

1.2.5 การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมการเป็นพลเมืองดี พบว่ามีความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะครูในหลายด้านต่าง ๆ เช่น ครูต้องมีความรู้และความชำนาญในการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมการเป็นพลเมืองดี การเป็นตัวอย่างที่ดีในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญต่อครูเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติที่ดีของครู ทำให้ครูได้รับการสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จทั้งในชีวิตประจำวันและวิชาชีพ ซึ่งมีความสำคัญเพราะครูต้องพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรมจริยธรรมและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนและสังคม ทั้งยังเสริมสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน และสร้างความศรัทธาในวิชาชีพครูอีกด้วย ดังนั้น การศึกษาเรื่องการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมการเป็นพลเมืองดีเป็นสิ่งสำคัญที่ครูควรให้ความสำคัญและต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านนี้ให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนและสังคมที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการศึกษาและการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.2.6 การจัดการความรู้และสรุปทบทวน การจัดการความรู้และสรุปทบทวนมีความสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะครู เนื่องจากเป็นการสรุปองค์ความรู้ที่เรียนมาและการสร้างองค์ความรู้ใหม่ เป็นการจัดการที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในแต่ละสาระการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจและสรุปความรู้ที่ได้รับเพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการความรู้และสรุปทบทวนมีความสำคัญเพราะครูต้องมีแสวงหาความรู้ จัดการความรู้ สรุปความรู้ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และการจัดการความรู้และสรุปทบทวนเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาสมรรถนะครูในการปรับตัวให้

ทันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน ทำให้ครูสามารถนำความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2.7 การประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม การประเมินผลอย่างมีส่วนร่วมมีความสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะครู โดยครูต้องมีความรู้และความชำนาญในการวัดผลประเมิน และนำผลการประเมินมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงและพัฒนาผู้เรียน การมีส่วนร่วมในการประเมินเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินซึ่งจะช่วยให้งานจะไปทิศทางเดียวกัน ตรงตามที่ต้องการ และมีความสำคัญเพราะเป็นการประเมินสรุป และวิเคราะห์ผลการเรียนรู้เพื่อวิจัย ปรับปรุง และพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสภาพแวดล้อม

ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาสมรรถนะครูในยุค VUCA world เกี่ยวข้องกับการใช้แนวทางการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้ครูสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. ความต้องการจำเป็นที่สอดคล้องกับหลักธรรมาวาท 4 ในการพัฒนาสมรรถนะครูยุคโลกพลิกผัน ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จากการศึกษาสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1 กายภาวนา การพัฒนาศักยภาพแบบองค์รวม ครูจะพัฒนาทักษะด้านการพัฒนาทางด้านร่างกาย หมายถึงการเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย และการสำรวมให้ร่างกายอยู่ในสภาพที่ดีและมีสุขภาพแข็งแรง การพัฒนากายมุ่งเน้นทั้งด้านกายภาวนาและการปฏิบัติหน้าที่ที่ดี เพื่อให้มีการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ การเจริญสติเป็นการกำหนดรู้และสัมผัสด้วยร่างกายต่อรูป รส กลิ่น เสียง เพื่อพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงาน และเพิ่มความรู้ความสามารถที่จะปรับตัวให้เหมาะสมในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยบุคลิกภาพที่ดี รวมถึงการแต่งกายให้เหมาะสมกับกาลเทศะของสถานการณ์ที่ต้องปฏิบัติงานด้วยความสุขและมีสุขภาพที่แข็งแรงและปลอดภัย

2.2 ศิลภาวนา การสร้างวินัยและการอยู่ร่วมกัน การฝึกศีลภาวนาและสร้างวินัยและความอยู่ร่วมกันมีความสำคัญสำหรับการพัฒนาสมรรถนะครูในยุค VUCA world เพื่อให้ครูพัฒนาการดำรงตนในศีลธรรมความดีงาม พัฒนาความประพฤติทางกายวาจา และนำหลักธรรมมาใช้เพื่อพัฒนาด้านต่าง ๆ ของตนเอง โดยปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้องตามหลักคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครู เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนและสังคม โดยพัฒนาการร่วมมือและสร้างสัมพันธ์ภาพในทีมงาน ช่วยเหลือและสนับสนุนเสริมแรงกันและกัน

2.3 จิตภาวนา พัฒนาทักษะทางอารมณ์ การพัฒนาทักษะทางอารมณ์และจิตใจเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะครูในยุค VUCA world โดยจิตภาวนาช่วยให้ครูสามารถคิด พิจารณา และไตร่ตรองได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการบริหารจิตใจและควบคุมอารมณ์ให้เป็นไปตามเป้าหมายของการสร้างคุณภาพชีวิตและความสุข เช่น การฝึกสมาธิช่วยให้ครูมีสติสมาธิและปัญญาที่จะนำไปใช้ในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ การนำหลักธรรม

มาช่วยในการพัฒนาสมรรถนะครู เช่น การใช้วีปัสสนากัมมัฏฐานในการฝึกเพื่อให้ครูรับมือกับอารมณ์ และมีความเข้มแข็งที่จะต่อสู้กับสถานการณ์ที่แข็งแกร่ง นอกจากนี้ จิตภาวนายังเป็นฐานที่สำคัญในการสร้างสัมพันธภาพของสมาชิกในทีม และส่งเสริมความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างครูและเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 ปัญญาภาวนา การพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ การพัฒนาปัญญาภาวนาและการพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะของครูในยุค VUCA world เพื่อให้สามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและแก้ไขปัญหาด้วยความสำเร็จ การอบรมพัฒนาความรู้ช่วยให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องและสามารถตัดสินใจและปฏิบัติตามหลักความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในการทำงาน การพัฒนาด้านนี้ช่วยส่งเสริมสมรรถนะในการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน การบริการที่ใส่ใจและเต็มใจ การพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้และพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ การทำงานเป็นทีม และการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคม

3. แนวทางการพัฒนาความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาสมรรถนะครูยุคโลกพลิกผันของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มมีประเด็นสำคัญเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาสมรรถนะของครูในยุคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สามารถพัฒนากิจกรรมได้ ดังนี้

3.1 การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาและส่งเสริมให้มีการประยุกต์ใช้โปรแกรมการศึกษาต่อเนื่อง จัดกิจกรรมอบรมและสัมมนาที่เน้นการเรียนรู้ใหม่ๆ เพื่อให้ครูเข้าใจแนวโน้มและการพัฒนาทางวิชาการล่าสุด ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนหนึ่ง กล่าวว่า

“ต้องมีการจัดอบรมหรือสัมมนาที่เน้นเนื้อหาใหม่ ๆ เช่น การเรียนรู้แบบ *Active Learning* หรือ *AI* ในการเรียนการสอน พวกนี้ควรอยู่ในแผนพัฒนาครูประจำปีเลย” (สนทนากลุ่ม, 2567)

3.2 การพัฒนาเนื้อหาการเรียนรู้ สนับสนุนให้ครูอัปเดตและปรับปรุงเนื้อหาการเรียนรู้เพื่อให้ตอบสนองกับเปลี่ยนแปลงในสังคมและเทคโนโลยี

3.3 การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา การฝึกฝนการใช้เครื่องมือและเทคนิคใหม่ๆ: จัดกิจกรรมการฝึกฝนเพื่อพัฒนาทักษะในการใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือใหม่ ๆ เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหา

“มันไม่ใช่แค่ใช้วิธีเดิม ๆ ได้แล้วนะ ต้องมีทักษะการแก้ปัญหาแบบคิดเป็นระบบ และรู้จักเลือกเครื่องมือให้เหมาะกับสถานการณ์ด้วย” (สนทนากลุ่ม, 2567)

3.4 การส่งเสริมกรอบคิดแบบเติบโต การสนับสนุนกลุ่มทำงานแบบโค้ช สนับสนุนการเปิดโอกาสให้ครูทำงานร่วมกับโค้ชหรือผู้เชี่ยวชาญเพื่อส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการคิดเชิงกว้างขึ้น

3.5 การสร้างสังคมการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะสังคม จัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ครูเรียนรู้จากกันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางการสอน

3.6 การพัฒนาสมรรถนะการเป็นผู้นำ เป็นการสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสนับสนุนการเป็นพิธีกรและสอนภาษาอังกฤษ ให้ครูมีโอกาสเป็นพิธีกรหรือสอนภาษาอังกฤษเพื่อเพิ่มความมั่นใจและทักษะใน

การสื่อสาร การนำเสนองานวิจัยในชั้นเรียนทั้งในระดับสถานศึกษา และระดับเขต หรืออาจยกระดับถึงการฝึกทักษะ การนำเสนอระดับชาติ เป็นต้น

“ควรมีเวทีให้ครูได้ฝึกการนำเสนอ เช่น นำเสนอผลงานวิจัยในชั้นเรียนต่อเพื่อนครู หรือในที่ประชุมระดับโรงเรียนก่อน จะช่วยให้ครูเริ่มชินกับการพูดในที่สาธารณะ” (สนทนากลุ่ม, 2567)

โดยสรุปกล่าวได้ว่า แนวทางดังกล่าวจะช่วยสนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะของครูในสถานศึกษาให้ สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายในยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะครูยุคโลกพลิกผันของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สามารถอภิปรายผลการศึกษได้ ดังนี้

1. ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะครูยุคโลกพลิกผัน จากการศึกษาพบว่า ประกอบด้วย 1.1) การพัฒนาด้านหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษา 1.2) การออกแบบการจัดการเรียนรู้ 1.3) การจัดการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 1.4) การประยุกต์ใช้สื่อนวัตกรรมเพื่อการจัดการเรียนรู้ 1.5) การจัดการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมการเป็นพลเมืองดี 1.6) การจัดการความรู้และสรุปบทเรียน และ 1.7) การ ประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม ผลการศึกษาสอดคล้องกับบุตริรินทร์ ใจวังโลก และคณะพบว่าความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาความสามารถการจัดการเรียนรู้ของครูประถมศึกษา จากมากที่สุด คือ ด้านการใช้สื่อนวัตกรรม เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ (PNImoored = 0.386) ด้านการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ (PNImodined = 0.364) ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ (PNImodined = 0.345) ด้านการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (PNImodined = 0.305) และด้านการพัฒนาหลักสูตร (PNImodined = 0.301) สอดคล้องกับสุดใจ เขียนภักดี และคณะ (2564) ซึ่งศึกษาเรื่องความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะ ด้านการประกันคุณภาพภายในของครูวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน พบว่าความต้องการจำเป็นในการพัฒนา สมรรถนะสูงสุด คือ ด้านทักษะ (PNImodified = 0.50) รองลงมา คือ ด้านเจตคติ (PNImodified = 0.45) และด้านความรู้ (PNImodified = 0.42) ตามลำดับ อภิปรายได้ว่าผลการศึกษได้สะท้อนให้เห็นว่าความ ต้องการในการพัฒนาสมรรถนะของครูในสถานศึกษามีจุดเน้นที่สำคัญ คือการพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ ที่ จำเป็นต่อการจัดการศึกษา เป็นการเพิ่มพูนทักษะให้ครู และเป้าหมายสูงสุดคือคุณภาพของผู้เรียน

2. ความต้องการจำเป็นตามหลักภาวะ 4 พบว่า ความต้องการจำเป็นที่สอดคล้องกับหลักธรรม ภาวะนา 4 คือ 2.1) กายภาวะนา การพัฒนาศักยภาพแบบองค์รวม 2.2) ศิลภาวะนา การสร้างวินัยและการอยู่ ร่วมกัน 2.3) จิตภาวะนา พัฒนาทักษะทางอารมณ์ และ 2.4) ปัญญาภาวะนา การพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ สอดคล้อง กับการศึกษาของณัฐพร มุลมาตย์ (2566) ที่พบว่า การประยุกต์ใช้ภาวะนา 4 เพื่อพัฒนาศักยภาพนักกีฬา อาชีพ ประกอบด้วย ภาวิตกาโย การพัฒนากายที่แข็งแรงเป็นพื้นฐานสำคัญในการลดโอกาสการบาดเจ็บและ

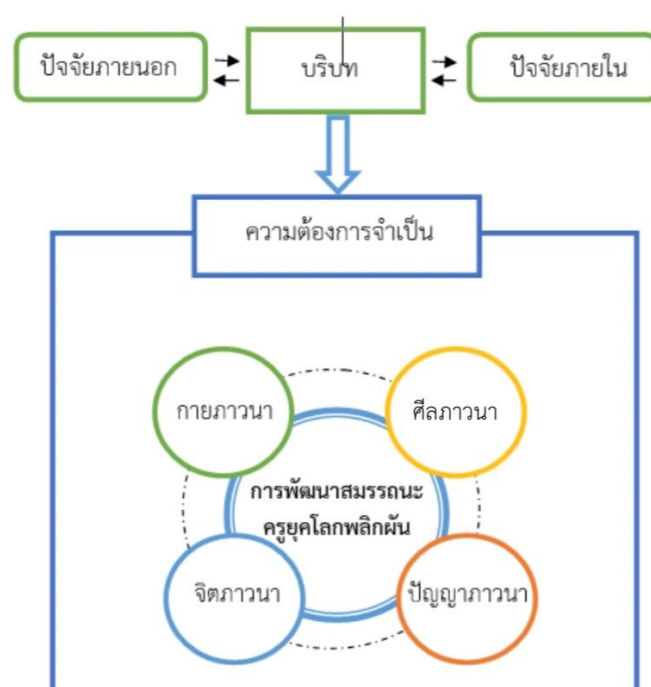
เพิ่มประสิทธิภาพในการเล่นกีฬา นอกจากนี้ยังช่วยเพิ่มสมรรถนะในการแข่งขันอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ภาวดีลีโล การพัฒนาศีลธรรมและพฤติกรรมทางสังคมที่ดีช่วยให้นักกีฬาสามารถเข้าสังคมและมีวินัยในการออกกำลังกาย ภาวดีจิตโต การพัฒนาจิตให้สมบูรณ์และมีคุณภาพช่วยลดความเครียดและเพิ่มสมาธิ และทำให้สามารถแก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ และภาวดีปญโญ การพัฒนาปัญญาช่วยให้นักกีฬามีความสามารถในการคิด พิจารณา และแก้ปัญหาอย่างเหมาะสมซึ่งส่งผลให้นักกีฬาเป็นคนฉลาดและมีปัญญาในการทำสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันและการแข่งขันในกีฬาอาชีพ และสอดคล้องกับ จิตติมา สุนทรรส และคณะ (2564) ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนคุณธรรมมีรูปแบบบูรณาการกับโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีการจัดการตามหลักสูตรสถานศึกษา และกิจกรรมการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ อันประกอบด้วยด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านกายภาพ การฝึกปฏิบัตินักเรียนในการเดิน ยืน และนั่ง รวมถึงการสวดมนต์ไหว้พระประจำวัน ด้านศีลภาวนา การฝึกปฏิบัติการทำสมาธิก่อนเรียนทุกวิชา และการสร้างการคิด พูด และทำดี ด้านจิตภาวนา การฝึกอบรมจิตใจด้วยค่ายคุณธรรม และด้านปัญญาภาวนา การจัดกิจกรรมแข่งขันความรู้ด้านคุณธรรม และการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ในโรงเรียนและชุมชนเพื่อสร้างความสุขในสังคม ในที่นี้จึงอภิปรายได้ว่าการเสริมศักยภาพทั้งด้านกายภาพ ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เป็นหลักธรรมที่มุ่งพัฒนาสมรรถนะของครูทั้งด้านมิติทักษะและความรู้ และการพัฒนาจิตใจ มีการประยุกต์ใช้ภาวนา 4 เพื่อการพัฒนาศักยภาพอย่างครบวงจรและครอบคลุม

3. แนวทางการพัฒนาความจำเป็น พบว่า แนวทางการพัฒนาความจำเป็นคือการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาเป็นอันดับแรก เพื่อเตรียมความพร้อมในการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง หลังจากนั้นคือการส่งเสริมกรอบคิดแบบเติบโต เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการปรับตัวและเรียนรู้จากประสบการณ์ การสร้างสังคมการเรียนรู้จึงเป็นส่วนสำคัญ เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกันไปพร้อม ๆ กัน สุดท้ายคือการพัฒนาสมรรถนะการเป็นผู้นำ เพื่อให้บุคลากรสามารถเป็นผู้นำและสร้างผลกระทบที่ดีในสถานที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เรียงลำดับแล้วจะช่วยให้ทราบถึงการเตรียมความพร้อมและการพัฒนาทักษะที่สำคัญในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในสังคมและสถานที่ทำงานได้อย่างเหมาะสมและเข้ากันได้ เพื่อสร้างสังคมและองค์กรที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนไปด้วยกัน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ รณิดา เชยขุ่ม (2559) พบว่า ข้อเสนอรูปแบบในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม คือ ทักษะในการการจัดกิจกรรมกลุ่ม การพัฒนาและสร้างสรรค์กิจกรรมสื่อความหมาย การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับกลุ่ม การสอนแบบสาธิตและปฏิบัติให้เกิดทักษะการเรียนรู้ และการคิดค้นพัฒนาสื่อที่ทันสมัยและคืดกิจกรรมการเรียนการสอนให้น่าสนใจต่อผู้เรียน และสอดคล้องกับ ชาญวิทย์ หาญรินทร์ (2565) ที่พบว่า ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารระดับหัวหน้าสาขาวิชาโดยเรียงตามลำดับค่าดัชนีความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ด้านการ

กระตุ้นการใช้ปัญญา ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี และด้านการมีวิสัยทัศน์ ตามลำดับ ซึ่งอภิปรายได้ว่ารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม โดยเน้นที่ทักษะการจัดกิจกรรมกลุ่ม และการใช้เกมในการเรียนรู้ การสอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร โดยเน้นที่การสร้างแรงบันดาลใจและการคำนึงถึงความเป็นบุคคล การกระตุ้นการใช้ปัญญา การเป็นแบบอย่างที่ดี และการมีวิสัยทัศน์ เป็นเส้นทางการพัฒนาที่สำคัญสำหรับการศึกษาและการบริหารจัดการในสถานศึกษาและองค์กรในปัจจุบันและอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาสมรรถนะครูในยุคโลกปัจจุบันต้องใช้เชิงเนื้อหาโดยการให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอกและภายในที่มีผลต่อการศึกษาและการพัฒนาของครู ปัจจัยภายนอก การเปลี่ยนแปลงนโยบายการเมืองและการศึกษา สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ปัจจัยภายในมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และแนวทางการพัฒนา ความจำเป็นต้องวิเคราะห์ความต้องการและเชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรมของ ภาวนา 4 คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา สามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 การเชื่อมโยงองค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาสมรรถนะครูในยุค VUCA กล่าวถึงความจำเป็นที่ครูต้องพัฒนาความสามารถในการรับมือกับสถานะที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งอาจประกอบด้วยสถานการณ์ที่มีความผันผวนที่สูง (Volatility) มีความเปลี่ยนแปลงอย่างไม่แน่นอน (Uncertainty) มีความซับซ้อน (Complexity) และมีความคลุมเครือที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ (Ambiguity) โดยความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอาจจำเป็นต้องพัฒนาทักษะในการคิดอย่างเป็นสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และการดำเนินการที่เป็นระบบ ดังนั้น การพัฒนาครูในยุค VUCA จึงต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาทักษะในการแก้ไขปัญหา การสร้างกรอบคิดที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ การสร้างสังคมการเรียนรู้ที่สนับสนุนการพัฒนาต่อเนื่อง และการเพิ่มสมรรถนะในการเป็นผู้นำ เพื่อให้สามารถเข้ากับและทำงานในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ และอย่างมีความมั่นคงในตัวเองและในบทบาทของครูในการศึกษาในยุคปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งนี้

การพัฒนาสมรรถนะของครูและบุคลากรทางการศึกษา จะต้องเป็นความต้องการที่เกิดขึ้นจากสภาพบริบทที่เป็นจริง ทั้งปัจจัยภายใน และปัจจุบันภายนอก ผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นว่า การให้ความสำคัญกับการประเมินความจำเป็นในช่วงต้นจะนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะที่สอดคล้องกับความเป็นจริง และเกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนซึ่งประโยชน์สูงสุดจะเกิดแก่นักเรียน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการออกแบบวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อศึกษาเชิงคุณภาพ พัฒนาประเด็นที่ปัญหาเหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา และพัฒนาสมรรถนะไปพร้อมกัน เพื่อให้เกิดการบวนการเรียนรู้ระหว่างการศึกษาและการวิจัย

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (23 ธันวาคม 2563). ดร.แดน เสนอสร้างนวัตกรรมการศึกษา ลดเวลาเรียนเหลือ 16 ปี. https://www.matichon.co.th/article/news_2494996.
- จิตติมา สุนทรรส, พระโสภณพัฒนบัณฑิต, พระครูสุธีร์มภิรักษ์ และพระมหาสำรอง สยบุญโต. (2564). รูปแบบการใช้หลักทฤษฎี 4 เพื่อการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(10), 328–346.
- ชาญวิทย์ หาญรินทร์. (2565). สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลง. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 19(85), 52-60.

- ณัฐพร มุลมาตย์. (2566). การประยุกต์ใช้ทฤษฎี 4 เพื่อการพัฒนาศักยภาพนักกีฬาอาชีพ. *วารสาร สหวิทยาการนวัตกรรมการบริหารคน*. 6(4), 184-195.
- ธงชัย สมบูรณ์. (9 พฤษภาคม 2563). The Next Normal ภูมิคุ้มกันของสังคมไทยในอนาคต. https://www.matichon.co.th/article/news_2175208
- นารินทร์ บำบัดทุกข์, เรืองวิทย์ นิลโคตร และวิญญู บุญลอย. (2567). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงยุคbanนี้ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 11(10), 251-261.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 5). สุวีริยาสาส์น.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). (2565, 1 พฤศจิกายน).
- ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 139 ตอนพิเศษ 258 ง. หน้า 1-143.
- พระมหาภาณุวัฒน์ ปฎิภาณเมธี และพระครูพิพิธสุตาทร. (2561). การศึกษากับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามหลักพระพุทธศาสนา. *วารสารพุทธศิลปกรรม*, 1(2), 79-91.
- ภาวิช ทองโรจน์. (27 สิงหาคม 2566). *มติชนมติครู: ทศวรรษที่หายไปของการศึกษาไทย ที่รัฐบาลใหม่จะต้องนำกลับมา*. https://www.matichon.co.th/education/news_4149335.
- รณิดา เขยชุม. (2559). การศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนการสอนของนิสิตฝึกปฏิบัติการสอนและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์*, 10(3), 123-134.
- วริยาพัชร วรภัทร์สรกุล. (2566). กระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการกับการเสริมสร้างทักษะการจัดการองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษายุค BANI World. *วารสารปราชญ์ประชาคม*, 1(5), 42-56.
- สุรัตน์ จันทโช, เรืองวิทย์ นิลโคตร และวิญญู บุญลอย. (2566). บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาตราด. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 10(6), 117-127.
- สุดใจ เขียนภักดี, งามอาจ นัยพัฒน์ และทวิกา ตั้งประภา. (2564). การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะด้านการประกันคุณภาพภายในของครูวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*, 11(1), 85-102.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). (2563). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 34). มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต.

Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing* (5th ed.). Harper Collins.

Likert, R. (1993). *A technique for the measurement of attitude*. Rand Mc Nally.

Nilkote, R., Sukpom, T., Papan, N., Saisena, N., & Sanguanwong, N. (2025). The development of buddhist leadership based on the principles of saraniyadhamma for educational leaders to promote happiness and well-being in the era of change. *Journal of Buddhist Anthropology*, 10(1), 108–117.

ผล

ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ที่มีต่อความสามารถด้านการพูดสื่อสาร ของนักศึกษาระดับอนุปริญญา

ศรัณย์ ขนอม ^{1*}

อุบลวรรณ ส่งเสริม ²

รับบทความ: 20 มีนาคม 2568 แก้ไขบทความ: 3 พฤษภาคม 2568 ตอรับบทความ: 6 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสามารถด้านการพูดสื่อสารของนักศึกษาระดับอนุปริญญาหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ และ 2) ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาระดับอนุปริญญาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาระดับอนุปริญญา ปีที่ 2 สาขา วิศวกรรมคอมพิวเตอร์ ห้อง C2/1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 28 คน สถาบันโคเซ็นแห่งสถาบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง โดยใช้การเลือกแบบเจาะจงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ 2) แบบประเมินความสามารถในการพูดของนักศึกษาระดับอนุปริญญา และ 3) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับอนุปริญญาที่มีต่อแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถด้านการพูดสื่อสารของนักศึกษาหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติอยู่ในระดับดีมาก และ 2) ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด

คำสำคัญ: กิจกรรมการเรียนรู้ ทฤษฎีการปฏิบัติ ความสามารถด้านการพูดสื่อสาร นักศึกษาระดับอนุปริญญา

¹ อาจารย์ สถาบันโคเซ็นแห่งสถาบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

* อีเมล: sarun.ka@kmitl.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

The Effects of Learning Activities Based on Experiential Learning Theory on the Communicative Speaking Ability of Associate Degree Students

Sarun Kanorm ^{1*}

Ubolwan Songsom ²

Abstract

This research aimed to 1) investigate the communication speaking ability of associate degree students after participating in learning activities based on the Theory of Practice, and 2) examine their opinions toward the implementation of such activities. The participants were 28 second-year associate degree students majoring in Computer Engineering, class C2/1, at the KOSEN Institute of King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang during the second semester of the 2024 academic year. The sample was selected through purposive sampling. The research instruments included 1) a learning activity plan based on the Theory of Practice, 2) a speaking ability assessment form, and 3) a questionnaire on students' opinions regarding the learning activities. Data were analyzed using mean and standard deviation. The findings revealed that 1) the students' communication speaking ability after the implementation of the learning activities was at a very good level and 2) their opinions toward the learning activities were at the highest level of agreement.

Keywords: Learning Activities, Theory of Practice, Communication Speaking Ability, Associate Degree Students

¹ Lecturer at KOSEN-KMITL (King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang)

* Email: sarun.ka@kmitl.ac.th

² Assistant Professor Dr. Faculty of Education, Silpakorn University

บทนำ

การพูดเป็นการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึก หรือความต้องการของผู้พูด เพื่อสื่อความหมายไปยังผู้ฟัง โดยใช้ถ้อยคำ น้ำเสียงและอากัปกิริยา การพูดเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ที่ว่าเป็น “ศาสตร์” เพราะการพูดต้องมีหลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้การสอนถ่ายทอดปฏิบัติฝึกฝน เช่นเดียวกับหลักวิชาแขนงอื่น ๆ ในส่วนที่เป็น “ศิลป์” นั้น ก็เพราะการพูดเป็นเรื่องของความสามารถพิเศษเฉพาะบุคคล ดังนั้น ผู้ที่ต้องการจะเป็นนักพูดที่ดีจึงต้องศึกษาหลักและวิธีการพูดแล้วหมั่นฝึกฝนด้วยตนเองอยู่เสมอ (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และ วีรวัฒน์ อินทรพร, 2562)

แม้การพูดจะมีใช้เรื่องยากเย็น ทว่าก็ไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องง่ายโดยสิ้นเชิง เนื่องจากผู้พูดต้องมีความรู้และความเข้าใจ จึงจะทำให้การพูดนั้นมีประสิทธิภาพ ดังที่ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน และคณะ (2557) ได้กล่าวโดยสรุปว่า การออกเสียงให้ถูกต้องตามหลักภาษาไทยเป็นเรื่องที่ควรระวัง เพราะการออกเสียงผิดนั้น นอกจากจะทำให้เข้าใจความหมายผิดแล้ว ยังทำให้ความไพเราะของภาษาหมดไป การพูดจะต้องออกเสียงให้ชัดเจน ไม่พูดเร็วรัว ไม่พูดตัดคำ ลงเสียงหนักเบาให้ถูกต้อง ออกเสียงวรรณยุกต์ให้ถูกต้องตามภาษามาตรฐาน

จากการศึกษาของ ชารินา สว่างวงศ์ (2560) พบว่า นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงมีปัญหาเรื่องทักษะการพูด คุณลักษณะที่ต้องแก้ไขปรับปรุง คือ ความกลัว ขี้อาย ไม่กล้าพูดแสดงความคิดเห็น ขาดความเชื่อมั่น ไม่กล้าแสดงออก ประหม่า พูดเสียงเบา ตื้นตัน โดยสรุปคือ ปัญหาการพูดเกิดจากการที่นักศึกษาขาดความเชื่อมั่นในตนเอง การออกเสียงควบกล้ำเสียง ร, ล ไม่ชัดเจน ไม่มีห้องปฏิบัติการในการพูด นักศึกษามีเวลาน้อยในการร่วมกิจกรรม จำนวนนักศึกษาในแต่ละชั้นเรียนมีมากเกินไป และนักศึกษาไม่เกิดความกระตือรือร้นในการค้นคว้าหาข้อมูลในการพูด

ด้าน สุพร อังกุลดี นรัษฎ์ศิริสวัสดิ์ และสุจินต์ วิศวรธานนท์. (2563) กล่าวว่าผู้เรียนในยุคปัจจุบันมีปัญหาด้านการพูด กล่าวคือ ไม่กล้าพูด ประหม่าตื้นตัน ขาดความมั่นใจ ขาดไหวพริบในการพูด และไม่สามารถควบคุมร่างกายได้ ในขณะที่ตนเองกำลังพูดอยู่หน้าชั้นเรียน หรือต่อหน้าคนจำนวนมาก ซึ่งทักษะการพูดนั้นเป็นทักษะที่ต้องฝึกฝนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผู้เรียนสามารถพูดได้อย่างคล่องแคล่วมีความรู้และทักษะในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับปัญหาด้านการพูดของผู้เรียนในยุคปัจจุบันสอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้วิจัยที่พบปัญหาเกี่ยวกับการพูดของผู้เรียน ทั้งในด้านการออกเสียง การขาดความมั่นใจ ไม่กล้าแสดงออก ขาดไหวพริบในการพูดทำให้ขาดความคล่องแคล่วในการสื่อสาร สาเหตุของปัญหาด้านการพูดที่ได้กล่าวมานั้น มีสาเหตุมาจากหลายประการ ส่วนหนึ่งมาจากการที่ผู้เรียนขาดการฝึกปฏิบัติจึงทำให้ประสบปัญหาด้านการพูดนั่นเองด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าในการพูดให้มีประสิทธิภาพนั้นผู้พูดจำเป็นต้องฝึกปฏิบัติเพื่อให้สามารถพูดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับนักศึกษาระดับอนุปริญญา ซึ่งกำลังเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงาน การมีความสามารถด้านการพูดอย่างมีประสิทธิภาพ ถือเป็นสมรรถนะที่จำเป็น เนื่องจากต้องใช้ในการนำเสนอผลงาน การอธิบาย

แนวคิด การเจรจาสื่อสารในที่ประชุม และการทำงานเป็นทีม หากนักศึกษามีความสามารถในด้านนี้ย่อมส่งผลโดยตรงต่อโอกาสทางการศึกษาและอาชีพในอนาคต

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่า ในการสอนพูดเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายตามที่ผู้สอนวางไว้นั้น กระบวนการของการฝึกปฏิบัติจึงต้องนำมาควบคู่กับการสอนพูดด้วย โดยเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติหลังจากที่ได้เรียนรู้หลักการพูดแล้ว เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ และทำให้สามารถพูดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ผู้สอนต้องการ โดยแนวทางที่จะนำมาใช้สนับสนุนการพัฒนาความสามารถในการพูดของผู้เรียน คือ ทฤษฎีการปฏิบัติ (Theory of Practice) จึงเป็นแนวคิดที่เหมาะสมอย่างยิ่ง โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงในบริบทที่มีความหมายกับผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทั้งความรู้และทักษะได้อย่างยั่งยืน (Lammi, 2018)

จากหลักการและเหตุผลที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้สอนควรนำทฤษฎีการปฏิบัติมาปรับประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพูดผ่านการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการพูดได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นไปตามความต้องการของผู้สอน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสามารถด้านการพูดสื่อสารของนักศึกษาระดับอนุปริญญาหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาระดับอนุปริญญาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีปฏิบัติ (Practice Theory)

ทฤษฎีปฏิบัติ (Practice Theory) เป็นกรอบแนวคิดที่เน้นการศึกษาการกระทำของมนุษย์ในบริบททางสังคม โดยพิจารณาว่าการปฏิบัติเป็นการแสดงออกที่สัมพันธ์กับบริบท และสภาพแวดล้อม ทฤษฎีนี้เน้นว่าความหมายทางสังคมไม่ได้เกิดขึ้นจากความคิดเชิงอุดมคติหรือความเชื่อส่วนบุคคลเท่านั้น แต่เกิดจากการปฏิบัติและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับวัตถุที่ใช้งานในชีวิตประจำวัน นักทฤษฎีปฏิบัติ เช่น Pierre Bourdieu, Anthony Giddens และ Theodore Schatzki ได้ชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สร้างโครงสร้างสังคมและรูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์ นอกจากนี้ แนวคิดของทฤษฎีนี้ยังเน้นว่าการปฏิบัติไม่ได้เป็นเพียงผลลัพธ์ของการตัดสินใจส่วนบุคคล แต่เป็นผลจากสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และวัตถุที่เชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน Lammi (2018)

ลักษณะเด่นของทฤษฎีปฏิบัติสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้ (Lammi, 2018)

1. การเน้นบริบทและสถานการณ์ การปฏิบัติจะเกิดขึ้นในบริบทที่เฉพาะเจาะจงซึ่งมีผลต่อรูปแบบและวิธีการกระทำ ตัวอย่างเช่น การจัดการองค์กรจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและพนักงานในองค์กรนั้น ๆ
2. การเชื่อมโยงปัจจัยหลายมิติ การปฏิบัติไม่ได้เกิดขึ้นจากตัวบุคคลเพียงลำพัง แต่เป็นผลจากการเชื่อมโยงของบุคคล วัตถุ และระบบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและซับซ้อน
3. การเกิดซ้ำและการเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติไม่คงที่ แต่สามารถปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงนี้อาจเกิดจากการพัฒนาเทคโนโลยีหรือการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายทางสังคม
4. ความต่อเนื่องในกิจกรรมประจำวัน การปฏิบัติไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในสถานการณ์สำคัญ แต่เกิดขึ้นในกิจกรรมประจำวัน เช่น การบริหารจัดการ การวางแผน หรือแม้กระทั่งการตัดสินใจส่วนบุคคลที่ดูเหมือนเล็กน้อย แต่มีผลกระทบในภาพรวมทางสังคม

องค์ประกอบของทฤษฎีปฏิบัติ มีดังนี้ (Lammi, 2018)

1. ความเข้าใจเชิงปฏิบัติ ความสามารถในการเข้าใจและแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมในบริบทที่กำหนด โดยอิงจากประสบการณ์และความรู้ที่สั่งสม เช่น การจัดการในองค์กรต้องอาศัยความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดทางการบริหาร
2. กฎเกณฑ์ ข้อกำหนดหรือบรรทัดฐานที่กำหนดวิธีการปฏิบัติในสังคม ซึ่งอาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ เช่น ระเบียบปฏิบัติในสถานที่ทำงาน กฎหมาย และมาตรฐานการปฏิบัติวิชาชีพ
3. โครงสร้างเชิงเป้าหมายและอารมณ์ การกระทำที่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจงซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึกและอารมณ์ ตัวอย่างเช่น ผู้จัดการที่มีเป้าหมายในการพัฒนาทีมงานต้องมีความตั้งใจและแสดงออกอย่างเป็นระบบ
4. ความเข้าใจทั่วไป ความรู้สึนึกคิดและความเข้าใจในลักษณะทั่วไปของสภาพแวดล้อมที่ปฏิบัติกำลังเกิดขึ้น ซึ่งอาจได้มาจากประสบการณ์ การศึกษา หรือการฝึกฝน เช่น ความเข้าใจในวัฒนธรรมองค์กรที่สามารถช่วยให้พนักงานทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการของทฤษฎีปฏิบัติ

1. ความเข้าใจเชิงปฏิบัติ ความเข้าใจเชิงปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถในการกระทำ การระบุ และการตอบสนองต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในบริบทของการปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น ผู้เล่นคลาริเน็ตไม่เพียงต้องรู้วิธีเล่นเครื่องดนตรีนี้ แต่ยังต้องรู้ว่าเสียงคลาริเน็ตควรเป็นอย่างไร และสามารถรับรู้ได้เมื่อมีการบรรเลงอย่างถูกต้อง โดยองค์ประกอบสำคัญ คือ 1) การรู้วิธีการกระทำบางอย่าง (Know-how) 2) การระบุและตระหนักว่าสิ่งนั้น

คืออะไร และ 3) การตอบสนองต่อสถานการณ์ตามความเหมาะสม ดังนั้น ความเข้าใจเชิงปฏิบัติไม่ได้เป็นเพียงการเรียนรู้ผ่านกฎระเบียบที่ชัดเจน แต่เป็นการรู้วิธีปฏิบัติจริงที่ฝังแน่นอยู่ในตัวผู้ปฏิบัติ

2. กฎเกณฑ์ที่ชัดเจน คือ ข้อกำหนด หลักการ หรือคำแนะนำที่ระบุวิธีการปฏิบัติในสถานการณ์ที่เฉพาะเจาะจง ตัวอย่างเช่น ในครัวระดับมัชฌิม การปรุงอาหารต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดเกี่ยวกับการจัดการวัตถุดิบและสุขอนามัย โดยมีลักษณะเด่น คือ 1) การกำหนดและการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน 2) การสร้างมาตรฐานการปฏิบัติ เช่น มาตรฐานทางบัญชี กฎการปรุงอาหาร 3) การปฏิบัติตามกฎอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความสม่ำเสมอในการปฏิบัติ กฎเกณฑ์นี้ไม่ได้เกิดจากธรรมชาติของมนุษย์ แต่เป็นการกำหนดที่มาจากบริบททางสังคมและสถาบันที่เกี่ยวข้อง

3. โครงสร้างเชิงเป้าหมายและอารมณ์ หมายถึง การรวมตัวกันของเป้าหมาย โครงการ และงานที่จัดลำดับตามลำดับขั้น และเชื่อมโยงกับอารมณ์หรือความรู้สึกที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น นักกีฬาที่ชนะการแข่งขันมักแสดงอารมณ์แห่งความดีใจ หรือผู้เข้าร่วมงานศพแสดงความโศกเศร้า โดยมีมิติสำคัญ คือ 1) การมีเป้าหมายและงานที่ระบุชัดเจน 2) การสร้างอารมณ์และบรรยากาศที่เหมาะสมในสถานการณ์นั้น 3) การคาดหวังให้ผู้ปฏิบัติแสดงอารมณ์ตามความเหมาะสมกับบริบท โครงสร้างนี้ไม่ได้เป็นเพียงคุณลักษณะส่วนบุคคล แต่เป็นลักษณะที่เกิดจากบริบททางสังคมที่เปิดโอกาสให้เกิดอารมณ์และปฏิกิริยาเฉพาะ

4. ความเข้าใจทั่วไป คือ การรับรู้และเชื่อมโยงการปฏิบัติกับค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมทางสังคม ตัวอย่างเช่น ในชุมชนศาสนา Shaker การทำงานถือเป็นกิจกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นในแนวทางการปฏิบัติงานอย่างมุ่งมั่นและสม่ำเสมอ โดยมีลักษณะสำคัญ คือ 1) การเชื่อมโยงระหว่างการปฏิบัติกับอุดมการณ์หรือค่านิยมทางสังคม 2) การกำหนดความหมายทางสัญลักษณ์ของกิจกรรมต่าง ๆ 3) การแสดงออกผ่านการกระทำที่สอดคล้องกับความเชื่อและค่านิยมทางสังคม จากความเข้าใจทั่วไปช่วยสร้างบริบทและความหมายที่กว้างขึ้นสำหรับการปฏิบัติ ทำให้เห็นภาพรวมของโครงสร้างทางสังคมที่ซับซ้อน

จากหลักการของทฤษฎีที่ได้กล่าวมาข้างต้นนำไปสู่การสังเคราะห์เป็นขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การสร้างความเข้าใจเพื่อปฏิบัติ 2) การกำหนดกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติ 3) การสร้างแรงจูงใจและลงมือปฏิบัติ และ 4) การสะท้อนคิดและเชื่อมโยงจากการปฏิบัติ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติ ผู้สอนจะสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนรู้เพื่อสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน จากนั้นผู้สอนนำสถานการณ์ใกล้ตัวของผู้เรียนที่สอดคล้องกับการปฏิบัติของผู้เรียนมาใช้เชื่อมโยงให้ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนคิด แล้วจึงเชื่อมโยงเข้าสู่บทเรียน

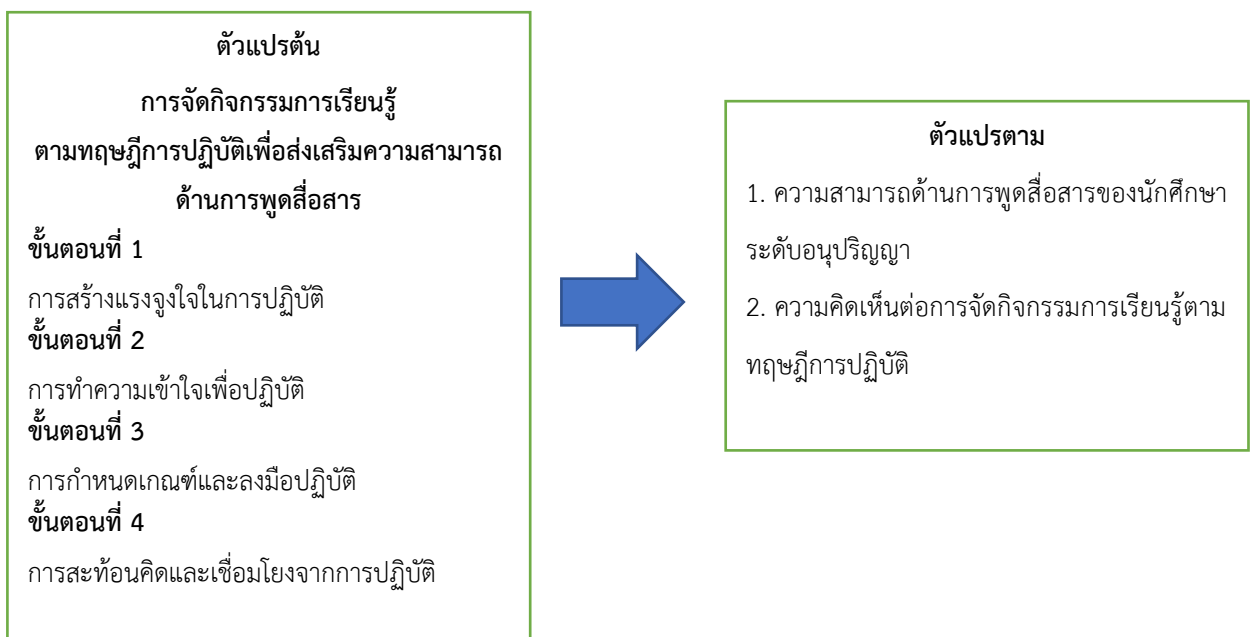
ขั้นที่ 2 การทำความเข้าใจเพื่อปฏิบัติ ผู้เรียนจะได้ศึกษาแนวทาง วิธีการขั้นตอนที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองกำลังจะได้ฝึกปฏิบัติ โดยศึกษาจากตัวอย่างที่ถูกต้อง เพื่อนำไปใช้ในการเชื่อมโยงสู่การฝึกปฏิบัติของตนเอง รวมถึงการฝึกปฏิบัติเบื้องต้นจากสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้เพื่อตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียน

ขั้นที่ 3 การกำหนดกฎเกณฑ์และลงมือปฏิบัติ ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับสิ่งที่กำลังจะปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและปฏิบัติได้อย่างสอดคล้องกับกฎเกณฑ์และกิจกรรมที่ผู้สอนวางไว้

ขั้นที่ 4 การสะท้อนคิดและเชื่อมโยงจากการปฏิบัติ ผู้สอนกระตุ้นเพื่อให้ผู้เรียนสะท้อนคิดเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการฝึกปฏิบัติของตนเองนำไปใช้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้วเชื่อมโยงข้อมูลดังกล่าวไปปรับประยุกต์ในการปฏิบัติครั้งต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการพูดสื่อสารของนักศึกษาระดับอนุปริญญา ผู้วิจัยได้นำหลักการของทฤษฎีการปฏิบัติมาใช้พัฒนาเป็นขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการพูดสื่อสารในชีวิตประจำวัน โดยกำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

ประชากรในการวิจัย คือ คือนักศึกษาระดับอนุปริญญา ปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 153 คน สถาบันโคเซ็นแห่งสถาบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (งานทะเบียนนักศึกษา, 2567)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาระดับอนุปริญญา ปีที่ 2 สาขา วิศวกรรมคอมพิวเตอร์ ห้อง C2/1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 28 คน สถาบันโคเซ็นแห่งสถาบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรต้น คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ตัวแปรตาม คือ ความสามารถในการพูดสื่อสาร และความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ

แบบแผนการทดลอง

งานวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยมีแบบแผนการวิจัยขั้นพื้นฐาน (Pre- Experimental Design or Non Designs) แบบการวิจัยก่อนทดลอง (One - Shot Case Study) (มาเรียม นิลพันธุ์ 2554, 143) มีแบบแผนการวิจัยดังนี้

ทดลอง	ทดสอบหลังเรียน
X	T2

กำหนดให้ X แทนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ

T₂ แทนผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ

ระยะเวลาในการทดลอง

งานวิจัยในครั้งนี้ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติตามแผนการเรียนรู้ที่ได้สร้างขึ้น จำนวน 4 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ใช้ระยะเวลาในการทดลอง เป็นเวลา 4 คาบ คาบละ 100 นาที

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ 2) แบบประเมินความสามารถการพูดของนักศึกษาระดับอนุปริญญา และ 3) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับอนุปริญญา

แนวทางในการสร้างเครื่องมือวิจัย มีดังนี้

1. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์หลักสูตรระดับอนุปริญญา สาขาวิชาวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2567) รายวิชา การพูดในที่ประชุมชน ของ สถาบันโคเซ็นแห่งสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เพื่อนำมาออกแบบและปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของรายวิชา โดยมีแนวทางจากทฤษฎีการปฏิบัติ (Practice Theory) เป็นกรอบในการออกแบบกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) การสร้างความเข้าใจเพื่อปฏิบัติ 2) การกำหนดกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติ 3) การสร้างแรงจูงใจและการลงมือปฏิบัติ 4) การสะท้อนคิดและเชื่อมโยงจากการปฏิบัติ จากนั้น ได้นำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ฉบับปรับปรุงเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย และด้านการวัดประเมินผล เพื่อดำเนินการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้วิธีวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์และรายการประเมิน (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยใช้เกณฑ์พิจารณาค่าดัชนี IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปเป็นเกณฑ์การยอมรับผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน พบว่า แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีค่าดัชนี IOC อยู่ในช่วงระหว่าง 0.67 – 1.00 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหาในระดับที่น่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแผนเพิ่มเติมก่อนนำไปใช้จริง

2. แบบประเมินความสามารถการพูดของนักศึกษาระดับอนุปริญา เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลหลังการจัดการเรียนรู้ คือ แบบประเมินความสามารถการพูดของนักศึกษาระดับอนุปริญา โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบิค (Scoring Rubric) ซึ่งพิจารณาใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการออกเสียง 2) ด้านบุคลิกภาพและระยะเวลาในการพูด 3) ด้านการใช้ภาษาและ 4) ด้านเนื้อหา ในการพัฒนาแบบประเมินดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำเสนอแบบประเมินต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นชุดเดียวกับที่ใช้ในการตรวจสอบเครื่องมืออื่น ๆ เพื่อดำเนินการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างระดับพฤติกรรมที่ผู้วิจัยกำหนดกับตัวชี้วัด และความเหมาะสมของเกณฑ์การให้คะแนน ผ่านการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของเครื่องมือ (Index of Item Objective Congruence: IOC) ผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญพบว่า แบบประเมินความสามารถการพูดของนักศึกษาระดับอนุปริญามีค่า IOC อยู่ในช่วงระหว่าง 0.67 – 1.00 ซึ่งอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด แสดงว่า แบบประเมินที่พัฒนาขึ้น มีคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหาในระดับที่เหมาะสมสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. แบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับอนุปริญา ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับอนุปริญา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจและมุมมองของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ แบบสอบถามฉบับนี้เป็นแบบสอบถามปลายปิด (Close-ended) ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหาสาระ 2) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ 3) ด้านผู้สอน 4) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ แบบสอบถามใช้มาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ (Likert, 1993) คือ เห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วยมาก เห็นด้วยปานกลาง เห็นด้วยน้อย เห็นด้วยน้อยที่สุด เพื่อให้แน่ใจในความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้นำ

แบบสอบถามฉบับร่างเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างรายการคำถามกับวัตถุประสงค์ของเครื่องมือ (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยกำหนดค่าดัชนี IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปเป็นเกณฑ์ยอมรับ ผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญพบว่า ค่าดัชนี IOC ของแบบสอบถามอยู่ในช่วง 0.70 – 1.00 ซึ่งอยู่ในระดับที่เหมาะสม แสดงว่าเครื่องมือมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาสูง ผู้วิจัยจึงได้นำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญไปปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองตามขั้นตอนดังนี้

1. ชี้แจงวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติเพื่อให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจ
2. การดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติตามแผนการเรียนรู้ที่ได้สร้างขึ้น จำนวน 4 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ใช้ระยะเวลาในการทดลอง เป็นเวลา 4 คาบ คาบละ 100 นาที
3. หลังการทดลอง ผู้วิจัยกำหนดหัวข้อเรื่องให้กลุ่มตัวอย่างออกมาพูดสื่อสารเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นการทดสอบหลังเรียน โดยใช้แบบประเมินความสามารถการพูดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ในการประเมินการพูดของนักศึกษา แล้วบันทึกผลคะแนน
4. นำผลการทดสอบหลังเรียนมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติต่อไป
5. ผู้วิจัยให้ผู้เรียนทำแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อทดสอบสมมติฐานและเพื่อสรุปการทดลอง ดังนี้

1. วิเคราะห์ความสามารถในการพูดของนักศึกษาระดับอนุปริญญาที่เรียนด้วยการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ หลังเรียน โดยใช้ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
2. วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับอนุปริญญาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ โดยใช้ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

1. ผลความสามารถด้านการพูดสื่อสารของนักศึกษาระดับอนุปริญญาหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติความสามารถด้านการพูดสื่อสารของนักศึกษาระดับอนุปริญญาหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ซึ่งวัดใช้แบบประเมินความสามารถด้านการพูดสื่อสาร ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลความสามารถด้านการพูดสื่อสารของนักศึกษาระดับอนุปริญาหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ หลังเรียนของนักศึกษา

ผลความสามารถด้านการพูดสื่อสาร	($\bar{X}$)	(S.D.)
หลังเรียน	14.68	1.20

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลความสามารถด้านการพูดสื่อสารของนักศึกษาระดับอนุปริญาหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X}$ = 14.68, S.D. = 1.20) ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

ตารางที่ 2 ผลความสามารถด้านการพูดสื่อสารของนักศึกษาระดับอนุปริญาหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ หลังเรียนของนักศึกษารายด้าน โดยมีผลดังต่อไปนี้

ผลการประเมินรายด้าน	($\bar{X}$)	(S.D.)	ลำดับที่
ด้านการออกเสียง	3.72	0.44	1
ด้านบุคลิกภาพและด้านเวลาในการพูด	3.72	0.44	1
ด้านการใช้ภาษา	3.70	0.44	2
ด้านเนื้อหา	3.62	0.38	3

จากตารางที่ 2 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่านักศึกษามีผลคะแนนด้านการออกเสียงอยู่ในลำดับที่ 1 ซึ่งมีค่าเท่ากับด้านบุคลิกภาพและด้านเวลาในการพูด ($\bar{X}$ = 3.72, S.D. = 0.44) ด้านการใช้ภาษาเป็นลำดับที่ 2 ($\bar{X}$ = 3.70, S.D. = 0.44) และด้านเนื้อหาเป็นลำดับที่ 3 ($\bar{X}$ = 3.62, S.D. = 0.38)

2. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาระดับอนุปริญาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ซึ่งวัดใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาระดับอนุปริญา โดยรวมอยู่ในเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.49) ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ ปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาระดับอนุปริญาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ

ผลการศึกษาความคิดเห็น	($\bar{X}$)	(S.D.)
หลังเรียน	4.69	0.49

จากตารางที่ 3 พบว่า นักศึกษาระดับอนุปริญญามีระดับความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ระดับเห็นด้วยมากที่สุด โดยมี ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.49)

เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า นักศึกษาเห็นด้วยมากเป็น คือ ลำดับที่ 1 ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎี ($\bar{X}$ = 4.81, S.D. = 0.36) ลำดับที่ 2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ($\bar{X}$ = 4.75, S.D. = 0.43) ลำดับที่ 3 เนื้อหาสาระ ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = 0.53) และลำดับที่ 4 ด้านผู้สอน ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.51) ดังนี้

ตารางที่ 4 ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาระดับอนุปริญญาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ด้านเนื้อหาสาระ

รายการ	($\bar{X}$)	(S.D.)	ความหมาย	ลำดับ
ด้านเนื้อหาสาระ				
1. กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนรู้	4.67	0.48	เห็นด้วยมากที่สุด	3
2. ผู้สอนชี้แจงกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติให้เข้าใจอย่างชัดเจน	4.88	0.34	เห็นด้วยมาก	1
3. เนื้อหามีความยากง่าย เหมาะสมกับนักศึกษา	4.54	0.66	เห็นด้วยมากที่สุด	4
4. เนื้อหามีความชัดเจนเข้าใจง่าย	4.75	0.53	เห็นด้วยมากที่สุด	2
5. เนื้อหาเป็นเรื่องที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.33	0.48	เห็นด้วยมากที่สุด	5
รวม	4.63	0.53	เห็นด้วยมากที่สุด	

จากตารางที่ 4 ด้านเนื้อหาสาระ โดยภาพรวมนักศึกษามีระดับความคิดเห็นต่อการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = 0.53) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า นักศึกษาเห็นด้วยมาเป็นลำดับที่ 1 คือ ผู้สอนชี้แจงกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติให้เข้าใจอย่างชัดเจน ($\bar{X}$ = 4.88, S.D. = 0.34) ลำดับที่ 2 เนื้อหามีความชัดเจนเข้าใจง่าย ($\bar{X}$ = 4.75, S.D. = 0.53) ลำดับที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = 0.48) ลำดับที่ 4 เนื้อหา มีความยากง่าย เหมาะสมกับนักศึกษา ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.65) และลำดับที่ 5 เนื้อหาเป็นเรื่องที่นำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X}$ = 4.33, S.D. = 0.48)

ตารางที่ 5 ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาระดับอนุปริญญาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ

รายการ	($\bar{X}$)	(S.D.)	ความหมาย	ลำดับ
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ				
1. กิจกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจและเพิ่มการเรียนรู้	4.79	0.41	เห็นด้วยมากที่สุด	2
2. กิจกรรมการเรียนรู้เหมาะสมกับเวลาการเรียนรู้	4.75	0.44	เห็นด้วยมากที่สุด	3
3. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตามการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ	4.67	0.48	เห็นด้วยมากที่สุด	4
4. กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมความสามารถด้านการพูดของผู้เรียน	4.83	0.38	เห็นด้วยมากที่สุด	1
รวม	4.75	0.43	เห็นด้วยมากที่สุด	

จากตารางที่ 5 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ โดยภาพรวมนักศึกษามีความคิดเห็นต่อการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.75, S.D. = 0.43) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักศึกษาเห็นด้วยมากเป็นลำดับที่ 1 คือ กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมความสามารถด้านการพูดของผู้เรียน ($\bar{X}$ = 4.83, S.D. = 0.38) ลำดับที่ 2 กิจกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจและเพิ่มการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.79, S.D. = 0.41) ลำดับที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้เหมาะสมกับเวลาการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = 0.48) และลำดับที่ 4 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตามการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.58)

ตารางที่ 6 ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาระดับอนุปริญญาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ด้านผู้สอน

รายการ	($\bar{X}$)	(S.D.)	ความหมาย	ลำดับ
ด้านผู้สอน				
1. ผู้สอนชี้แจงขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติให้เข้าใจง่าย และชัดเจน	4.67	0.48	เห็นด้วยมากที่สุด	1
2. ผู้สอนให้คำปรึกษาและคำแนะนำแก่ผู้เรียน	4.54	0.59	เห็นด้วยมากที่สุด	4
3. ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้	4.69	0.49	เห็นด้วยมากที่สุด	2
4. ผู้สอนเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้คิดและเรียนรู้ด้วยตนเอง	4.58	0.50	เห็นด้วยมากที่สุด	3
รวม	4.62	0.51	เห็นด้วยมากที่สุด	

จากตารางที่ 6 ด้านผู้สอน โดยภาพรวมนักศึกษามีความคิดเห็นต่อการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ อยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.51) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่านักศึกษาเห็นด้วยมากเป็นลำดับที่ 1 คือ ผู้สอนชี้แจงขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติให้เข้าใจง่ายและชัดเจน ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = 0.48) ลำดับที่ 2 ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.49) ลำดับที่ 3 ผู้สอนเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้คิดและเรียนรู้ด้วยตนเอง ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = 0.50) และลำดับที่ 4 ผู้สอนให้คำปรึกษาและคำแนะนำแก่ผู้เรียน ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.59)

ตารางที่ 7 ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาระดับอนุปริญาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎี

รายการ	($\bar{X}$)	(S.D.)	ความหมาย	ลำดับ
ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎี				
1. ผู้เรียนสามารถนำความสามารถด้านการพูดไปปรับใช้กับวิชาอื่นได้	4.71	0.46	เห็นด้วยมากที่สุด	2
2. ผู้เรียนสามารถนำความสามารถด้านการพูดไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.92	0.28	เห็นด้วยมากที่สุด	1
รวม	4.81	0.36	เห็นด้วยมากที่สุด	

จากตารางที่ 7 ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎี โดยภาพรวมนักศึกษามีความคิดเห็นต่อการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ อยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.81, S.D. = 0.36) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า นักศึกษาเห็นด้วยมากเป็นลำดับที่ 1 คือ ผู้เรียนสามารถนำความสามารถด้านการพูดไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X}$ = 4.92, S.D. = 0.28) และลำดับที่ 2 ผู้เรียนสามารถนำความสามารถด้านการพูดไปปรับใช้กับวิชาอื่นได้ ($\bar{X}$ = 4.71, S.D. = 0.46)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการพูดสื่อสารของนักศึกษาระดับอนุปริญา สามารถอภิปรายผล โดยนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ความสามารถด้านการพูดสื่อสารของนักศึกษาตามทฤษฎีการปฏิบัติหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติสูงกว่าเกณฑ์ จากผลการวิจัยพบว่า ความสามารถด้านการพูดสื่อสารของนักศึกษาหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติสูงกว่าเกณฑ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของทฤษฎี

การปฏิบัติในการพัฒนาทักษะการพูดสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของนักศึกษาที่ต้องการฝึกฝนทักษะการพูดอย่างเป็นระบบ ซึ่งทำให้คะแนนความสามารถด้านการพูดสื่อสารของนักศึกษาสูงกว่าเกณฑ์มาจากการที่ ลักษณะของกิจกรรมที่ออกแบบตามทฤษฎีการปฏิบัติ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติจริง ส่งผลให้นักศึกษาได้มีโอกาสใช้ภาษาผ่านสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับโลกแห่งความเป็นจริง นอกจากนี้ นักศึกษาได้ฝึกการใช้ภาษาตามบริบท ทำให้สามารถเลือกใช้คำพูด น้ำเสียง และท่าทางที่เหมาะสม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ทั้งการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกระบวนการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติสนับสนุนให้เกิด ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการฟัง การตอบโต้ และการสื่อสารแบบสองทางจากการฝึกฝนซ้ำ ๆ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้นักศึกษามี ความมั่นใจในการพูดมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูติมา พงษ์สุข (2563) ที่ได้ศึกษาความสามารถด้านการพูดในงานอาชีพของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุก พบว่า นักศึกษามีความสามารถด้านการพูดในงานอาชีพหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมและฝึกปฏิบัติสามารถพัฒนาความสามารถด้านการพูดของนักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ สรรพชัย สมณวัฒนา (2564) ได้ศึกษา การพัฒนาความสามารถด้านการพูดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้ แบบร่วมมือร่วมกับข้อมูลท้องถิ่น ผลการวิจัย พบว่า ความสามารถด้านการพูดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หลังการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับข้อมูลท้องถิ่นสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สะท้อนให้เห็นว่า การเรียนรู้อย่างเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติผ่านกระบวนการกลุ่มสามารถพัฒนาความสามารถด้านการพูดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ศึกษาทักษะการพูดของนักเรียนด้วยการใช้การรายงานปากเปล่า โดยมีการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน มีการใช้เทคนิคการพูดตัวต่อตัว และการให้เวลาที่เพียงพอในการฝึกฝน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการให้เวลากับการฝึกปฏิบัติสามารถพัฒนาทักษะการพูดของนักเรียนด้วยการใช้การรายงานปากเปล่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ของนักศึกษาระดับอนุปริญา มีความหมายอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด จากผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาระดับอนุปริญามิระดับความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ระดับเห็นด้วยมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักศึกษาเห็นด้วยมาก ลำดับที่ 1 ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎี ลำดับที่ 2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ลำดับที่ 3 เนื้อหาสาระ และ ลำดับ ที่ 4 ด้านผู้สอน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางดังกล่าว สามารถตอบสนองต่อความต้องการ และส่งผลดีต่อประสบการณ์การเรียนรู้ของนักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีสาเหตุมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ นั้น เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง กิจกรรมที่ออกแบบตามทฤษฎีการปฏิบัติช่วยให้นักศึกษา ได้ฝึกฝนและทดลองใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง ส่งผลให้สามารถจดจำและนำไปใช้ได้ดีกว่าการเรียนรู้ในเชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ นักศึกษาได้มีโอกาส

เรียนรู้ผ่านการกระทำ ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับ ชุตติมา พงษ์สุข (2563) ที่ได้ศึกษาความสามารถด้านการพูดในงานอาชีพของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุก พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 สะท้อนให้เห็นว่า นักศึกษาในยุคปัจจุบันพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ตนได้มีส่วนร่วมและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้ ด้าน สรรพชญ สมณวัฒนา (2564) ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถด้านการพูดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับข้อมูลท้องถิ่น ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับข้อมูลท้องถิ่นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก สะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนในยุคปัจจุบันเห็นด้วยกับการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือการทำงานร่วมกับผู้อื่น

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติที่มีต่อความสามารถด้านการพูดสื่อสารของนักศึกษาระดับอนุปริญญา ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการพูดสื่อสารของนักศึกษาตามทฤษฎีการปฏิบัติหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติสูงกว่าเกณฑ์ และความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ ของนักศึกษาระดับอนุปริญญา มีความหมายอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด โดยมีข้อสรุปดังต่อไปนี้

1. ความสามารถในการพูดสื่อสารของนักศึกษาหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติสูงกว่าเกณฑ์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นักศึกษามีความสามารถด้านการพูดสื่อสารสูงกว่าเกณฑ์ หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ แสดงให้เห็นว่าการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติจริงในบริบทที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการพูดของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยกิจกรรมที่เน้นการฝึกซ้ำในสถานการณ์จริงเอื้อต่อการใช้ภาษาอย่างเหมาะสมทั้งด้านการเลือกคำ น้ำเสียง และท่าทาง อีกทั้งยังส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์แบบสองทางระหว่างผู้เรียน อันนำไปสู่ความมั่นใจในการสื่อสารที่เพิ่มมากขึ้น

2. ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด

นักศึกษาระดับอนุปริญญามีความคิดเห็นเชิงบวกต่อกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้น โดยเฉพาะในด้านประโยชน์ที่ได้รับและรูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้ตามลำดับ สะท้อนให้เห็นว่า แนวทางการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี กิจกรรมที่ส่งเสริม การฝึกปฏิบัติจริงช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาได้ลึกซึ้งและสามารถนำไปใช้ได้จริงมากกว่า การเรียนรู้แบบทฤษฎีเพียงอย่างเดียว

ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติ มีศักยภาพในการเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะการสื่อสารของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษายววิชาชีพ ซึ่งต้องการการฝึกฝนที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริง และทักษะการปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตและอาชีพ นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาทักษะการพูดสื่อสารของนักศึกษา แต่ยังส่งผลต่อทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันและบริบทของการทำงานต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1. ก่อนนำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติไปใช้ ผู้สอนควรศึกษาทำความเข้าใจเนื้อหาวิชาอย่างถ่องแท้ และมีการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหา ทักษะ และบริบทของผู้เรียน เพื่อให้กิจกรรมที่ออกแบบสอดคล้องกับความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคลในสังคมยุคดิจิทัล
2. ผู้สอนควรพิจารณาเลือกสถานที่จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม รวมถึงคำนึงถึงความปลอดภัย ความยืดหยุ่น และการเข้าถึงของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมแบบลงมือปฏิบัติ ที่อาจต้องใช้พื้นที่เปิดหรือสภาพแวดล้อมจำลองให้ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน
3. ผู้สอนควรเตรียมสื่อการเรียนรู้ เทคโนโลยีสนับสนุน และใบงานที่ทันสมัย เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยพิจารณาการใช้สื่อดิจิทัลร่วมด้วย เช่น คลิปวิดีโอ แบบฝึกออนไลน์ หรือเครื่องมือ AI เพื่อช่วยให้การเรียนรู้มีความยืดหยุ่นและเข้าถึงง่ายในยุคที่ผู้เรียนมีความหลากหลาย นอกจากนี้ในการดำเนินกิจกรรม ผู้สอนควรชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมอย่างชัดเจน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างจริงจัง โดยใช้วิธีการสร้างแรงจูงใจ ตั้งคำถามปลายเปิด และสะท้อนผลการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าของการฝึกฝนที่เกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการปฏิบัติในหลากหลายเนื้อหา ทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและสาระอื่น ๆ รวมถึงในระดับชั้นที่แตกต่างกัน เพื่อขยายผลแนวคิดนี้ให้เกิดประโยชน์ในวงกว้างมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21
2. ควรมีการส่งเสริมให้ครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ นำแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกับทฤษฎีการปฏิบัติไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมของตน โดยคำนึงถึงความเชื่อมโยงระหว่างวิชาและชีวิตจริง เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะที่รอบด้านและพร้อมเผชิญความเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- งานทะเบียนนักศึกษา. (2567). รายงานจำนวนนักศึกษาระดับอนุปริญญา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567. สถาบันโคเซ็นแห่งสถาบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และ วีรวัฒน์ อินทรพร. (2562). ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชุติมา ฟุ้งสุข. (2563). การพัฒนาความสามารถด้านการพูดในงานอาชีพ โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ชารีนา สว่างวงศ์. (2560). การพัฒนาความสามารถด้านการพูดในโอกาสต่างๆ โดยใช้การสอนแบบบทบาทสมมติวิชาภาษาไทยเพื่อสื่อสารในงานอาชีพของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง. รายงานการวิจัย. วิทยาลัยเทคโนโลยีพัฒนการอาชีวศึกษา.
- ประสิทธิ์ กาพย์กลอน, ประพนธ์ เรืองณรงค์, เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ และวิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์. (2557). การเตรียมเพื่อการพูดและการเขียน. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มาเรียม นิลพันธุ์. (2554). วิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 5). ศูนย์วิจัยและพัฒนาทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สรวยญ สมณวัฒนา. (2564). การพัฒนาความสามารถด้านการพูดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้ แบบร่วมมือร่วมกับข้อมูลท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุพร อังกุลดี ธนรัชฎ์ศิริสวัสดิ์ และสุจินต์ วิสวธีรานนท์. (2563). ผลการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อพัฒนาทักษะการพูดภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 13(1), 220-233.
- Lammi, I. J. (2018). A practice theory in practice: Analytical consequences in the study of organization and socio-technical change. (Doctoral dissertation). Företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- Likert, R. (1993). *A technique for the measurement of attitude*. Rand Mc Nally.

การ

บริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

มารุต สวนจันทร์^{1*}

พงษ์ศักดิ์ รวมชมรัตน์

รับบทความ: 5 พฤษภาคม 2568 แก้ไขบทความ: 25 พฤษภาคม 2568 ตอรับบทความ: 27 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามประสบการณ์การทำงานของครู และขนาดสถานศึกษา ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำนวน 292 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามขนาดสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด 2) การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงานโดยภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ 3) การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา คุณธรรม จริยธรรม ผู้บริหารสถานศึกษา

¹⁻² หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

* อีเมล: maroot57111616028@gmail.com

School Administration According to the Principles of Moralism and Ethics of School Administrators under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3

Maroot Suanchan ^{1*}
Pongsak Ruamchomrat ²

Abstract

This research aimed to study and compare school administration according to the principles of moralism and ethics of school administrators under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, classified by teachers' work experience and school size. The sample was 292 teachers in schools under Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, obtained by stratified random sampling, according to the size of the educational institution. The research instrument was a 5-level. The data were collected and analyzed using percentage, mean, standard deviation, one-way analysis of variance and Scheffe's pair comparison at a statistical significance level of 0.05. The findings were as follows: 1) School administration according to the principles of moralism and ethics of school administrators under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3. Overall and in each aspect, there was the highest level of opinions 2) The comparison of school administration according to the principles of morality and ethics of school administrators under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, classified by teachers' work experience overall and in each aspect, showed no statistically significant difference. 3) The comparison of school administration according to the principles of morality and ethics of school administrators under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, classified by school size overall and in each aspect, showed no statistically significant difference.

Keywords: Educational institution administration, Moral, Ethics, Educational institution administrators

¹⁻² Master of Education Program in Educational Administration, Kanchanaburi Rajabhat University

* Email: maroot57111616028@gmail.com

บทนำ

การศึกษาถือว่าเป็นเครื่องมือที่มุ่งมั่นและมุ่งหวังว่าจะนำไปสู่การจัดการศึกษาของชาติให้มีคุณภาพ และสามารถพัฒนาคนไทยให้เป็นคนคุณภาพ คือ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม แต่การศึกษาไทยในปัจจุบัน อาจยังไม่สามารถให้การศึกษาที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานตามมาตรฐานสากล ถึงแม้ว่าจะมีแนวโน้มดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในช่วงของการปฏิรูปการศึกษา ทศวรรษที่สองก็ตาม คุณธรรมและจริยธรรมในการทำงานนั้น นับว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดของผู้บริหารสูงสุดขององค์กร เช่น การมีความสามารถในการตัดสินใจ การคิดวิพากษ์ และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรนั้นเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยิ่ง ซึ่งการที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้นั้น จะต้องมีการนำทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด หนึ่งในทรัพยากรเหล่านั้นที่ถือว่ามีความสำคัญมากที่สุด ก็คือ ทรัพยากรบุคคล (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2563)

ในปัจจุบันประเทศไทยมีปัญหาระบบการบริหารจัดการในภาครัฐที่ขาดประสิทธิภาพซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องการขับเคลื่อนการบริหารจัดการภาครัฐให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนด การให้บริการประชาชนยังไม่ได้มาตรฐานสากล การบังคับใช้กฎหมายที่ยังขาดประสิทธิภาพ การบริหารจัดการและการให้บริการของท้องถิ่นยังขาดประสิทธิภาพและความโปร่งใส กระบวนการที่เปิดให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจการใช้งบประมาณยังไม่เพียงพอ ระบบและกระบวนการยุติธรรมไม่สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม รวมทั้งการขาดคุณธรรมในสังคมไทยทำให้การทุจริตประพฤติมิชอบยังเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ จึงเป็นช่วงเวลาสำคัญที่ต้องเร่งปฏิรูปการบริหารจัดการภาครัฐให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เพื่อเป็นปัจจัยสนับสนุนที่จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาประเทศในทุกด้านให้ประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ทั้งการบริหารจัดการภาครัฐให้โปร่งใส มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบ ตรวจสอบได้อย่างเป็นธรรม และประชาชนมีส่วนร่วม มีการกระจายอำนาจ และแบ่งภารกิจรับผิดชอบที่เหมาะสมระหว่างส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่น และวางพื้นฐานเพื่อให้บรรลุตามกรอบเป้าหมายอนาคต การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง รวมถึงการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยมไทยให้สอดคล้อง และมีความเหมาะสมกับบริบทสังคมในปัจจุบันเพื่อให้เป็นพื้นฐานของสังคมไทยและเป็น“ซอฟต์พาวเวอร์” (soft power) ในการสื่อสารภาพลักษณ์ของประเทศไทยและนำเสนอความเป็นไทยสู่สากล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้บริหารสูงสุดของโรงเรียนจึงเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาจะเป็นผู้กำหนดทิศทางในการจัดการศึกษา ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องแสวงหาความรู้ และประสบการณ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อเป็นการพัฒนาตนเอง ซึ่งจะไปสู่การพัฒนาบุคลากรและการบริหารในหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่จะต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการที่หลากหลาย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติระเบียบ

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2562 มีส่วนระบุไว้ว่า ให้ผู้บังคับบัญชาปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติที่ดี คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพที่เหมาะสม ในอันที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความก้าวหน้าแก่ราชการ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2563) นอกจากนี้ คนส่วนใหญ่ในสังคมยังมองหาผู้บริหารที่สามารถนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จในด้านความรู้เชิงการบริหาร โดยลึมนึกถึงองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือ คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่มีความสำคัญควบคู่ไปกับความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีคุณภาพ คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารเป็นสิ่งที่สำคัญแก่ครูในสถานศึกษาให้ยึดถือเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของตน ให้เป็นครูที่ดีของผู้เรียน (นิชวัน วรานุสาสน์, 2561)

คุณธรรมและจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผู้นำทางการศึกษาต้องตระหนักในบทบาท หน้าที่ การกิจ ความรับผิดชอบ ความเอาใจใส่อย่างยิ่งยวดต่อสถานศึกษาและชุมชน เช่นนั้นแล้วผู้บริหารสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องมีทั้งความรู้ ความสามารถ ทักษะและศักยภาพ รวมไปถึงควมมีคุณธรรม จริยธรรมสูง กล่าวได้ว่าเมื่อผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรมแล้ว ย่อมได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธา จนผู้ตามทำงานเต็มความสามารถให้บรรลุวัตถุประสงค์ (พระมหาศุภชัย สุกกิจใจ, 2565) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในตัวผู้บริหารสถานศึกษา สังคมไทยมีการพูดคุยกันอย่างกว้างขวางระหว่างผู้บริหารที่มีจริยธรรมกับผู้บริหารที่มีความสามารถ คำตอบก็คงต้องการผู้บริหารที่มีคุณสมบัติทั้งสองอย่าง คือ ทั้งเก่งและดี เนื่องจากผู้บริหารเป็นผู้ที่มีอิทธิพลมากต่อผู้ใต้บังคับบัญชา การที่จะทำให้ผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตของการจัดการศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรมได้ และผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้ คุณธรรมและจริยธรรมก่อน เพราะครู คือแบบอย่างของนักเรียน และในขณะเดียวกันผู้บริหารโรงเรียนก็ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับครู ถ้าผู้บริหารขาดคุณธรรมและจริยธรรมย่อมเป็นเหตุของความเสื่อมของหน่วยงาน บุคคลในหน่วยงานมักจะแตกแยก ขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลของหน่วยงานนั้นย่อมลดลง ผู้บริหารที่มีจริยธรรมย่อมเป็นที่รัก และเป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมงานทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาให้ความร่วมมือในการทำงาน พัฒนาหน่วยงานให้ก้าวหน้า มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงจนเกิดผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้บริหาร เป็นสิ่งที่สังคมให้ความสนใจและมองเห็นความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องแก้ไข รวมทั้งกรณีความผิดทางวินัยของผู้บริหารสถานศึกษา ได้ถูกดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยแก่ผู้บริหารสถานศึกษา ให้มีการตรวจสอบการบริหารงานหลายอย่างไม่โปร่งใส ทั้งด้านการทุจริต การบริหารงาน งบประมาณ การประเมินขึ้นเงินเดือน และการจัดซื้อจัดจ้าง เช่น การสร้างอาคารเรียนที่ไม่มีความปลอดภัย เรียกเก็บเงินค่าบำรุงการศึกษาจากนักเรียนและผู้ปกครอง แต่ไม่สามารถบริหารคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ รวมถึงการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ (ไทยรัฐออนไลน์, 2567)

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรม และจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 เพื่อให้หน่วยงานทางการศึกษาและผู้บริหารนำผลการศึกษา ไปเป็นข้อมูลและแนวทางในการพัฒนาตนเอง และนำไปใช้ในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาในการบริหารสถานศึกษาด้วยหลักคุณธรรมและจริยธรรม ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงานของครู
3. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

นักวิชาการหลายคนได้ให้คำนิยามของการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรม จริยธรรม ดังนี้

ดาวรรุวรรณ ถวิลการ (2561) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรม จริยธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่พึงงามที่ผู้บริหารพึงมีอันได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความไว้วางใจ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความเคารพ การเสริมพลังอำนาจ

นิชวัน วรรณสาสน์ (2561) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรม จริยธรรม หมายถึง ทักษะกระบวนการคิดและการตัดสินใจเชิงคุณธรรม จริยธรรม ความมีวินัย และความเที่ยงธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีจิตสาธารณะ และมีความคิดที่จะสร้างสรรค์ทีมงานเชิง จริยธรรม

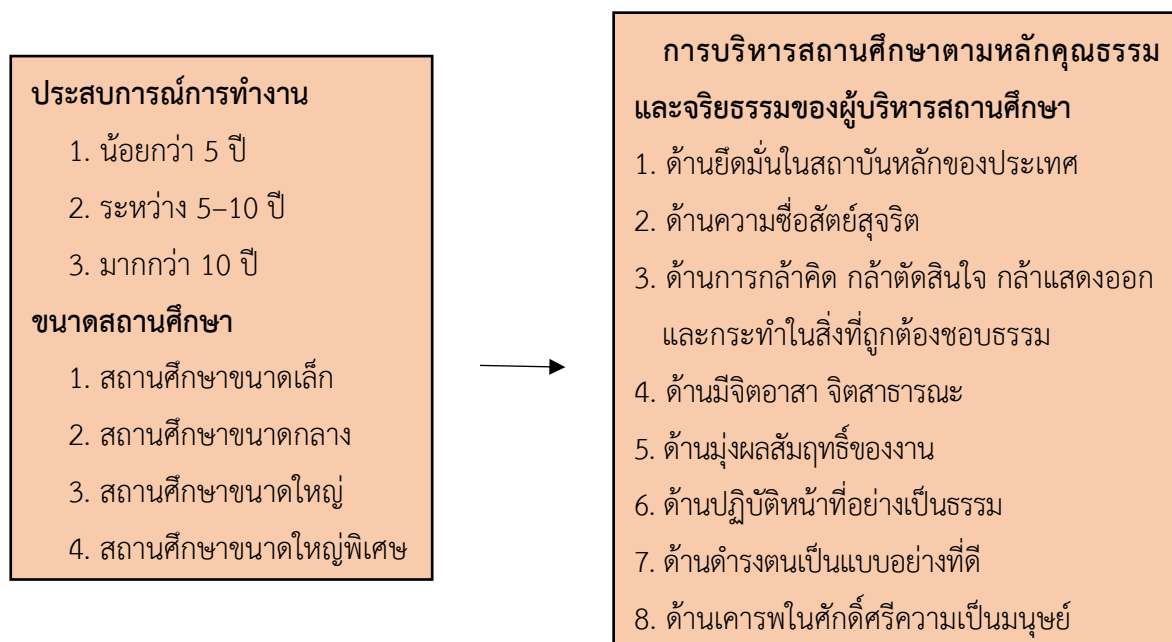
ธีรังกูร วรบำรุงกุล (2562) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรม จริยธรรม หมายถึง คุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาควรประกอบด้วยหลักการ 3 ด้าน ประกอบด้วย จริยธรรมด้านการครองตน จริยธรรมด้านครองคน และจริยธรรม ด้านการครองงานเรียกโดยย่อได้ว่า รู้ตน รู้คน รู้งาน จึงจะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษารับผิดชอบอยู่สำเร็จผลคนก็จะมีความสุข

ณัฐพร มั่นคง (2563) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรม จริยธรรม หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออกทางพฤติกรรมในการประพฤติปฏิบัติให้เกิดคุณงามความดี ละเว้น การทำความชั่วทั้งปวง เปี่ยมด้วยความซื่อสัตย์ ยุติธรรม ความรับผิดชอบ มีความเมตตา ความอดทน ความ สุภาพ รักษาซึ่งเกียรติ และศักดิ์ศรีของตนเองไม่ให้เสื่อมเสีย เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ครูและศิษย์ซึ่งคุณสมบัติ เหล่านี้ ควรที่ผู้บริหารจะเสริมสร้างให้มีขึ้นในตนเอง เพื่อการทำงานให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาความหมายของการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรม จริยธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรม จริยธรรม หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออกทางพฤติกรรมในการประพฤติปฏิบัติตนให้เกิดคุณงามความดี ละเว้นการทำความชั่วทั้งปวง เปี่ยมด้วยความซื่อสัตย์ ยุติธรรม ความรับผิดชอบ มีความเมตตา ความอดทน ความสุภาพ รักษาซึ่งเกียรติ และศักดิ์ศรีของตนเอง โดยพฤติกรรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารจะทำให้เกิดบรรยากาศการพัฒนาได้เป็นอย่างดี

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 3 ใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับหลักคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (ราชกิจจานุเบกษา, 2564) ประกอบด้วย 8 ด้าน คือ ด้านยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านกระทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ด้านมีจิตอาสา ด้านมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน ด้านปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม ด้านดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี และด้านเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำนวน 1,220 คน จากสถานศึกษา จำนวน 79 แห่ง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำนวน 292 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3, 2567) ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ ตามขนาดสถานศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (checklist) เกี่ยวกับสถานสภาพของผู้ตอบ ตอนที่ 2 แบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) ชนิด 5 ระดับ จำนวน 40 ข้อ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ คุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ชนิด 5 ระดับ จำนวน 40 ข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังนี้ คือ 1) ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา 2) วิเคราะห์ข้อมูลในการสร้างเครื่องมือเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา 3) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาสร้างเครื่องมือ จำนวน 1 ชุด ประกอบด้วย 3 ตอน 4) นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของคำถาม 5) นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรง เพื่อหาความสอดคล้องในด้านความเที่ยงตรงในด้านเนื้อหา แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมือ (IOC) โดยพิจารณาความเที่ยงตรงจากดัชนีความสอดคล้อง พบว่า ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 จำนวน 40 ข้อ 6) นำเครื่องมือที่ได้ปรับปรุงจากคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้า อิสระแล้วไปทดลองใช้ (tryout) กับครูผู้สอน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา พบว่า ได้ความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.97 7) นำผลที่ได้มาพิจารณาปรับปรุง ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ 8) นำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ส่งถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 เพื่อให้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล 9) ผู้วิจัยดำเนินการส่งแบบสอบถามทางออนไลน์ ให้กับครูผู้สอนในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 292 ชุด โดยกำหนดเวลาในการตอบแบบสอบถามและกลับคืนให้ผู้วิจัยภายใน 7-15 วัน ทางออนไลน์ 10) การวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จาก

แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ดังนี้ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ 11) วิเคราะห์การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จำแนกเป็นรายข้อ รายด้านและรวมทุกด้าน โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายของเบสต์ (Best, 1981) วิเคราะห์การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงานของครู และขนาดสถานศึกษา วิเคราะห์ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ และ การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.75$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงตามระดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศ ($\bar{X} = 4.83$, S.D. = 0.43) ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ($\bar{X} = 4.83$, S.D. = 0.43) ด้านปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม ($\bar{X} = 4.83$, S.D. = 0.43) รองลงมาคือ ด้านเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ($\bar{X} = 4.81$) ด้านมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน ($\bar{X} = 4.73$) ด้านดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี ($\bar{X} = 4.70$) ด้านมีจิตอาสา จิตสาธารณะ ($\bar{X} = 4.68$) และด้านการกล้าคิด กล้าตัดสินใจ กล้าแสดงออก และกระทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ($\bar{X} = 4.56$) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
1. ด้านยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศ	4.83	0.27	มากที่สุด
2. ด้านความซื่อสัตย์สุจริต	4.83	0.27	มากที่สุด
3. ด้านการกล้าคิด กล้าตัดสินใจ กล้าแสดงออก และกระทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม	4.56	0.50	มากที่สุด

การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
4. ด้านมีจิตอาสา จิตสาธารณะ	4.68	0.42	มากที่สุด
5. ด้านมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน	4.73	0.37	มากที่สุด
6. ด้านปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม	4.83	0.27	มากที่สุด
7. ด้านดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี	4.70	0.45	มากที่สุด
8. ด้านเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	4.81	0.28	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.75	0.29	มากที่สุด

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน

การบริหารสถานศึกษาตามหลัก คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร สถานศึกษา	น้อยกว่า 5 ปี		ระหว่าง 5-10 ปี		มากกว่า 10 ปี		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านยึดมั่นในสถาบันหลักของ ประเทศ	4.85	0.26	4.85	0.24	4.79	0.32	1.53	0.219
2. ด้านความซื่อสัตย์สุจริต	4.85	0.25	4.85	0.24	4.79	0.32	1.66	0.192
3. ด้านการกล้าคิด กล้าตัดสินใจ กล้าแสดงออก และกระทำในสิ่งที่ ถูกต้องชอบธรรม	4.58	0.46	4.60	0.43	4.48	0.61	1.38	0.253
4. ด้านมีจิตอาสา จิตสาธารณะ	4.73	0.37	4.69	0.40	4.60	0.51	2.28	0.104
5. ด้านมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน	4.77	0.32	4.73	0.38	4.66	0.43	2.12	0.122
6. ด้านปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม	4.85	0.25	4.84	0.25	4.78	0.33	1.92	0.148
7. ด้านดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี	4.77	0.38	4.67	0.48	4.61	0.51	3.03	0.050
8. ด้านเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	4.83	0.26	4.83	0.25	4.76	0.33	2.22	0.111
รวมเฉลี่ย	4.78	0.23	4.76	0.28	4.68	0.37	2.82	0.061

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา	สถานศึกษาขนาดเล็ก		สถานศึกษาขนาดกลาง		สถานศึกษาขนาดใหญ่		สถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศ	4.80	0.31	4.86	0.26	4.84	0.28	4.78	0.25	1.17	0323
2. ด้านความซื่อสัตย์ สุจริต	4.81	0.30	4.86	0.26	4.84	0.28	4.78	0.25	1.19	0313
3. ด้านการกล้าคิด กล้าตัดสินใจ กล้าแสดงออกและกระทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม	4.53	0.55	4.63	0.45	4.59	0.45	4.40	0.58	2.59	0053
4. ด้านมีจิตอาสาจิตสาธารณะ	4.63	0.48	4.74	0.38	4.72	0.40	4.56	0.47	2.41	0067
5. ด้านมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน	4.75	0.38	4.74	0.36	4.72	0.35	4.70	0.44	0.20	0898
6. ด้านปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม	4.81	0.30	4.85	0.27	4.84	0.28	4.77	0.24	1.21	0308
7. ด้านดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี	4.73	0.43	4.70	0.47	4.73	0.43	4.61	0.47	0.85	0469
8. ด้านเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	4.78	0.28	4.83	0.29	4.82	0.29	4.79	0.24	0.66	0574
รวมเฉลี่ย	4.73	0.31	4.78	0.27	4.76	0.29	4.67	0.31	1.59	0.193

อภิปรายผล

ผลการวิจัย เรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 สามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ในภาพรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้านที่เป็นเช่นนี้เพราะ ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออกทางพฤติกรรมในการประพฤติปฏิบัติตนให้เกิดคุณงามความดี ละเว้นการทำความชั่วทั้งปวง เปี่ยมด้วยความซื่อสัตย์ ยุติธรรม ความรับผิดชอบ มีความเมตตา ความอดทน ความสุภาพ รักษาซึ่งเกียรติ และศักดิ์ศรีของตนเอง โดยพฤติกรรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร จะทำให้เกิดบรรยากาศการพัฒนาได้เป็นอย่างดีตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลชนก ราชสง (2564) ได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรสุดา จินรโหลฐาน (2563) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการประพฤติปฏิบัติอย่างมีคุณธรรม ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบันการประพฤติปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด สภาพที่คาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เช่นกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงานของครู พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นเหมือนกันว่าผู้บริหารมีการบริหารสถานศึกษาด้วยหลักคุณธรรมและจริยธรรม โดยยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศ มีความซื่อสัตย์สุจริต กระทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม มีจิตอาสา มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม ดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งทำให้กระบวนการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในและภายนอกสถานศึกษาประสบผลสำเร็จ โดยผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนทั้งศาสตร์และศิลป์ให้เกิดความร่วมมือกันของบุคลากรในสถานศึกษา โดยใช้ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่ ให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตรงตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาของหน่วยงานบริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุสานนท์ มีแสง (2560) ได้ศึกษาพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรม ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญรัตน์ จันทร์คำ (2565) ได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาออยสนธิ์คีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ทั้งภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

จำแนกตามขนาดสถานศึกษา พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้ เพราะครูผู้สอนที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเหมือนกันว่าผู้บริหารมีการบริหารสถานศึกษาด้วยหลักคุณธรรมและจริยธรรม โดยยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศ รวมถึงสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของสถาบันหลักของประเทศ บริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ถูกต้องตามกฎหมาย และศีลธรรม กระทำในสิ่งที่ถูกต้อง ชอบธรรมเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม มีจิตอาสาและเสียสละ มีการใช้ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ โดยมุ่งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานให้เกิดผลดีที่สุดปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม ดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีรวมถึงไม่เลือกปฏิบัติหน้าที่ และปฏิบัติตนและปฏิบัติหน้าที่ด้วยการยึดมั่นในระบบคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นแบบอย่างให้ผู้ได้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดี ทำให้การดำเนินงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา ประสบผลสำเร็จ ตามขอบข่ายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรหมประภา ใจดี และปริญญญา มีสุข (2560) ได้ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ผลการวิจัยพบว่า มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลชนก ราชสง (2564) ได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
2. การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงานของครู โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ผู้บริหารควรพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกล้าตัดสินใจและกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง ชอบธรรม ปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา ไม่เลือกปฏิบัติหน้าที่ด้วยเหตุผลความแตกต่าง และรักษาประโยชน์ให้แก่ผู้รับบริการทุกคน

2. ผู้บริหารควรนำบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ให้มีส่วนร่วมกับชุมชน มีจิตอาสาและจิตสาธารณะ รวมถึงปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ รวมถึงส่งเสริมความร่วมมือในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของสังคม เพื่อให้เกิดความผาสุกร่วมกัน

3. ผู้บริหารควรรักษาระเบียบวินัยหรือข้อบังคับ อย่างเคร่งครัด ดำรงตนอย่างเหมาะสม ปฏิบัติตน และปฏิบัติหน้าที่ด้วยการยึดมั่นในระบบคุณธรรม จริยธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากร

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับเรื่องหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

2. ควรศึกษาเกี่ยวกับเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2562.

สยามสปอร์ต ชินดิเคท.

กมลชนก ราชสง. (2564). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 (สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่).

จิรัฐดา จินร์โหลฐาน. (2563). แนวทางการพัฒนาการประพฤติปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมตามพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 7(2), 161-172.

ณัฐพร มั่นคง. (2563). จริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณลักษณะของครูที่ดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี).

ดาวรุ่งวรรณ ถวิลการ. (2561). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับการเสริมสร้าง ภาพลักษณ์ของสถานศึกษา. วารสารคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 41(3), 1-13.

ไทยรัฐออนไลน์. (2567). เด็กศรีราชา ร้องผู้ว่าฯ ภัครธรณ์ วอนย้าย ผอ.ร.ร.หลังบริหารงานไม่โปร่งใส. <https://www.thairath.co.th/news/society/1203562>

- ธัญรัตน์ จันทร์คำ. (2565). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาออยลันดิรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3* (การศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเองการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา).
- ธีรังกูร วรบำรุงกุล. (2562). การนำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาแห่งอนาคต. *วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 12(1), 825-837.
- นิชวัน วรานุสาสน์. (2561). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนสุจริต* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร).
- ประมวลจริยธรรมข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (9 กันยายน 2564). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 138 ตอนพิเศษ 213 ง หน้า 67-68.
- พรรณประภา ใจดี และปริญญา มีสุข. (2560). จริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อคุณภาพการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถียุทธในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. *Veridian E - Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10(2), 2568-2582.
- พระมหาศุภชัย สุกกิจใจ. (2565). *หลักพุทธศาสนาเพื่อการบริหารการศึกษา*. เค.แอนด์.เค.เซ็นเตอร์กรุ๊ป.
- สุลานนท์ มีแสง. (2560). *พฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). *นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2557*. สำนักงาน
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2563). *พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2562*. สำนักงาน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)*. สำนักงาน.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *รายงานการวิจัยการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ*. สำนักงาน.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2563). *คู่มือ คำอธิบายและตัวอย่างพฤติกรรมตามมาตรฐานทางจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ*. สำนักงาน.
- Best, J. W. (1981). *Research in education* (4thed.). Prentice Hall.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

ความ

ฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา

ตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

เยาวมาลย์ จัยเอี่ยม^{1*}

พงษ์ศักดิ์ รวมชมรัตน์²

รับบทความ: 6 พฤษภาคม 2568 แก้ไขบทความ: 25 พฤษภาคม 2568 ตอรับบทความ: 27 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามเพศ และอายุของครู กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำนวน 292 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามพื้นที่จัดการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีของเซฟเฟ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้ คือ ด้านความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น ด้านความสามารถในการรู้จักและสร้างแรงจูงใจในตนเอง ด้านการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง ด้านความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา และด้านความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น 2) ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู จำแนกตามเพศ พบว่าในภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกัน และ 3) ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู จำแนกตามอายุของครู พบว่าในภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกัน

คำสำคัญ: ความฉลาดทางอารมณ์ ผู้บริหารสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

¹⁻² หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

* อีเมล: yaowaman2540@gmail.com

The Emotional Intelligence of School Administrators by Teachers' Opinions under The Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3

Yaowaman Chui-iam ^{1*}

Pongsak Ruamchomrat ²

Abstract

This research aimed to study and compare the emotional intelligence of school administrators by teachers' opinions under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, classified by teachers' gender and teachers' age. The sample was 292 teachers in schools under Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, selected by using stratified random sampling according to the study area. The research instrument was a 5-level rating scale questionnaire with a content validity of 1.00 and a reliability of 0.97. The data were collected and analyzed using percentage, mean, standard deviation, t-test, one-way analysis of variance, and Scheffe's pair comparison at a statistical significance level of 0.05. The findings were as follows: 1) The emotional intelligence of school administrators, by teachers' opinions under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, both overall and individual aspects, was at a high level. When considering each aspect individually, all aspects were also rated high. In descending order of mean scores, the aspects were interpersonal relationship skills, self-awareness and self-motivation, emotional and impulse control, decision-making and problem-solving skills, and empathy. 2) The emotional intelligence of school administrators, by teachers' opinions under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, classified by teachers' gender, was overall not significantly different. 3) The emotional intelligence of school administrators, by teachers' opinions under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, classified by teachers' age, was overall not significantly different.

Keywords: Emotional Intelligence, Educational institution administrators, Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3

¹⁻² Master of Education Program in Educational Administration, Kanchanaburi Rajabhat University

* Email: yaowaman2540@gmail.com

บทนำ

ในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำองค์กรการจัดการศึกษา มีหน้าที่วางแผน ส่งเสริม สนับสนุน บริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ตามอำนาจหน้าที่ที่ปรากฏใน พระราชบัญญัติ ระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2562 มาตรา 39 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) ทั้งนี้ในการบริหารสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาต้องอาศัยหลายปัจจัย ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญและจำเป็นต่อการเป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จในศตวรรษที่ 21 คือ การที่ผู้บริหารมีวุฒิภาวะด้านอารมณ์ เพราะความฉลาดทางอารมณ์ (emotional intelligence) เป็นความสามารถในการรับรู้อารมณ์ของผู้อื่น แยกแยะความรู้สึกต่าง ๆ และแสดงออกได้อย่างเหมาะสม โดยใช้ข้อมูลทางอารมณ์เพื่อเป็นแนวทางในการแสดงพฤติกรรมและปรับอารมณ์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อม (Goleman, 1995) ความสำเร็จขององค์กรขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้บริหารที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง ความฉลาดทางอารมณ์เป็นความสามารถในการเข้าใจและรับรู้ความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นรู้จักเห็นใจและเข้าใจผู้อื่น สามารถบริหารจัดการกับอารมณ์ให้เป็นไปตามทิศทางที่ส่งเสริมความสงบสุขและความสำเร็จในชีวิต (Gibbs, 1995) และการมีความฉลาดทางอารมณ์เป็นตัวทำนายที่ดีที่จะบ่งบอกว่าบุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จทั้งชีวิตส่วนตัวและชีวิตการทำงาน ด้วยเหตุนี้การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติงาน ด้วยความเชื่อมั่นว่าผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ จะเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดี มีความสุข สามารถเผชิญกับความคับข้องใจ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างราบรื่น ควบคุมตัวเองได้ สามารถที่จะรอคอยและตอบสนองความต้องการได้ มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลรอบข้าง เป็นผู้นำและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีพลังความสามารถในการบริหารจัดการ สามารถจัดการความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้บริหารที่มีศักยภาพด้านวิชาการหรือหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ สามารถจดจำแนวคิดและความรู้เกี่ยวกับการบริหารการศึกษาได้ถูกต้องและแม่นยำ ไม่ได้หมายความว่าจะสามารถประสบความสำเร็จในการบริหารได้ นอกจากจะต้องมีความรู้ที่ใช้ในการปฏิบัติงานการบริหารแล้ว ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความฉลาดทางอารมณ์ที่ดี เพื่อเป็นทักษะในการทำงานที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้ จะช่วยให้บริหารงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม รู้จักใช้ทรัพยากรบุคคล การครองใจคน โนมน้าวผู้ใต้บังคับบัญชาให้สามารถปฏิบัติงานตามที่ต้องการได้ โดยงานที่เกิดขึ้นจากความสามัคคีกันของบุคคลในองค์กร จะทำให้ประสบผลสำเร็จที่น่าพึงพอใจ ความฉลาดทางอารมณ์นอกจากจะช่วยในการทำงานแล้ว ยังทำให้ผู้บริหารสามารถพัฒนาตนเอง มีทักษะ ความคิด ทักษะคิด และเข้าใจตนเอง ลดปัญหาขัดแย้งในการปฏิบัติงาน ทำให้มีโอกาสเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (กนกพร โพธิ์มณี, 2562)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 (2567) เป็นหน่วยงานสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งมีเขตพื้นที่การศึกษาติดกับประเทศเมียนมาร์ สภาพพื้นที่มีลักษณะเป็นป่าไม้และภูเขา มีพื้นที่ราบเป็นส่วนน้อย วิสัยทัศน์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 คือ “เป็น

องค์กรคุณภาพ สร้างคนดี มีความสุข ลดความเหลื่อมล้ำ นำพระบรมราโชบายสู่การปฏิบัติ” ส่วนเป้าประสงค์ที่ 6 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา คือ สถานศึกษาต้องมีความสมดุลในการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ มีการกำกับ ติดตาม ประเมินผล มีระบบข้อมูลสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพและการรายงานผลอย่างเป็นระบบ ใช้งานวิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งโรงเรียนส่วนใหญ่ในสำนักงานเขตพื้นที่ มีข้อจำกัดในเรื่องการสื่อสาร เทคโนโลยีเข้าไม่ถึงครูโยกย้ายบ่อย อีกทั้งต้องรับนักเรียนชนกลุ่มน้อย เช่น กระเหรี่ยง มอญ พม่า ที่ไม่มีสัญชาติเข้าเรียนในโรงเรียน ทำให้โรงเรียนจำนวนมากมีความแตกต่างกันในด้านการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นจักรตัวสำคัญในการบริหารงาน จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าประสงค์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 การบริหารงานหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของทางราชการหรือของเอกชน จุดประสงค์หลักก็คือการที่ผู้บริหารหน่วยงานนั้นสามารถนำองค์การไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการบริหารองค์การไปสู่ผลสำเร็จได้อยู่ที่ผู้บริหารที่มีความสามารถใช้ศิลปะการบริหารชักชวนให้ผู้ร่วมงานหรือสมาชิกองค์การนำความสามารถออกมาใช้อย่างเต็มที่เป็นระบบ นั้นแสดงว่า ผู้บริหารรู้จักและเข้าใจ นำแนวคิดในเรื่องความฉลาดทางอารมณ์มาใช้ในหน่วยงานของตน

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ในการกำหนดนโยบายพัฒนา เสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อการบริหารสถานศึกษาต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3
2. เพื่อเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามเพศ
3. เพื่อเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามอายุของครู

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ของหน่วยงานและนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ดังนี้

กระทรวงสาธารณสุข (2563) ได้เสนอองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์เป็น 3 ด้าน คือ ด้านดี ด้านเก่ง และด้านสุข

โกลแมน (Goleman, 1998) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ มี 5 องค์ประกอบ คือ การตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมตนเอง การตั้งใจตนเอง การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และทักษะทางสังคม

บาร์ออน (Bar-On, 2000) กล่าวว่า องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านความสามารถภายในตน ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านความสามารถในการปรับตัว ด้านการจัดการกับความเครียด และด้านภาวะอารมณ์ทั่วไป

การ์ดเนอร์ (Gardner, 2004) กล่าวว่า องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ สามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ ความฉลาดในตนเองและความฉลาดต่อบุคคลอื่น

ซาโลเวย์ และเมเยอร์ (Salovey, & Mayer, 2007) กล่าวว่า องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ ประกอบด้วย การประเมินอารมณ์อย่างถูกต้องและการแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม การควบคุมและปรับเปลี่ยนอารมณ์ และความสามารถในการใช้ประโยชน์ของอารมณ์

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์เป็นภาพได้ดังภาพที่ 1

นักวิชาการ ความฉลาดทางอารมณ์	กระทรวงสาธารณสุข (2563)	Goleman (1998)	Bar-On (2000)	Gardner (2004)	Salovey, & Mayer (2007)	จำนวน
ควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง	/	/	/	/	/	5
ความสามารถในการเห็นใจผู้อื่น	/		/			2
ความสามารถในการรับผิดชอบ	/					1
ความสามารถในการรู้จักและสร้างแรงจูงใจในตนเอง	/	/	/		/	4
ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา	/		/		/	3
ความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น	/	/	/			3
ความภูมิใจในตนเอง	/		/			2
ความพึงพอใจในชีวิต	/		/			2
ความสงบทางจิตใจ	/		/			2
การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น		/	/	/		3

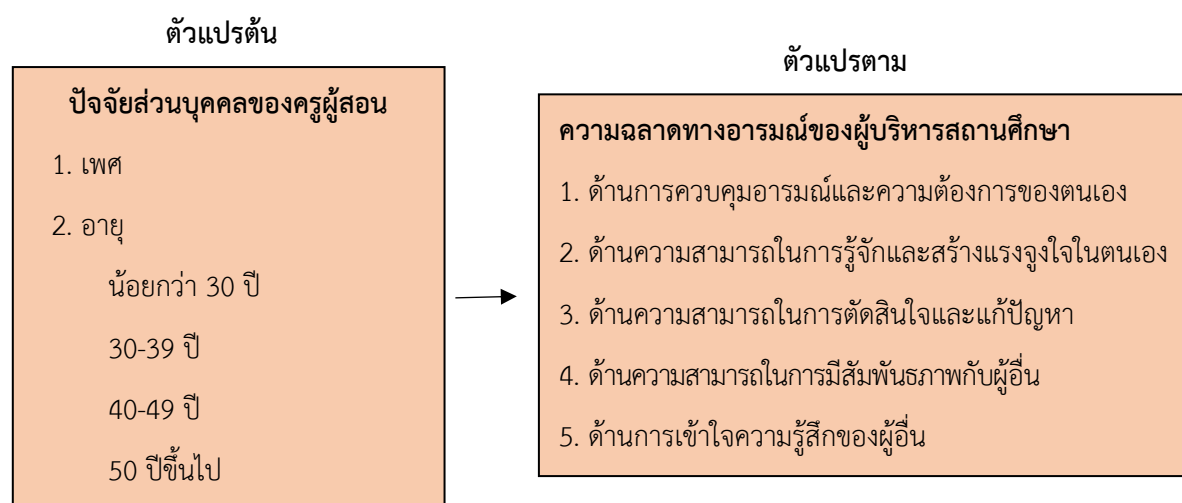
ภาพที่ 1 ทฤษฎีเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ของหน่วยงานและนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ

ผลการสังเคราะห์ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาของนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเลือกค่าความถี่ตั้งแต่จำนวน 3 ขึ้นไป นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งสรุปได้ 5 ด้าน คือ ด้านการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง ด้านความสามารถในการรู้จักและสร้างแรงจูงใจในตนเอง

ด้านความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา ด้านความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น และด้านการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่อง ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดกลางตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากกรอบแนวคิดเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ของกระทรวงสาธารณสุข (2563) โกลแมน (Goleman, 1998) บาร์ออน (Bar-on, 2000) การ์ดเนอร์ (Gardner, 2004) และซาโลเวย์และเมเยอร์ (Salovey & Mayer, 2007) ประกอบด้วย 5 ด้าน คือด้านการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง ด้านความสามารถในการรู้จักและสร้างแรงจูงใจในตนเอง ด้านความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา ด้านความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น และด้านการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัย คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ประชากร คือ ครูผู้สอน จำนวน 1,220 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3, 2566) กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอน จำนวน 292 คน ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ที่ระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) ชนิด 5 ระดับ ประกอบด้วย 5 ด้าน ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เท่ากับ 1.00 และ

เมื่อนำเครื่องมือไปทดลองใช้กับครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 2 จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.98 ผู้วิจัยดำเนินการส่งแบบสอบถามทาง ออนไลน์ และประสานงานทางโทรศัพท์ในการติดตามเก็บแบบสอบถามจากผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง จำนวน 292 ชุด กำหนดเวลาในการตอบแบบสอบถามและกลับคืนให้ผู้วิจัยภายใน 7-15 วัน จากนั้นนำ แบบสอบถามมาตรวจสอบความสมบูรณ์ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน การทดสอบที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และทดสอบ ความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วย วิธีของเซฟเฟ่

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็น ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดัง ตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู โดยภาพรวม

ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
1. ด้านการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง	4.45	0.51	มาก
2. ด้านความสามารถในการรู้จักและสร้างแรงจูงใจในตนเอง	4.45	0.50	มาก
3. ด้านความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา	4.45	0.51	มาก
4. ด้านความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น	4.49	0.50	มาก
5. ด้านความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น	4.42	0.41	มาก
รวม	4.45	0.47	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับได้ดังนี้ ด้าน ความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น ($\bar{X} = 4.49$) ด้านความสามารถในการรู้จักและสร้างแรงจูงใจในตนเอง ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = 0.50) ด้านการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = 0.51) ด้าน ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = 0.51) และด้านความสามารถในการเข้าใจ ความรู้สึกของผู้อื่น ($\bar{X} = 4.42$)

วัตถุประสงค์ที่ 2 การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามเพศ พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกัน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู จำแนกตามเพศ โดยภาพรวม

ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครู	ชาย		หญิง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง	4.52	0.47	4.41	0.53	1.63	0.580
2. ด้านความสามารถในการรู้จักและสร้างแรงจูงใจในตนเอง	4.53	0.48	4.42	0.51	1.83	0.574
3. ด้านความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา	4.52	0.40	4.42	0.51	1.46	0.824
4. ด้านความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น	4.60	0.48	4.43	0.51	2.70	0.577
5. ด้านความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น	3.47	0.37	3.67	0.43	1.47	0.792
รวมเฉลี่ย	4.53	0.44	4.41	0.48	2.01	0.561

จากตารางที่ 2 พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู จำแนกตามเพศ ในภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกัน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู จำแนกตามอายุของครู พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกัน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู จำแนกตามอายุของครู โดยภาพรวม

ความฉลาดทางอารมณ์ ของผู้บริหารสถานศึกษา	น้อยกว่า 30 ปี		30-39 ปี		40-49 ปี		50 ปีขึ้นไป		F	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง	4.48	0.50	4.42	0.53	4.48	0.45	4.13	0.73	1.46	0.226
2. ด้านความสามารถในการรู้จักและสร้างแรงจูงใจในตนเอง	4.50	0.48	4.43	0.51	4.46	0.46	4.06	0.77	2.10	0.100
3. ด้านความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา	4.50	0.49	4.45	0.52	4.42	0.45	4.02	0.78	2.44	0.065

4. ด้านความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น	4.56	0.49	4.44	0.54	4.44	0.45	4.17	0.50	2.41	0.067
5. ด้านความสามารถการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น	3.76	0.39	3.65	0.44	3.63	0.35	3.50	0.53	2.77	0.065
รวมเฉลี่ย	4.51	0.45	4.42	0.49	4.43	0.42	4.10	0.66	2.36	0.071

จากตารางที่ 3 พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู จำแนกตามอายุของครู ในภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกัน

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตาม ความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวมมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถที่จะเรียนรู้อารมณ์ความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุมและ บริหารจัดการอารมณ์ของตนเองให้เป็นไปอย่างเหมาะสมถูกต้องตามกาลเทศะหรือสถานการณ์ในขณะนั้น รวมถึงสามารถสร้างแรงจูงใจที่ดีให้กับตนเอง สามารถที่จะเรียนรู้อารมณ์ของผู้อื่น และมีทักษะในการบริหาร จัดการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ ดังที่โกลแมน (Goleman, 1998) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ เป็นความสามารถในการตระหนักถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นจนสามารถบริหาร หรือจัดการกับอารมณ์ของตนเองเพื่อเป็นแรงจูงใจในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้อย่างประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐมนนกาญจน์ กลิ่นน้อย (2567) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความฉลาดทางอารมณ์ของ ผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มพัฒนาการศึกษาที่ 5 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1 โดย พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปวีณา บุศยรัตน์ (2565) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของ ครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด และพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของ ผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหาร สถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนก ตามเพศ ในภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงไม่เป็นไปตาม สมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้ เพราะครูผู้สอนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นเหมือนกันว่าผู้บริหาร สถานศึกษามีความสามารถที่จะเรียนรู้อารมณ์ความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุม และบริหาร จัดการอารมณ์ของตนเองให้เป็นไปอย่างเหมาะสมถูกต้องตามกาลเทศะหรือสถานการณ์ในขณะนั้น รวมถึง

สามารถสร้างแรงจูงใจที่ดีให้กับตนเอง สามารถที่จะเรียนรู้อารมณ์ของผู้อื่นและมีทักษะในการบริหารจัดการ สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุไรวรรณ ชูมี (2561) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความรู้ของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าทั้งภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกัน แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปวีณา บุศยรัตน์ (2565) ที่ศึกษาเรื่อง ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด ที่พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามอายุของครู ในภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ที่เป็นเช่นนี้เพราะครูผู้สอนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเหมือนกันว่าผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการบริหารอารมณ์ให้เป็นอย่างดีถูกต้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ มีความเข้าใจในอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองอย่างมีเหตุผล โดยไม่จำเป็นต้องเก็บกดเพื่อรอการระเบิดในภายหลัง รู้จักจุดด้อยของตัวเอง มีทัศนคติที่ดีต่อชีวิตมองโลกในแง่ดี สามารถจัดการกับความเครียดหรือแก้ไขปัญหาอย่างรอบคอบและรู้เท่าทัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ รดาการ ฐิริพงษ์ (2558) ที่ได้ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 และพบว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกัน แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปวีณา บุศยรัตน์ (2565) ที่พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
2. การเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกัน
3. การเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามอายุของครู โดยภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาและส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของตนเอง โดยเฉพาะการเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น และการตอบสนองความต้องการต่ออารมณ์และความต้องการของผู้อื่นอย่างเหมาะสม

2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการประยุกต์ใช้ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่ตนเองมีอยู่อย่างเหมาะสม

3. ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์เพื่อใช้ในการประเมินตนเอง โดยมีคู่มือวิธีการทำแบบประเมิน และค่าคะแนนในการวัดระดับความฉลาดทางอารมณ์ เพื่อใช้ในการรู้จักตนเองในเบื้องต้น และทำให้เป็นแนวทางในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการความขัดแย้งของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

2. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

บรรณานุกรม

- กนกพร โพธิมณี. (2562). การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี).
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). ระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 3). กระทรวง.
- ณัฐมนกาญจน์ กลิ่นน้อย. (2567). ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มพัฒนาการศึกษาที่ 5 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1. วารสารชมรมบัณฑิตศิลป์, 2(2), 113-116.
- ปวีณา บุศยรัตน์. (2565). ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความรับรู้ของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี).
- รดาการ ภูริพงษ์. (2558). ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35. (การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาบริหารการศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช).
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3. (2566). แผนพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาตามความต้องการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. สำนักงาน.
- อุไรวรรณ ชูมี. (2561). การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1. (การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี).

- Bar-on, R. (2000). *The emotional quotient inventory (EQ-1): A test of emotional intelligence*. Multi-Health System.
- Gardner, H. (2004). *Changing mind: The art science of changing our own and other people's minds*. Harvard Business School Press.
- Gibbs, N. (1995). The EQ factor. *Time*, 12(4), 24-31.
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ*. Bantum Book.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Salovey, P., & Mayer, J. D. (2007). *Emotional development and emotional intelligence: Educational Implications*. Basic Books.

แนว

ทางการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

สุวิวัฒน์ บัวศรีแก้ว^{1*}สาโรจน์ เผ่าวงศากุล²

รับบทความ: 6 พฤษภาคม 2568 แก้ไขบทความ: 25 พฤษภาคม 2568 ตอรับบทความ: 27 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ และแนวทางการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ตามพื้นที่จัดการศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำนวน 298 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามพื้นที่จัดการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 8 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ในภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก แนวทางการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ดังนี้ 2.1) ควรปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับเป้าหมายหลักของสถานศึกษา 2.2) ควรวางแผนและดำเนินการใช้งบประมาณอย่างถูกต้องตามระเบียบ 2.3) ควรใช้อำนาจอย่างเป็นธรรม 2.4) ควรใช้ทรัพย์สินของราชการให้เหมาะสมคุ้มค่า 2.5) ควรกำหนดมาตรการภายในสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาการทุจริต 2.6) ควรดำเนินงานตามแผนพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ 2.7) ควรพัฒนาระบบการสื่อสารเพื่อความสะดวก รวดเร็วในการดำเนินงาน 2.8) ควรปรับปรุงระบบการทำงานเพื่อให้ปฏิบัติงานให้เสร็จทันเวลา ถูกต้องมีคุณภาพ 2.9) ควรจัดให้มีการเผยแพร่ผลการดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ 2.10) ควรดำเนินการป้องกันการทุจริตเพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีให้เกิดความละอายต่อการกระทำการทุจริตคอร์รัปชัน

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 3

¹⁻² หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

* อีเมล: suphiwat253800@gmail.com

Guidelines for Administration According to Integrity and Transparency Assessment of Schools under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3

Suphiwat Bouseekaew ^{1*}

Saroch Pauwongsakul ²

Abstract

This research aimed to study the guidelines for administration according to integrity and transparency assessment of schools under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, classified by educational management area. The sample was 298 administrators and teachers in schools under Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, using stratified random sampling according to the study area and 8 key informants in group discussions, selected purposively. The research instrument was a 5-level. Statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation and content analysis. The findings were as follows: 1) The administration according to integrity and transparency assessment of schools under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, were very high in every aspect 2) Guidelines for administration according to integrity and transparency assessment of schools under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3 were as follows; 2.1) should perform duties in accordance with the main goals of the educational institution, 2.2) the budget should be planned and implemented in accordance with regulations, 2.3) power should be used fairly, 2.4) government property should be used appropriately and cost-effectively, 2.5) internal measures should be established in educational institutions to address corruption issues, 2.6) should operate according to the development plan to achieve the set goals, 2.7) communication systems should be developed to facilitate and speed up operations, 2.8) the work system should be improved to ensure that work is completed on time, correctly and with quality, 2.9) the results of operations in various activities should be disseminated, 2.10) anti-corruption measures should be taken to create a sense of shame towards corruption.

Keywords: Educational Institution Administration, Integrity and Transparency Assessment, Primary Educational Service Area

¹⁻² Master of Education Program in Educational Administration, Kanchanaburi Rajabhat University

* Email: suphiwat253800@gmail.com

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หมวดที่ 5 หน้าที่ของรัฐ มาตรา 63 บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริต และประพฤตินิชอบทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และจัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันและขจัดการทุจริต และประพฤตินิชอบดังกล่าวอย่างเข้มงวด รวมทั้งกลไกในการส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ความรู้ ต่อต้าน หรือชี้เบาะแส โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งแนวทางในการป้องกันการทุจริตในหน่วยงานภาครัฐที่สำคัญ เช่น การบริหารตามหลักธรรมาภิบาล (good governance) ให้เจ้าหน้าที่รัฐยึดหลักคุณธรรม และจริยธรรมในการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด การมุ่งเน้นให้เจ้าหน้าที่รัฐยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิต คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งอยู่ในเงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม การสร้างค่านิยมของประชาชนด้วยความเสมอภาคไม่มีความเหลื่อมล้ำทางสังคม ให้หน่วยงานของรัฐต้องมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของภาครัฐได้ตามราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. 2540 โดยมีหลักว่า “เปิดเผยเป็นหลัก ปกปิดเป็นข้อยกเว้น” รวมถึงการบริหารงานโดยผู้บริหารในทุกระดับมีนโยบายอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาทุจริต และลดการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาอนุมัติ อนุญาต ส่งเสริมการทำงานแบบบูรณาการร่วมกันหลายองค์กรมากกว่ารวมศูนย์อำนาจไว้ที่องค์กรเดียว เชิดชูคนดี บุคคลต้นแบบที่มีความซื่อสัตย์และทำความดีเพื่อประเทศชาติในแต่ละองค์กร หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง เคร่งครัดและรวดเร็ว และการประเมินความเสี่ยงจากการทุจริตที่อาจเกิดขึ้นในโครงการต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐ โดยนำเครื่องมือประเมินความเสี่ยงการทุจริตมาใช้ในองค์กร (คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ, 2560)

ประเทศไทยได้กำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ขึ้นเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาให้ประเทศเจริญก้าวหน้าไปในอนาคตอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยการพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาตินี้ มุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้มีความมั่นคง และเกิดสมดุลในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งมีการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ จึงมีประเด็นยุทธศาสตร์ที่เน้นการปรับเปลี่ยนภาครัฐ ยึดหลัก “ภาครัฐของประชาชน เพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม” โดยภาครัฐต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภารกิจ และแยกแยะบทบาทหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ในการกำกับหรือในการให้บริการในระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขัน มีขีดสมรรถนะสูง ยึดหลักธรรมาภิบาล ปรับวัฒนธรรมการทำงานให้มุ่งผลสัมฤทธิ์ และผลประโยชน์ส่วนรวม มีความทันสมัย และพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีข้อมูลขนาดใหญ่ และระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้อย่างคุ้มค่า และปฏิบัติงานเทียบได้กับมาตรฐานสากล รวมทั้งมีลักษณะเปิดกว้างเชื่อมโยงถึงกันและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และโปร่งใส

โดยทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมกันปลูกฝังค่านิยมความซื่อสัตย์สุจริต ความมัธยัสถ์ และสร้างจิตสำนึกในการปฏิเสธไม่ยอมรับการทุจริตประพฤติมิชอบอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้กฎหมายต้องมีความชัดเจนมีเพียงเท่าที่จำเป็น มีความทันสมัย มีความเป็นสากล มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำเอื้อต่อการพัฒนา โดยกระบวนการยุติธรรมมีการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ การอำนวยความสะดวกยุติธรรมตามหลักนิติธรรม รวมทั้งต้องมีการพัฒนาระบบบริหารจัดการบุคลากรภาครัฐที่สามารถจูงใจและดึงดูดให้คนดีคนเก่งเข้าร่วมพลังการทำงานที่มีความมุ่งมั่น และมีแรงบันดาลใจในการที่จะร่วมกันพลิกโฉมประเทศไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดแนวทางการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ด้านการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ สำหรับสำนักงานศึกษาธิการภาค และสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด เพื่อเป็นแนวทางให้กับหน่วยงานภาครัฐ นำไปสู่การปฏิบัติ จำแนกออกเป็น 10 ด้าน ได้แก่ 1) การปฏิบัติหน้าที่ 2) การใช้งบประมาณ 3) การใช้อำนาจ 4) การใช้ทรัพย์สินของราชการ 5) การแก้ไขปัญหาการทุจริต 6) คุณภาพการดำเนินงาน 7) ประสิทธิภาพการสื่อสาร 8) การปรับปรุงระบบการทำงาน 9) การเปิดเผยข้อมูล และ 10) การป้องกันการทุจริต (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2564, หน้า 5) จากสถานการณ์การทุจริตประเทศไทยประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566 เมื่อพิจารณาประเภทของคำกล่าวหาพบว่ากระทรวงศึกษาธิการ มีคำกล่าวหาในปีงบประมาณ พ.ศ.2566 จำนวน 285 เรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคำกล่าวหาในประเภทการจัดซื้อจัดจ้าง จำนวน 140 เรื่อง (ร้อยละ 49.12) รองลงมาเป็นประเภทปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เช่น ละเลย เพิกเฉย ต่อการปฏิบัติตามหน้าที่ กระทำการเกินอำนาจหน้าที่โดยทุจริต และอนุมัติ ไม่อนุมัติใบอนุญาตโดยมิชอบ เป็นต้น และประเภทยักยอก/เบียดบังเงินหรือทรัพย์สินของราชการ มีจำนวนเท่ากันคือ จำนวน 32 เรื่อง (ร้อยละ 11.23) ตามลำดับ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2566)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 37 ของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษา พ.ศ.2546 เป็นหน่วยงานกำกับดูแล ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานการจัดการศึกษาของสถานศึกษา หน่วยงาน องค์กรและบุคคลสำคัญต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาภาคบังคับให้เป็นไปตามนโยบายและได้มาตรฐานการศึกษา อำนวยความสะดวกให้กับสถานศึกษา และหน่วยงานจัดการศึกษาอื่น ๆ ให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างคล่องตัวมีความเป็นอิสระ สามารถให้บริการทางการศึกษาได้อย่างทั่วถึงมีคุณภาพและเป็นธรรม มีการบริหารงานโดยองค์กรบุคคลที่เรียกว่า คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา มีอำนาจตามบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาภาคบังคับ ตั้งแต่ระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา มีส่วนร่วมในการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตตามบทบาท ให้ความสำคัญกับการปรับและหล่อหลอมพฤติกรรมคนทุกกลุ่ม ให้มีจิตสำนึก

และพฤติกรรมยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต ส่งเสริมการเรียนรู้ในทุกช่วงวัย (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3, 2567)

การจัดการศึกษาของสถานศึกษาภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ได้ดำเนินการจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับบริบทชุมชนเพื่อใช้เป็นกรอบในการพัฒนาประสิทธิภาพของการบริหารสถานศึกษา แต่เนื่องจากบริบทของพื้นที่ในการจัดการศึกษามีข้อจำกัดในการบริหารสถานศึกษา เช่น สภาพพื้นที่มีลักษณะเป็นป่าไม้และภูเขา อยู่ในพื้นที่ป่าไม้ของอุทยานแห่งชาติหลายแห่งมีพื้นที่ราบเป็นส่วนน้อย ประกอบกับเป็นพื้นที่ติดกับแนวตะเข็บชายแดนประเทศสหภาพเมียนมาร์ ประชากรวัยเรียน ร้อยละ 40 เป็นเด็กต่างวัฒนธรรมมีความหลากหลายตามกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม อีกทั้งเป็นพื้นที่ที่มีการโอนย้ายของครูเมื่อครบกำหนดการขอย้าย ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาเป็นครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า 5 ปี ส่งผลถึงประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาตามภารกิจหลัก เช่น ด้านการใช้จ่ายงบประมาณ ที่จำเป็นต้องดำเนินงานด้วยความรอบคอบ มีการศึกษาระเบียบข้อกฎหมาย และแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องโปร่งใสในการดำเนินงาน ผ่านกระบวนการในการวางแผนและใช้จ่ายเงินที่มีอยู่ตามที่กำหนดไว้ในแผนงบประมาณเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ และด้านของการติดต่อประสานงานระหว่างเขตพื้นที่การศึกษาที่แตกต่างจากสภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในชุมชนเมือง ทำให้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการดำเนินงานที่ลดลง เพราะไม่สามารถบริหารจัดการได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นสิ่งที่เขตพื้นที่ให้ความสำคัญ และพยายามบริหารจัดการตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

จากปัญหาและความสำคัญจำเป็นอย่างยิ่งดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการบริหารตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส เพื่อนำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางการบริหารสถานศึกษา ให้เกิดความสามารถในการบริหารจัดการ และเกิดผลลัพธ์ที่ดีตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของสถานศึกษาที่ตั้งไว้ ซึ่งรวมถึงการปรับปรุงระบบการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารของสถานศึกษาอย่างมีคุณธรรมและความโปร่งใสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับคุณธรรมและความโปร่งใส

อภิชาติ ชุมพล (2560) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและความโปร่งใสไว้ว่า คุณลักษณะ ขั้นตอน หรือกิจกรรมในการให้บริการ ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่แสดงถึงการดำเนินงานที่มีความโปร่งใสเป็นธรรม ได้มาตรฐานที่หน่วยงานกำหนดตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงาน รวมถึง การตอบสนองและจัดการเกี่ยวกับระบบข้อร้องเรียน

กรมการศาสนา (2562) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและความโปร่งใสไว้ว่า สิ่งที่มีคุณค่ามีประโยชน์ เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประดับประดาใจให้เกลียดความชั่ว กลัวบาป ให้ความดีเป็น เครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบเกิดจิตสำนึกที่ดีมีความสงบเย็นภายใน และเป็นสิ่งที่ต้อง ปลูกฝังโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นและเหมาะสมกับความต้องการในสังคมไทย

นันทิพร กลิ่นเกลสา (2562) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและความโปร่งใสไว้ว่า คุณธรรมและความ โปร่งใสจึงเป็นหลักการสำคัญที่พึงนำมาใช้ในการดำเนินงานเป็นหลักการที่ผลักดันให้หน่วยงานต่าง ๆ ยึดถือ ปฏิบัติไม่เฉพาะแต่ในหน่วยงานภาครัฐเท่านั้นในองค์กรภาคธุรกิจก็ถือว่าเป็นหัวใจของการดำเนินงานธุรกิจ เช่นกัน โดยเฉพาะในปัจจุบันที่การบริหาร ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตและตรวจสอบได้ เพื่อความเป็นธรรมและ เป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย คุณธรรม และความโปร่งใสจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลจึงต้องมีระบบ ธรรมาภิบาล หรือการกำกับดูแลที่ดี เพราะสามารถนำไปสู่การลดปัญหาการทุจริต คอรัปชันในองค์กร และ นำพาหน่วยงานไปสู่การเป็นหน่วยงานใสสะอาด มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต และโปร่งใสเป็นที่เชื่อถือ สร้างความ เชื่อมั่นแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้

กานต์ชนก พรหมทา (2566) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและความโปร่งใสไว้ว่า สิ่งที่ยังประพศติ ปฏิบัติ มีพฤติกรรมที่ดีงามต้องประสงค์ของสังคมเป็นหลักหรือกรอบที่ทุกคนกำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับ สังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม เกิดความสงบร่มเย็นเป็นสุข เกิดความรักสามัคคี เกิด ความอบอุ่น มั่นคง และปลอดภัยในการดำรงชีวิต เช่น ศีลธรรม กฎหมาย ธรรมเนียม

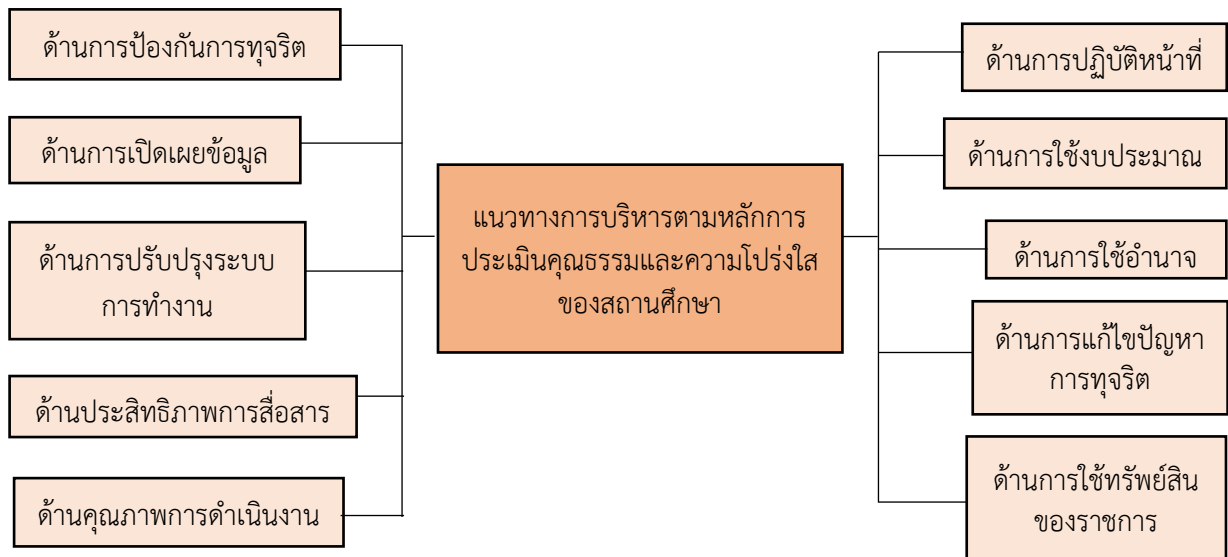
นฤมล ทুমมี (2566) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและความโปร่งใสไว้ว่า การมองเห็นภาพโดยตลอด ปราศจากประเด็นแอบแฝง ซ่อนเร้น มีข้อมูลชัดเจนความโปร่งใสที่ใช้ในการบริหารการสร้าง openness เปิด โอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งจากภายในและภายนอกหน่วยงาน สามารถเข้าถึงข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ มีการ สื่อสาร การแสดงความรับผิดชอบ พร้อมรับการตรวจสอบประเมินผลที่ได้รับการยอมรับว่าเที่ยงตรงและ เชื่อถือได้

จากการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและความโปร่งใส จึงสรุปว่า การมีคุณธรรม และความโปร่งใส ร่วมกันช่วยให้สร้างความเชื่อมั่นในองค์กรหรือหน่วยงาน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดความรัก สามัคคี และปลอดภัยในการดำรงชีวิต สามารถนำไปสู่การลดปัญหาการทุจริตคอรัปชันในองค์กร และนำพา

หน่วยงานไปสู่การเป็นหน่วยงานใสสะอาด มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต และโปร่งใสเป็นที่เชื่อถือสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยศึกษากรอบแนวคิดการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (2567, หน้า 6-7) ประกอบด้วย 10 ด้าน คือ 1) ด้านการปฏิบัติหน้าที่ 2) ด้านการใช้งบประมาณ 3) ด้านการใช้อำนาจ 4) ด้านการใช้ทรัพย์สินของราชการ 5) ด้านการแก้ไขปัญหาการทุจริต 6) ด้านคุณภาพการดำเนินงาน 7) ด้านประสิทธิภาพการสื่อสาร 8) ด้านการปรับปรุงระบบการทำงาน 9) ด้านการเปิดเผยข้อมูล และ 10) ด้านการป้องกันการทุจริต ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ประชากร คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในสถานศึกษา จำนวน 1,320 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3, 2567) กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในสถานศึกษา จำนวน 298 คน ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ที่ระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชนิด คือ 1) แบบสอบถาม แบบมาตราประมาณค่า (rating scale) ชนิด 5 ระดับ

จำนวน 46 ข้อ เกี่ยวกับการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา ประกอบด้วย 10 ด้าน ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.97 2) แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาแนวทางการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา ประกอบด้วย 10 ด้าน ผู้วิจัย ดำเนินการส่งแบบสอบถามทางกูเกิ้ลฟอร์ม และประสานงานทางโทรศัพท์ในการติดตามเก็บแบบสอบถามจากผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังโรงเรียนเพื่อแจกให้กับครูผู้สอนในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 298 ชุด โดยกำหนดเวลาในการตอบแบบสอบถามและกลับคืนให้ผู้วิจัยภายใน 7-15 วัน จากนั้นนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความสมบูรณ์นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นดำเนินการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) และการวิเคราะห์ แนวทางการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ด้วยการจัดสนทนากลุ่ม โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยสรุปแนวคิดหลักเพื่อจำแนกหมวดหมู่ที่สะท้อนประเด็นสำคัญในแต่ละหัวข้อ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 8 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำนวน 2 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 คน และครูผู้สอน จำนวน 2 คนตีความหรือสรุปแนวคิดหลัก จากข้อความหรือเนื้อหา

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์การบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ปรากฏดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 สภาพการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

หลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. ด้านการปฏิบัติหน้าที่	4.41	0.26	มาก
2. ด้านการใช้งบประมาณ	4.31	0.34	มาก
3. ด้านการใช้อำนาจ	4.34	0.51	มาก
4. ด้านการใช้ทรัพย์สินของราชการ	4.31	0.43	มาก
5. ด้านการแก้ไขปัญหาการทุจริต	4.36	0.43	มาก

หลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส ของสถานศึกษา	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
6. ด้านคุณภาพการดำเนินงาน	4.37	0.37	มาก
7. ด้านประสิทธิภาพการสื่อสาร	4.33	0.43	มาก
8. ด้านการปรับปรุงระบบการทำงาน	4.30	0.38	มาก
9. ด้านการเปิดเผยข้อมูล	4.32	0.40	มาก
10. ด้านการป้องกันการทุจริต	4.32	0.44	มาก
รวมเฉลี่ย	4.34	0.27	มาก

จากตาราง ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.34$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการปฏิบัติหน้าที่ ($\bar{x}=4.41$) รองลงมาคือด้านคุณภาพการดำเนินงาน ($\bar{x}=4.37$) ด้านการแก้ไขปัญหาการทุจริต ($\bar{x}=4.36$) ด้านการใช้อำนาจ ($\bar{x}=4.34$) ด้านประสิทธิภาพการสื่อสาร ($\bar{x}=4.33$) ด้านการเปิดเผยข้อมูล ($\bar{x}=4.32$, S.D.=0.40) ด้านการป้องกันการทุจริต ($\bar{x}=4.32$, S.D.=0.44) ด้านการใช้งบประมาณ ($\bar{x}=4.31$, S.D.=0.34) ด้านการใช้ทรัพย์สินของราชการ ($\bar{x}=4.31$, S.D.=0.34) และด้านการปรับปรุงระบบการทำงาน ($\bar{x}=4.30$) ดังตารางที่ 1

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จากผลการจัดสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ แนวทางการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา ดังนี้ 1) ด้านการปฏิบัติหน้าที่ ควรปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ และเป้าหมายหลักของสถานศึกษา เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด 2) ด้านการใช้งบประมาณ ควรวางแผนและใช้จ่ายงบประมาณตามที่กำหนดไว้ ในแผนปฏิบัติการตามเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างถูกต้องตามระเบียบ โปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ 3) ด้านการใช้อำนาจ ควรใช้อำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ในปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อราชการ ต้องดำเนินการอย่างเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ 4) ด้านการใช้ทรัพย์สินของราชการ ควรดำเนินการจัดให้มีการควบคุม ดูแลพัสดุที่อยู่ในความครอบครอง บริหารพัสดุอย่างเหมาะสม คำนวณค่าและเกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษาให้มากที่สุด 5) ด้านการแก้ไขปัญหาการทุจริต ควรกำหนดมาตรการภายในสถานศึกษา มีระบบตรวจสอบภายในที่เข้มแข็ง 6) ด้านคุณภาพการดำเนินงาน ควรดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้และเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด ดำเนินงานที่มีคุณภาพ ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ 7) ด้านประสิทธิภาพการสื่อสาร ควรพัฒนาระบบการสื่อสารจัดทำช่องทางการติดต่อสื่อสารที่หลากหลายเพื่อความสะดวก รวดเร็ว ในการดำเนินงาน 8) ด้านการปรับปรุงระบบการทำงาน ควรพัฒนา ปรับปรุงกระบวนการการทำงาน เพื่อให้ปฏิบัติงานให้เสร็จทันเวลา รวดเร็ว ถูกต้อง มีคุณภาพ 9) ด้านการเปิดเผยข้อมูล ควรจัดให้มีการเผยแพร่ผลการดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ

เพื่อแสดงถึงความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน 10) ด้านการป้องกันการทุจริต ควรกำหนดมาตรการภายในสถานศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีให้เกิดความละเอียดต่อการกระทำทุจริตคอร์รัปชัน

อภิปรายผล

ผลการวิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 สามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สภาพทางการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการบริหารสถานศึกษาด้วยหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส บุคลากรทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบและเที่ยงธรรม มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง บริหารงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่มีการบริหารที่ยึดหลักคุณธรรม มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และให้ความสำคัญกับการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแนวทางการป้องกันการทุจริตทั้งด้านการปฏิบัติหน้าที่ ด้านการใช้งบประมาณ ด้านการใช้อำนาจ ด้านการใช้ทรัพย์สินของราชการ ด้านการแก้ไขปัญหาการทุจริต ด้านคุณภาพการดำเนินงาน ด้านประสิทธิภาพการสื่อสาร ด้านการปรับปรุงระบบการทำงาน ด้านการเปิดเผยข้อมูล และด้านการป้องกันการทุจริต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธวัช ธีระวัฒน์ (2563) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อคุณธรรมและความโปร่งใส ในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในโรงพยาบาล ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิชาติ ชุมพล (2560) ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการประเมินคุณธรรม และความโปร่งใส โรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7 ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวทางการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัยในประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1 ด้านการปรับปรุงระบบการทำงาน ควรพัฒนา ปรับปรุงกระบวนการการทำงาน โดยยึดหลักระเบียบ กฎเกณฑ์ และมาตรฐานในการปฏิบัติงาน ลดขั้นตอนการทำงานที่ซับซ้อนปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ และโปร่งใสในการดำเนินงาน เพื่อให้ปฏิบัติงานให้เสร็จทันเวลา รวดเร็ว ถูกต้อง มีคุณภาพ มีการดำเนินงานที่เป็นระบบ และสามารถตรวจสอบได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สันติพงษ์ สวาขาท (2564) ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบงานในองค์การตามแนวทางการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประจำจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า มาตรการหรือแนวทางใน

การปรับปรุง หรือพัฒนาในเรื่องคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ด้านคุณธรรมการทำงานในหน่วยงาน เป็นการร่วมดำเนินการในการเผยแพร่มาตรฐานและคุณธรรม ในการปฏิบัติงานตามระเบียบขั้นตอนเป็นมาตรฐาน และยึดหลักความถูกต้อง การนำแนวทางของการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐไปพัฒนาระบบงานของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ จะสำเร็จได้ต้องมีการวางแผนการดำเนินงานที่ดี มีการตั้งคณะทำงานการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐของหน่วยงาน

2.2 ด้านการเปิดเผยข้อมูล สถานศึกษาควรจัดทำเว็บไซต์หรือเว็บเพจของตนเอง ซึ่งต้องมีการอัปเดตข้อมูลต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เช่น ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา ข้อมูลบุคลากร ข้อมูลการใช้จ่ายงบประมาณ รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการแสดงถึงความโปร่งใส และยังช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษาอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกัลยาณี ศิวธรรมปัญญา (2565) ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสในวิถีใหม่ ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสในวิถีใหม่ ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดผู้บริหาร และบุคลากร ในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดมีการบริหารงานภายในหน่วยงาน และการดำเนินงานตามภารกิจของหน่วยงานอย่างโปร่งใสและมีคุณธรรม มีการเผยแพร่ข้อมูลด้านการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นปัจจุบันบนเว็บไซต์ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดให้สาธารณชนได้รับทราบเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของหน่วยงาน การบริหารงาน การบริหารเงินงบประมาณการบริหาร และพัฒนาทรัพยากรบุคคลและการส่งเสริมความโปร่งใสในหน่วยงาน มีการเผยแพร่ข้อมูลด้านการป้องกันการทุจริตที่เป็นปัจจุบันบนเว็บไซต์ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดให้สาธารณชนได้รับทราบเกี่ยวกับข้อมูลการดำเนินการ เพื่อป้องกันการทุจริต และมาตรการภายในเพื่อป้องกันการทุจริต อีกทั้งมีการจัดการข้อมูลข่าวสารอย่างเป็นระบบระเบียบ และเตรียมความพร้อมในการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ ให้ได้รับทราบ และส่งเสริมให้เกิดการตรวจสอบ

2.3 ด้านการป้องกันการทุจริต สถานศึกษาควรกำหนดมาตรการภายใน เพื่อส่งเสริมความโปร่งใสและควบคุมความเสี่ยงของการกระทำผิด เช่น การใช้ระบบติดตาม ตรวจสอบ การจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบภายใน กำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถตรวจสอบได้ง่ายขึ้นและลดโอกาสเกิดการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว เน้นการบูรณาการร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานภาครัฐในการควบคุมป้องกันปัญหาอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤมล ทุมมี (2566) ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารความโปร่งใสตามหลักสุจริต 3 ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ ด้านพร้อมรับการตรวจสอบจากทุกหน่วยงาน มีความต้องการจำเป็นมากที่สุดในทางการบริหารความโปร่งใสตามหลักสุจริต 3 ของโรงเรียนขยายโอกาส โดยแยกเป็นรายชื่อคือ สถานศึกษามีการจัดทำแผนด้านการ

ป้องกัน และปราบปรามการทุจริตของหน่วยงาน รองมาคือ สถานศึกษามีการทบทวนนโยบายหรือมาตรการป้องกันการทุจริตในหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพ สถานศึกษารับการตรวจสอบของฝ่ายตรวจสอบทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา สถานศึกษามีการนำผลการตรวจสอบของฝ่ายตรวจสอบทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาไปปรับปรุงการทำงาน และสุดท้ายคือ สถานศึกษามีการกำกับดูแลที่ดีและความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน พร้อมรับการตรวจสอบทุกเมื่อ

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

สภาพการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการปฏิบัติหน้าที่ ด้านคุณภาพการดำเนินงาน ด้านการแก้ไขปัญหาการทุจริต ด้านการใช้อำนาจ ด้านประสิทธิภาพการสื่อสาร ด้านการเปิดเผยข้อมูล ด้านการป้องกันการทุจริต ด้านการใช้งบประมาณ ด้านการใช้ทรัพย์สินของราชการ และด้านการปรับปรุงระบบการทำงาน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำกับติดตามการบริหารงานของสถานศึกษา เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสในการดำเนินงาน
2. ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ควรมีความร่วมมือกันในการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดต่อการบริหารภายในสถานศึกษา
3. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมพัฒนาประสิทธิผลการบริหาร ด้านการใช้ทรัพย์สินของราชการ ด้านการปรับปรุงระบบการทำงาน ตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษาในระดับดีมากกว่าเดิม โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการใช้งบประมาณอย่างโปร่งใส และการจัดการข้อมูลสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายการศึกษาไปยังสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในบริบทที่แตกต่างกัน
2. ควรมีการศึกษาเรื่อง สภาพการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3
3. ควรมีการศึกษาเรื่อง การบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2562). *การส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ประจำปี 2562*. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กัลยาณี คิวธรรมปัญญา. (2565). *การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสในวิถีใหม่ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี)*. Etheses RBRU. <https://etheses.rbru.ac.th/pdf-uploads/allfile-457-file01-2023-03-17-11-01-53.pdf>
- กานต์ชนก พรหมทา. (2566). *แนวปฏิบัติที่ดีของกระบวนการพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี)*.
- คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- ธภัทร ติระวัฒน์. (2563). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในโรงพยาบาล. *วารสารโรงพยาบาลสิงห์บุรี เวชสาร*, 29(2), 99-110.
- นฤมล ทুমมี. (2566). *แนวทางการบริหารความโปร่งใสตามหลักสุจริต 3 ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)*. e thesis mcu. <https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/5639>.
- นันทิพร กลิ่นเกล. (2562). *ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของคณะกรรมการ กับคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงาน ของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ (การค้นคว้าอิสระบัณฑิต สาขาวิชาบัญชี, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)*. TU Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:174378
- สันติพงษ์ สวาขาโต. (2564). *การพัฒนาระบบงานในองค์การตามแนวทาง ITA ของสำนักงาน ป.ป.ช. ประจำปี จังหวัดขอนแก่น. (การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)*. TU Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:299643
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3. (2567). *แผนพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาตามความต้องการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. สำนักงาน.

- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2566). *สถานการณ์การทุจริตประเทศไทย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. สำนักงาน.
- _____. (2567). *คู่มือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. ยูทูบเปียมี่เดียอินเตอร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติพ.ศ. 2561-2580*. สำนักงาน.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ประกาศการแบ่งหน่วยงานภายในสำนักงานศึกษาธิการภาค และสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ*. สำนักงาน.
- อภิชาติ ชุมพล. (2560). *การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7*. (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยบูรพา). BUUIR. <https://buuir.buu.ac.th/handle/1234567890/6861>.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

ความ

สัมพันธระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารกับ ประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

พีระพงศ์ แนวประเสริฐ^{1*}

อดุลย์ พิมพ์ทอง²

วานิช ประเสริฐพร³

รับบทความ: 18 พฤษภาคม 2568 แก้ไขบทความ: 6 มิถุนายน 2568 ตอรับบทความ: 8 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษา 1) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ประสิทธิผลของสถานศึกษา และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 การวิจัยเป็นแบบเชิงสหสัมพันธ์ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 137 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ คือ 0.99 สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ 2) ประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษา พบว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุดคือ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีประสิทธิภาพกับการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา รองลงมาคือ การกำหนดทิศทางของสถานศึกษา กับการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ส่วนคู่ที่มีความสัมพันธ์น้อยที่สุดคือ การกำหนดทิศทางของกลยุทธ์กับการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ประสิทธิผลของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา

¹⁻³ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

* อีเมล: palmpongs@gmail.com

The Relationship between Strategic Leadership of Administrators and the Effectiveness of Schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 2

Peerapong Naeoprasoet ^{1*}

Adul Pimthong ²

Vanich Prasertphorn ³

Abstract

The objectives of this research were to study 1) strategic leadership of school administrators, 2) the effectiveness of schools, and 3) the relationship between strategic leadership of administrators and the effectiveness of schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 2. The research was a correlational research. The sample group consisted of 137 school administrators, obtained by random sampling method using Taro Yamane's formula with reliability at 95%. The instrument used was a questionnaire's reliability of 0.99. The statistics used to analyze data comprised percentages, means, standard deviations, and Pearson's product moment correlation coefficient. The research results were found that: 1) Strategic leadership of administrators, in overall, was rated at the highest level. The most practiced aspect was strategy implementation 2) The effectiveness of schools, in overall, was rated at the highest level. The most practiced aspect was developing students to have higher learning achievement, And 3) The relationship between strategic leadership and the effectiveness of schools was rated at a high level with statistical significance at .01 level. The pair with the highest correlation coefficient was an effective organizational culture creation and changing and developing the school, followed by determining the direction of the school and developing higher learning achievement. The pair with the least relationship was strategy determination and developing students to have a positive attitude.

Keywords: Strategic Leadership, Effectiveness of Schools, School Administrators

¹⁻³ Faculty of Education, Northeastern University

* Email: palmpongs@gmail.com

บทนำ

ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทาง วางแผน อำนาจการ และตัดสินใจเชิงนโยบายในทุกมิติของการดำเนินงานภายในองค์กร เปรียบเสมือนกลไกหลักในการขับเคลื่อนสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การบริหารจัดการดำเนินไปอย่างเป็นระบบและตอบสนองต่อเป้าหมาย ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ทั้งในด้านความรู้ความสามารถ ทักษะการบริหาร รวมถึงการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางการศึกษาหนึ่งในบทบาทที่สำคัญของผู้บริหารยุคปัจจุบัน คือ การบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและสมดุล ทั้งทรัพยากรบุคคล งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและองค์กร โดยความสำเร็จของการบริหารจัดการเหล่านี้ ล้วนผูกโยงกับภาวะผู้นำของผู้บริหารโดยตรง โดยเฉพาะภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะสำคัญที่แสดงถึงความสามารถในการมองการณ์ไกล การวางทิศทางที่ชัดเจน และการนำพาองค์กรให้ปรับตัวและเติบโตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไม่เพียงเน้นการบริหารจากเบื้องบนเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารใช้เพื่อสร้างอิทธิพลต่อบุคลากรภายในองค์กร กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ แรงบันดาลใจ และการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ภายใต้สถานการณ์และช่วงเวลาที่เหมาะสม โดยผู้นำที่มีวิสัยทัศน์จะสามารถกำหนดแนวทาง กลยุทธ์ และแปลงนโยบายให้เกิดผลจริงผ่านการมีส่วนร่วมของทีมงาน

ประสิทธิผลของสถานศึกษาขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งในด้านบรรยากาศ ทรัพยากร สื่อการเรียนรู้ อุปกรณ์ เทคโนโลยี งบประมาณ และบุคลากรที่มีความพร้อม ตลอดจนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารที่สามารถจัดสรรและใช้ทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกได้อย่างเหมาะสมย่อมส่งผลให้สถานศึกษาบรรลุเป้าหมาย และบุคลากรเกิดความพึงพอใจในการทำงาน การดำเนินงานของสถานศึกษาจำเป็นต้องมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ภายใต้หลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เป็นระบบ โดยประสิทธิผลของการบริหารการศึกษามองว่าเป็นระบบสังคมที่ต้องเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกกับกระบวนการภายในองค์กร ให้สอดคล้องกับบริบททางการศึกษาของสังคม ความมั่นคงของสถานศึกษาเกิดจากการสร้างผลงานที่มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับ และตอบสนองต่อความต้องการของสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก รวมถึงการสร้าง ความพึงพอใจให้แก่บุคลากร โดยเฉพาะครูผู้สอน ทั้งหมดนี้ล้วนขึ้นอยู่กับบทบาทและภาวะผู้นำของผู้บริหาร แม้จะมีข้อจำกัดในการบริหาร แต่ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่ดี ย่อมสามารถผลักดันให้สถานศึกษาบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ ทั้งในด้านการส่งเสริมระบบการบริหาร การสร้างแรงจูงใจ และการนำการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผู้บริหารยังต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งจากภายในองค์กรและจากปัจจัยภายนอก ซึ่งยิ่งตอกย้ำถึงความสำคัญของบทบาทผู้นำ ในการรวมพลัง สร้างแรงขับเคลื่อน และขับเคลื่อนองค์กรให้ดำเนินงานสอดคล้องกับนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของประเด็นดังกล่าว และได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร หมายถึง พฤติกรรมการเป็นผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถคาดการณ์อนาคต มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความยืดหยุ่น และสามารถขับเคลื่อนวิสัยทัศน์สู่การปฏิบัติ เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

1. ด้านการกำหนดทิศทางของสถานศึกษา หมายถึง ผู้บริหารที่มีความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ได้อย่างดีทั้งสถานการณ์ภายนอกและภายในสถานศึกษา การกำหนดแผนการทำงาน สามารถนำข้อมูลและทรัพยากรที่มีมาสร้างจุดเน้นที่ชัดเจน สามารถดำเนินการตามแผนการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ มีความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการโดยคำนึงถึงเป้าหมายเป็นหลัก มีการประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น
2. ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีประสิทธิภาพ หมายถึง ผู้บริหารที่มีความสามารถในการส่งเสริมให้บุคลากรทำงานร่วมกันอย่างสามัคคี บุคลากรในสถานศึกษาเน้นการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย และยกย่องบุคคลที่ทำงานได้ผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย มีการป้องกันการทุจริตภายในสถานศึกษาอย่างเคร่งครัด และมีหลักการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ดี บุคลากรในสถานศึกษาปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครู ผู้บริหารปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลอย่างครบถ้วน ผู้บริหารปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบไม่ประมาท รักษาผลประโยชน์ให้แก่หน่วยงานอย่างเต็มความสามารถ บุคลากรในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายใน เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการทำงานร่วมกันเป็นทีม
3. ด้านการกำหนดทิศทางกลยุทธ์ หมายถึง ผู้บริหารที่มีความสามารถในการนำผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมมาเป็นปัจจัยที่ใช้ในการวางแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา นำผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลกระทบทางบวกและทางลบต่อการดำเนินงาน นำปัจจัยทางด้านชุมชนมาใช้ในการวางแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา เป็นปรีกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่าย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถ

วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา มีการทำสรุป และเลือกกลยุทธ์ที่จะพัฒนาองค์กร มีกระบวนการการประเมินผลการดำเนินงาน

4. ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ หมายถึง ผู้บริหารที่มีความสามารถในการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงานและตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเป็นปัจจุบัน สามารถมอบหมายการปฏิบัติงานของแต่ละตำแหน่งตรงกับหน้าที่ความรับผิดชอบ มีการคิดหาวิธีการพัฒนาสถานศึกษาอย่างหลากหลายไว้ตอบรับความต้องการในอนาคต มีความคิดนอกกรอบ คิดเชิงรุก เชิงบูรณาการแบบองค์รวม มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถแก้ไขปัญหาให้ได้ผลระยะยาวด้วยวิธีการวิจัย เพื่อพัฒนาผลผลิตควบคู่กับคุณภาพ มีความคิดแปลกใหม่ในการแก้ไขปัญหาในองค์กร กระตุ้นและเปิดกว้างให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความสัมพันธ์ในองค์กร

ประสิทธิผลของสถานศึกษา หมายถึง ความสำเร็จของสถานศึกษาในการดำเนินการ การจัดการและการปรับตัวขององค์กรในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพสำหรับการวิจัยครั้งนี้ใช้ประสิทธิผลของสถานศึกษา ประกอบด้วยเกณฑ์ชีวิต 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ด้านการพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น หมายถึง ความสำเร็จของสถานศึกษาที่สามารถดำเนินงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผลการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งสถานศึกษาโดยเฉลี่ยในปีที่ผ่านมาอยู่ในระดับที่น่าพอใจ เมื่อจบการศึกษาชั้นสูงสุดของโรงเรียนสามารถสอบเข้าเรียนตรงตามความสนใจเพิ่มขึ้นจากปีการศึกษาที่ผ่านมา ประสบความสำเร็จจากการแข่งขันทางวิชาการกับหน่วยงานอื่น ๆ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด สถานศึกษาผ่านเกณฑ์การประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาได้มุ่งเน้นด้านวิชาการและการจัดการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมตามความต้องการ ความสนใจ ความถนัดและความสามารถ นักเรียนมีความภาคภูมิใจและพอใจในการเรียนการสอน สถานศึกษามีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้วยการให้บุคลากรเข้าร่วมอบรมพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ครูมีการพัฒนาความรู้ความสามารถและปรับพฤติกรรมการสอนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

2. ด้านการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา หมายถึง ความสำเร็จของสถานศึกษาในการปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของสถานศึกษาเป็นสำคัญ มีความสามารถในการประสานงานให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน สามารถในการแก้ปัญหาโดยไม่ให้เกิดผลกระทบมีความยืดหยุ่น มีความสามารถในการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น มีการจัดกิจกรรมในหลักสูตรสอดคล้องกับความสนใจความต้องการความถนัดของนักเรียน สามารถปรับกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเมื่อมีเหตุการณ์เฉพาะหน้า สามารถแก้ปัญหาในหน่วยงานด้วยหลักธรรมาภิบาล มีขวัญและกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติงานที่ดี มีบรรยากาศที่ดีส่งผลให้การปฏิบัติงานสำเร็จตามเป้าหมาย

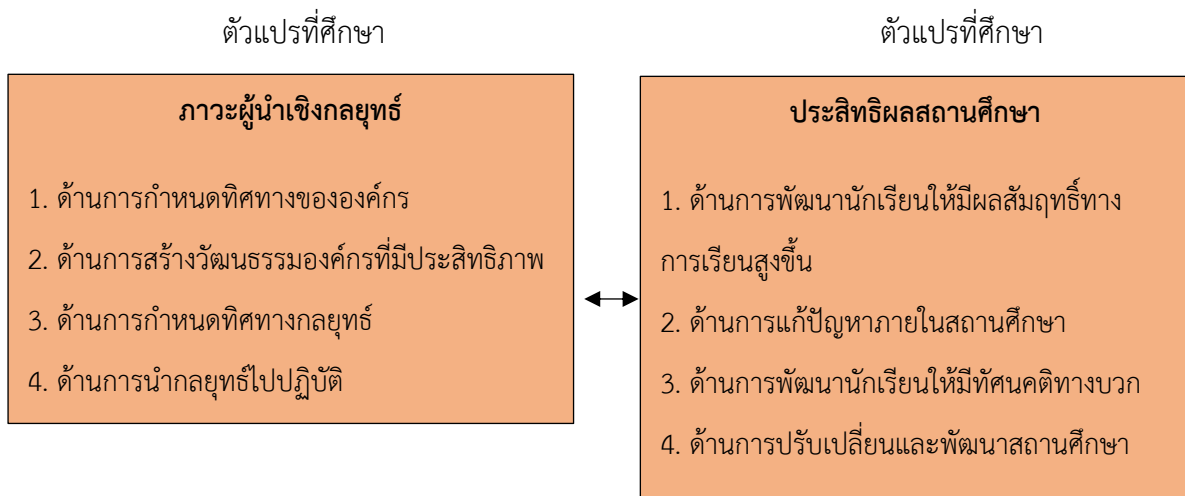
3. ด้านการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก หมายถึง ความสำเร็จของสถานศึกษาในการดำเนินงานจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนในด้านต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมเหมาะสมกับวัย มีการแสดงออกทางความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ มีพฤติกรรมการแสดงออกในทางที่พึงปรารถนาเป็นตัวอย่างที่ดี ตั้งใจพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้าน ปฏิบัติตามระเบียบวินัย ข้อบังคับของสถานศึกษา เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น มีเจตคติที่ดีต่อการศึกษาเรียนรู้ มีทัศนคติทางบวกมองโลกในแง่ดี มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ

4. ด้านการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษามีการประชุมวางแผนในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง สามารถปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของคณะครูอย่างเป็นระบบ มีการพัฒนาวิธีการสอนโดยใช้เทคโนโลยีทันสมัย พัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง บุคลากรปฏิบัติตามแผนการปฏิบัติงาน สถานศึกษารายงานผลการพัฒนา การปรับปรุงสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ และการบริหารที่คล่องตัว ย่อมส่งเสริมให้บุคลากรมีความคิดสร้างสรรค์ และเน้นกระบวนการเรียนรู้ควบคู่คุณธรรม

แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูล เนื่องจากสามารถใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนมากได้อย่างรวดเร็วและประหยัดทรัพยากร อีกทั้งยังสามารถวัดความคิดเห็น เจตคติ และพฤติกรรมได้อย่างหลากหลาย บุญชม ศรีสะอาด (2553) ได้อธิบายว่า แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ เนื่องจากมีโครงสร้างที่ชัดเจน ใช้งานสะดวก และสามารถนำไปใช้ซ้ำได้ โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ 1) แบบสอบถามแบบปลายเปิด 2) แบบสอบถามแบบปลายปิด ในการสร้างแบบสอบถามที่มีคุณภาพ ผู้วิจัยต้องคำนึงถึง ความตรงเชิงเนื้อหาและ ความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ซึ่งควรผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ และมีค่าความเชื่อมั่นที่สูง เช่น ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคมากกว่า 0.7

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยโดยอาศัยการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาจัดโครงสร้างตัวแปรต่าง ๆ ให้ชัดเจนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการกำหนดกรอบแนวคิดดังกล่าวช่วยให้การศึกษาเป็นไปอย่างเป็นระบบ มีทิศทาง และสามารถตอบคำถามการวิจัยได้อย่างชัดเจน ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวิธีการ ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำนวน 208 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำนวน 137 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973) ที่ค่าความเชื่อมั่น 95% (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2556) สุ่มตัวอย่างโดยใช้การสุ่มแบบชั้นภูมิตามสัดส่วนของแต่ละอำเภอ เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรอย่างเหมาะสม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นตามกรอบแนวคิดของการวิจัย โดยครอบคลุมตัวแปรที่เกี่ยวข้องทั้งหมด แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถาม เกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า โดยอาศัยแนวคิดของ ลิเคอร์ท

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษา ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า โดยอาศัยแนวคิดของ ลิเคอร์ท

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยไปยังผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์ ในการเก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

3.2 นำแบบสอบถามพร้อมหนังสือขออนุญาตจากมหาวิทยาลัย ไปเก็บข้อมูลกับผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

3.3 ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง สำหรับโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลได้ส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มตัวอย่างโดยการสร้าง QR CODE เป็นแบบสอบถามออนไลน์

3.4 นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์มาตรวจสอบให้คะแนนตามน้ำหนักของแต่ละข้อ เพื่อนำไปวิเคราะห์ โดยวิธีการทางสถิติ ด้วยการคำนวณทางโปรแกรมคอมพิวเตอร์

3.5 นำผลการคำนวณมาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาต่อไปการวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์

4.1 นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS โดยกำหนดเกณฑ์ในคะแนนแบบสอบถาม และการแปลความหมายของคะแนนที่กำหนดไว้และเทียบกับเกณฑ์ของ บุญชม ศรีสะอาด (2553) เนื่องจากเขียนขึ้นในบริบทของระบบการศึกษาของไทย โดยผู้เขียนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ตรง ทำให้แนวคิดและตัวอย่างมีความใกล้เคียงกับสภาพจริงในสถานศึกษา

4.2 การหาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษา ใช้วิธีการหาค่าประสิทธิสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน แล้วเทียบกับเกณฑ์ในการแปลความหมายของบุญชม ศรีสะอาด (2553)

5. สถิติที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามและประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยเลือกเฉพาะวิธีวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และ การทดสอบสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

5.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คุณภาพของแบบสอบถาม

5.1.1 หาค่าร้อยละ เพื่อหาค่าร้อยละในตารางสังเคราะห์ แบบสอบถามที่สมบูรณ์ และ จำแนกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

5.1.2 วิเคราะห์หาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2556)

5.1.3 วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค โดยใช้สูตร ดังนี้ (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2556)

5.2 วิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการหาค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.3 วิเคราะห์ประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยการหาค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.4 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวม

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2	ระดับการปฏิบัติ			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ด้านการกำหนดทิศทางของสถานศึกษา	4.56	0.41	มากที่สุด	3
2. ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีประสิทธิภาพ	4.60	0.43	มากที่สุด	2
3. ด้านการกำหนดทิศทางกลยุทธ์	4.54	0.40	มากที่สุด	4
4. ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ	4.63	0.42	มากที่สุด	1
ภาพรวม	4.58	0.38	มากที่สุด	

จากตารางที่ 1 พบว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ($\bar{X}$ = 4.63) รองลงมา คือ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$ = 4.60) รองลงมา คือ ด้านการกำหนดทิศทางของสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 4.56) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การกำหนดทิศทางกลยุทธ์ ($\bar{X}$ = 4.54)

2. ประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวม

ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2	ระดับการปฏิบัติ			
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ด้านการพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น	4.61	0.44	มากที่สุด	1
2. ด้านการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา	4.60	0.43	มากที่สุด	2
3. ด้านการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก	4.53	0.44	มากที่สุด	4
4. ด้านการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา	4.58	0.41	มากที่สุด	3
ภาพรวม	4.58	0.40	มากที่สุด	

จากตารางที่ 2 พบว่า ประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.58$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ($\bar{x} = 4.61$) รองลงมา คือ ด้านการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา ($\bar{x} = 4.58$) รองลงมา คือ ด้านการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา ($\bar{x} = 4.58$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ด้านการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ($\bar{x} = 4.53$)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

ตัวแปร	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y
X_1	.855**	.741**	.724**	.807**	.763**
X_2	.757**	.783**	.704**	.866**	.751**
X_3	.611**	.681**	.599**	.724**	.704**
X_4	.640**	.615**	.617**	.733**	.833**
X	.913**	.930**	.898**	.946**	.827**

** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 3 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร (X) กับประสิทธิผลของสถานศึกษา (Y) มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ($r = .827$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

1. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษามีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณลักษณะและพฤติกรรมของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ครอบคลุมทุกด้าน เนื่องจากผู้บริหารมีความสามารถในการบริหารจัดการบุคลากรได้อย่างเหมาะสม โดยจัดสรรตำแหน่งและมอบหมายภาระงานให้สอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสามารถคิดริเริ่มแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างหลากหลาย เพื่อเตรียมความพร้อมรองรับความเปลี่ยนแปลงและความต้องการในอนาคตอย่างเป็นระบบ มีความคิดนอกกรอบคิดเชิงรุก เชิงบูรณาการแบบองค์รวม มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถแก้ไขปัญหาให้ได้ผลระยะยาวด้วยวิธีการวิจัย เพื่อพัฒนาผลผลิตควบคู่กับคุณภาพ มีความคิดแปลกใหม่ในการแก้ไขปัญหาในองค์กร กระตุ้นและเปิดกว้างให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความสัมพันธ์ในองค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชชานา เชื้อนขันธุ์ (2565) ได้ศึกษา เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4 ผลการวิจัยพบว่าพบว่าทั้งภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และประสิทธิผลของสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก และมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านการพัฒนาให้นักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นอันดับแรก ซึ่งหัวใจของการศึกษาที่แท้จริงคือ ผู้เรียน ซึ่งการจะทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และให้ความสำคัญกับประสิทธิผลของสถานศึกษาในทุกด้าน ซึ่งประกอบด้วย ด้านการพัฒนาให้นักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ด้านการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา ด้านการพัฒนาให้นักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก และด้านการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการพัฒนาให้นักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ถือเป็นหัวใจหลักของการจัดการศึกษา เนื่องจากสะท้อนถึงความสำเร็จของสถานศึกษาในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีของนักเรียนยังเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพของการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนประสิทธิภาพของการบริหารจัดการภายในองค์กร จากข้อมูลในปีการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ผลการเรียนเฉลี่ยของนักเรียนทั้งโรงเรียนอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ นักเรียนส่วนใหญ่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สามารถบรรลุตามเกณฑ์มาตรฐาน และเมื่อสำเร็จการศึกษา นักเรียนสามารถนำความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมในชีวิตประจำวันหรือในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ดังนั้น การพัฒนาประสิทธิผลของสถานศึกษาจึงต้องครอบคลุมทั้งด้านวิชาการ การบริหารจัดการ การดูแลนักเรียน และการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก และการพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพรอบด้าน นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงกว่าเกณฑ์

ที่สถานศึกษากำหนด สถานศึกษาผ่านเกณฑ์การประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาได้มุ่งเน้นด้านวิชาการและการจัดการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ นักเรียนได้ปฏิบัติตามกิจกรรมตามความต้องการ ความสนใจ ความถนัดและความสามารถ สถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพมักส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความสุขและความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอน พร้อมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่การเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และความคาดหวังของผู้เรียนเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารจึงควรจัดให้มีการอบรม สัมมนา หรือ กิจกรรมพัฒนาศักยภาพเพื่อให้บุคลากรได้เรียนรู้ ปรับตัว และพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ครูในสถานศึกษาควรได้รับการสนับสนุนให้มีความรู้ความสามารถที่ทันสมัย ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย รวมถึงมีความสามารถในการใช้สื่อและเทคโนโลยี การเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาทักษะด้านการวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้การเรียนการสอนมีคุณภาพและส่งผลต่อการเรียนรู้ อย่างแท้จริง การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน และเป็นบทบาทสำคัญที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญในฐานะผู้นำในการขับเคลื่อนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายในองค์กรให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรวิทย์ วิชาจารย์ (2564) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร สถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาสละบุรี พบว่า มีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 และมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง โดยด้านที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงที่สุด คือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีประสิทธิภาพกับการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารควรส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษาทำงานร่วมกันอย่างสามัคคี มีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาองค์กร และยึดมั่นในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้ พร้อมทั้งให้การยกย่อง เชิดชูผู้ที่สามารถสร้างผลงานได้ตามเป้าหมาย นอกจากนี้ ควรมีการกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการป้องกันการทุจริตภายในสถานศึกษาอย่างเคร่งครัด รวมถึงยึดหลักการบริหารจัดการที่ดี โดยบุคลากรทุกคนควรปฏิบัติงานร่วมกันภายใต้หลักคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครู ขณะเดียวกัน ผู้บริหารก็ควรยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงานทุกด้าน เพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือ ความโปร่งใส และความยั่งยืนให้แก่สถานศึกษา ผู้บริหารปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบไม่ประมาท รักษาผลประโยชน์ให้แก่หน่วยงานอย่างเต็มความสามารถ บุคลากรในสถานศึกษามีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายใน เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการทำงานร่วมกันเป็นทีม สอดคล้องกับการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน และการทำงานใน

หลาย ๆ ด้านเพื่อให้ตรงตามเป้าหมายของสถานศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วย สถานศึกษามีการประชุมวางแผนในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง สถานศึกษามีการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของคณะครูอย่างเป็นระบบ ครูมีการพัฒนาวิธีการสอนโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย สถานศึกษามีการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ตามกำหนดระยะเวลา บุคลากรในสถานศึกษาปฏิบัติตามแผนปฏิบัติงานของสถานศึกษาอย่างเต็มที่ สถานศึกษามีการรายงานผลการพัฒนาสถานศึกษาทุกด้านในรอบปีการศึกษา สถานศึกษามีการปรับปรุงสภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ สถานศึกษามีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสถานศึกษา เพื่อการบริหารงานที่คล่องตัว ครูและบุคลากรเป็นนักพัฒนา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อสร้างภูมิทัศน์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน บุคลากรในสถานศึกษาเป็นผู้มีความคิดริเริ่มในการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นพวรรณ บุญเจริญสุข (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารและประสิทธิผลของสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก และมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ รองลงมา คือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มี ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ด้านการกำหนดทิศทางการกลยุทธ์
2. ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น รองลงมา คือ ด้านการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ด้านการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก
3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร กับประสิทธิผลของสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง โดยด้านที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุด คือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีประสิทธิภาพ กับ ด้านการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา รองลงมา คือ ด้านการกำหนดทิศทางการของสถานศึกษา กับ ด้านการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และด้านที่มีความสัมพันธ์กันน้อยที่สุด คือ ด้านการกำหนดทิศทางของกลยุทธ์ กับ ด้านการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก สรุปความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 มีความสัมพันธ์กันในทุก ๆ ด้าน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติและการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรจัดอบรมเฉพาะด้าน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารให้สามารถปรับตัวกับสถานการณ์ และนำกลยุทธ์ไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. สถานศึกษาควรนำผลวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการ เช่น การวางแผน การกำหนดทิศทาง และการพัฒนาบุคลากร เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และเสริมสร้างทัศนคติเชิงบวก
4. ผู้บริหารควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในการวางแผนและดำเนินกลยุทธ์ เพื่อสร้างความร่วมมือและแรงจูงใจภายในองค์กร อันจะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. จากการวิจัยในครั้งนี้ที่จำกัดกลุ่มตัวอย่างเฉพาะในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 การวิจัยในอนาคตควรขยายไปยังเขตพื้นที่อื่น ๆ หรือเปรียบเทียบระหว่างหลายพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายที่หลากหลายขึ้น
2. ควรศึกษาตัวแปรเพิ่มเติมที่อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา เช่น ภาวะผู้นำเชิงบริการ วัฒนธรรมองค์กร ความผูกพันของครู หรือสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในภาพรวม

บรรณานุกรม

- นพวรรณ บุญเจริญสุข. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา). BUUIR.
<https://buuir.buu.ac.th/xmlui/handle/1234567890/6758>
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). หลักการวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 8). สุวีริยาสาส์น.
- ธัญริ วิชาจารย์. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี). DSpace at Rajamangala University of Technology Thanyaburi.
<http://www.repository.rmutt.ac.th/xmlui/handle/123456789/4167>

- รัฐชนา เชื้อนรินทร์. (2565). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4* (ปริญาการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยพะเยา). UPDC.
<https://updc.up.ac.th/items/01c805c0-b6a7-4844-90a0-bdaee9ce132a/full>
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2556). *เอกสารประกอบการสอนสถิติสำหรับการวิจัย*. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- Likert, R. (1961). *New patterns of management*. McGraw-Hill.
- Pearson, K. (1896). Mathematical contributions to the theory of evolution. III. Regression, heredity, and panmixia. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series A*, 187, 253–318. <https://doi.org/10.1098/rsta.1896.0007>
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper and Row.

การ

ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้ รายวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1

พิมพ์นิภา คำทอง ^{1*}

ภานุมาศ หมอสินธ์ ²

รับบทความ: 3 มิถุนายน 2568 แก้ไขบทความ: 18 มิถุนายน 2568 ตอรับบทความ: 19 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้รายวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1 และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการอ่านออกเขียนได้รายวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1 โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนรายวิชาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1 ประจำปีการศึกษา 2567 จำนวน 162 คน ที่ได้จากการสุ่มแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้รายวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ การขออนุญาตเก็บข้อมูล การประสานงานกับหน่วยงานต้นสังกัด การตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล และการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า 1) ปัจจัยที่มีอิทธิพล ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ครอบครัว ครูผู้สอน และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดเรียงตามลำดับ ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ครูผู้สอน ครอบครัว และบุคคล 2) แนวทางในการพัฒนาทักษะการอ่านออกเขียนได้ ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเชิงรุก โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาปัจจัยแต่ละด้านอย่างเป็นระบบ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในทุกมิติ

คำสำคัญ: ปัจจัยที่มีอิทธิพล การอ่านออกเขียนได้ รายวิชาภาษาไทย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1

¹⁻² สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

* อีเมล: pimnipa.pota@gmail.com

The Study of factors Thai Language Literacy of Grade 1 Students in Rayong Primary Educational Service Area Office 1

Pimnipa Kumthong ^{1*}

Phanumas Morsin ²

Abstract

This research aimed to 1) investigate the factors influencing Thai language literacy among Grade 1 students under the jurisdiction of the Rayong Primary Educational Service Area Office 1, and 2) explore the guidelines for improving Thai language literacy among these students. The study employed a survey research methodology. The sample group consisted of 162 Grade 1 Thai language teachers from schools under the Rayong Primary Educational Service Area Office 1 in the academic year 2024, selected through simple random sampling. The research instrument was a questionnaire regarding the factors influencing Thai language literacy among Grade 1 students within the specified educational service area. The research was conducted in four stages: obtaining permission for data collection, coordinating with relevant agencies, verifying the completeness of the data, and analyzing and synthesizing the results. The findings revealed that 1) the factors influencing Thai language literacy among Grade 1 students included individual factors, family, teachers, and the learning environment. Overall, the level of influence was high. When considering each factor, the order of influence from highest to lowest was learning environment, teachers, family, and individual factors. 2) As for the guidelines to enhance Thai language literacy, the study suggests that development should be proactive and continuous, focusing systematically on each factor to promote effective learning that aligns with the students' contexts in all dimensions.

Keywords: Influential Factors, Literacy, Thai Language Subject, Grade 1 Students, Rayong Primary Educational Service Area Office 1

¹⁻² Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Pibulsongkram Rajabhat University, Mueang District, Phitsanulok 65000, Thailand

* Email: pimnipa.pota@gmail.com

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้วที่ขับเคลื่อนด้วยภูมิปัญญาและนวัตกรรมตามเป้าหมายในระยะยาว โดยเฉพาะในยุคศตวรรษที่ 21 ที่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การอ่านออก การเขียนได้ และการคิดเลขเป็น ซึ่งถือเป็นทักษะพื้นฐานจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ โดยเน้นการจัดระบบการเรียนรู้ การปรับบทบาทของครู และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตั้งแต่ระดับประถมศึกษาเป็นต้นไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

จากนโยบายดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้เด็กจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ต้องอ่านออกเขียนได้ เป็นเป้าหมายเร่งด่วน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศ โดยมุ่งส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับศักยภาพรายบุคคล และเน้นให้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ได้กำหนดมาตรฐานการอ่านและการเขียนได้ไว้อย่างชัดเจน เพื่อวางรากฐานทางภาษาและการเรียนรู้ของผู้เรียนในระยะยาว โดยเฉพาะในช่วงขั้นต้นของระดับประถมศึกษา ซึ่งถือเป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาทักษะการรู้หนังสือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

อย่างไรก็ตาม จากผลการประเมินความสามารถด้านการอ่านของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในปีการศึกษา 2566 โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1 พบว่า โรงเรียนบางแห่งมีผลการประเมินที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่บางแห่งกลับมีแนวโน้มลดลงหรือต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำและความแตกต่างของบริบทปัจจัยแวดล้อม ตลอดจนความพร้อมของบุคลากรและทรัพยากรทางการศึกษาในแต่ละพื้นที่ ปัญหาดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังและเป็นระบบ อาจกลายเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในระยะยาว (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1, 2565)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมและเป็นระบบ เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและผู้เรียนในพื้นที่ และเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ให้สามารถอ่านออกเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้รายวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการอ่านออกเขียนได้รายวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยาเขต 1

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย

เกวลิน งามพิริยกร และสิทธิกร สุมาลี (2563) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานทางภาษาให้แก่ผู้เรียน ทั้งในด้านการฟัง พูด อ่าน และเขียน ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการสื่อสารและการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระวิชา ดังนั้น แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยจึงควรมุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน และส่งเสริมให้เกิดการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

การจัดกิจกรรมควรมีความหลากหลาย ทั้งในรูปแบบของกิจกรรม เกม สื่อการสอน และสถานการณ์จำลอง โดยคำนึงถึงบริบทของผู้เรียน จุดมุ่งหมายของบทเรียน และความเหมาะสมของเนื้อหา รวมทั้งการบูรณาการกับวิชาอื่นอย่างเหมาะสม ซึ่งล้วนเป็นแนวทางที่ช่วยให้การเรียนรู้ภาษาไทยมีความน่าสนใจและเอื้อต่อการพัฒนาทักษะทางภาษาของผู้เรียนอย่างรอบด้าน

หลักในการเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยสามารถดำเนินการได้ในทุกขั้นตอนของการเรียนรู้ ได้แก่ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน ขั้นสรุป และขั้นประเมินผล โดยครูมีบทบาทสำคัญในการเลือกกิจกรรมให้เหมาะสมกับเนื้อหา วัยและพัฒนาการของผู้เรียน

วสันต์ วรรณรัตน์ (2564) ระบุว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษาควรคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของบทเรียน ความพร้อมของผู้เรียน และการพัฒนาทักษะภาษาอย่างรอบด้าน ได้แก่ การฟัง พูด อ่าน และเขียน ควรมีการบูรณาการกับกลุ่มสาระอื่น ๆ อย่างเหมาะสม เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเต็มที่ ส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง ตลอดจนปลูกฝังคุณธรรมและการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ทั้งนี้ การเรียนการสอนไม่ควรจำกัดเฉพาะในชั่วโมงวิชาภาษาไทยเท่านั้น แต่ควรส่งเสริมให้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ข้ามกลุ่มสาระ โดยครูควรจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน ใช้ภาษาอย่างถูกต้องเป็นแบบอย่าง และจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับบริบทของผู้เรียน พร้อมทั้งประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนอย่างแท้จริง

สื่อการเรียนการสอนภาษาไทย

วรัญญา เสนสม (2563) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนภาษาไทยมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และส่งเสริมความเข้าใจของผู้เรียน เนื่องจากสื่อเป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างครูกับนักเรียน ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น เกิดความสนใจ และส่งผลให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

โดยทั่วไป สื่อการเรียนการสอนสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ 1) สื่อประเภทวัสดุ (Materials) ได้แก่ สื่อที่เก็บความรู้ไว้ในตัว เช่น แผนที่ ลูกโลก หุ่นจำลอง รวมถึงวัสดุที่ต้องอาศัยอุปกรณ์ช่วยถ่ายทอด เช่น แผ่นเสียง ฟลิ์มภาพยนตร์ 2) สื่อประเภทอุปกรณ์ (Equipment) คือ อุปกรณ์ที่ใช้ถ่ายทอดเนื้อหาจากวัสดุ เช่น เครื่องฉายภาพ เครื่องเล่นแผ่นเสียง โทรทัศน์ 3) สื่อประเภทเทคนิคหรือวิธีการ (Techniques or Methods) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่อาจนำสื่อประเภทอื่นมาใช้ร่วมด้วย เช่น การเล่นเกม สถานการณ์จำลอง การสาธิต เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีสื่อเฉพาะสำหรับการเรียนการสอนภาษาไทยที่สามารถนำมาใช้ได้อย่างหลากหลายตามความเหมาะสมของกิจกรรมและระดับชั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาไทยทั้งด้านการฟัง พูด อ่าน และเขียน สื่อเหล่านี้สามารถประยุกต์ใช้ในทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน ขั้นสรุป หรือขั้นประเมินผล เช่น เกมการศึกษา ซึ่งช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนและส่งเสริมทักษะทางภาษา ได้แก่ เกมกระดาน เกมต่อคำ และเกมยี่สิบคำถาม ซึ่งล้วนช่วยพัฒนาทักษะการฟัง การพูด และการคิดอย่างเป็นระบบ บัตรคำใช้ฝึกทักษะด้านการอ่าน การเขียน และการสะกดคำ ปริศนา คำทายช่วยเสริมการคิดวิเคราะห์ การใช้ภาษาอย่างสร้างสรรค์ และจินตนาการ เทปบันทึกเสียงเป็นเครื่องมือฝึกทักษะการฟังและการอ่านออกเสียง โดยเฉพาะในกิจกรรมการอ่านทำนองเสนาะ นิทาน หรือข่าว ส่วนแผ่นป้ายสำลีและกระเปาะผนังสามารถใช้ประกอบการจัดกิจกรรมที่ต้องการการจดจำบัตรคำหรือบัตรภาพอย่างเป็นระบบ สไลด์ประกอบเสียงเหมาะสำหรับการเรียนรู้แบบรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย โดยช่วยให้ผู้เรียนรับข้อมูลจากทั้งภาพและเสียงไปพร้อมกัน และสถานการณ์จำลองซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาเชิงนามธรรมผ่านการแสดงบทบาทสมมติในบริบทใกล้ตัว อันเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างหลากหลายและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของบทเรียนย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพของการเรียนการสอน และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียนอย่างแท้จริง

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้

จากการศึกษาของศิริรัตน์ แยมอ่อน (2559) และกิ่งรัก จบศรี (2561) มีผลการวิจัยสอดคล้องกันว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) มีดังนี้

2.1 ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทักษะการอ่านออกเขียนได้ เช่น ความเงียบสงบของสถานที่เรียน ความพร้อมของแหล่งเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด มุมหนังสือ และสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย หากผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นการเรียนรู้ มีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการฝึกฝนด้านภาษาอย่างต่อเนื่อง ก็จะช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนได้ดียิ่งขึ้น

2.2 ด้านครูผู้สอน ครูมีบทบาทสำคัญในการออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการอ่านออกเขียนได้ โดยครูควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการทางภาษา วิธีการสอนที่เหมาะสมกับวัย และสามารถเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนได้อย่างหลากหลาย ครูที่มีเทคนิคการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และให้ข้อเสนอแนะอย่างต่อเนื่อง จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะและความมั่นใจในการอ่านและเขียนได้มากยิ่งขึ้น

2.3 ด้านครอบครัว ครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ โดยเฉพาะในช่วงปฐมวัยจนถึงวัยประถมต้น การสนับสนุนของครอบครัว เช่น การเล่นิทาน การอ่านหนังสือร่วมกับบุตรหลาน การพูดคุยที่ใช้ภาษาร้อยเรียงอย่างถูกต้อง ตลอดจนการให้กำลังใจและสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ในบ้าน ล้วนเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะการอ่านออกเขียนได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคง

2.4 ด้านบุคคล ลักษณะเฉพาะของผู้เรียนแต่ละคน เช่น พัฒนาการทางสติปัญญา ความสามารถทางภาษา พื้นฐานการเรียนรู้ก่อนเข้าโรงเรียน เจตคติ ความตั้งใจ และแรงจูงใจภายใน ล้วนมีผลต่อความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ ผู้เรียนที่มีความพร้อมทางพัฒนาการ และมีแรงจูงใจในการเรียนรู้มักจะมี ความก้าวหน้าในการอ่านและเขียนได้ดีกว่าผู้เรียนที่ขาดความสนใจหรือมีข้อจำกัดด้านการเรียนรู้

จากการวิเคราะห์ปัจจัยทั้งสี่ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ด้านครูผู้สอน ด้านครอบครัว และด้านบุคคล จะเห็นได้ว่าการพัฒนาทักษะการอ่านออกเขียนได้ของผู้เรียนมิได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงลำพัง หากแต่ต้องอาศัยความร่วมมือและการเกื้อหนุนกันอย่างสอดคล้องของทุกภาคส่วน ทั้งการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การมีครูที่เข้าใจและสามารถออกแบบการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมจากครอบครัวที่เอาใจใส่และความพร้อมทางพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน เมื่อปัจจัยเหล่านี้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนมีโอกาพัฒนาความสามารถในการอ่านออกเขียนได้อย่างเต็มศักยภาพ และนำไปสู่การเรียนรู้อย่างมีคุณภาพในระยะยาว

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้ในรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1 ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในรูปแบบของตาราง ดังรายละเอียดตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ประเด็นที่ศึกษา	ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม
1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้ในรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระยอง เขต 1 2. แนวทางการพัฒนาการอ่านออกเขียนได้รายวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระยองเขต 1	1. ปัจจัยด้านบุคคล	1.1 ความรู้พื้นฐานเดิม 1.2 แรงจูงใจในการเรียน 1.3 เจตคติในการเรียน
	2. ปัจจัยด้านครอบครัว	2.1 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว 2.2 ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว 2.3 การส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในครอบครัว
	3. ปัจจัยด้านครูผู้สอน	3.1 วิธีการจัดการเรียนการสอน 3.2 สื่อการเรียนการสอน 3.3 การวัดผลและประเมินผล
	4. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้	4.1 สถานที่เรียน 4.2 สื่ออุปกรณ์การเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนรายวิชาภาษาไทยโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระยองเขต 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 280 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนรายวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระยองเขต 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 162 คน โดยขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการกำหนดตามตารางสำเร็จรูปของเครจซี่มอร์แกน และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้รายวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระยองเขต 1 ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านครูผู้สอน และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ตัวแปรตาม คือ ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ในรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระยองเขต 1

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้ในรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยอิงจากการศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เครื่องมือมีความครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัย และมีความเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย โดยเครื่องมือแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามในส่วนของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check-list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้ในรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 ใน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านบุคคล 2) ปัจจัยด้านครอบครัว 3) ปัจจัยด้านครูผู้สอน และ 4) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยใช้มาตรประมาณค่าแบบมาตราส่วน 5 ระดับ (Likert Scale)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1

ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความครอบคลุมของประเด็น และความถูกต้องของถ้อยคำ แล้วนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงเครื่องมือให้เหมาะสม จากนั้นดำเนินการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (IOC) ซึ่งอยู่ระหว่าง 0.50–1.00 และนำแบบสอบถามฉบับปรับปรุงไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างนอกประชากร จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.927 ซึ่งอยู่ในระดับสูง เมื่อได้แบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยได้นำมาจัดทำในรูปแบบออนไลน์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การขออนุญาตเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อให้มหาวิทยาลัยออกหนังสืออนุญาตอย่างเป็นทางการในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 2 การประสานงานกับหน่วยงานต้นสังกัด ผู้วิจัยยื่นหนังสือขออนุญาตไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ครูในสังกัด จำนวน 162 คน ตอบแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์ (Google Form)

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับคืน เพื่อคัดกรองข้อมูลให้มีคุณภาพ พร้อมสำหรับการนำไปวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อสรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้ในรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1 ตลอดจนวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากข้อเสนอแนะในแบบสอบถามปลายเปิด โดยใช้กระบวนการสังเคราะห์สาระสำคัญของประเด็นที่ได้รับ เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการพัฒนาทักษะการอ่านออกเขียนได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในพื้นที่ดังกล่าว

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งเป็นประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ผลในภาพรวมเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้ในรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ในภาพรวมเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้ในรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1

ด้าน	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้	n=162		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านบุคคล	3.30	0.95	ปานกลาง
2	ด้านครอบครัว	3.53	1.08	มาก
3	ด้านครูผู้สอน	3.97	0.96	มาก
4	ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้	4.09	0.91	มาก
	รวม	3.72	0.97	มาก

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ในภาพรวมเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้ในรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1 พบว่า โดยภาพรวมปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 0.97) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.91) รองลงมา คือ ด้านครูผู้สอน ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = 0.96) และ ด้านครอบครัว ($\bar{X} = 3.53$, S.D. = 1.08) อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านบุคคลมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.30$, S.D. = 0.95) อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และครูผู้สอนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อทักษะการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนมากกว่าปัจจัยด้านบุคคลและครอบครัว

2. การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยด้านการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระยองเขต 1

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนะทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยด้านการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระยองเขต 1 สามารถสรุปประเด็นสำคัญในแต่ละปัจจัยได้ดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านบุคคล ครูผู้สอนเห็นว่าความพร้อมของผู้เรียนมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะทักษะพื้นฐานทางภาษาในระดับปฐมวัย เช่น การรู้จักพยัญชนะ สระ และการผสมคำ รวมถึงความพร้อมทางด้านร่างกาย เช่น กล้ามเนื้อมัดเล็ก การได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างต่อเนื่องในทุกช่วงวัย และการสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ปัจจัยด้านครอบครัว ครูผู้สอนเห็นพ้องว่าบทบาทของครอบครัวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทักษะการอ่านออกเขียนได้ โดยเฉพาะการเอาใจใส่ การทบทวนบทเรียน และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน นอกจากนี้ ความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว รวมถึงการใช้สื่ออย่างเหมาะสม ยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาการของผู้เรียน

2.3 ปัจจัยด้านครูผู้สอน ข้อเสนอแนะมุ่งเน้นให้ครูพัฒนาความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย เน้นการเข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคล การจัดกิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจในการเรียน การส่งเสริมการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง การจัดสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของครู โดยเฉพาะการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการสอนด้านภาษาไทย

2.4 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาทักษะภาษา ได้แก่ การจัดมุมหนังสือที่เข้าถึงง่าย การใช้สื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนการสอนที่ทันสมัย การจัดกิจกรรมแบบ Active Learning และการจัดสิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้นความสนใจและส่งเสริมทักษะการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย อภิปรายผลได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้ในรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระยอง เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ครอบคลุมทั้งด้านปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านครูผู้สอน และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการส่งเสริมทักษะการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียน โดยแต่ละปัจจัยล้วนมีบทบาทเกี่ยวพันกันอย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านการเตรียมความ

พร้อมของผู้เรียน การสนับสนุนจากครอบครัว การจัดการเรียนการสอนของครู และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพทางภาษาไทยของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

1.1 ปัจจัยด้านบุคคล พบว่า นักเรียนที่มีความพร้อมด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา โดยเฉพาะทักษะพื้นฐานด้านการฟัง พูด การจดจำ และความมั่นใจในการเรียนรู้ มีแนวโน้มที่จะสามารถอ่านออกเขียนได้ดีตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สอดคล้องกับ ศิริรัตน์ แยมอ่อน (2559) ที่กล่าวว่า ความสามารถในการอ่านและเขียนของนักเรียนขึ้นอยู่กับพัฒนาการเฉพาะบุคคล ซึ่งต้องได้รับการส่งเสริมตั้งแต่อ่อนวัยเรียน ทั้งในด้านภาษา ความจำ และการมีสมาธิในการเรียนรู้

1.2 ปัจจัยด้านครอบครัว พบว่า การเลี้ยงดูของครอบครัว การดูแลเอาใจใส่ด้านการเรียน การจัดเวลาทบทวนบทเรียน และการสร้างแรงจูงใจในการอ่านที่บ้าน ส่งผลอย่างมากต่อพัฒนาการทางภาษาและการอ่านเขียนของนักเรียน สอดคล้องกับ กิ่งรัก จบศรี (2561) ที่กล่าวว่า บรรยากาศในครอบครัวที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น การพูดคุยอย่างสม่ำเสมอ การอ่านนิทานให้ลูกฟัง และการให้กำลังใจเมื่อลูกพยายามอ่านเขียน ล้วนส่งผลต่อความสามารถทางภาษาในระยะยาว

1.3 ปัจจัยด้านครูผู้สอน พบว่า ครูผู้สอนที่มีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เข้าถึงผู้เรียนรายบุคคล ใช้เทคนิคการสอนที่เหมาะสม และมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง สามารถช่วยให้เด็กนักเรียนอ่านออกเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วสันต์ วรรณรัตน์ (2564) ที่กล่าวว่า ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จทางการเรียน โดยเฉพาะครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งต้องมีความเข้าใจผู้เรียนแต่ละคน และสามารถประยุกต์ใช้สื่อ เทคโนโลยี และวิธีการสอนให้เหมาะสมสภาพแวดล้อมของห้องเรียน

1.4 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พบว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียน เช่น ห้องเรียนที่สะอาดเป็นระเบียบ มุมหนังสือที่น่าสนใจ สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย รวมถึงบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครู ล้วนส่งผลดีต่อการเรียนรู้ภาษาไทย สอดคล้องกับ วรัญญา เสนสม (2563) ที่กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมช่วยสร้างแรงจูงใจ และกระตุ้นให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะในด้านการอ่านและการเขียน

2. ผลการศึกษาข้อเสนอแนะทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยด้านการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 1 มีดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านบุคคล ควรส่งเสริมความพร้อมของผู้เรียนในด้านทักษะพื้นฐานทางภาษาไทยตั้งแต่ระดับปฐมวัย โดยเน้นการรู้จักพยัญชนะ สระ การผสมคำ รวมถึงการฟังและพูดอย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญต่อการเรียนรู้การอ่านและการเขียนในชั้นประถมศึกษา นอกจากนี้ ควรดูแลพัฒนาการทางร่างกายของผู้เรียน โดยเฉพาะกล้ามเนื้อมัดเล็กที่ใช้ในการเขียน และควรปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่

สนุกสนาน เข้าใจง่าย และเหมาะสมกับวัย เพื่อให้นักเรียนเกิดความมั่นใจและสนุกกับการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทย

2.2 ปัจจัยด้านครอบครัว ควรสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับครอบครัวในการสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการทบทวนบทเรียน การอ่านหนังสือร่วมกันและการกระตุ้นให้นักเรียนฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอที่บ้าน นอกจากนี้ ควรให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเกี่ยวกับการใช้สื่อที่เหมาะสมกับวัยเด็ก รวมถึงควรพัฒนาศักยภาพผู้ปกครองในการเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาไทยในครอบครัวอย่างแท้จริง

2.3 ปัจจัยด้านครูผู้สอน ควรส่งเสริมให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียนระดับประถมศึกษา โดยควรเน้นการใช้วิธีการสอนที่กระตุ้นความสนใจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน เช่น การเล่นเกมภาษาไทย เพลง และกิจกรรมกลุ่ม นอกจากนี้ ควรพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนร่วมวิชาชีพ และการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียน

2.4 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ควรจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ภาษาไทย โดยการตกแต่งด้วยสื่อที่หลากหลาย เช่น แผ่นภาพคำศัพท์ มุมหนังสือ มุมอ่านเล่น และสื่อการเรียนรู้ที่กระตุ้นการมองเห็นและจดจำของนักเรียน นอกจากนี้ ควรใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการเรียนรู้ร่วมกับการจัดกิจกรรมแบบ Active Learning ที่ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น การจับคู่คำ การเล่นเกมทายคำ หรือกิจกรรมการเล่านิทานร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านออกเขียนได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

จากผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริรัตน์ แยมอ่อน (2559) และกิ่งรัก จบศรี (2561) ที่เห็นว่า ความพร้อมด้านทักษะพื้นฐานของผู้เรียนในช่วงปฐมวัย รวมถึงการได้รับการส่งเสริมจากครอบครัวอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพัฒนาการด้านการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดย ศิริรัตน์ แยมอ่อน (2559) ระบุว่า เด็กที่มีพื้นฐานการรู้หนังสือดีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนมักสามารถเรียนรู้ได้เร็วกว่า และมีแนวโน้มประสบความสำเร็จทางการเรียนสูงกว่า ขณะที่ กิ่งรัก จบศรี (2561) พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูแล ทบทวนบทเรียน และเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ มีผลเชิงบวกอย่างมากต่อพัฒนาการทางภาษาและความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ของเด็กในระดับประถมศึกษา

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากงานวิจัยเรื่องการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้รายวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีดังนี้

ประเด็นที่ 1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้รายวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยาเขต 1 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีความสำคัญอย่างยิ่งและครอบคลุมหลายมิติ โดยเฉพาะใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านบุคคล ด้านครอบครัว ด้านครูผู้สอน และด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งแต่ละปัจจัยมีผลต่อการพัฒนาการทางด้านภาษาในมิติต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง ในด้านบุคคลพบว่าความพร้อมของผู้เรียนทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะทักษะพื้นฐานในระดับปฐมวัย มีบทบาทในการเสริมสร้างความสามารถในการเรียนรู้ภาษาไทย ด้านครอบครัวพบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูแล เอาใจใส่ และส่งเสริมการเรียนรู้ที่บ้าน ช่วยกระตุ้นและต่อยอดการเรียนรู้ในห้องเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านครูผู้สอนพบว่า ความสามารถในการวางแผนการเรียนรู้ การใช้เทคนิคการสอนที่เหมาะสม และการสร้างสื่อการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ผู้เรียน มีผลต่อการพัฒนาทักษะภาษาไทยของนักเรียนอย่างชัดเจน ขณะที่ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น การจัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ การมีมุมหนังสือ และการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน ล้วนเป็นองค์ประกอบที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีความสนใจและสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นที่ 2 ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยด้านการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยาเขต 1 พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ควรดำเนินการเชิงรุก และมีความต่อเนื่อง โดยพิจารณาจากปัจจัยที่มีอิทธิพลในแต่ละด้านอย่างเป็นระบบ เริ่มจากด้านบุคคล ควรส่งเสริมความพร้อมของผู้เรียนทั้งทางร่างกายและจิตใจตั้งแต่ปฐมวัย โดยเฉพาะการฝึกกล้ามเนื้อมัดเล็ก การรู้จักพยัญชนะ สระ และการผสมคำ ตลอดจนการสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ ด้านครอบครัว ควรสนับสนุนให้ผู้ปกครองมีบทบาทในการทบทวนบทเรียนกับบุตรหลาน ใช้สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม และสร้างสภาพแวดล้อมในบ้านที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ด้านครูผู้สอน ควรพัฒนาทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายและตรงกับลักษณะของผู้เรียนแต่ละคน ส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสามารถสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้ ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ควรจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ให้เหมาะสม เช่น การมีมุมหนังสือ การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย และกิจกรรมแบบ **Active Learning** ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

ประเด็นที่ 3 องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัย พบว่า องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาทักษะการอ่านออกเขียนได้อย่างยั่งยืนต้องอาศัยกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงปัจจัยด้านบุคคล ครอบครัว ครูผู้สอน และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ในแง่แนวคิดเชิงระบบ งานวิจัยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการส่งเสริมพัฒนาการพื้นฐานทางกาย ภาษา ความจำ และสมาธิ ตั้งแต่ปฐมวัย พร้อมทั้งสนับสนุนบทบาทของครอบครัวและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในแง่แนวปฏิบัติ เสนอแนวทางการพัฒนาเชิงรุกที่ชัดเจนตั้งแต่การพัฒนาผู้เรียนในระดับปฐมวัย

การสร้างความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน การพัฒนาศักยภาพครู และการออกแบบห้องเรียนเป็นพื้นที่ส่งเสริมพฤติกรรมรักการอ่านเขียน ส่วนในแง่การพัฒนาเชิงนโยบาย ผลงานวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารและผู้กำหนดนโยบายในการวางแผนหลักสูตร กิจกรรม และสื่อการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านเขียนอย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุมบริบทผู้เรียนในระดับพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ปัจจัยด้านบุคคล ควรส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษา เจตคติ และความสามารถเฉพาะบุคคลของผู้เรียนผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและเน้นการมีส่วนร่วม เช่น การเล่นเกมภาษา การเขียนคำศัพท์จากภาพ และการฝึกเขียนตามคำบอกอย่างเป็นระบบ ตลอดจนมีระบบคัดกรองนักเรียนที่มีปัญหาด้านการอ่านออกเขียนได้ตั้งแต่ต้นปีการศึกษา เพื่อให้การวางแผนช่วยเหลือเป็นไปอย่างมีเป้าหมายและต่อเนื่อง
2. ปัจจัยด้านครอบครัว ควรส่งเสริมบทบาทของผู้ปกครองในการร่วมพัฒนาทักษะการอ่านเขียนของบุตรหลาน โดยการอ่านหนังสือ การพูดคุยอย่างมีคุณภาพ และการสนับสนุนสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม โรงเรียนควรจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง รวมถึงสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างบ้านกับโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ปัจจัยด้านครูผู้สอน ควรพัฒนาศักยภาพครูในการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นการใช้เทคนิคการสอนที่เหมาะสม เช่น การสอนแบบโฟนิกส์ การอ่านตามครู และการใช้สื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย พร้อมทั้งสนับสนุนให้ครูเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดตั้ง PLC และการทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนได้อย่างตรงจุด
4. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ควรจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการพัฒนาทักษะภาษาไทย เช่น การจัดมุมหนังสือ ป้ายคำศัพท์ หรือสื่อส่งเสริมการอ่านในชั้นเรียน ควบคู่กับกิจกรรมส่งเสริมการอ่านทั้งในระดับห้องเรียนและโรงเรียน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ทันสมัย เพื่อจูงใจนักเรียนให้ฝึกฝนการอ่านเขียนผ่านประสบการณ์ที่สนุกสนานและมีความหมาย

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังระดับชั้นอื่นหรือเขตพื้นที่การศึกษาที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้ และเพิ่มความครอบคลุมของข้อค้นพบ
2. ควรศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอ่านออกเขียนได้กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงลึกหรือวิจัยแบบผสม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- กิ่งรัก จบศรี. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 1(2), 6-17.
<https://ssrujournal.com/index.php/hssru/article/view/84>
- เกวลิน งามพิริยกร และสิทธิกร สุมาลี. (2563). การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 9(3), 1217-1226. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/243245>
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1. (2565). รายงานผลการประเมินความสามารถด้าน
การอ่านของผู้เรียน (RT) ชั้น ป.1 ปีการศึกษา 2565. สำนักงาน.
https://drive.google.com/file/d/1c1LTm5NJL_g2ZenjdfBR1W6NND6sYkLH/view
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช
2551. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580
(พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ.
- วรัญญา เสนสม. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ Active learning โดยใช้สื่อมัลติมีเดียเรื่อง
ประโยคเพื่อการสื่อสาร วิชาภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา). BUUIR.
<https://buuir.buu.ac.th/xmlui/handle/1234567890/9208>
- วสันต์ วรรณรัตน์. (2564). การพัฒนาโปรแกรมการจัดการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยตามแนวทางการออกแบบ
การเรียนรู้ที่เป็นสากลสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหา
วิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ). SWU IR.
<https://ir.swu.ac.th/entities/publication/cf438134-234b-4d65-b3e8-df64c86c8c00>
- ศิริรัตน์ แยมอ่อน. (2559). ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนด้านการอ่าน การเขียนของโรงเรียนใน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1 (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร). NU Thesis.
http://www.edu.nu.ac.th/th/news/docs/download/2018_04_08_11_59_49.pdf

รูปแบบ

การส่งเสริมสมณสาธูปพระสงฆ์ไทยยุคใหม่
เชิงพุทธบูรณาการพระสรพงษ์ ปณฺญารโร (จุลละโพธิ) ^{1*}

รับบทความ: 3 มิถุนายน 2568 แก้ไขบทความ: 25 มิถุนายน 2568 ตอบรับบทความ: 27 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องรูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสมณสาธูปในพระพุทธศาสนาและสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่ 2) ศึกษาหลักภาวนา 4 ที่นำมาส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่ และ 3) สังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 รูป/คน เป็นการเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ พระสงฆ์ที่มีสมณสาธูปงดงาม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนาและอุบาสกอุบาสิกากลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิธี ผลการวิจัยพบว่า 1) สมณสาธูปของพระสงฆ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือพฤติกรรมที่แสดงออกมาของพระสงฆ์ ได้แก่ พฤติกรรมภายนอก เช่น การเดิน การนั่ง เป็นต้น และพฤติกรรมภายใน ได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด ลักษณะทางอารมณ์ สติปัญญา สมณสาธูปของพระสงฆ์คล้ายกับพฤติกรรมของบุคคลธรรมดาทั่วไป ต่างกันตรงที่สมณสาธูปของพระสงฆ์นั้นจะมีหลักธรรมวินัยคอยกำกับควบคุมให้พระสงฆ์มีพฤติกรรมที่ดี 2) หลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา (การพัฒนา กาย) ศิลภาวนา (การพัฒนาศีล) จิตตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) และปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) เป็นหลักธรรมสำหรับการฝึกฝนตนเองให้มีพฤติกรรมทั้งภายนอกและภายในดีงาม และ 3) รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณา คือการนำหลักธรรมภาวนา 4 มาปฏิบัติร่วมกับพระธรรมวินัย คือ ศีล 227 ข้อของพระสงฆ์ เกิดขึ้นเป็นรูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่ เชิงพุทธบูรณาการ ให้พระสงฆ์ไทยยุคใหม่มีสมณสาธูป “กายงามสง่า วาจาไพเราะ จิตใจสร้างพลัง ปัญญาบูรณาการ”

คำสำคัญ: สมณสาธูป ภาวนา 4 รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูป

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

* อีเมล: sorapongjullapho@hotmail.com

The Promotion of Modern Thai monks' Samanasaruppa Model based on Buddhist Integration

Phra Sorapong Panyataro ^{1*}

Abstract

This research article, titled A Model for Promoting the Monastic Status of Modern Thai Monks through a Buddhist Integration Approach, aims to (1) study the concept of monastic status in Buddhism and the problems related to the monastic status of modern Thai monks 2) Examine the four principles of meditation used to promote the monastic status of modern Thai monks, and 3) propose a model for promoting the monastic status of modern Thai monks through a Buddhist integration approach. This is a qualitative research study involving 20 key informants selected using purposive sampling. The selection criteria include monks with admirable monastic status, experts in Buddhism, and both male and female lay devotees. The main research instrument was a structured interview form. Data was analyzed using content analysis and presented descriptively. The research findings revealed that 1) According to Buddhist scriptures, monastic status refers to the behavior displayed by monks, including both external actions and internal characteristics (such as feelings, thoughts, emotions, and intelligence). Although these behaviors may appear like those of ordinary individuals, the monastic status is regulated by the principles of Dhamma and Vinaya, which guide monks towards moral conduct. 2) The four principles of meditation-physical meditation (body development), moral meditation (ethical development), mental meditation (mind development), and wisdom meditation (intellectual development)-serve as key Dhamma principles for cultivating both external and internal behaviors. Physical and moral meditation support the development of the external monastic form, while mental and wisdom meditation foster internal development. 3) The proposed model for promoting the monastic status of modern Thai monks in the Buddhist integration approach involves synthesizing the four principles of Buddhist meditation with theoretical concepts from Western psychology. This integrated model aims to develop modern Thai monks who embody a monastic form characterized by "a beautiful body, pleasant speech, a powerful mind, and integrated wisdom."

Keywords: Monastic Status, Four Foundations of Meditation, Model for Promoting Monastic Status

¹ Mahachulalongkornrajavidyalaya University

* Email: sorapongjullapho@hotmail.com

บทนำ

มนุษย์ทั่วไปจะใช้คำว่า บุคลิกภาพหรือพฤติกรรม เป็นสิ่งบอกให้รู้ถึงลักษณะของกิริยาท่าทาง ความรู้สึกนึกคิดรวมทั้งสภาพจิตใจ แต่สำหรับพระภิกษุสงฆ์ตลอดจนสามเณร จะใช้คำว่า “สมณสาธูป” ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับบุคลิกภาพ พฤติกรรมของมนุษย์ สมณสาธูปของพระสงฆ์นั้นไม่ใช่จะเป็นเพียงคำประชมประชัน เช่น ปฏิบัติตนไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป เป็นต้น แต่เป็นคำที่บ่งบอกถึงการกระทำ ลักษณะความประพฤติ การปฏิบัติตนทั้งภายนอกและภายใน ทั้งทางที่ดีและทางที่ไม่ดี การศึกษาเรียนรู้จิตใจของผู้อื่น เพื่อให้รู้แนชัดถึงพฤติกรรมนั้น ๆ จำเป็นต้องศึกษา เรียนรู้จิตใจของผู้อื่นด้วย “มนุษย์เราแสดงความรู้สึกสภาพจิตใจออกมาทางสีหน้า สิ่งของ คำพูดและการกระทำมากกว่าที่ตัวเองคิด การสังเกตและเก็บข้อมูลด้านจิตใจที่ฝ่ายตรงข้ามแสดงออกมาโดยไม่รู้ตัวนี้ เป็นก้าวแรกของการอ่านใจ” (ธัญญ พลเสน, 2561)

พระสงฆ์กับความประพฤติที่ ดีงามเป็นสิ่งที่ ควรอยู่ คู่กัน เนื่องจากในสังคมปัจจุบันเวลาที่พุทธศาสนิกชนมีปัญหามีเรื่องราวไม่สบายใจ รวมทั้งต้องการประกอบกิจกรรมเพื่อสร้างบุญกุศล เช่น สวดมนต์ ทำสมาธิ มักจะเข้าหาพระสงฆ์ มักจะนึกถึงวัดวาอารามเป็นลำดับแรกจึงทำให้เกิดการพิจารณาความประพฤติของพระสงฆ์ที่ตนเองหวังจะพึ่งพาพระสงฆ์รูปใดที่มีสมณสาธูปไม่ดีงามมักจะถูกมองในภาพรวมว่า พระสงฆ์หมั่นหรือพระสงฆ์ในวัดนั้นมีลักษณะของสมณสาธูปที่ไม่ดีงามเช่นกัน บางคนอาจคิดว่าเจ้าอาวาส พระผู้ปกครองขาดความเอาใจใส่ดูแล จึงทำให้พระสงฆ์มีลักษณะของสมณสาธูปเป็นเช่นนั้น ดังนั้น สมณสาธูปหรือความประพฤติของพระสงฆ์จึงมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อพุทธศาสนิกชน

การบวชเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้น ในครั้งก่อนกับสมัยปัจจุบันมีความแตกต่างกันมาก ในสมัยก่อนหรือย้อนไป 40-50 ปีก่อน หรือ พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา พระสงฆ์ในสมัยนั้นมักจะมีสมณสาธูปงดงาม เคร่งครัดในพระธรรมวินัย ยึดมั่นปฏิบัติ ตั้งตนไว้ให้อยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด พระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน พุทธศักราช 2543 เป็นต้นมาจนถึงปีปัจจุบัน คือ พุทธศักราช 2568 สภาพแวดล้อม สภาพสังคม ทั้งเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ทันสมัย เปลี่ยนไปจากเดิมมาก ทำให้สภาพจิตใจของพระสงฆ์สมัยนี้แตกต่างจากสมัยก่อน เมื่อสภาพจิตใจเปลี่ยนไปจึงส่งผลให้การกระทำทางกายและทางวาจาเปลี่ยนไปด้วย พระสงฆ์สมัยใหม่มักคิดว่า อุปสมบท (บวช) ไม่กี่วัน จะทำอะไรก็ได้ แคบวชเพื่อทดแทนบุญคุณ เพื่อเป็นประโยชน์ที่ทำตาม ๆ กันมา จึงยังยึดติดอยู่กับพฤติกรรมเดิม ๆ ครึ่งครองเพศคฤหัสถ์ ลืมนึกว่าตนเองครองเพศสมณะแล้ว เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สมณสาธูปของพระสงฆ์ในยุคใหม่แตกต่างจากพระสงฆ์ในยุคก่อนมาก

การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน จำเป็นที่จะต้องอาศัยความศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน ดังนั้นเมื่อพระสงฆ์มีสมณสาธูปไม่เหมาะสม งดงาม ย่อมสร้างผลเสียให้กับทั้งตัวพระสงฆ์รูปนั้นเอง ไปจนถึงคณะสงฆ์ การฝึกฝนปฏิบัติตนให้มีสมณสาธูปที่งดงาม ไม่ให้ชาวโลกติเตียนนั้น พระสงฆ์ต้องอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาและนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีของชาวตะวันตก ควบคุมส่งเสริมให้พระสงฆ์มีสมณสาธูปที่งดงาม ในสังคมปัจจุบัน การตัดสินใจคนทั่วไปรวมทั้งตัดสินใจพระภิกษุสงฆ์นั้น มักใช้วิธีการพิจารณาถึงลักษณะของสมณสาธูปของพระสงฆ์เป็นหลัก หลักภาวนา 4 เหมาะสมที่จะนำมาส่งเสริมสมณสาธูปพระสงฆ์

ไทยยุคใหม่ ให้พัฒนาเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นมาได้ ควรสร้างขึ้นเป็นรูปแบบ มีขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจเป็นอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์ไทยยุคใหม่มีสมณสาธูป ที่งดงาม ควรค่า เหมาะสมสำหรับการเป็นผู้นำที่ดีให้กับพุทธศาสนิกชนยิ่งขึ้น สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมณสาธูปในพระพุทธศาสนาและสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่
2. เพื่อส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่โดยบูรณาการด้วยหลัก ภาวนา 4
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

สมณสาธูป แปลว่า ที่สมควรแก่พระ (ใช้แก่ภิกษุ มารยาท เป็นต้น) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554)

สมณสาธูป แปลว่า กิริยาที่เหมาะสมของสมณะ, กิริยาที่สมควรของสมณะ ข้อประพฤติ ปฏิบัติที่เหมาะสมของพระสงฆ์ เป็นข้อปฏิบัติฝึกหัดให้มีระเบียบวินัย ให้มีมารยาทที่เรียบร้อยงดงาม เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของชาวบ้าน เช่น มารยาทในการนุ่งห่ม มารยาทในการขบฉัน มารยาทในการเดิน การนั่ง มารยาทในการแสดงธรรม เป็นต้น สมณสาธูป เป็นพระวินัยหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ จัดเป็นหลักสมบัติผู้ดีสำหรับพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ทรงปรับเป็นอาบัติเมื่อพระสงฆ์ไม่มี สมณสาธูป (พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิต, 2551)

สภาพปัญหาของพระสงฆ์ที่มีสมณสาธูปไม่งดงาม ไม่ดีนั้น เกิดมาจากตนเองเป็นสำคัญ มีความคิดเห็นต่างจากพระสงฆ์อื่น ยังยึดติดกับการถือเพศศฤงฆ์ ไม่ให้ความเคารพเชื่อฟัง ผู้มีความรู้ ครู อาจารย์ รวมถึงพระสงฆ์ผู้บวชก่อนตน ครูอาจารย์เองบางรูปบางท่าน บกพร่องต่อหน้าที่ ประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ขาดการเอาใจใส่ดูแลอบรมสั่งสอนศิษย์ การย่อหย่อน ไม่มีความรู้ตามพระธรรมวินัยที่ดี ที่เป็นรากฐานสำคัญสาเหตุดังกล่าวมาทั้งหมด จึงทำให้พระสงฆ์มี สมณสาธูปไม่ดีไม่งดงาม

สมณสาธูปที่ดีงามของพระอัสสชิ

ขณะนั้นเวลาเช้า ท่านพระอัสสชิครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตกรุงราชคฤห์ มีกิริยาที่ก้าวไป ถอยกลับ แลดู เหลียวดู คู้เข้าเหยียดออก นำเลื่อมใส มีจักขุทอดลงถึงพร้อมด้วยอิริยาบถ

สารีบุตรปริพาชกจึงเข้าไปหาท่านพระอัสสชิ แล้วได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกกันแล้ว เรียนถามว่า “ผู้มีอายุ อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวพรรณบริสุทธิผุดผ่อง ผู้มีอายุ ท่านบวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร” พระอัสสชิกล่าวตอบว่า “ท่าน มีพระมหาสมณะผู้เป็นศากยบุตร เสด็จออกผนวชจากศากยตระกูล เราบวชอุทิศพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นศาสดาของเรา และเราชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น”

ลำดับนั้น ท่านพระอัสสชิได้กล่าวธรรมปริยายนี้แก่สารีบุตรปริพาชก ว่า “ธรรมเหล่าใด เกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้นและความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะ มีปกติตรัสอย่างนี้”

ภายหลังจากอุปติสสะหรือสารีบุตรปริพาชกได้เห็นกิริยามารยาทที่สำรวมงดงามในการบิณฑบาตและการสนทนากัน และเนื่องจากคำสนทนา สารีบุตรปริพาชกได้ดวงตาเห็นธรรมกลับไปบอกแก่โกณฑิยะหรือมหาโมคคัลลาปริพาชก ผู้เป็นเพื่อนรักที่ได้ตกลงกันไว้ก่อนแล้วว่า ถ้าหากใครได้พบหนทางหลุดพ้นจะบอกแก่กัน มหาโมคคัลลานั้นเมื่อได้ฟังคำบอกต่อจากสารีบุตรปริพาชกก็ได้ดวงตาเห็นธรรมเช่นกัน ชักชวนกันติดตาม พระอัสสชิไปพบพระพุทธองค์ ภายหลังจากได้พบพระพุทธองค์แล้ว ได้ฟังพระธรรม ขอบุญสมบพ เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้รับการยกย่องให้เป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายและเบื้องขวา

ทฤษฎีลำดับขั้นแรงจูงใจของมาสโลว์

แรงจูงใจลำดับที่หนึ่ง มาสโลว์อธิบายว่า มนุษย์ต้องได้รับการตอบสนองทางสรีระวิทยาเป็นปฐมฐานก่อน เช่น มีอาหารรับประทานไม่หิวโหย มีที่อยู่อาศัย มียารักษาโรค มีเครื่องนุ่งห่มกันร้อนกันหนาว ฯลฯ จึงพัฒนาความต้องการประเภทอื่น ๆ ตามมาได้ ถ้าความต้องการอันดับแรกยังไม่ได้รับการตอบสนองพอเพียง แรงจูงใจประเภทอื่น ๆ ก็ยากที่จะบังเกิดขึ้นได้

แรงจูงใจลำดับที่สอง คือแรงจูงใจเพื่อความปลอดภัยแห่งตนและทรัพย์สิน เมื่อความต้องการอันดับแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ต่อมาก็เกิดความต้องการที่จะรักษาชีวิตของตน ทรัพย์สินของตน ฯลฯ ให้มั่นคงปลอดภัย

แรงจูงใจลำดับที่สาม คือแรงจูงใจเพื่อเป็นเจ้าของ เช่น ความรู้สึกว่าคุณมีชาติมีตระกูล มีครอบครัว มีที่ทำงาน มีกลุ่มเพื่อน มีสถาบัน มีครู มีโรงเรียน ฯลฯ กับความต้องการถูกรักและได้รักผู้อื่น เช่น ต้องการให้มีผู้มาอาทรห่วงใยตน และต้องการความห่วงใยอาทรเกื้อกูลดูแลผู้อื่นเช่นกัน อาทิ การเลี้ยงดูบุตรธิดา เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงต้นไม้ ฯลฯ (Need to be love and to love)

แรงจูงใจลำดับที่สี่ คือแรงจูงใจแสวงหารักษาศักดิ์ศรีเกียรติยศ ทั้งโดยตนเองสำนึกและผู้อื่นกล่าวขวัญยกย่องเชิดชู เช่น ความต้องการมีเกียรติ มีหน้ามีตา ความต้องการมีชื่อเสียงเป็นที่ยกย่องนับถือ ความรู้สึกนับถือตนเอง เชิดชูตนเอง ฯลฯ

แรงจูงใจลำดับที่ห้า คือแรงจูงใจเพื่อตระหนักรู้ความสามารถของตนกับประเพณีปฏิบัติตนตามความสามารถ และสุดความสามารถ โดยเพ่งเล็งประโยชน์ของบุคคลอื่นและของสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2562)

ทฤษฎีของอริสโตเติล (Aristotle Theory)

อริสโตเติล เป็นนักวิทยาศาสตร์ชาวกรีกที่มีชื่อเสียงและมีผลงานมากมายได้เขียนหนังสือวาทศาสตร์ (Rhetoric) ในปี 330 ก่อนคริสตกาลและได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายว่าเป็นทฤษฎีขั้นพื้นฐานของการ

สื่อสารด้วยการพูดและได้ให้ความหมายของวาทศิลป์ว่า”เป็นการค้นหาวิธีการโน้มน้าวใจที่มีอยู่ทุกรูปแบบ” การพูดโน้มน้าวใจเช่นการพูดในสภาการพูดในศาลและการพูดในที่ชุมชน เป็นต้น ซึ่งผู้พูดต้องมีความสามารถในการพูดที่ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้คือ ผู้พูด (Speaker) คำพูด (Speech) และผู้ฟัง (Listener)

อริสโตเติลได้ชี้ให้เห็นว่าการพูดโน้มน้าวใจจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ คือ

1) ทศนคติและความเชื่อ (Ethos) คือ บุคลิกลักษณะของผู้พูดเป็นการสร้างบุคลิกลักษณะของผู้พูดที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อความประทับใจและมีศรัทธาดังนั้นผู้พูดต้องมีความรู้ในเรื่องที่พูดการมีทศนคติที่ดีต่อผู้ฟังการเป็นผู้ที่แสดงออกซึ่งสามารถเป็นผู้มีคุณธรรม

2) ตรรกวิทยา (Logos) คือ การชี้แจงเหตุผลหรือเนื้อหาสาระหรือวาทะของผู้พูด เป็นการแสดงให้เห็นความจริงอันประกอบด้วยเหตุผลมาเสนอต่อผู้ฟังซึ่งประกอบด้วยข้อเท็จจริงหลักฐานและเหตุผลข้อเท็จจริงและหลักฐานต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับทศนคติความเชื่อและค่านิยมของผู้ฟัง

3) ความรู้สึก (Pathos) คือการใช้อารมณ์หมายถึงสภาพอารมณ์ของผู้พูดและผู้ฟังที่มีร่วมกัน ผู้พูดเป็นฝ่ายสร้างขึ้นเพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดความชอบความเกลียดความเจ็บปวดหรือความสนุกสนาน (สทไทย ไชยพันธุ์, 2555)

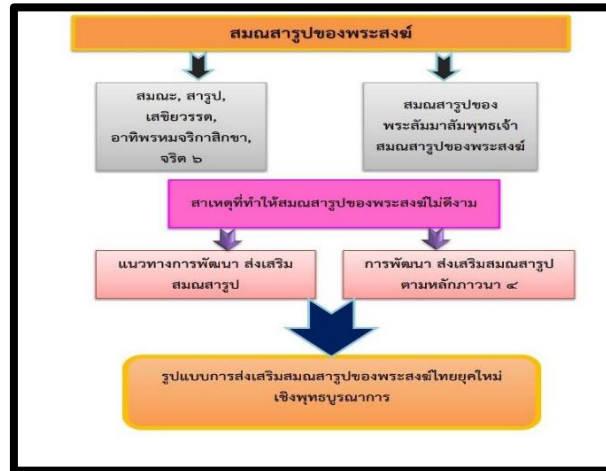
สาเหตุที่ทำให้บุคลิกภาพมีลักษณะแตกต่างกันไปนั้น เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมในด้าน ต่าง ๆ เป็นสำคัญ การที่คนเรานั้นอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมือนกันจึงมีผลอย่างมากต่อบุคลิกภาพ พฤติกรรม แม้บุคคลผู้นั้นอาจเกิดมาในชาติกำเนิดที่ดีแต่เมื่อมาเติบโตและอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีก็อาจทำให้บุคลิกภาพนั้นไม่ดีตามไปด้วยได้ สิ่งที่ทำให้มนุษย์เรามีบุคลิกภาพดีหรือไม่ดี หรือมีบุคลิกภาพต่างกันเพราะคนเรามีสิ่งต่อไปนี้ที่แตกต่างกัน คือ

1. รูปร่าง หน้าตา ท่าทาง (appearance) 2. นิสัย (habit) 3. อารมณ์ (emotion) 4. เจตคติ ทศนคติ (attitude) 5. พฤติกรรม (behavior) 6. ความถนัดตามธรรมชาติ (aptitude) 7. รสนิยม (taste) 8. สังคม (social) 9. ความสามารถ (ability) 10. สิ่งแวดล้อม (environment) (วิชชุดา จันทรเวโรจน์, 2556)

สรุปได้ว่า พฤติกรรมที่พระสงฆ์แสดงออกมาทางกาย วาจาและทางใจ เรียกว่า สมณสารูป สำหรับบุคคลธรรมดาเรียกว่า บุคลิกภาพ แบ่งออกเป็น 3 แบบ ได้แก่ แบบเปิดเผย ชอบเข้าสังคม แบบเก็บตัว ชอบอยู่คนเดียว และแบบกลาง ๆ คือ ใช้ชีวิตได้ทั้งสองแบบ สาเหตุที่ทำให้บุคลิกภาพแตกต่างกันนั้น ทางทฤษฎีจิตวิทยาชาวตะวันตกจะเน้นไปที่ นิสัย อารมณ์ เป็นหลัก แต่ทางพระพุทธศาสนาจะเชื่อว่า การกระทำหรือกรรม เป็นสิ่งที่ทำให้บุคลิกภาพแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยวิธีการวิจัย ตามลำดับของวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาความหมาย สภาพปัญหาของสมณสาธูปของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

1. วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร และ การสัมภาษณ์เชิงลึก
2. แหล่งข้อมูล หนังสือ เอกสารงานวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิ
3. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้เชี่ยวชาญทางด้านบุคลิกภาพ นักจิตวิทยา
4. เครื่องมือที่ใช้/การสร้างเครื่องมือ แบบบันทึกสรุปผลการศึกษา และ แบบสัมภาษณ์
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบบันทึกการสัมภาษณ์ เรียบเรียงบทสัมภาษณ์
6. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา
7. การสรุปผล ความหมายและสาเหตุของสมณสาธูปของพระสงฆ์

ขั้นตอนที่ 2 ส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่โดยบูรณาการด้วยหลัก ภาวนา 4

1. วิธีการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก
2. แหล่งข้อมูล ข้อมูลปฐมภูมิ พระไตรปิฎกและอรรถกถา ข้อมูลทุติยภูมิหนังสือ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา

4. เครื่องมือที่ใช้/การสร้างเครื่องมือ แบบบันทึกสรุปการศึกษา
 5. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบบันทึกการสัมภาษณ์ เรียบเรียงบทสัมภาษณ์
 6. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา
 7. การสรุปผล เพื่อส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่โดยบูรณาการด้วยหลัก ภาวนา 4
- ขั้นตอนที่ 3 รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ

1. วิธีการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก
2. แหล่งข้อมูล ข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 รวมถึง ผู้ทรงคุณวุฒิ
3. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา พระเถรานุเถระ และพุทธศาสนิกชนที่เลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนา
4. เครื่องมือที่ใช้/การสร้างเครื่องมือ ผู้ศึกษาวิจัย และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบบันทึกการสัมภาษณ์ เรียบเรียงบทสัมภาษณ์
6. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระเถรานุเถระ ผู้มีความรู้ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา วิเคราะห์หลักธรรม เช่น หลักธรรมภาวนา 4 ด้านกายภาวนาสามารถนำมาพัฒนา ส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยในแต่ละข้อของภาวนา 4 เป็นต้น
7. การสรุปผล นำข้อมูลจากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการสัมภาษณ์มาสรุปประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการสรุปสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สมณสาธูปในพระพุทธศาสนาและสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่

1) สมณสาธูปของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาพบว่า สมณสาธูป คือพฤติกรรม การกระทำต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ประพฤติ ปฏิบัติ แสดงออกมาทั้งภายนอกและภายใน แบ่งออกได้ 3 ทาง คือ สมณสาธูปทางกาย สมณสาธูปทางวาจาและสมณสาธูปทางใจทั้งเป็นเรื่องดีและเรื่องไม่ดี อยู่ในหลักพระธรรมวินัย (ศีล 227) หมวด เสดยวัตร ธรรมเนียมปฏิบัติที่ดีสำหรับพระสงฆ์ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า อภิสมาจาริกาสึกขา แต่สำหรับบุคคลประเภทอื่น ๆ จะใช้คำว่า บุคลิกภาพ หรือ พฤติกรรม สามารถเรียกพฤติกรรม การกระทำทั้งพระสงฆ์และบุคคลธรรมดาได้อีกอย่างหนึ่งว่า จริต คือ ลักษณะพื้นนิสัย จิตใจที่มีลักษณะหนักไปในด้านใดด้านหนึ่งของมนุษย์ มี 6 จริต ได้แก่ รากจริต โทสจริต โมหจริต สัทธาจริต พุทธจริตและวิตกจริต

2) สภาพปัญหาที่เกี่ยวกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่

จากการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาที่เกี่ยวกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่ เกิดจากการเป็นผู้ว่ายาก สอนยาก ต้อร้น ไม่อดทนต่อคำสั่งสอนของครู อาจารย์ พระผู้มีอายุพรรษามากกว่าประพตติตนโดยไม่ละทิ้งจากนิสัยเดิมที่เคยครองเพศเป็นคฤหัสถ์ สันนิษฐานว่าในขณะนี้ตนเองมีเพศเป็น สมณะ ยังมีกิเลสอยู่มากเพราะไม่ประพตติวัตร ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ขาดความเคารพ สามัคคี ในหมู่สงฆ์ด้วยกันเอง อีกทั้งในยุคปัจจุบันยังนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างเป็นโทษ มุ่งแต่ให้อำนวยความสะดวกให้กับตนเอง ไม่สนใจความเดือดร้อนของผู้อื่น

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่โดยบูรณาการด้วยหลัก ภาวนา 4

จากการศึกษาพบว่า ภาวนา 4 ประกอบด้วย 1. กายภาวนา การฝึกฝนอบรมกาย 2. ศีลภาวนา การฝึกฝนอบรมศีล 3. จิตภาวนา การฝึกอบรมจิตใจและ 4. ปัญญาภาวนา การฝึกอบรมปัญญา เป็นหลักธรรมที่ขยายเพิ่มเติมมาจากหลัก ไตรสิกขา ศีล สมาธิและปัญญา ที่เน้นหลักการ พัฒนาพฤติกรรมทางกาย กิริยา มารยาท ขึ้นมาอีก 1 ประการ ดังนั้น หลักภาวนา 4 จึงมีความเหมาะสมและสอดคล้องเป็นอย่างดีมากสำหรับส่งเสริมพัฒนาสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่ นำมาส่งเสริม บูรณาการสมณสาธูปของพระสงฆ์ได้ ดังนี้

- 1) สมณสาธูปทางกาย ส่งเสริมด้วย กายภาวนาและศีลภาวนา สรรวมระวัง ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย
- 2) สมณสาธูปทางวาจา ส่งเสริมด้วย กายภาวนาและศีลภาวนา รวมกับการกล่าววาจาสุภาสิต
- 3) สมณสาธูปทางใจ ส่งเสริมด้วย จิตตภาวนาและปัญญาภาวนา รวมกับการปฏิบัติสมาธิ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ

รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทย สรุปลผลการวิจัยได้ ดังนี้

- 1) รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปทางกาย ส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ด้วยกายภาวนา บูรณาการร่วมแนวคิดทฤษฎีของมาสโลว์ มาสโลว์ ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ (Self-actualization)
- 2) รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปทางวาจา นำหลัก กายภาวนาและศีลภาวนา บูรณาการร่วมกับหลักแนวคิดทฤษฎีจิตวิทยาของชาวตะวันตกที่เกี่ยวกับการพูด คือ ทฤษฎีของอริสโตเติล (Aristotle Theory)
- 3) รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปทางใจ ใช้หลักจิตภาวนาและปัญญาภาวนาบูรณาการร่วมกับทฤษฎีการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบของมาสโลว์

รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ คือการส่งเสริม พัฒนาสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทย ด้วยการนำหลักภวนา 4 ในพระพุทธศาสนาบูรณาการร่วมกับแนวคิดทฤษฎีบุคลิกภาพของชาวตะวันตก เพื่อให้พระสงฆ์ไทยยุคใหม่ มีสมณสาธูปที่ดีงาม “กายสุภาพสุจริต วาจาสุภาสิต ขวนพอง จิตใจสงบ มั่นคง มีพลัง ปัญญาสร้างสรรค์ พัฒนาการ”

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 สมณสาธูปในพระพุทธศาสนาและสภาพปัญหาเกี่ยวกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่

1. สมณสาธูปในพระพุทธศาสนา สมณสาธูปในพระพุทธศาสนา คือ พฤติกรรม บุคลิกภาพ ที่สมควร ที่เหมาะสมของพระสงฆ์ เป็นข้อห้ามและข้อควรประพฤติอยู่ในพระวินัยของพระสงฆ์ (ศีล 227 ข้อ) เรียกว่า “เสขยวัตร” อภิปรายผลได้ว่า สมณสาธูป คือ กิริยา มารยาท การประพฤติ ปฏิบัติตนของพระสงฆ์ การใช้ชีวิตประจำวัน ที่แตกต่างไปจากบุคคลธรรมดาทั่วไป เช่น การห่มจีวร การขบฉัน เป็นต้น พระสงฆ์มีวิถีการใช้ชีวิตแตกต่างจากฆราวาส สอดคล้องกับ พระมหาอาริสร สาสนชโย (ทองประसार) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์พระสงฆ์ตามหลักสมณสาธูป ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ด้านกายภาพ พระสงฆ์ควรต้องมีสมณสาธูปให้น่าเลื่อมใส นุ่มนวลเรียบร้อย สมณสาธูปที่มีคุณลักษณะที่แสดงออกมาทางกายภาพนี้ ทำให้ผู้พบเห็นในสังคมโลกเกิดความเลื่อมใสศรัทธาตั้งแต่แรก (พระมหาอาริสร สาสนชโย (ทองประसार), 2566)

2. สภาพปัญหาเกี่ยวกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่ พระสงฆ์ไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนแนวทาง วิธีการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยละเลยเอาใจใส่ในศีล สิกขาบท ๒๒๗ ข้อของตนเอง เป็นผู้ว่ายาก สอนยาก มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยไปในทางที่ผิด อภิปรายผลได้ว่า สภาพปัญหาเกี่ยวกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่ เริ่มจากตนเองเป็นส่วนใหญ่ การถือตนอวดดี ยึดมั่นแนวทางการปฏิบัติของตนเอง ไม่ยอมรับคำสั่งสอนของผู้อื่น เมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายังยึดติดกับความประพฤติเดิมของตนเอง

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่โดยบูรณาการด้วยหลักภวนา 4

หลักภวนา 4 เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ใช้ฝึกฝนอบรมตนเอง สามารถสร้างเสริมพัฒนาชีวิตของตนเองทั้งด้านร่างกาย วาจาและจิตใจให้เป็นไปในทางที่ เมื่อนำมาจัดหมวดหมู่การพัฒนากายและวาจา กระทำได้โดยนำหลัก กายภวนาและศีลภวนามาปฏิบัติตาม ส่วนการพัฒนาจิตใจจะต้องใช้จิตภวนาและปัญญาภวนามากำกับไว้อยู่เสมอในทุกขณะชีวิต หลักภวนา 4 จึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมที่จะนำมาช่วยฝึกฝน อบรมตนเองให้มีชีวิตที่ดีขึ้นได้ สอดคล้องกับอัครินทร์ กำโจนบุญ วิจัยเรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะอนุศาสนาจารย์ทหารบกไทยเชิงพุทธบูรณาการ” ที่ได้สรุปผลการวิจัย ว่า หลักภวนา 4 หมายถึง การเจริญ การทำให้มีขึ้น เป็นขึ้น การให้เกิดขึ้นการบำเพ็ญ การพัฒนา การฝึกอบรม เป็นหลักธรรมเพื่อการพัฒนา โดยมี

องค์ประกอบ ได้แก่ 1) กายภาวนาคือ การพัฒนากาย 2) ศีลภาวนาคือ การพัฒนาความประพฤติโดยเฉพาะที่สำคัญอันจะต้องมีสวนที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น 3) จิตภาวนาคือ พัฒนาจิตใจ และ 4) ปัญญาภาวนาคือการพัฒนาปัญญา (อักรินทร กำโจน, 2561)

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 นำเสนอรูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ

รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ คือการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีจิตวิทยาของชาวตะวันตก เช่น หลัก ภาวนา 4 ข้อ กายภาวนาการฝึกฝนอบรมกาย พระสงฆ์ทำได้ด้วยการฝึกฝนตนเองตามแนวคิดทฤษฎีของมาสโลว์ ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ (Self-actualization) รู้จักปรับตัวให้เข้ากับความเป็นจริง (อันแวดล้อมตัวเขาในขณะนั้น ๆ) คือการประพฤติตนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้น ๆ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สอดคล้องกับ ปาลญา นามเข้ม ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพระพุทธศาสนาของบุคลากรธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาบุคลิกภาพโดยทั่วไปมีรูปแบบ วิธีการพัฒนา การเสริมสร้าง ดังนี้ 1) การมองต้องพยายามใช้สายตาดูด้วยความสุภาพเรียบร้อย 2) การแต่งกายต้องคำนึงถึงความสะอาดเรียบร้อย 3) การพูด ศิลปะในการพูดต้องพูดให้ชนะใจผู้ฟัง 4) การเดินเดินให้มึนท่าทางสง่า 5) การแสดงท่าทางให้เป็นธรรมชาติ 6) การทำงานต้องทำด้วยท่าทางคล่องแคล่ว ด้วยความชำนาญและให้ได้ผลงานดีเด่น 7) การรักษาสุขภาพร่างกายต้องระวังสุขภาพให้ดี (ปาลญา นามเข้ม, 2560)

ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ในสังคมปัจจุบันการนำเสนอข่าวสารทางด้านต่าง ๆ ล้วนหันทันสมัยไปมาก จากสื่อออนไลน์บนแอปพลิเคชัน และด้วยการนำเสนอข่าวสารนี้เอง จึงทำให้พระสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันมีภาพลักษณ์ที่เสียหายบางรูปประเพณี ปฏิบัติดีมาทั้งชีวิต ต้องมาเสียชื่อเสียงไปด้วยเพราะผู้อื่นในสังคมไทยปัจจุบันเมื่อมีข่าวสารในด้านใดเป็นเรื่องดัง มักจะมีการนำเสนอเป็นตอน เสนออยู่นาน บางครั้งยังมีการไปขุดค้น หาเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง มานำเสนอเพิ่ม

สมณสาธูป คือความประพฤติของพระสงฆ์ โดยพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตนให้ดำรงอยู่ในกรอบของพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้หรือ ศีล 227 ข้อ ของพระสงฆ์ (มารยาท ธรรมเนียมปฏิบัติอันดีสำหรับพระสงฆ์) ควบคู่ไปกับการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาภาวนา 4 (การฝึกฝนอบรมตนเอง 4 ด้าน) นำมาบูรณาการควบคู่กับทฤษฎีบุคลิกภาพ ของชาวตะวันตก หมั่นฝึกฝนอยู่เสมอ เพื่อจะสร้างศรัทธาให้กับพุทธศาสนิกชน ช่วยกันปกป้อง ค้ำครอง สืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่คู่กับสังคมไทย ดังเช่นคนรุ่นแรก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การสร้างรูปแบบเพื่อส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทย นอกจากพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ปฏิบัติตามรูปแบบนั้นเองแล้ว ควรมีการวางแผนพัฒนาในระยะยาวเพิ่มเติมด้วย โดยการฝึกฝนปฏิบัติเพิ่มเติมโดยสร้างเป็นกรอบระยะยาว เช่น โครงการฝึกฝนอบรม พัฒนาสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยประจำปี เป็นต้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน จึงต้องมีการประสานงาน การร่วมมือกันของทุกภาคส่วน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. สามารถสร้างเป็นรูปแบบโดยการนำหลักธรรมอื่น ๆ และหลักทฤษฎีบุคลิกภาพของชาวตะวันตก มาประยุกต์ใช้ได้ อีก โดยแยกเป็นลักษณะของสมณสาธูปเป็น 3 ทาง ได้แก่ สมณสาธูปทางกาย สมณสาธูปทางวาจา และสมณสาธูปทางใจ นอกจากภavana 4 เช่น หลักสัปปริยธรรม 7 รวมทั้งแนวคิด ทฤษฎีทางบุคลิกภาพของชาวตะวันตกอื่น ๆ เช่น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมุนด์ ฟรอยด์ มาสร้างเป็นรูปแบบเพื่อส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ให้เหมาะสมยิ่ง ๆ ขึ้นไป

บรรณานุกรม

Mentalist DaiGo. (2561). *วิชาอ่านใจคนให้อีกฝ่ายปฏิเสธไม่ลง*. (ธนัญ พลเสน, ผู้แปล).

สำนักพิมพ์เอ็มไอเอส จำกัด.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิต). (2551). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์*

“คำวัด” (พิมพ์ครั้งที่ 3). ธรรมสภาและสถาบันสื่อธรรม.

พระมหาอาริสร์ สาสนขโย (ทองประสาร). (2566). *ศึกษาวิเคราะห์พระสงฆ์ตามหลักสมณสาธูป*

(วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย). E-Thesis -

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. [https://e-](https://e-thesis.mcu.ac.th/storage/VQjeQ7LOhW4wwz2l5M2CvRvMUQ1vtivDONGnZ1bk.pdf)

[thesis.mcu.ac.th/storage/VQjeQ7LOhW4wwz2l5M2CvRvMUQ1vtivDONGnZ1bk.pdf](https://e-thesis.mcu.ac.th/storage/VQjeQ7LOhW4wwz2l5M2CvRvMUQ1vtivDONGnZ1bk.pdf)

पालญา นามเข็ม. (2560). *ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพระพุทธศาสนาของ*

บุคลากรธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต,

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย). E-Thesis - Mahachulalongkornrajavidyalaya

University. <https://shorturl.at/DOTdx>

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

วิชชุดา จันท์เวโรจน์. (2556). *มนุษย์สัมพันธ์และการพัฒนาบุคลิกภาพ*. ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2562). *ทฤษฎีจิตวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 18). หมอชาวบ้าน.

สหไทย ไชยพันธุ์. (2555). แนวคิดทฤษฎีการพูดสื่อสารในสังคม. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 4(3), 140-154.

อักรินทร์ กำใจบุญ. (2562). การพัฒนาสมรรถนะอนุศาสนาจารย์ทหารบกไทยเชิงพุทธบูรณาการ.
วารสารมหาจุฬานาครธรรม, 6(4), 2155-2174.

รูปแบบ

การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านต้นตอง ตำบลปึงหลวง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน

มานิชญ์ ขายครอง ^{1*}อภิชัย คุณิพงษ์ ²รุ่งทิพาห์ สุขารมย์ ³

รับบทความ: 3 มิถุนายน 2568 แก้ไขบทความ: 25 มิถุนายน 2568 ตอบรับบทความ: 27 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุในระดับหมู่บ้านให้เป็นกลไกในการสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ 2) พัฒนาศักยภาพคณะทำงานและแกนนำสุขภาพในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน และ 3) ส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านต้นตอง ตำบลปึงหลวง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน 65 คน คัดเลือกแบบเจาะจงจากคุณสมบัติเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสภาพร่างกายจิตใจที่แข็งแรง สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ และให้ความยินยอมในการเข้าร่วมวิจัย ดำเนินการในระยะเวลา 10 เดือน เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามสุขภาพผู้สูงอายุ แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้าง และแนวทางการสนทนากลุ่ม ซึ่งได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเชื่อมั่นจากผู้ทรงคุณวุฒิ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการเปรียบเทียบค่าก่อนและหลังการดำเนินโครงการ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งในด้านโครงสร้างการบริหาร แผนปฏิบัติการ และกิจกรรมสุขภาพที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน 2) คณะทำงานและแกนนำสุขภาพมีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการจัดกิจกรรมสุขภาพเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และ 3) ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมออกกำลังกาย การบริโภคอาหาร และการดูแลสุขภาพตนเองดีขึ้นอย่างชัดเจน การดำเนินโครงการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกและสร้างความยั่งยืนด้านสุขภาพในระดับชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ การส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วมของชุมชน

¹⁻³ คณะสาธารณสุขศาสตร์ สถาบันวิทยาการประกอบการแห่งโยธยา

* อีเมล: apichai.iesa@gmail.com

A Health Promotion Model for the Elderly through Community-Based Participatory Process: A Case Study of Ban Ton Tong, Ping Luang Subdistrict, Na Muen District, Nan Province

Manoch Chaikrong ^{1*}

Apichai Khuneepong ²

Rungtiwa Sukharom ³

Abstract

This study aimed to 1) strengthen the elderly groups and clubs at the community level as mechanisms to support health promotion, 2) build the capacity of community health working groups and leaders in organizing elderly health promotion activities, and 3) promote appropriate health behaviors among the elderly in Ban Ton Tong Community, Ping Luang Subdistrict, Na Muen District, Nan Province. The target group consisted of 65 elderly participants selected through purposive sampling, based on criteria such as age being 60 years or older, being physically and mentally able to participate in activities, and providing informed consent. Data collection tools included structured questionnaires, semi-structured interviews, and focus group discussion guides. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, while qualitative data were analyzed using content analysis. The results revealed that: 1) elderly groups and working committees were strengthened through clearer organizational structures, collaborative planning, and regular implementation of health activities relevant to the community context; 2) health leaders and working group members improved significantly in their knowledge, planning abilities, and skills in managing and evaluating health promotion activities; and 3) elderly participants demonstrated marked improvements in health behaviors, particularly in physical activity, dietary habits, and self-care awareness. These findings confirm that community-based participatory processes can effectively empower local stakeholders and facilitate sustainable health behavior change among the elderly.

Keywords: Elderly, Health Promotion, Community Participation

¹⁻³ Faculty of Public Health, Institute of Entrepreneurial Science Ayothaya

* Email: apichai.iesa@gmail.com

บทนำ

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ จากข้อมูลของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565) พบว่าประเทศไทยมีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2565 มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และคาดว่าจะในปี 2573 จะเพิ่มเป็นร้อยละ 28 การเพิ่มขึ้นของประชากรกลุ่มนี้นำมาซึ่งความท้าทายทางด้านสาธารณสุขอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะปัญหาสุขภาพที่เกิดจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-communicable diseases: NCDs) อาทิ โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจและหลอดเลือด ซึ่งมักมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสมและสะสมต่อเนื่องตั้งแต่วัยทำงาน (กรมอนามัย, 2564) นอกจากภาวะโรคแล้ว ผู้สูงอายุยังเผชิญกับการเสื่อมของระบบร่างกาย การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ และภาวะพึ่งพิงในชีวิตประจำวัน หากขาดการดูแลสุขภาพอย่างเหมาะสม ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ทำให้ผู้สูงอายุมีความสามารถในการใช้ชีวิตได้น้อยลง เสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า ความเหงา และภาวะพึ่งพิงทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ยังส่งผลกระทบต่อภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพในระดับครัวเรือนและประเทศ ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการจัดการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบและยั่งยืน (World Health Organization, 2021)

สำหรับจังหวัดน่าน ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเช่นเดียวกับหลายจังหวัดในภาคเหนือ จากข้อมูลของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน (2566) ระบุว่า จังหวัดน่านมีประชากรผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 24 ของประชากรทั้งหมด โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้ต่ำ และอาศัยอยู่กับครอบครัวขยายหรือเพียงลำพัง ปัญหาสุขภาพที่พบได้บ่อยในกลุ่มผู้สูงอายุจังหวัดน่าน ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน ภาวะกระดูกพรุน และภาวะซึมเศร้า นอกจากนี้ยังพบพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพ เช่น การไม่ออกกำลังกาย การบริโภคอาหารรสจัด หรืออาหารพื้นเมืองที่มีไขมันสูง รวมถึงการเข้าถึงบริการสุขภาพที่ยังมีข้อจำกัดในบางพื้นที่ห่างไกล อีกทั้งจังหวัดน่านยังมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาและหุบเขา การเดินทางเพื่อรับบริการด้านสุขภาพจึงอาจเป็นอุปสรรค โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนหรือฤดูหนาว ส่งผลให้ผู้สูงอายุบางรายขาดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือการติดตามโรคประจำตัวอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ผู้สูงอายุในจังหวัดมีความเสี่ยงต่อภาวะเจ็บป่วยเรื้อรัง และภาวะพึ่งพิงในระยะยาว

จากสถานการณ์ดังกล่าว การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการป้องกันโรค และเสริมสร้างคุณภาพชีวิต โดยแนวทางที่ได้รับการสนับสนุนอย่างแพร่หลาย คือ การใช้แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพตามกรอบแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (Ottawa Charter for Health Promotion) ซึ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพของบุคคลในการควบคุมและปรับปรุงสุขภาพของตนเองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การสร้างทักษะชีวิต และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ (WHO, 1986) หนึ่งในกลไกที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในระดับชุมชนคือ "ชมรมผู้สูงอายุ" และ "แกนนำสุขภาพ" ซึ่งเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดและเข้าใจบริบทของผู้สูงอายุในพื้นที่ ทำให้สามารถวางแผนกิจกรรมที่สอดคล้องกับ

ความต้องการและพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2566)

โครงการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพผู้สูงอายุจึงเป็นแนวทางที่มุ่งหวังให้ผู้สูงอายุปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่สำคัญ ได้แก่ การออกกำลังกาย การบริโภคอาหารที่เหมาะสม และการเพิ่มพูนความรู้ในการดูแลสุขภาพตนเอง โดยกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยลดความเสี่ยงของโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ชะลอความเสื่อมของร่างกาย และเพิ่มความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี และเป็นกำลังสำคัญของชุมชนต่อไปได้ ผลที่คาดว่าจะได้รับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมในด้านการออกกำลังกาย การบริโภคอาหาร และความรู้ในการดูแลสุขภาพตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การลดอัตราการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เพิ่มอายุคาดเฉลี่ยที่มีสุขภาพดี (Healthy life expectancy) และลดภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพในระยะยาว อันเป็นการเตรียมความพร้อมรับมือกับโครงสร้างประชากรในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุในระดับหมู่บ้านหรือชุมชน ให้สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการและแกนนำสุขภาพในชุมชน ในการวางแผน ดำเนินกิจกรรม และประเมินผลโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมของผู้สูงอายุในด้านการออกกำลังกาย การบริโภคอาหาร และการดูแลสุขภาพตนเอง ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในระดับชุมชน

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้มีพื้นฐานจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยสามารถแบ่งออกเป็นหัวข้อสำคัญ ดังนี้

1. สถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทยและจังหวัดน่าน

ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ โดยมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบในด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นของโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง และโรคหัวใจ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565; กรมอนามัย, 2564) จังหวัดน่านเป็นพื้นที่ที่มีโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุในสัดส่วนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ โดยมีถึงร้อยละ 24 ของประชากรทั้งหมด และผู้สูงอายุจำนวนมากประสบกับข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการสุขภาพ เนื่องจากข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ รายได้ และโครงสร้างครอบครัว (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน, 2566)

2. แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ

การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเป็นแนวทางสำคัญที่มุ่งเสริมสร้างศักยภาพในการดูแลตนเอง ลดความเสี่ยงจากโรคเรื้อรัง และส่งเสริมคุณภาพชีวิตอย่างเหมาะสมตามวัย โดยองค์การอนามัยโลก (WHO, 1986) ได้นำเสนอแนวคิดจาก Ottawa Charter ซึ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การพัฒนาทักษะชีวิต และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ต่อมาได้ขยายแนวคิดผ่านกรอบ Active Ageing ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุใช้ศักยภาพทางร่างกาย จิตใจ และสังคมอย่างเต็มที่ โดยเน้นความมั่นคงทางรายได้ สุขภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม ซึ่งถือเป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญในบริบทชุมชนไทย แนวทางของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแกนนำสุขภาพ การสร้างชุมชนสุขภาวะ และการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น เพื่อให้การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเกิดความยั่งยืนและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ

3.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ (Health Belief Model) เน้นการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับความเสี่ยงและผลกระทบของปัญหาสุขภาพ รวมถึงการรับรู้ถึงประโยชน์และอุปสรรคของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Rosenstock, 1974)

3.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Cognitive Theory) เน้นการเรียนรู้ผ่านการสังเกตและการเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อื่น รวมถึงการเสริมแรงทางบวกและการเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง (Bandura, 1986)

3.3 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation Theory) เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน (Rifkin, 1986)

3.4 แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพโดยชุมชน (Community-Based Health Promotion) แนวคิดนี้มุ่งเน้นให้ประชาชนมีบทบาทในการกำหนดและดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพของตนเองโดยอาศัยพลังของชุมชน การเสริมศักยภาพ การมีส่วนร่วม และการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ถือเป็นหัวใจสำคัญของแนวทางนี้ ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในระดับพื้นที่

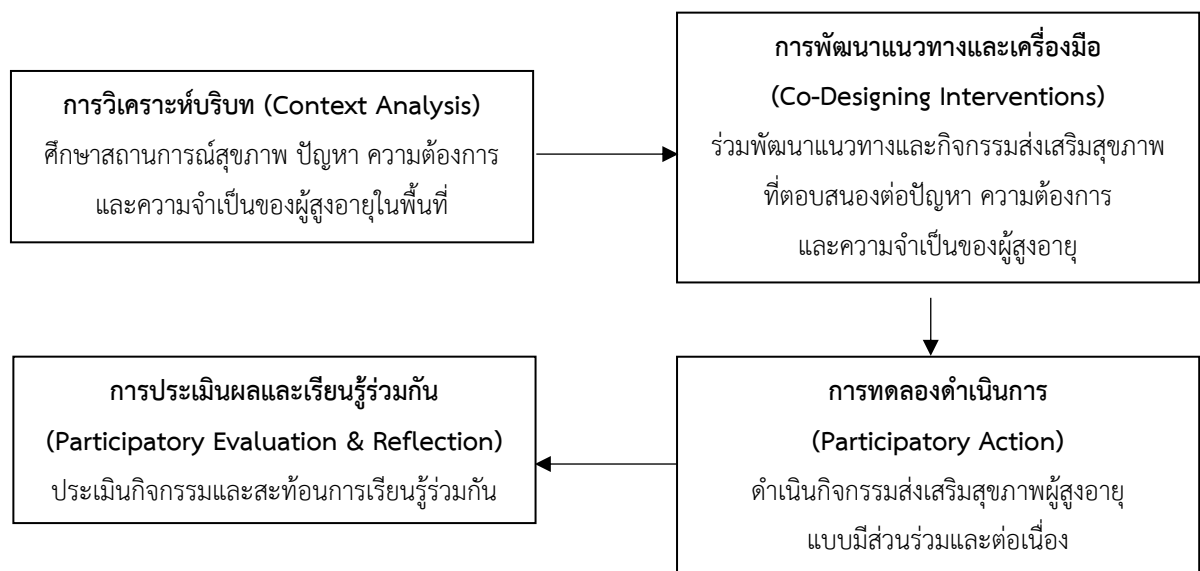
4. การวิเคราะห์และจัดระบบความสัมพันธ์ของวรรณกรรม

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนควรเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน และการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม และทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้ การวิจัยและพัฒนาารูปแบบการดำเนินงานเชิงหุ้นส่วน

ระหว่างองค์กรสาธารณสุขและสังคมในจังหวัดน่าน ยังเป็นตัวอย่างที่ดีของการนำแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน (นันทนา ปรีดาสุวรรณ และคณะ, 2561)

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ลักษณะสำคัญคือการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัย ผู้สูงอายุ คณะทำงาน แกนนำสุขภาพ และภาคีที่เกี่ยวข้องในชุมชนบ้านต้นตอง จังหวัดน่าน โดยยึดกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นแกนกลาง ตั้งแต่การวิเคราะห์สถานการณ์ จนถึงการประเมินผล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1) วิเคราะห์บริบทสถานการณ์สุขภาพของผู้สูงอายุเพื่อระบุปัญหา ความต้องการ และศักยภาพที่มีอยู่ 2) พัฒนาแนวทางและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ตอบสนองต่อปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นของผู้สูงอายุโดยอิงแนวคิดการส่งเสริมสุขภาพจาก Ottawa Charter (WHO, 1986) และทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ (Rosenstock, 1974) 3) ทดลองดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่พัฒนาขึ้นโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ทางสังคม (Bandura, 1986) แบบมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและชุมชนอย่างต่อเนื่อง และ 4) ประเมินผลกระบวนการและผลลัพธ์ทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชนตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (Rifkin, 1986) ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการศึกษาในพื้นที่ชุมชนบ้านต้นตอง ตำบลปึงหลวง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุสูงและมีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม เก็บรวบรวมข้อมูลแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อเสริมความสมบูรณ์ของข้อมูลในการอธิบายผลการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านต้นตอง ตำบลปึงหลวง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน จำนวน 130 คน โดยการสำรวจของคณะกรรมการ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านต้นตองที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการสร้างเสริมสุขภาพ จำนวน 65 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาคุณสมบัติ คือ เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสภาพร่างกายแข็งแรงพอสมควร สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ สมัครใจเข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่อง และให้ความยินยอมในการเข้าร่วมวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 3 ชุด ได้แก่ ชุดที่ 1 แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามถึงโครงสร้าง ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ พฤติกรรมสุขภาพด้านการออกกำลังกาย การบริโภคอาหาร และการดูแลสุขภาพตนเอง และความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ สร้างขึ้นตามแนวคิดการส่งเสริมสุขภาพขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1986) และทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพของ Rosenstock (1974) ผลการตรวจสอบความเที่ยงรายข้อ ≥ 0.50 และผลการตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสร้างเสริมสุขภาพด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ และด้านการวิจัย จำนวน 3 คน ผลการตรวจสอบด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.82 ใช้ศึกษาระดับพฤติกรรมสุขภาพ และความรู้สุขภาพของผู้สูงอายุก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้าง ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ การรับรู้สุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุ และความคิดเห็นต่อกิจกรรมที่เข้าร่วม สร้างขึ้นตามแนวคิดการรับรู้ความเสี่ยงและการเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของ Rosenstock (1974) ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ใช้ในการศึกษาเจตคติ มุมมอง และประสบการณ์ของผู้สูงอายุและคณะกรรมการต่อการเข้าร่วมโครงการ และชุดที่ 3 แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guide) จัดทำเป็นประเด็นสนทนา 3 ด้าน ได้แก่ การรับรู้สุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมและประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรม และข้อเสนอแนะในการพัฒนากิจกรรมในอนาคต สร้างตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน รวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยและคณะกรรมการ โดยใช้กระบวนการสนทนากลุ่มกับผู้สูงอายุจำนวน 10 คน และคณะกรรมการโครงการ 6 คน

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการระหว่างระหว่างเดือนพฤษภาคม 2567 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2568 รวมระยะเวลา 10 เดือน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้การวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเอกสาร วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการอ่าน ทบทวนข้อมูล การจัดกลุ่มเนื้อหา การสังเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลในรูปแบบ บรรยายเชิงพรรณนา

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยตระหนักว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเปราะบางตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จึงดำเนินการภายใต้หลักสำคัญ ได้แก่ ความเคารพในความเป็นมนุษย์ โดยชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ สิทธิในการเข้าร่วมหรือปฏิเสธ และการรักษาความลับของข้อมูลอย่างชัดเจน ก่อนการให้ความยินยอม ด้านการเอื้อประโยชน์ ผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสม ปลอดภัย และส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยหลีกเลี่ยงความเสี่ยงหรือผลกระทบด้านลบต่อผู้เข้าร่วม และด้านความเป็นธรรม ได้มีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างอย่างเปิดกว้าง ไม่เลือกปฏิบัติ และจัดสรรโอกาสในการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม ข้อมูลทั้งหมดจะถูกเก็บเป็นความลับและใช้เพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น

ผลการวิจัย

1. การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุระดับหมู่บ้านหรือชุมชนเพื่อเป็นกลไกสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินโครงการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนบ้านต้นตอง ตำบลปิงหลวง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ส่งผลให้กลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่มีความเข้มแข็งมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ดังนี้

1.1 จากการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม/ชมรมผู้สูงอายุ จากเดิมจำนวน 6 คน เพิ่มขึ้นเป็น 10 คน มีองค์ประกอบหลากหลาย ได้แก่ ผู้สูงอายุ แก่นนำชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ตัวแทน อปท. และเจ้าหน้าที่ รพ.สต. และคณะกรรมการดังกล่าวมีการแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน

1.2 คณะทำงานมีแผนปฏิบัติการร่วม และข้อตกลงร่วมกันในการดำเนินโครงการอย่างเป็นระบบ

1.3 มีการจัดประชุมคณะกรรมการ จำนวน 5 ครั้ง เพื่อร่วมกันวางแผน ติดตามผล และประเมินผลการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

1.4 คณะทำงานและแกนนำได้เข้าร่วมอบรมพัฒนาศักยภาพ จำนวน 2 ครั้ง ทำให้คณะกรรมการและแกนนำมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของตนเอง และสามารถบริหารจัดการโครงการได้อย่างเป็นระบบ

1.5 คณะทำงานสามารถวางแผนและดำเนินกิจกรรมสุขภาพที่เหมาะสม สอดคล้องกับข้อมูลสถานการณ์สุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน เช่น การออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพจิต การให้ความรู้ด้านโภชนาการ และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพแบบมีส่วนร่วม

1.6 มีการจัดตั้งพื้นที่สุขภาพต้นแบบปลอดภัย บุหรี่ไฟฟ้า และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พร้อมป้ายประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพในพื้นที่ชุมชน

จากผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสามารถพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในระยะยาว

2. การพัฒนาศักยภาพคณะทำงานและแกนนำสุขภาพในการจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า หลังการดำเนินโครงการ คณะทำงานและแกนนำสุขภาพได้รับการพัฒนาศักยภาพผ่านกิจกรรมอบรมและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ การอบรมความรู้เกี่ยวกับบทบาทคณะทำงาน การจัดการงบประมาณ การวางแผนกิจกรรม และการติดตามประเมินผล และการพัฒนาทักษะด้านการออกแบบกิจกรรม การนำเสนอข้อมูลสุขภาพ และการสรุปผลการดำเนินงาน ผลการประเมินภายหลังอบรม พบว่า

2.1 คณะทำงานและแกนนำสุขภาพทุกคน (ร้อยละ 100.00) มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตนเองเพิ่มขึ้น

2.2 คณะทำงานส่วนใหญ่ (ร้อยละ 90.00) สามารถวางแผนกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และสอดคล้องกับข้อมูลสุขภาพของผู้สูงอายุ มีความสามารถในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น กิจกรรมออกกำลังกายด้วยไม้พลอง การรำ การเดินออกกำลังกาย การส่งเสริมสุขภาพจิต และการอบรมโภชนาการ

2.3 คณะทำงานและแกนนำสุขภาพสามารถติดตามประเมินผลการดำเนินงาน และจัดทำรายงานสรุปผลได้อย่างเป็นระบบ

3. การส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านต้นตอง ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ผลการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยการเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุ ก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ (n = 65)

พฤติกรรมสุขภาพ	ก่อนเข้าร่วมโครงการ		หลังเข้าร่วมโครงการ		ผลการเปรียบเทียบ	
	จำนวน(คน)	ร้อยละ	จำนวน(คน)	ร้อยละ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ	11	16.92	61	93.85	+50	+76.93
2. การบริโภคอาหารอย่างเหมาะสม	32	49.23	48	73.85	+16	+24.62
3. ความรู้และความเข้าใจในการดูแลสุขภาพตนเอง	11	35.00	56	86.15	+33	+51.15

จากตารางที่ 1 พบว่า จากการเปรียบเทียบพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุจำนวน 65 คน ก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ พบว่า

1. ด้านการออกกำลังกาย ก่อนเข้าร่วมโครงการ ผู้สูงอายุที่ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ (อย่างน้อย 3 วัน/สัปดาห์ ครั้งละไม่น้อยกว่า 30 นาที) จำนวน 11 คน (ร้อยละ 16.92) หลังเข้าร่วมโครงการ เพิ่มขึ้นเป็น 61 คน (ร้อยละ 93.85) เพิ่มขึ้นร้อยละ 76.93

2. ด้านการบริโภคอาหาร ก่อนเข้าร่วมโครงการ ผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมการบริโภคอาหารเหมาะสม จำนวน 32 คน (ร้อยละ 49.23) หลังเข้าร่วมโครงการ เพิ่มขึ้นเป็น 48 คน (ร้อยละ 73.85) เพิ่มขึ้นร้อยละ 24.62 โดยมีความตระหนักในการหลีกเลี่ยงอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ และเครื่องดื่มที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพมากขึ้น

3. ด้านความรู้และความเข้าใจในการดูแลสุขภาพตนเอง ก่อนเข้าร่วมโครงการ มีผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 35 ที่มีความรู้เพียงพอ หลังเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 86.15 เพิ่มขึ้นร้อยละ 51.15 โดยผู้สูงอายุมีความสามารถในการดูแลสุขภาพตนเอง การเลือกอาหารที่เหมาะสม การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย และการป้องกันโรคหนองพยาธิในพื้นที่

ผลการวิจัยดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนบ้านต้นตองสามารถส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพในด้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้นได้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และการใช้ชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับผลการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังต่อไปนี้

4. ผลการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ คณะทำงาน ชมรมผู้สูงอายุ แกนนำสุขภาพ อสม. ผู้สูงอายุ และครอบครัวของผู้สูงอายุ พบประเด็นสำคัญ 4 ด้านที่สะท้อนถึงผลลัพธ์ของการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน โดยสามารถสังเคราะห์ได้ดังนี้

1. ความรู้สึกมีส่วนร่วมและมีคุณค่า (Participation & Empowerment) ผู้เข้าร่วมวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความภาคภูมิใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน การได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน และลงมือทำร่วมกัน ทำให้ผู้สูงอายุและแกนนำในพื้นที่รู้สึกว่าคุณภาพของตนเองมีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพของตนเองและผู้อื่น ดังคำกล่าวที่ว่า

“พอเราได้ช่วยกันคิด ช่วยกันวางแผน มันทำให้รู้สึกว่าเราไม่ได้รอแต่คนอื่นมาดูแล แต่เราดูแลกันเองได้” (แกนนำสุขภาพ บ้านต้นตอง)

“รู้สึกภูมิใจค่ะที่ได้ช่วยดูแลคนในหมู่บ้าน เพราะเราก็เป็นคนแก่เหมือนกัน มันเข้าใจกันดี” (สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ)

2. ความรู้สึกไว้วางใจและอบอุ่นใจ (Trust & Belongingness) การดำเนินกิจกรรมส่งผลต่อความสัมพันธ์ในชุมชนที่แน่นแฟ้นมากขึ้น ผู้สูงอายุรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม และมีพื้นที่ในการแสดงออก การได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างสร้างความสุขทางใจและลดความรู้สึกโดดเดี่ยว ดังคำกล่าวที่ว่า

“รู้สึกว่าหมู่บ้านอบอุ่นขึ้นเยอะ เวลาไปออกกำลังกาย ได้คุยกัน ได้หัวเราะ มันดีต่อใจมาก ๆ เลย” (ผู้สูงอายุ)

“ก่อนหน้านี้เรารู้สึกว่าผู้สูงอายุก็อยู่เฉย ๆ ไม่ค่อยมีอะไรทำ พอโครงการมาจริง ๆ เขามีความสุขขึ้นเยอะเลยครับ” (ลูกของผู้สูงอายุ)

3. ความมั่นใจในความสามารถของชุมชน (Community Confidence) ชุมชนเกิดความมั่นใจในศักยภาพของตนเองมากขึ้น เมื่อมีโอกาสได้ริเริ่มและดำเนินโครงการด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายทำให้เห็นพลังของคนในพื้นที่ในการจัดการปัญหาและพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมกับตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า

“ตอนแรกก็ไม่แน่ใจว่าจะทำได้ไหม แต่พอช่วยกันจริง ๆ มันก็ไปได้ดีเกินคาด” (คณะทำงานโครงการ)

“มันเป็นโครงการที่มาจากคนในพื้นที่เอง เข้าใจปัญหา เข้าถึงง่าย ไม่ต้องรอใครมาสั่ง” (อสม.บ้านต้นตอง)

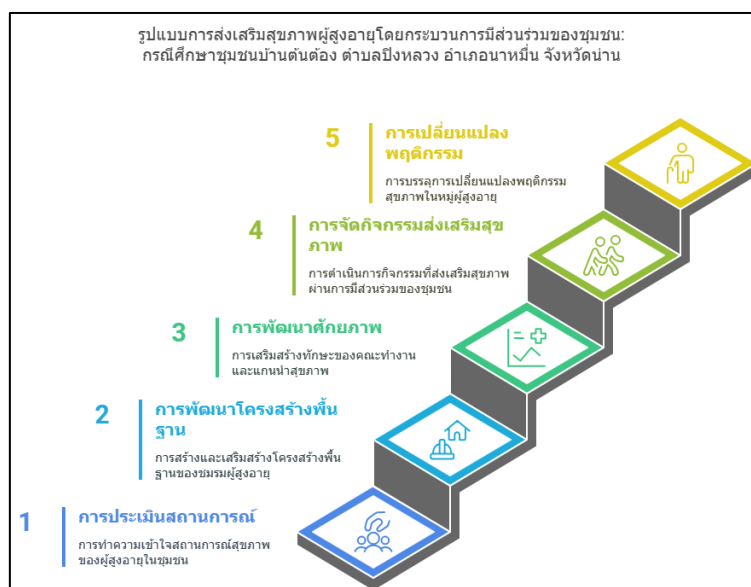
4. ข้อเสนอแนะเพื่อความยั่งยืน (Sustainability Suggestions) ผู้เข้าร่วมหลายรายเสนอแนะแนวทางเพื่อให้โครงการสามารถดำเนินต่อเนื่อง เช่น การสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติม การมีเวทีให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วม และการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อลดภาวะเหงาในผู้สูงอายุ ดังคำกล่าวที่ว่า

“ถ้าอยากให้โครงการเดินต่อ น่าจะหางบประมาณเสริมหรือมีเวทีให้ลูกหลานเข้ามาร่วมด้วย” (อสม.)

“อยากให้จัดกิจกรรมแบบนี้ไปเรื่อย ๆ ทุกปี คนแก่จะได้ไม่เหงา” (ผู้สูงอายุ)

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพสะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความภูมิใจในบทบาท และความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชน อีกทั้งยังส่งผลเชิงบวกต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวและในชุมชนโดยรวม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการส่งเสริมสุขภาพที่ยั่งยืนสำหรับผู้สูงอายุในระดับพื้นที่

5. ผลการศึกษาค้นนี้ ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลปึงหลวง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลปึงหลวง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน

อภิปรายผล

1. การดำเนินโครงการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนบ้านต้นตอง ตำบลปึงหลวง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ส่งผลให้กลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุมีความเข้มแข็งมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะด้านการจัดตั้ง คณะทำงาน การมีแผนปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ การประชุมอย่างสม่ำเสมอ และการอบรมเพื่อพัฒนา ศักยภาพ ทำให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมสุขภาพได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ โครงการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน จึงช่วยสร้างความยั่งยืนของกิจกรรมสุขภาพในระยะยาว สอดคล้องกับแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (WHO, 1986) ที่เห็นว่า การส่งเสริมสุขภาพจะมีประสิทธิภาพ มากขึ้นเมื่อประชาชนมีส่วนร่วมในการควบคุมและปรับปรุงสุขภาพของตนเอง และสนับสนุนโดย สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาวะ และยังสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation Theory) ของ Rifkin (1986) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและดำเนิน กิจกรรมด้านสุขภาพจะช่วยสร้างพลังและความรับผิดชอบร่วมกัน อันนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในประเทศไทยที่สนับสนุนผลการวิจัยครั้งนี้ เช่น งานวิจัยของ นันทนา ปรีดาสุวรรณ และคณะ (2561) ซึ่งพบว่าการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในจังหวัดน่าน โดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนและ การจัดตั้งกลุ่มผู้นำสุขภาพ สามารถพัฒนาองค์ความรู้และทักษะของคณะทำงาน และส่งผลต่อความเข้มแข็ง ของกลุ่มผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญ รวมทั้งการที่โครงการจัดอบรมและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับภาคี เครือข่าย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างผู้สูงอายุ แกนนำ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ส่งผลให้เกิด การสร้างเครือข่ายสุขภาพชุมชนที่เข้มแข็ง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2566) สามารถ สรุปอภิปรายได้ว่า โครงการสร้างเสริมสุขภาพที่อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ช่วยเพิ่ม ศักยภาพและความเข้มแข็งของกลุ่มผู้สูงอายุ ทำให้เกิดความเป็นเจ้าของ รู้สึกมีคุณค่า และสามารถดำเนิน กิจกรรมสุขภาพได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในบริบทของตนเอง

2. คณะทำงานและแกนนำสุขภาพในชุมชนบ้านต้นตองได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างชัดเจนผ่าน กิจกรรมอบรมและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้ง 2 ครั้ง โดยเฉพาะด้านความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ การจัดทำ แผนงาน การบริหารงบประมาณ การติดตามและประเมินผล รวมถึงทักษะการสื่อสารและการจัดกิจกรรม สุขภาพ ทำให้คณะทำงานสามารถออกแบบกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่สอดคล้องกับปัญหาและบริบทของ ผู้สูงอายุในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโครงการใช้แนวทาง “การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ จริง” (Learning by Doing) ซึ่งเปิดโอกาสให้แกนนำสุขภาพได้ฝึกปฏิบัติจากสถานการณ์จริงในชุมชน ควบคู่ กับการได้รับคำแนะนำจากพี่เลี้ยง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบมีพลังเสริม (empowered learning) ที่ช่วยให้ ผู้เข้าร่วมมีความมั่นใจในการจัดการโครงการด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1986) ใน ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Cognitive Theory) ที่ระบุว่า “การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง” (self-efficacy) เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ

อนุชา ลาวงค์ และคณะ (2564) ที่รายงานว่า การประยุกต์ใช้ Participatory Action Research ในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในชุมชนท้องถิ่น จังหวัดร้อยเอ็ดได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พัฒนา พิมพ์วัน (2566) ที่พบว่า ปัจจัยด้านผู้นำ โครงสร้างของสมาคมผู้สูงอายุที่มีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของสมาคมผู้สูงอายุ สามารถสรุปอภิปรายได้ว่า การพัฒนาศักยภาพของคณะทำงานและแกนนำสุขภาพในชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง ช่วยส่งเสริมความรู้ ทักษะ และความเชื่อมั่นในการจัดกิจกรรมสุขภาพได้อย่างเหมาะสมกับบริบทชุมชน อันสะท้อนถึงประสิทธิภาพของแนวทางที่เน้นการเสริมพลัง การมีส่วนร่วม การมีประสบการณ์ตรงและการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายภายในชุมชนสามารถนำไปสู่การดำเนินงานสุขภาพที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3. ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะด้านการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ (เพิ่มจากร้อยละ 16.92 เป็น 93.85) การบริโภคอาหารที่เหมาะสม (เพิ่มจากร้อยละ 49.23 เป็น 73.85) และความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพตนเอง ซึ่งเป็นผลจากการที่โครงการเน้นการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม ส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of ownership) และแรงจูงใจภายในในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพของตน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพที่ใช้ในโครงการมีความครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อม โดยจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย เช่น กายบริหาร โภชนาการ การดูแลสุขภาพจิต และการสร้างพื้นที่สุขภาพปลอดภัยและเครื่องเต็มแอลกอฮอล์ จึงสามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสมและครบถ้วน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ WHO (1986) ที่ระบุว่า การส่งเสริมสุขภาพจะต้องประกอบด้วยทำให้ความรู้ การพัฒนาทักษะ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ รวมถึงทฤษฎี Health Belief Model ของ Rosenstock (1974) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการรับรู้ถึงประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่อสุขภาพ และสอดคล้องกับรายงานประชากรสูงอายุของประเทศไทย พ.ศ. 2565 ที่เน้นย้ำความสำคัญของการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกในพื้นที่ชุมชน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิทยา ทองหนูน้อย (2561) ที่พบว่า การพัฒนาโปรแกรมสร้างสุขในชมรมผู้สูงอายุช่วยให้ผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งแวดล้อมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$) นอกจากนี้ ผลการศึกษาของ ศิริประภา หล้าสิงห์ และคณะ (2563) ยังพบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนมีภาวะสุขภาพที่ดีขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สามารถสรุปอภิปรายได้ว่า การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสภาพแวดล้อม ส่งผลให้พฤติกรรมสุขภาพของผู้เข้าร่วมโครงการดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะด้านการออกกำลังกาย การบริโภคอาหาร และความเข้าใจในการดูแลสุขภาพตนเอง ซึ่งสะท้อนถึงความสำเร็จของการสร้างแรงจูงใจภายในและความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม

ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินงานวิจัยเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนบ้านต้นตอง ตำบลปึงหลวง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุ คณะทำงาน และแกนนำสุขภาพในระดับชุมชน ตลอดจนส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่ พบว่า

1. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านโครงสร้างคณะทำงาน การจัดทำแผนปฏิบัติการร่วม และการประชุมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สามารถจัดกิจกรรมสุขภาพที่เหมาะสมกับปัญหาในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ด้านการพัฒนาศักยภาพคณะทำงานและแกนนำสุขภาพ คณะทำงานและแกนนำสุขภาพมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการจัดกิจกรรมสุขภาพเพิ่มขึ้น โดยสามารถวางแผน จัดการงบประมาณ และติดตามประเมินผลโครงการได้อย่างมีระบบ รวมถึงสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชนได้
3. ด้านการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการมีพฤติกรรมสุขภาพดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การบริโภคอาหารที่เหมาะสม และการมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพตนเอง ซึ่งเป็นผลจากการที่โครงการดำเนินงานโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่

โดยสรุป การสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับชุมชนสามารถเสริมสร้างกลไกสุขภาพที่ยั่งยืน ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงบวกทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และระบบบริการสุขภาพชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานสาธารณสุขในระดับพื้นที่ เช่น รพ.สต. และ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรนำกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ในโครงการนี้ไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในพื้นที่อื่น เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เน้นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และสามารถพัฒนาให้เกิดกลไกสนับสนุนสุขภาพที่ยั่งยืน
2. คณะทำงานและแกนนำสุขภาพในชุมชน ควรนำประสบการณ์ที่ได้จากการดำเนินโครงการไปใช้ในการจัดกิจกรรมอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุติดบ้านติดเตียง การสร้างเครือข่ายดูแลสุขภาพจิตผู้สูงอายุ หรือการใช้เทคโนโลยีง่าย ๆ ในการติดตามพฤติกรรมสุขภาพ
3. หน่วยงานด้านการศึกษา หรือสถาบันการอุดมศึกษา ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาองค์ความรู้ร่วมกับชุมชนผ่านการบูรณาการหลักสูตรการเรียนการสอน หรือการจัดกิจกรรมบริการวิชาการ เพื่อขยายผลการเรียนรู้จากงานวิจัยนี้สู่ชุมชนอื่นในระดับตำบลหรืออำเภอ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลกระทบของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในระยะยาวต่อภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ เช่น อัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) ระดับความดันโลหิต น้ำตาลในเลือด หรือสภาวะด้านจิตสังคม เพื่อยืนยันผลลัพธ์ของโครงการอย่างชัดเจนในเชิงประจักษ์
2. ควรขยายการวิจัยให้ครอบคลุมกลุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง เช่น กลุ่มผู้สูงอายุติดบ้านหรือติดเตียง เพื่อพัฒนาแนวทางการดูแลแบบบูรณาการร่วมกับครอบครัว อสม. และเครือข่ายสุขภาพในชุมชน
3. ควรศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อความยั่งยืนของกลไกสุขภาพในระดับชุมชน เช่น ความเป็นผู้นำของแกนนำสุขภาพ การสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น หรือการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ซึ่งจะเป็นแนวทางในการออกแบบโครงการที่สามารถดำเนินการต่อเนื่องได้หลังสิ้นสุดการสนับสนุนงบประมาณ

บรรณานุกรม

- กรมอนามัย. (2564). *รายงานสุขภาพคนไทย ปี 2564*. สำนักพิมพ์สุขภาพ.
- นันทนา ปรีดาสุวรรณ, ถาวร ล่อกา, และสุนี ตันติตระกูลวัฒนา. (2561). การวิจัยพัฒนารูปแบบการดำเนินงานเชิงพื้นที่ส่วนระหว่างองค์กรสาธารณสุขและสังคม: กรณีการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จังหวัดน่าน. *วารสารสุขภาพล้านนา*, 4(1), 1-15.
- พัฒนา พิมพ์วัน. (2566). การศึกษาการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาสมาคมผู้สูงอายุ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. *วารสารปราชญ์ประชาคม*, 1(4), 1-13.
- พิทยา ทองหนูน้อย. (2561). *กระบวนการพัฒนารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชน*. สำนักงานสาธารณสุข.
- ศิริประภา หล้าสิงห์, สมัทนา กลางคาร, และศิรินาถ ตงศิริ. (2563). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. *วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน*, 6(2), 29-40.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2566). *แนวทางการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน*. สำนักงาน.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *รายงานประชากรสูงอายุของประเทศไทย พ.ศ. 2565*. สศช.
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน. (2566). *รายงานสถานการณ์สุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดน่าน ปีงบประมาณ 2566*. สำนักงาน.
- อนุชา ลาวงศ์, ชุตติภา บุตรดีวงศ์, เสถียรพงษ์ ศิวินา, จุไรรัตน์ แก้วพิลา และบุญชนะ ยี่สารพัฒน์. (2564). รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในชุมชนท้องถิ่น จังหวัดร้อยเอ็ด. *Journal of Modern Learning Development*, 6(2), 268-277.

- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.
- Rifkin, S. B. (1986). Lessons from community participation in health programs: A review of the post Alma-Ata experience. *Health Policy and Planning*, 1(2), 240–249.
- Rosenstock, I. M. (1974). Historical origins of the health belief model. *Health Education Monographs*, 2(4), 328–335. <https://doi.org/10.1177/109019817400200403>
- World Health Organization. (1986). *Ottawa Charter for Health Promotion*. <https://www.who.int/publications/i/item/ottawa-charter-for-health-promotion>
- World Health Organization. (2021). *Decade of Healthy Ageing: Baseline report*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240017900>

การ

ดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา

สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัด กลุ่มอู่ข้าวอู่น้ำ

สาทาญจน์ บุญยัง^{1*}ภูวดล จุลสุคนธ์²ธันยรัตน์ ทองบุญตา³

รับบทความ: 1 กรกฎาคม 2568 แก้ไขบทความ: 7 กรกฎาคม 2568 ตอบรับบทความ: 8 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัด กลุ่มอู่ข้าวอู่น้ำ และ 2) เปรียบเทียบการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัด กลุ่มอู่ข้าวอู่น้ำ จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน ระดับการศึกษา และจังหวัด เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 259 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารจำนวน 103 คน และครู จำนวน 156 คน คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ และทำการสุ่มแบบชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถาม มีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของคำถามตั้งแต่ 0.67-1.00 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.93 สถิติที่ใช้ ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ กลุ่มอู่ข้าวอู่น้ำ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการประสานงาน รองลงมา คือ ด้านความร่วมมือ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการทำงานร่วมกัน ตามลำดับ และ 2) ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ กลุ่มอู่ข้าวอู่น้ำ โดยภาพรวม จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน ระดับการศึกษา และจังหวัด พบว่า ในด้านตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน แต่ในด้านระดับการศึกษา และจังหวัด พบว่า แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: ภาคีเครือข่าย การจัดการศึกษา สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

* อีเมล: sata.aumjumpa@gmail.com

²⁻³ อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Operations of Network Partnerships in Educational Management: A Study of Provincial Learning Promotion Offices in the U-Khao U-Nam Group

Satakarn Boonyung ^{1*}

Phuwadon Chulasukhon ²

Thunyanun Thongboonta ³

Abstract

This study aimed to 1) examine the level of network partnership operations in educational management of Provincial Learning Promotion Offices in the U-Khao U-Nam Group, and 2) compare the network partnership operations in educational management of Provincial Learning Promotion Offices in the U-Khao U-Nam Group classified by position, work experience, educational level, and province. This was quantitative research. The sample consisted of 259 people, comprising 103 administrators and 156 teachers. The sample size was calculated using Taro Yamane's formula and stratified random sampling was employed. The research instrument was a questionnaire with content validity values ranging from 0.67 - 1.00 and reliability coefficient of 0.93. The statistics used for data analysis included mean, standard deviation, t-test, and one-way analysis of variance.

The research findings revealed that 1) The level of network partnership operations in education management of the Provincial Learning Promotion Office, U-Kao U-Nam Group, overall was at a high level. When considered by aspect, it was found that the aspect with the highest mean was coordination, which was at a high level, followed by cooperation, which was at a high level, participation, which was at a high level, and collaboration, which was at a high level, and 2) The results of comparing network partnership operations in education management of the Provincial Learning Promotion Office, U-Kao U-Nam Group, overall, classified by position, work experience, education level, and province, showed that in terms of position and work experience, opinions were not significantly different, but in terms of education level and province, they were found to be significantly different at the 0.05 statistical significance level.

Keywords: Network Partnership, Educational Management, Learning Promotion Office

¹ Master of Education Student, Master of Educational Administration Program, Thepsatri Rajabhat University

* Email: sata.aumjumpa@gmail.com

²⁻³ Lecturer in the Master of Education Program in Educational Administration, Thepsatri Rajabhat University

บทนำ

การจัดการศึกษามีเป้าหมายสูงสุดเพื่อพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ โดยมุ่งหวังให้บุคคลที่ได้รับการศึกษาสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับมาพัฒนาตนเอง ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศชาติให้ก้าวหน้าและเจริญรุ่งเรือง การศึกษานับเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเจริญงอกงามทั้งในระดับบุคคลและสังคม ผ่านการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อความก้าวหน้าที่ยั่งยืน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนไทยให้มีคุณสมบัติครบถ้วนทั้งทางกาย ใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม อีกทั้งยังเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขและสมดุล ซึ่งการจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบนั้นมีการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และระยะเวลาอย่างชัดเจน ส่วนการศึกษานอกระบบมีความยืดหยุ่นในด้านเป้าหมาย รูปแบบและวิธีการ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ขณะที่การศึกษาตามอัธยาศัยมุ่งเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจและศักยภาพของผู้เรียน โดยอาศัยการเรียนรู้จากบุคคล ประสบการณ์ และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ยิ่งไปกว่านั้น การจัดการศึกษายังต้องการการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งจากสถานศึกษา ผู้ปกครอง องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ และชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่จะช่วยให้สังคมดำเนินไปอย่างมีความสุข ยั่งยืน และเปี่ยมไปด้วยความสุข (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 (ราชกิจจานุเบกษา, 2551) มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน และให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งสถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทั้ง 3 รูปแบบก็ได้ โดยเป็นการผสมผสานระหว่างการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ เพื่อพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นไปอย่างมีระบบและต่อเนื่อง มีการบริหารและจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเพื่อทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนได้ตามศักยภาพ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา อันจะมีผลในการพัฒนากำลังคนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนโดยตระหนักถึงความหลากหลายและความต้องการของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัยมีโอกาสเรียนรู้และเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติ ประกอบกับพระราชบัญญัติกรมส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 มาตรา 8 ยึดหลักในการจัดการศึกษาส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา ทำให้สามารถยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาการให้บริการในทุกกลุ่มเป้าหมาย (ราชกิจจานุเบกษา 2566)

กรมส่งเสริมการเรียนรู้ มีหน้าที่สำคัญในการส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยร่วมมือกับเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมและมีคุณภาพ ทั้งให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษา และการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคส่วนต่าง ๆ เช่น บุคคลทั่วไป ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา และสถานประกอบการ การจัดการศึกษาดังกล่าวมุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน รวมถึงการระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะอาชีพ และการจัดหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งในชั้นเรียนและในชุมชน โดยใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการประสานงานและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อสร้างโอกาสในการพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการพึ่งพาตนเอง ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ของกรมส่งเสริมการเรียนรู้ ถือเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มุ่งเน้นการทำงานร่วมกันเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางเทคโนโลยี การสื่อสาร และการเชื่อมโยงในระบบดิจิทัล การทำงานร่วมกับเครือข่ายจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง (ราชกิจจานุเบกษา 2566)

ในส่วนของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ กลุ่มผู้เข้าผู้ นำ สังกัดกรมส่งเสริมการเรียนรู้ มีบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การกำหนดอำนาจและหน้าที่ของสถานศึกษา ข้อ 1 (2) การจัดการศึกษาต้องส่งเสริมสนับสนุนและประสานภาคีเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ การเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง การเรียนรู้เพื่อคุณวุฒิตามระดับ โดยในการจัดการศึกษาต้องปรับให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายในแต่ละท้องถิ่นโดยต้องได้รับความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในการแสวงหาแหล่งเรียนรู้ ทรัพยากร สื่อ เทคโนโลยี ที่หลากหลายเข้ามาจัดกิจกรรมการศึกษา จัดการศึกษาของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ ในปัจจุบันเป็นการทำงานกับชุมชนเป็นส่วนใหญ่ต้องอาศัยการติดต่อประสานงานกับภาคีเครือข่ายและในการจัดกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ มีการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการและสภาพบริบทในชุมชนทำให้มีความหลากหลายในด้านการจัดกิจกรรมการศึกษา จากการสอบถามชุมชนเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายมีจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถจัดการศึกษาและให้บริการได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ประชาชนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและสังคม สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ ประกอบกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในระดับพื้นที่ยังคงต้องการการประสานงานและความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเรื่องของการวางแผนการเรียนรู้ การติดตามประเมินผล และการรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงานที่ชัดเจน ซึ่งยังเป็นประเด็นที่ต้องพัฒนาและกำหนดบทบาทที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ทั้งนี้จากรายงานผลการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการศึกษาโดยใช้ภาคีเครือข่ายของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ กลุ่มอยู่บ้าน สังกัดกรมส่งเสริมการเรียนรู้ พบว่า มีปัญหาหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จและคุณภาพของการศึกษาในพื้นที่ หนึ่งในปัญหาหลักคือการขาดความชัดเจนในการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของภาคีเครือข่าย ทำให้เกิดความสับสนในการปฏิบัติงานและการแบ่งหน้าที่ที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้การดำเนินงานขาดประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การขาดการประสานงานที่ดีระหว่างภาคีเครือข่ายและสถานศึกษาเป็นอีกหนึ่งอุปสรรคสำคัญ ความไม่สอดคล้องกันในแผนงานและวัตถุประสงค์ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้เกิดความล่าช้าและขัดข้องในการดำเนินกิจกรรมทางการศึกษา การกระจายทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมยังเป็นปัญหาที่สร้างความไม่สมดุลในคุณภาพการศึกษาในแต่ละพื้นที่ สถานศึกษาบางแห่งได้รับการสนับสนุนทรัพยากรมากกว่า ขณะที่บางแห่งต้องเผชิญกับการขาดแคลน ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา ปัญหานี้ยังสะท้อนถึงความไม่เพียงพอของงบประมาณและการจัดสรรทรัพยากรจากหน่วยงานภาครัฐที่ไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของแต่ละชุมชน อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือการขาดความรู้และทักษะที่จำเป็นของบุคลากรในการจัดการศึกษาในพื้นที่ หลายครั้งที่ภาคีเครือข่ายขาดความเข้าใจในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้ไม่สามารถออกแบบและดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การขาดการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่องสำหรับบุคลากรในภาคีเครือข่ายยังเป็นปัญหาที่สำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ก็ยังเป็นเรื่องที่ต้องพัฒนา การที่ชุมชนและผู้ปกครองยังขาดความเข้าใจและมีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษา ทำให้การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายขาดพลังในการขับเคลื่อน ปัญหานี้ยังสัมพันธ์กับการสื่อสารที่ไม่เพียงพอระหว่างสถานศึกษา ภาคีเครือข่าย และชุมชน ทำให้ข้อมูลข่าวสารและแผนการดำเนินงานไม่ถูกถ่ายทอดอย่างทั่วถึงและถูกต้อง (กรมส่งเสริมการเรียนรู้, 2566)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ กลุ่มอยู่บ้าน สังกัดกรมส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งผลการศึกษานี้จะนำมาเป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุงวิธีการเพื่อให้สอดคล้องความต้องการของผู้เรียนผู้สอน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย และยังเป็นการเก็บข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัด กลุ่มอยู่บ้าน
2. เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัด กลุ่มอยู่บ้าน จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน ระดับการศึกษา และจังหวัด

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย

การทำงานร่วมกันในเครือข่ายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในสังคมและองค์กร โดยเครือข่ายสามารถสร้างความหลากหลายของมุมมองและทรัพยากร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน (Devan, 2021) และยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างองค์กรที่เรียนรู้ได้ ทำให้องค์กรสามารถพัฒนาศักยภาพและความสามารถในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Senge, 2023) ในบริบทการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดหาอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่เหมาะสม รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณด้านเทคโนโลยีแก่สถานศึกษาผ่านความร่วมมือจากส่วนราชการและภาคีเครือข่าย

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การทำงานร่วมกันในเครือข่ายประสบความสำเร็จคือการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการสร้างความไว้วางใจ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนและความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ (อรรถัย วัฒนธรรม, 2565; Stallworth, 2022) โดยการมีส่วนร่วมอย่างเปิดเผยและโปร่งใสจะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนในระยะยาว (Devan, 2021) นอกจากนี้ การทำงานร่วมกันควรมีการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนและการแบ่งปันความรับผิดชอบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด รวมถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกระดับในเครือข่ายจะช่วยเสริมสร้างความผูกพันและการมีส่วนร่วมที่มากขึ้น (Devan, 2021; Stallworth, 2022)

การจัดการและพัฒนาเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ ต้องมุ่งเน้นไปที่การสร้างความรู้ ความเข้าใจและการแบ่งปันความรู้ระหว่างสมาชิก (สุพัตรา วรรณภา, 2566; Senge, 2023) ควรสนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในเครือข่ายเพื่อเพิ่มศักยภาพในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง (สุพัตรา วรรณภา, 2566) และมีการประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น (อรรถัย วัฒนธรรม, 2565)

ผลลัพธ์ของการทำงานร่วมกันในเครือข่ายที่มีการจัดการที่ดีสามารถสร้างความยั่งยืนและความสามารถในการแข่งขันขององค์กรได้ (สุพัตรา วรรณภา, 2566; Stallworth, 2022) โดยเครือข่ายที่มีการเรียนรู้ร่วมกันสามารถพัฒนาศักยภาพในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ (Senge, 2023)

สรุปได้ว่า แนวคิดเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการทำงานร่วมกันในเครือข่ายที่มีความหลากหลายและความยืดหยุ่น เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมและเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมที่เปิดเผยและโปร่งใส นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนในระยะยาว

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา

1. การประสานงาน การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญหลายประการที่เชื่อมโยงกันและกัน โดยเริ่มต้นจากการประสานงานซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้คนจำนวนมากมาร่วมกันทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตกลงกันไว้ ด้วยการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ออกเป็นหมวดหมู่เพื่อมอบหมายให้ผู้รับผิดชอบปฏิบัติด้วยความสามัคคี สมานฉันท์ และมีประสิทธิภาพที่สุด (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551) การประสานงานเป็นการจัดการที่ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กรดำเนินไปได้อย่างสอดคล้องกัน ไม่เพียงแต่ทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่น แต่ยังช่วยลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร (ณัฐพล ชาญชัย, 2564) โดยการประสานงานจะช่วยให้เกิดความร่วมมือและความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างทีมงาน (วรภรณ์ สุขสันต์, 2565) และต้องอาศัยการวางแผนที่ดีและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น (ปิยะดา มงคลชัย, 2566)

สรุปได้ว่า การประสานงาน หมายถึง กระบวนการที่ทำให้บุคลากร กลุ่ม หรือหน่วยงานต่าง ๆ สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกัน การประสานงานเกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงกิจกรรม ทรัพยากร และบุคคลให้ทำงานในทิศทางเดียวกันโดยอาศัยการสื่อสารที่ชัดเจนและการวางแผนที่เป็นระบบ

2. ความร่วมมือ ความร่วมมือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนภาคีเครือข่าย โดยหมายถึงความเต็มใจของแต่ละคนในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อไปสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งตามเป้าหมายขององค์กรหรือหน่วยงาน (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551) การทำงานที่ทุกฝ่ายจะต้องเปิดใจกว้างและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อให้สามารถสร้างสรรค์แนวทางแก้ไขปัญหาหรือการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (กมลชนก พิสุทธิ์, 2560) ความร่วมมือที่เกิดขึ้นจะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและลดช่องว่างระหว่างคนในทีม และเป็นการกระทำร่วมกันของกลุ่มบุคคลเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งทำให้ทุกฝ่ายมีโอกาสร่วมแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ และประสบการณ์ ทำให้การทำงานมีคุณภาพมากขึ้น (พัศธร สุขวัฒนา, 2563)

สรุปได้ว่า ความร่วมมือ หมายถึง การที่ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อเป้าหมายร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคลหรือองค์กร โดยจะต้องอาศัยความไว้วางใจ ความเข้าใจ และการยอมรับในความคิดเห็นของผู้อื่น ความร่วมมือที่ดีจะช่วยให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

3. การทำงานร่วมกัน การทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป หรือองค์กรตั้งแต่ 2 องค์กรขึ้นไป มาทำงานร่วมกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่ม และรับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มตามโครงสร้างที่มีอยู่ในองค์กร รวมทั้งเข้าใจวัตถุประสงค์ของการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551) การผสมผสานทักษะ ความสามารถ และความคิดเห็นที่หลากหลายเพื่อสร้างวิธีการทำงานที่ดีที่สุดสำหรับกลุ่ม

หรือองค์กร ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวและแก้ไขปัญหาได้อย่างยืดหยุ่น (ปริยา วงศ์สถิต, 2563) โดยทุกคนในทีมต้องมีความรับผิดชอบร่วมกันและมีส่วนร่วมในการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน ซึ่งจำเป็นต้องมีการสื่อสารที่เปิดกว้างและความเชื่อมั่นในทักษะและความสามารถของเพื่อนร่วมงาน (กฤติยา จันทรพราย, 2564)

สรุปได้ว่า การทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมาร่วมมือกันเพื่อทำงานให้สำเร็จ ต้องอาศัยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การแบ่งปันข้อมูลและความคิดเห็น และความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพสูงสุด

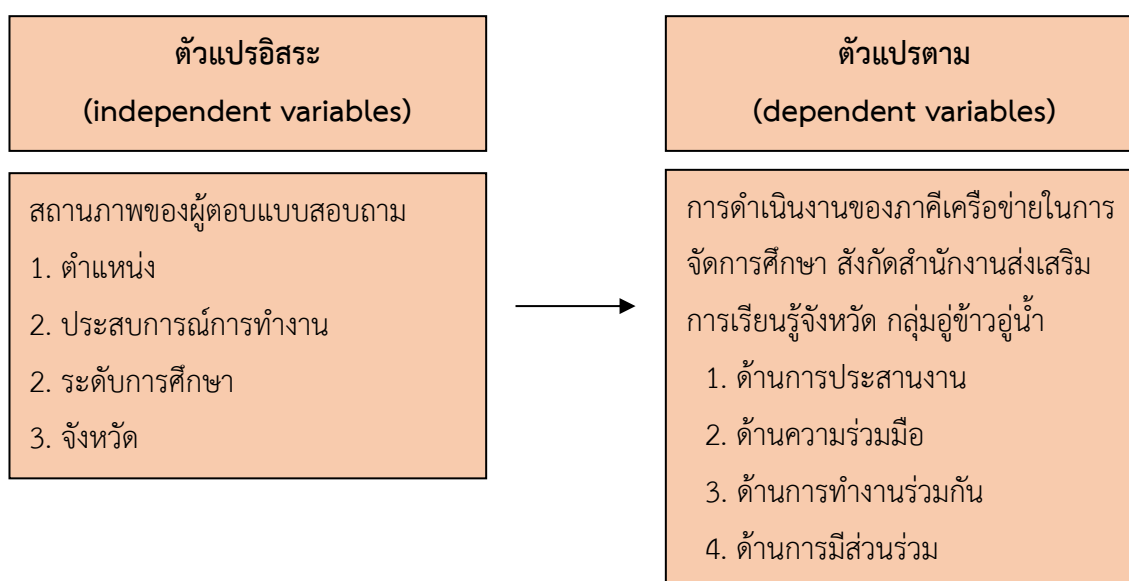
4. การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นมิติสำคัญที่ทำให้สมาชิกทุกคนของหน่วยงานหรือองค์กรมาร่วมกันดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยในการดำเนินการนั้นมีลักษณะของกระบวนการ มีขั้นตอนที่มุ่งหมายจะให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีพลวัต กล่าวคือ มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551) การมีส่วนร่วมทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ความคิดเห็นถูกรับฟังและนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาเครือข่าย และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่าย ซึ่งจะเป็นพลังในการขับเคลื่อนเครือข่ายที่ดีที่สุด การมีส่วนร่วมเป็นการที่บุคคลได้ใช้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรบางอย่างของตน เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน เงินทุน วัสดุ ในกิจกรรมการพัฒนา (ปรัชญา เวสารัชช์, 2562) และเป็นทรัพยากรในการบริหารที่เป็นส่วนของแต่ละบุคคลในแต่ละระดับการปฏิบัติมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนการบริหารจัดการ การสั่งการ และควบคุมการปฏิบัติในแต่ละส่วน ๆ อย่างเต็มความสามารถ (วันชัย โกลละสุต, 2564)

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลได้มีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ การแสดงความคิดเห็น หรือการปฏิบัติงานในกลุ่มหรือองค์กร การมีส่วนร่วมนี้ไม่เพียงแต่สร้างความรู้สึกรับเป็นเจ้าของในงาน แต่ยังเสริมสร้างความเชื่อมั่น ความสัมพันธ์ และความเข้าใจที่ระหว่างสมาชิกในทีม การมีส่วนร่วมยังช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตรและสนับสนุนความสำเร็จขององค์กร

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัด กลุ่มอยู่ข้างอุ้งน้ำ ซึ่งผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับระดับของการร่วมมือของภาคีเครือข่ายของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551) มาใช้เป็นกรอบแนวคิด ดังภาพที่ 1

พื้นที่การวิจัย คือ จังหวัดในกลุ่มอยู่ข้างอุ้งน้ำ ประกอบด้วย จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ และอุทัยธานี

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัย คือ สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดกลุ่มผู้ข่าวอุ้ม ประชากร คือ ผู้บริหาร จำนวน 159 คน และครู จำนวน 579 คน ของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดกลุ่มผู้ข่าวอุ้ม รวมทั้งสิ้น 738 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครู ของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดกลุ่มผู้ข่าวอุ้ม จำนวน 259 คน โดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของทาโร ยามานะ (Taro Yamane) การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัด กลุ่มผู้ข่าวอุ้ม แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check list) ประกอบด้วย ตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน ระดับการศึกษา และจังหวัด ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานของภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการประสานงาน 2) ด้านความร่วมมือ 3) ด้านการทำงานร่วมกัน และ 4) ด้านการมีส่วนร่วม มีการทดสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน พิจารณาความเหมาะสมและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้เทคนิค IOC มีค่าระหว่าง 0.67 - 1.00 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยโดยกำหนดกลุ่มทดลองใช้กับแบบสอบถามจำนวน 30 คนเพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) คำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) กำหนดค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไปเป็นเกณฑ์คุณภาพของเครื่องมือซึ่งได้เท่ากับ 0.93 ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลผ่านแบบสอบถามระบบออนไลน์ และนำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยสถิติ คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบที (t-test) และเมื่อจำแนกตาม ระดับการศึกษา และตำแหน่ง และใช้สถิติทดสอบเอฟ (F-test) เพื่อ

วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way ANOVA) ในกรณีที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทดสอบความแตกต่างเป็นคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's Test: Scheffe)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ระดับการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ กลุ่มอู่ข้าวอู่น้ำ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.19, S.D. = 0.20) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการประสานงาน ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 0.23) รองลงมา คือ ด้านความร่วมมือ ($\bar{X}$ = 4.19, S.D. = 0.22) ด้านการมีส่วนร่วม ($\bar{X}$ = 4.18, S.D. = 0.22) ด้านการทำงานร่วมกัน ($\bar{X}$ = 4.16, S.D. = 0.23) ตามลำดับ โดยมีรายละเอียด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ กลุ่มอู่ข้าวอู่น้ำ โดยภาพรวม

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านการประสานงาน	4.20	0.23	มาก
ด้านความร่วมมือ	4.19	0.22	มาก
ด้านการทำงานร่วมกัน	4.16	0.23	มาก
ด้านการมีส่วนร่วม	4.18	0.22	มาก
รวมเฉลี่ย	4.19	0.20	มาก

จากตารางข้างต้น เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า

1.1 ด้านการประสานงาน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการทำงานอย่างตรงไปตรงมา เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการทำงานอย่างต่อเนื่อง รองลงมา คือ การสร้างกลไกการประสานงานที่เป็นระบบ และมีความยืดหยุ่น และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การติดตามผลเพื่อประเมินความสำเร็จของการประสานงานอย่างต่อเนื่อง

1.2 ด้านความร่วมมือ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การจัดตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานร่วม โดยการรวบรวมตัวแทนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู ผู้ปกครอง และหน่วยงานภายนอก เพื่อร่วมกันวางแผน ติดตาม และประเมินผลความร่วมมือรองลงมา คือ การตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบเพื่อให้แน่ใจว่ากิจกรรมหรือโครงการที่ดำเนินไปนั้นสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของความร่วมมืออย่างชัดเจน

1.3 ด้านการทำงานร่วมกัน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดทำรายงานความก้าวหน้าเพื่อการติดตามและประเมินผล รองลงมา คือ การใช้ข้อมูลจากการประเมินผลในการพัฒนาแผนการทำงานและการปรับปรุงกระบวนการเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การวางแผนและการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน โดยการระบุวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความต้องการของทุกฝ่าย

1.4 ด้านการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การดำเนินการตามแผนและจัดกิจกรรมหรือโครงการร่วมกับภาคีเครือข่ายที่ได้วางไว้ รองลงมา คือ การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างสถานศึกษาและภาคีเครือข่ายโดยการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ เช่น สัมมนาและการประชุมเชิงวิชาการ และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การวิเคราะห์ความต้องการและความคาดหวังของภาคีเครือข่ายเพื่อให้การร่วมมือมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ กลุ่มอู่ข้าวอู่น้ำ โดยภาพรวม จำแนกตามตำแหน่ง มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ กลุ่มอู่ข้าวอู่น้ำ โดยภาพรวม จำแนกตามตำแหน่ง

ที่	รายการ	ผู้บริหาร		ครู		t	p
		$\bar{x}$	S.D	$\bar{x}$	S.D		
1	ด้านการประสานงาน	4.18	0.23	4.21	0.23	-0.98	0.330
2	ด้านความร่วมมือ	4.16	0.19	4.21	0.23	-1.72	0.087
3	ด้านการทำงานร่วมกัน	4.13	0.23	4.17	0.24	-1.32	0.187
4	ด้านการมีส่วนร่วม	4.15	0.19	4.19	0.23	-1.45	0.149
รวมเฉลี่ย		4.16	0.18	4.20	0.21	-1.49	0.137

2.1 ด้านตำแหน่ง โดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

2.2 ด้านประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการมีส่วนร่วม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.3 ด้านระดับการศึกษา โดยภาพรวมมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.4 ด้านจังหวัด พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยรายคู่ พบว่า ในทุกด้านกลุ่มจังหวัดมีการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 5 คู่ ได้แก่ จังหวัดอุทัยธานีมีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายมากกว่าจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดพิจิตร นอกจากนี้ จังหวัดนครสวรรค์ยังมีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายมากกว่าจังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดพิจิตร

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัด กลุ่มผู้เข้าร่วม สังกัดกรมส่งเสริมการเรียนรู้

ผลการศึกษาพบว่า ระดับการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัด กลุ่มผู้เข้าร่วม สังกัดกรมส่งเสริมการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจเป็นผลจากความร่วมมือที่มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างต่อเนื่องตรงไปตรงมาและความยืดหยุ่นในการทำงานร่วมกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏผล ดังนี้

1.1 ด้านการประสานงาน อยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจเกิดจากการที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการทำงานอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน นอกจากนี้ การสร้างกลไกการประสานงานที่มีระบบและยืดหยุ่นยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การประสานงานระหว่างภาคีเครือข่ายดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิจิตรภรณ์ โตแก้ว (2558) เรื่อง การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งพบว่า ด้านการประสานงานอยู่ในระดับมาก และ นุชี มะเต็ง (2564) เรื่อง รูปแบบการบริหารภาคีเครือข่ายเพื่อการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนประจำโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ระบุว่า การประสานงานเป็นองค์ประกอบย่อยสำคัญของภารกิจที่ภาคีเครือข่ายควรมีส่วนร่วม ซึ่งช่วยให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพ

1.2 ด้านความร่วมมือ อยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจเกิดจากการจัดตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานที่มีตัวแทนจากหลายภาคส่วน เช่น ครู ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภายนอก เพื่อร่วมกันวางแผนดำเนินงาน และประเมินผล การมีระบบความร่วมมือที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และลดความซ้ำซ้อน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภัทรชัย รินสาย และวชิ ปัญญาใส (2564) เรื่อง การบริหารภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอปัว จังหวัดน่าน ซึ่งเสนอว่า ควรเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายแสดงความคิดเห็นเพื่อส่งเสริมกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม และ สุวิมล หงส์วิไล (2562) เรื่อง การจัดการความรู้การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษา

นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดเลย ซึ่งพบว่าการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในด้านความร่วมมืออยู่ในระดับมาก

1.3 ด้านการทำงานร่วมกัน อยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจเป็นผลจากการที่ภาคีเครือข่ายมีบทบาทร่วมในการวางแผนและดำเนินงาน ส่งผลให้เกิดความรับผิดชอบร่วม ความเข้าใจตรงกัน และความต่อเนื่องในการพัฒนางาน การติดตามผลและประเมินร่วมกันยังช่วยปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนกพร มนัส (2559) เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดปทุมธานี ที่พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมในทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด และ ปัทมา กะจะวงษ์ (2560) เรื่อง การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด พบว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายส่งผลเชิงบวกต่อการทำงานของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.4 ด้านการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นผลจากการส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีบทบาทในการจัดทำแผน กำหนดแนวทาง และร่วมตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และเสริมสร้างความผูกพันระหว่างองค์กรและชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนิรัตน์ ปัตถาทุม และคณะ (2557) เรื่อง การศึกษาการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งพบว่าด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก อุดมลักษณ์ คงคาเนรมิต และวีรวัฒน์ อุทัยรัตน์ (2564) เรื่อง แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่เสนอแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมผ่านกลไกด้านการบ่งชี้และการเข้าถึงองค์ความรู้ของภาคีเครือข่าย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัด กลุ่มอยู่ข้างอุ้งน้ำ สังกัดกรมส่งเสริมการเรียนรู้ จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน ระดับการศึกษา และจังหวัด

2.1 ด้านตำแหน่ง โดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะบทบาทหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งต่าง ๆ มีความคล้ายคลึงกัน และมีการร่วมมือกันทำงานอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้การรับรู้และการมีส่วนร่วมมีลักษณะสอดคล้องกันไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใด สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิมล หงส์วิไล (2562) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดเลย พบว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายอยู่ในระดับมากในทุกด้านโดยไม่มีความแตกต่างในด้านบทบาท และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนกพร มนัส (2559) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของ

สถานศึกษาสังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดปทุมธานี พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมส่งผลในระดับมากอย่างต่อเนื่องโดยครอบคลุมทุกตำแหน่งในองค์กร

2.2 ด้านประสิทธิภาพการทำงาน โดยภาพรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการมีส่วนร่วม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่ามักจะมีคามมั่นใจและเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน จึงกล้าแสดงออกและมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัทมา กะจะวงษ์ (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด พบว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติงานของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นุชชี มะเด็ง (2564) ที่ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารภาคีเครือข่ายเพื่อการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนประจำโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์สามารถประสานภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.3 ด้านระดับการศึกษา โดยภาพรวมมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะระดับการศึกษาส่งผลต่อมุมมอง ทักษะคิด และความสามารถในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่ามักมีทักษะในการวิเคราะห์และสื่อสารที่ดี ส่งผลให้มีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งกว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณรรวี เจริญสุข (2557) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประชาชนในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สยามมล เกษประดิษฐ์ (2559) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ระดับการศึกษาส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันในแต่ละด้าน

2.4 ด้านจังหวัด พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยรายคู่ พบว่า ในทุกด้านกลุ่มจังหวัดมีการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบริบทด้านเศรษฐกิจ สังคม และความเข้มแข็งของชุมชนในแต่ละจังหวัดมีความแตกต่างกัน ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัฏจนโชติ สหพัฒนสมบัติ (2557) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์ กศน. ตำบล พบว่า พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ส่งผลให้การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภัทรชัย รินสาย และวจี ปัญญาใส. (2564) ที่ได้ศึกษาเรื่อง

การบริหารภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอปัว จังหวัดน่าน พบว่า สภาพการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านแตกต่างกันตามลักษณะบริบทของพื้นที่

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผลการวิเคราะห์ระดับการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของ สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัด กลุ่มอู่ข้าวอู่น้ำ สังกัดกรมส่งเสริมการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการประสานงาน รองลงมา คือ ด้านความร่วมมือ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านการทำงานร่วมกัน ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานของ ภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ กลุ่มอู่ข้าวอู่น้ำ โดยภาพรวม จำแนกตาม ตำแหน่ง มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ด้านการประสานงาน ผู้บริหารและครูควรมีการจัดตั้งกลไกในการติดตามผลและประเมิน ความสำเร็จของการประสานงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันท่วงทีและปรับปรุง กระบวนการประสานงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น การจัดการประชุมประเมินผลการทำงานหรือ การส่งรายงานประจำเดือน

2. ด้านความร่วมมือ ผู้บริหารและครูควรกำหนดและทบทวนวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันอย่าง ชัดเจนก่อนการเริ่มต้นโครงการหรือกิจกรรม และควรมีการประเมินผลความร่วมมือที่เป็นระบบในทุกขั้นตอน เพื่อให้มั่นใจว่าโครงการหรือกิจกรรมมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3. ด้านการทำงานร่วมกัน ผู้บริหารและครูควรให้ความสำคัญกับการกำหนดเป้าหมายและ วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้น โดยต้องมีการร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายในการวางแผนงาน เพื่อให้ การทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามความต้องการของทุกฝ่าย

4. ด้านการมีส่วนร่วม ผู้บริหารและครูควรมีการทำความเข้าใจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความ ต้องการและความคาดหวังของภาคีเครือข่ายในแต่ละพื้นที่อย่างละเอียด และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผน กิจกรรมร่วมกับภาคีเครือข่ายเพื่อให้การมีส่วนร่วมมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ กลุ่มอู่ข้าวอู่น้ำ ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะด้าน การประสานงานและการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่าย

2. สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ กลุ่มอู่ข้าวอู่น้ำ ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของ ภาคีเครือข่าย

บรรณานุกรม

- กมลชนก พิสุทธิ. (2560). การบริหารจัดการภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. สถาบันพัฒนาชุมชน. กรมส่งเสริมการเรียนรู้. (2566). รายงานผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ การบริหารจัดการศึกษาโดยใช้ภาคีเครือข่ายของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ สังกัดกรมส่งเสริมการเรียนรู้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566. กระทรวงศึกษาธิการ.
- กฤติยา จันทรพราย. (2564). การจัดการความรู้ในองค์กรยุคดิจิทัล. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัญจน์โชติ สหพัฒน์สมบัติ. (2557). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบ เพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล. วารสารวิจัยทางการศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 8(12), 1-15.
- ชนกพร มนัส. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดปทุมธานี (วิทยานิพนธ์ปริญญาหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี). DSpace at Rajamangala University of Technology Thanyaburi. <http://www.repository.rmutt.ac.th/dspace/handle/123456789/3003>
- ณัฐพล ชาญชัย. (2564). ภาวะผู้นำและการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลขององค์กรภาครัฐ. วารสารบริหารรัฐกิจ, 22(2), 88-104.
- นุชี มะเด็ง. (2564). รูปแบบการบริหารภาคีเครือข่ายเพื่อการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนประจำโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ จังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต, 17(2), 95-112.
- ปรัชญา เวสารัชช์. (2562). สภาพสังคมและเศรษฐกิจกับการศึกษาในการพัฒนาหลักสูตร หน่วยที่ 1-7. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปรียา วงศ์สถิต. (2563). แนวทางการประเมินคุณภาพโครงการพัฒนาชุมชนในเขตเมือง. วารสารสังคมและสิ่งแวดล้อม, 9(1): 19-34.
- ปัทมา กะจะวงษ์. (2560). การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ปิยะดา มงคลชัย. (2566). การพัฒนาศักยภาพผู้นำเครือข่ายในชุมชนเมือง. สถาบันพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (14 สิงหาคม 2542). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก หน้า 1-25.

- พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551. (3 มีนาคม 2551). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 125 ตอนที่ 41 ก หน้า 1-11.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566. (19 มีนาคม 2566). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 140 ตอนที่ 20 ก หน้า 60-72.
- พัศธร สุขวัฒนา. (2563). การสื่อสารในองค์กรเพื่อการเปลี่ยนแปลง. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 15(2), 90-106.
- วรรณวี เจริญสุข. (2557). การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประชาชนในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. *วารสารวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต*, 10(1), 15-23.
- วรภรณ์ สุขสันต์. (2565). รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนมัธยมศึกษา. *วารสารครุศาสตร์*, 51(3), 88-104.
- วันชัย โกลละสุต. (2564). *การบริหารแบบมีส่วนร่วม*. <http://www.krukeng/ob.tc>.
- วิจิตรภรณ์ โตแก้ว. (2558). *การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอดำรงวิทยะจันทน์ จังหวัดกาญจนบุรี* [การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- สยามมล เกษประดิษฐ์. (2559). การศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการบริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- สุนิรัตน์ ปัตถาทุม, ธีระ ภูติ, และศักดิ์สิทธิ์ ฤทธิรัตน์. (2557). การศึกษาการดำเนินการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดมุกดาหาร. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 4(2), 60-65.
- สุพัตรา วรรณภา. (2566). *การประเมินผลโครงการพัฒนาเยาวชนในเขตเมืองใหญ่*. มูลนิธิเพื่อเยาวชนไทย.
- สุภัทรชัย รินสาย และวชิ ปัญญาใส. (2564). การบริหารภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบัว จังหวัดน่าน. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(8), 283-296.
- สุวิมล หงส์วิไล. (2562). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลตำบลสระบัว อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา). BUUIR. <https://buuir.buu.ac.th/handle/1234567890/11483>
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551). *แนวทางการดำเนินงานภาคีเครือข่าย*. สำนักงาน.

- อรทัย วัฒนธรรม. (2565). การใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ. *วารสารการเรียนรู้เพื่อชุมชน*, 9(2), 25–41.
- อุดมลักษณ์ คงคาเนรมิต และวีรวัฒน์ อุทัยรัตน์. (2564). แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการจัดการศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 8(3), 44-58.
- Devan, M. (2021). *Managing network partnerships: Strategies for success*. Alliance Press.
- Senge, P. (2023). *Systems thinking for network management: A guide to partnership synergy*. Learning Organization Publications.
- Stallworth, C. (2022). *The network manager's handbook: Tools and techniques for collaboration*. Network Strategies Press.

ภาวะ

ผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์

รัฐนันท์ รททอง^{1*}

รับบทความ: 31 พฤษภาคม 2568 แก้ไขบทความ: 26 มิถุนายน 2568 ตอบรับบทความ: 30 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ และ 2) นำเสนอข้อเสนอแนะในการพัฒนาหรือเสริมสร้างภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับความคิดเห็นของการศึกษาสภาพภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบุคลิกภาพมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนที่เหลือคือ ด้านความฉลาดทางอารมณ์ การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการจัดการความยุติธรรมในองค์กร อยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด และ 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ การปรับสภาวะแวดล้อมทางการศึกษาและโครงสร้างพื้นฐานตามแนวคิดองค์ประกอบของภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยน รวมถึงกฎระเบียบและกฎหมาย เปิดการฝึกอบรมและประชาสัมพันธ์ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนเพื่อส่งเสริมความรู้และความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว ควรส่งเสริมการศึกษา หรือวิจัย และขยายการเชื่อมต่อและเข้าถึงฐานข้อมูลเพื่อการวิจัยในเรื่องภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนและภาวะผู้นำชนิดอื่น ๆ กับสถาบันทางวิชาการทั้งภายในประเทศและนานาชาติ และติดตามการเผยแพร่องค์ความรู้ แนวคิดใหม่เกี่ยวกับภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนจากแหล่งค้นคว้าใหม่ ๆ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ การปรับเปลี่ยน ผู้บริหารสถานศึกษา

¹ อาจารย์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

* อีเมล: rattanan31@gmail.com

Adaptive Leadership of School Administrators Under the Secondary Educational Service Area Office Buriram

Rattanan Rodthong ^{1*}

Abstract

The objectives of Research on Adaptive Leadership of School Administrators Affiliated to the Secondary Education Area Office Buriram 1) to study the adaptive leadership of school administrators affiliated to the Secondary Education Area Office District Buriram and 2) to present recommendations for developing or enhancing the adaptive leadership of educational institutions affiliated to the Secondary Education Area Office Buriram 32 and other units or organizations. The tools used to collect data include questionnaires. The statistics used in the data analysis were percentage, mean and standard deviation (S.D.).

The results showed that the level of opinion regarding the adaptive leadership condition of school administrators affiliated with the Secondary Education Area Office Buriram is moderate, with a high level of agreement. The fields of continuous development and organizational justice have a moderate level of agreement, respectively. The researcher has the following recommendations the implementation of the research results: 1) Adjust the educational environment and infrastructure according to the concept of adaptive leadership, including regulations and laws 2) Open training and publicity on adaptive leadership to promote knowledge and understanding of the subject, 3) Promote education/research and expand the connection and access to databases for research on adaptive leadership and other types of leadership with academic institutions both domestically and internationally. And 4) Monitoring the dissemination of knowledge and concepts.

Keywords: Leadership, Adaptive, School Administrator

¹ Lecturer, Graduate School, Western University

* Email: rattanan31@gmail.com

บทนำ

โลกในปัจจุบันเกิดความเจริญของเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว จากการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สู่การสร้างนวัตกรรม (Innovation) ในโลกแห่งการแข่งขันและการพยายามสร้างทรัพยากรมนุษย์ดิจิทัล (Digital Human Resources) คือการนำเทคโนโลยีมาใช้กับงานด้านทรัพยากรบุคคล เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการทำงาน เน้นการทำงานผ่านแพลตฟอร์มและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นมีการตัดสินใจผ่านข้อมูล อย่างไรก็ตามการแข่งขันทำให้มีผู้แพ้ และกิจการที่ต้องปิดตัวลง มีคนต้องตกงาน หรือต้องเปลี่ยนงานจำนวนมากทั่วโลก เกิดยุคแห่งความผันผวน (Disruptive Era) นอกจากนี้ในช่วงปี พ.ศ. 2563-2564 เกิดการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ทำให้ความเจริญของเศรษฐกิจทั่วโลกต้องหยุดชะงักลง เกิดสภาพแวดล้อมที่เรียกว่าโลกแห่งความผันผวน (VUCA World) ซึ่งประกอบด้วย V-Volatility ความผันผวนแบบตั้งตัวไม่ทัน U-Uncertainty ความไม่แน่นอน คาดเดาไม่ได้ C-Complexity ความซับซ้อนและความสลับซับซ้อนเชิงระบบ A-Ambiguity ความคลุมเครือไม่ชัดเจน (Johansen, 2017)

สถานการณ์ดังกล่าวทำให้การบริหารจัดการองค์กร และการนำการทำงานในองค์กรต้องมีการปรับเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาองค์กรให้อยู่รอดได้ มีแนวคิดเกี่ยวกับการนำการทำงานที่แตกต่างไปจากเดิมของผู้ที่มีภาวะผู้นำซึ่งอาจจะไม่ใช่ผู้บริหาร แต่องค์กรก็คาดหวังว่าผู้บริหารจะมีภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับสถานการณ์และทีม หรือองค์กรในขณะนั้น ซึ่งทฤษฎีภาวะผู้นำมีการพัฒนาจากอดีตสู่ปัจจุบันจากผู้นำแบบบุคลิกลักษณะ (Trait) สู่ผู้นำแบบคนใช้ (Servant Leadership) ประมาณปี 1970 ซึ่งถือว่าการเกิดแนวคิดภาวะผู้นำยุคใหม่ (Modern Leadership) และสมาชิกในทีมเป็นศูนย์กลางจากแนวคิดภาวะผู้นำยุคใหม่ ภาวะผู้นำถือเป็น Soft Skill ที่สำคัญทางการบริหารจัดการ ซึ่งเปลี่ยนแนวคิดจากผู้นำเป็นศูนย์กลางสู่เพื่อนร่วมงานหรือสมาชิกอื่นในองค์กรเป็นศูนย์กลาง ซึ่งมีคุณลักษณะหลายข้อที่สำคัญคือ การเป็นผู้รับฟังที่ดีความเข้าอกเข้าใจและความคิดที่เรียนรู้และพัฒนาตลอดเวลา (Bommel, 2021). หรือ ความคิดที่พัฒนาได้ ซึ่งจะเพิ่มประสิทธิภาพการมีส่วนร่วม และความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมของงานในองค์กรเป็นอย่างมาก รวมทั้งฝ่าฟันวิกฤตจากโลกที่ไม่แน่นอน และผันผวน นอกจากนี้ World Economic Forum (2021). ได้เสนอทักษะที่สำคัญของทรัพยากรมนุษย์ นั่นคือ การฟื้นตัวจากวิกฤตอย่างรวดเร็วทั้งร่างกายและจิตใจ (Resilience) ถือว่าเป็นคุณสมบัติหรือทักษะที่สำคัญมากในยุคพลิกผันและโลกแห่งความผันผวน

ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยน (Adaptive Leadership) เน้นความฉลาดทางอารมณ์ บุคลิกภาพที่ดี และมีจริยธรรมรวมถึงการจัดการความยุติธรรมในองค์กร การใช้ความสามารถในการปรับตัวและเรียนรู้พัฒนาอย่างต่อเนื่องในสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผู้นำที่ดีไม่เพียงแต่ต้องรู้จักจัดการปัญหาที่ชัดเจน แต่ยังสามารถจัดการต่อความเสี่ยงและความไม่แน่นอนมาเป็นโอกาสสำหรับการพัฒนาและการเรียนรู้ ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยน จะต้องมีความสามารถในการนำเสนอแนวคิดและตัดสินใจในสถานการณ์ที่แตกต่างกันอยู่เสมอ และพวกเขาจะต้องยอมรับความท้าทายและความไม่แน่นอนเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่แน่นอนในปัจจุบันและอนาคต

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษา และ นักวิจัยทางการศึกษา ตั้งแต่ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ ขึ้นไป ได้ศึกษาและนำไปสู่การปฏิบัติซึ่งภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนซึ่งอาจเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของผู้บริหารทางการศึกษาที่จะนำและบริหารองค์กรทางการศึกษาให้มีสมรรถนะสูงในยุคของความเจริญทางเทคโนโลยีและยุคพลิกผันและโลกแห่งความผันผวน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์
2. เพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะในการพัฒนาหรือเสริมสร้างภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ และ หน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยน (Adaptive Leadership) หรือผู้นำนำพาความเปลี่ยนแปลง โดยปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปด้วยกัน เป็นแนวคิดทางการบริหารที่เน้นการนำผู้คนผ่านภาวะการเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่ซับซ้อน ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับบริบทที่ต้องการการปรับตัวและการเรียนรู้ใหม่เพื่อทำตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การสนับสนุนผู้นำการปรับเปลี่ยนเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารองค์กรที่ต้องเผชิญกับสภาวะที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่แน่นอน เพื่อนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จในระยะยาว ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการชี้นำองค์กรผ่านกระบวนการปรับเปลี่ยนที่ซับซ้อน ภาวะนี้มักเริ่มต้นจากการรับรู้ถึงความจำเป็นในการปรับตัวและเรียนรู้ใหม่ในบริบทของสภาวะที่เปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ยังต้องมีความสามารถในการเสนอแนะและสร้างความเชื่อมโยงระหว่างคนในองค์กร

ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยน เป็นแนวคิดทางการบริหารที่พัฒนาขึ้นโดย Ronald Heifetz และ Marty Linsky ในปี 2009 และได้รับการพัฒนาและวิจัยเพิ่มเติมในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา แนวคิดนี้ไม่ได้เน้นการแก้ไขปัญหาที่เจอในองค์กรอย่างตรงไปตรงมา แต่เน้นการนำผู้นำผ่านกระบวนการการเรียนรู้และการปรับตัวในสภาวะที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน เป้าหมายของภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนคือการส่งเสริมการเรียนรู้และการปรับตัวให้กับทุกคนในองค์กร เพื่อให้สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่ไม่แน่นอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยน คือ คุณสมบัติที่ผู้นำควรมี โดย Heifetz, R. and Linsky, M. (2009). ได้นิยามผู้นำในความหมายไว้ว่า “คือคนที่สามารถนำพาองค์กรหรือทีมงานฝ่าฟันความเปลี่ยนแปลง หรือแก้ไขปัญหาที่เปลี่ยนแปลง ผันผวนตลอดเวลาได้”

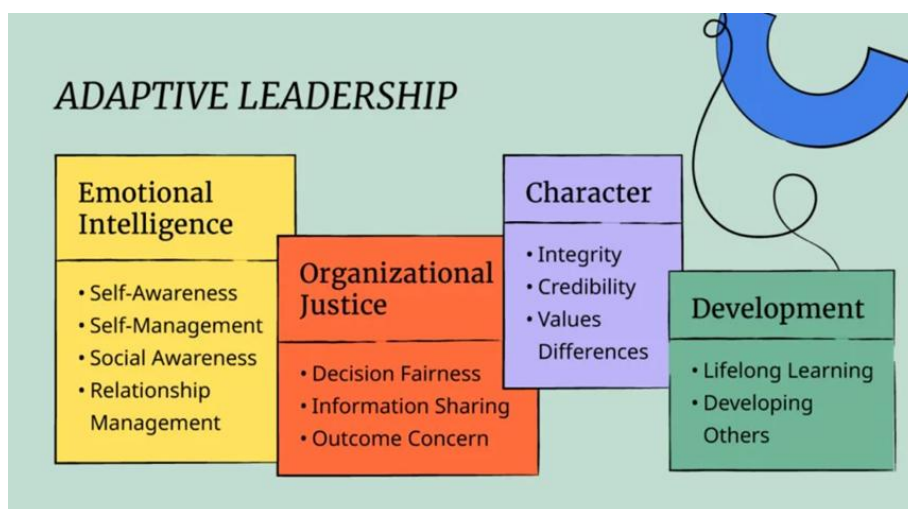
ผู้นำการปรับเปลี่ยนจะต้องมีความเข้าใจในบทบาทของตนเองและของคนในองค์กร นอกจากนี้ยังต้องมีความสามารถในการจัดการกับความขัดแย้งและความคลุมเครือ รวมถึงการสนับสนุนความก้าวหน้าและการพัฒนาทักษะในผู้คนที่ต้องการปรับตัว การปรับเปลี่ยนไม่เคยเป็นเรื่องง่ายและมักเกิดความขัดแย้ง ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนจึงต้องมีความสามารถในการจัดการกับความไม่แน่นอนและการท้าทาย อีกทั้งยังต้องสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการทดลองผิดพลาดในองค์กร

ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนจะต้องมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาความเข้าใจและความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับสถานะที่องค์กรเผชิญหน้า การศึกษาและการปรับตัวตลอดเวลาจะเป็นสิ่งสำคัญในการเป็นผู้นำการปรับเปลี่ยนที่มีประสิทธิภาพในองค์กรที่ต้องการปรับตัวและเรียนรู้ใหม่อยู่ตลอดเวลา เพื่อเข้าสู่สถานะของความสำเร็จในระยะยาวขององค์กรของพวกเขา

สิ่งสำคัญของการเกิดขึ้นของผู้นำการปรับเปลี่ยน คือ การแก้ปัญหาทางเทคนิคเดิม (Technical Problems) ซึ่งความรู้ ทักษะที่มีอยู่สามารถแก้ปัญหาได้ แต่ปัญหาที่ซับซ้อนชนิดใหม่ (Adaptive Challenge) หรือปัญหาที่มีความผันแปร ที่ต้องการความรู้และทักษะใหม่ รวมถึงความร่วมมือของทุกฝ่ายในการแก้ปัญหา และต้องเปลี่ยนทั้งกรอบความคิด ความเชื่อและพฤติกรรม ส่วนใหญ่ต้องอาศัยการวางแผนใช้ทรัพยากรในการแก้ไขปัญหา ตัวอย่างเช่น ระดับความผูกพันของพนักงานกับองค์กรลดลงในระดับวิกฤติ ปัญหาเรื่องความหลากหลาย ความเท่าเทียมในองค์กร ฯลฯ (The Perfect Training, 2021)

คุณสมบัติของภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนที่สำคัญในการการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ผันผวน ผู้นำการปรับเปลี่ยนรู้จักที่จะทำการแยกแยะระหว่างปัญหาที่มีการแก้ไขได้ง่ายและปัญหาที่ต้องใช้การปรับตัวในสถานการณ์ที่สำคัญ พวกเขามองเห็นความสำคัญของการปรับเปลี่ยนที่เรียนรู้และการปรับตัวเพื่อทำความเข้าใจในสถานการณ์ที่ซับซ้อนและผันผวน นอกจากนี้ผู้นำการปรับเปลี่ยนส่งเสริมสร้างองค์การที่เป็นเลิศในการเรียนรู้และการปรับตัว พวกเขาสร้างพื้นที่ที่อนุรักษ์การลงมือทำงานและกระตือรือร้นในการทำหาความสมดุลขององค์การ เพื่อให้ทุกคนสามารถเรียนรู้และเข้าสู่กระบวนการการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งผู้นำการปรับเปลี่ยนเน้นการสร้างเชื่อมโยงและความร่วมมือระหว่างสมาชิกในทีม พวกเขาสร้างพื้นที่ที่ส่งเสริมการพูดคุยเปิดเผยและการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาและท้าทาย

การแก้ไขเปลี่ยนแปลงปัญหาที่มีความผันแปร อาจมีการต่อต้านภายในองค์กร การต่อสู้กับความต้านทาน ผู้นำการปรับเปลี่ยนเริ่มต้นด้วยการรับรู้ถึงความต้านทานและข้อกังวลจากสมาชิกในองค์กร พวกเขาจะต้องสร้างความเข้าใจและใช้การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อช่วยให้คนรับการเปลี่ยนแปลงได้รับการสนับสนุนและตัดสินใจในท ผู้นำการปรับเปลี่ยนนั้นมีมุมมองยาวนานและมองเห็นภาพรวมของการเปลี่ยนแปลง พวกเขาจะวางแผนและปรับปรุงแผนการดำเนินงานตลอดเวลาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและการพัฒนาที่ยั่งยืน สิ่งที่สำคัญคือการสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพ ผู้นำการปรับเปลี่ยนสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในทีมและองค์การ พวกเขาตระหนักถึงความสำคัญของการฝึกอบรมและการพัฒนาทักษะเพื่อให้สมาชิกมีความสามารถในการทำงานในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

ภาพที่ 1 คุณสมบัติของภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยน

Heifetz & Linsky (2009). อธิบายอธิบายองค์ประกอบหรือคุณสมบัติของภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนไว้ 4 ข้อ คือจะให้ความสำคัญกับทักษะ 4 ด้านคือ ความฉลาดทางอารมณ์ การจัดการความยุติธรรมในองค์กร บุคลิกภาพ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีองค์ประกอบย่อยดังนี้

- 1.ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) มีองค์ประกอบย่อยคือ 1.1 ความตระหนักในตนเอง 1.2 การบริหารตนเอง 1.3 ความตระหนักที่เกี่ยวกับสังคม และ 1.4 การบริหารความสัมพันธ์ในองค์กร
2. การจัดการความยุติธรรมในองค์กร (Organizational Justice) มีองค์ประกอบย่อยคือ 2.1 การตัดสินใจอย่างยุติธรรม 2.2 การแชร์ข้อมูลองค์กร และ 2.3 การระมัดระวังต่อผลลัพธ์
3. บุคลิกภาพ (Character) มีองค์ประกอบย่อยคือ 3.1 ความซื่อสัตย์ 3.2 ความน่าเชื่อถือ และ 3.3 การยอมรับความแตกต่าง
4. การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Development) มีองค์ประกอบย่อยคือ 4.1 การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และ 4.2 การพัฒนาบุคลากรในองค์กร

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิด/ทฤษฎีของ Heifetz & Linsky (2009) อธิบายองค์ประกอบของคุณสมบัติของภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยน ไว้ 4 ด้าน คือ 4 ความฉลาดทางอารมณ์ การจัดการความยุติธรรมในองค์กร บุคลิกภาพ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ นี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา เพื่อศึกษาและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ การดำเนินการวิจัยแบ่งการดำเนินการวิจัยเป็น หัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 66 คน และ รองผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 126 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ รวมประชากร จำนวน 192 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และ รองผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) (Yamane, 1973) และสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 127 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในเรื่องภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ เป็นแบบสอบถามจำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย อายุ และ ประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของไลเคิร์ท

(Likert, 1961) โดยกำหนดค่าคะแนนเป็น 5 ระดับเป็นเกณฑ์การให้คะแนน ซึ่งมีความหมายดังนี้ 5 หมายถึง การมีภาวะผู้นำมากที่สุด 4 ระดับมาก 3 ระดับปานกลาง 2 ระดับน้อย และ 1 คือ น้อยที่สุด

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามโดยแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

3.1 ศึกษาหลักการ แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำผลการศึกษามาสร้างเป็นเครื่องมือตามกรอบแนวคิดของการวิจัยเพื่อนำไปสร้างแบบสอบถามภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์

3.2 สร้างแบบสอบถามตอนที่ 1 โดยกำหนดประเด็นและรายการเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามและสร้างแบบสอบถามตอนที่ 2 โดยสร้างข้อคำถามในแบบสอบถามให้ครอบคลุมภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ ทั้ง 4 ด้าน

3.3 นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงเชิงเนื้อหา (Content Validity) หรือความสอดคล้องระหว่างข้อความที่เขียนขึ้นในแบบสอบถามกับนิยามศัพท์เฉพาะที่กำหนดไว้และนำผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objectives Congruence: IOC) ของแบบสอบถาม โดยผู้เชี่ยวชาญลงความคิดเห็นและให้คะแนน ดังนี้

ให้คะแนน +1 หมายถึง แนใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการ

ให้คะแนน 0 หมายถึง ไม่แนใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการ

ให้คะแนน -1 หมายถึง แนใจว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการ

โดยมีเกณฑ์การพิจารณาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกณฑ์ค่า IOC ที่ยอมรับได้ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป (ทิพศิริ กาญจนวาสี และศิริชัย กาญจนวาสี, 2564)

3.4 นำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ และนำไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

3.5 นำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้แบบสอบถามมาคำนวณหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.85 ขึ้นไป จึงถือว่าค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามอยู่ในระดับที่ยอมรับได้

3.6 จัดทำแบบสอบถามใน Google Form เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถาม เป็น QR Code ไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ เพื่อส่งให้ผู้ตอบแบบสอบถาม

4.2 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องให้ครบถ้วน เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

5.1 นำข้อมูลจากแบบสอบถาม ตอนที่ 1 มาวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อทราบลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง โดยวิเคราะห์สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ และร้อยละ

5.2 นำข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 เกี่ยวกับภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบวัดประมาณค่า นำมาตรวจให้คะแนนตามค่าน้ำหนัก 5 ระดับ จากนั้นนำไปบันทึก และวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ในการแปลความหมายซึ่งเป็นช่วงคะแนน มีดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีภาวะผู้นำนันทนาการ อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีภาวะผู้นำนันทนาการ อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีภาวะผู้นำนันทนาการ อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีภาวะผู้นำนันทนาการ อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีบทบาทภาวะผู้นำนันทนาการ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 สถิติที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือ

6.1.1 ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ด้วยค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับ วัตถุประสงค์ (Index of Item-Objectives Congruence: IOC)

6.1.2 วิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient)

6.2 สถิติพื้นฐาน

6.2.1 ร้อยละ (Percentage)

6.2.2 ค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{X}$)

6.2.3 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 1 จากการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ และแบบสอบถาม และจากการนำ การประเมิน ข้อคิดเห็นและได้มีการปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติม การศึกษาสภาพภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยน ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) 2) การจัดการความยุติธรรม

ในองค์กร(Organizational Justice) 3) บุคลิกภาพ(Character) และ 4) การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Development) มีผลดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของการศึกษาสภาพภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์

ด้านต่างๆ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ความฉลาดทางอารมณ์	2.75	0.35	ปานกลาง
การจัดการความยุติธรรมในองค์กร	2.51	0.53	ปานกลาง
บุคลิกภาพ	3.55	0.47	มาก
การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	2.55	0.42	ปานกลาง
รวม	2.84	0.42	ปานกลาง

จากตารางพบว่าระดับความคิดเห็นของการศึกษาสภาพภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.84 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวมที่ 0.42 ด้านบุคลิกภาพมีระดับความคิดเห็นในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ 0.47 ด้านความฉลาดทางอารมณ์ มีระดับความคิดเห็นระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.35 ด้านการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีระดับความคิดเห็นระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.42 และด้านการจัดการความยุติธรรมในองค์กรมีระดับความคิดเห็นระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ 0.53

การศึกษาศภาพระดับความคิดเห็นของการศึกษาสภาพภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประกอบด้วย 4 ด้าน สรุป ดังนี้ 1) ความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับปานกลาง 2) การจัดการความยุติธรรมในองค์กรอยู่ในระดับปานกลาง 3) บุคลิกภาพอยู่ในระดับมาก และ 4) การพัฒนาอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับปานกลาง

อภิปรายผล

ผลจากวัตถุประสงค์การวิจัยที่ 1 พบว่า 1) ความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับปานกลาง 2) การจัดการความยุติธรรมในองค์กรอยู่ในระดับปานกลาง 3) บุคลิกภาพอยู่ในระดับมาก และ 4) การพัฒนาอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการส่งเสริมบุคลิกภาพและการแต่งกายในสถานศึกษามีมาโดยต่อเนื่อง ทั้งผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารสถานศึกษา รวมถึงคุณครู ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนรวมถึงกฎระเบียบต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมการสวมใส่ผ้าไทยในโอกาสต่างๆและในหัวข้อย่อย ความซื่อสัตย์ ความน่าเชื่อถือ การยอมรับความแตกต่าง นั้นในความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามมีคะแนนสูงเช่นกัน สำหรับการจัดการความยุติธรรมในองค์กรมีหัวข้อย่อยคือ การตัดสินใจอย่างยุติธรรม การแชร์ข้อมูลองค์กร การ

ระมัดระวังต่อผลลัพธ์ มีความคิดเห็นปานกลางค่อนข้างต่ำ ซึ่งเป็นไปโดยทั่วไปของหน่วยราชการ สำหรับในด้านการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีองค์ประกอบย่อยคือ การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และ การพัฒนาบุคลากร ในองค์กรความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางเนื่องจากการมีนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องใช้ประกอบตัวชี้วัดการประเมินต่างๆแต่อย่างไรก็ตามมีข้อโต้แย้งว่าเป็นการเพิ่มภาระทางเอกสารให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษามากเกินไป ผลความคิดเห็นในแต่ละด้านควรนำไปสู่การกำหนดการพัฒนาหรือเสริมสร้างภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยน เป็นแผนงาน โครงการ เป้าหมาย ตัวชี้วัด ระยะเวลา ผู้รับผิดชอบ และ การประเมินในระหว่างการปฏิบัติตามแผนตามระยะเวลา ประจำปี และ หลังเสร็จสิ้นโครงการ รวมทั้ง การประเมิน ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ และ ปรับปรุง แผนงาน โครงการ อยู่ตลอดเวลา อันจะส่งผลต่อ คุณภาพ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลเพื่อการพัฒนาหรือเสริมสร้างภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนในโรงเรียนต่าง ๆ รวมถึงจะเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับการบริหารการศึกษาแบบอื่น ๆ ต่อไป

ผลจากวัตถุประสงค์การวิจัยที่ 2 เพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะในการพัฒนาหรือเสริมสร้างภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ และ หน่วยหรือองค์กรอื่น ๆ ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะในหัวข้อข้อเสนอแนะ

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ การศึกษาสภาพภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ความฉลาดทางอารมณ์ อยู่ในระดับปานกลาง 2) การจัดการความยุติธรรมในองค์กรอยู่ในระดับปานกลาง 3) บุคลิกภาพอยู่ในระดับมาก และ 4) การพัฒนาอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับปานกลาง ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ และข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

1. ปรับสภาวะแวดล้อมทางการศึกษาและโครงสร้างพื้นฐานตามแนวคิดองค์ประกอบของภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยน รวมถึงกฎระเบียบ และ กฎหมาย
2. เปิดการฝึกอบรมและประชาสัมพันธ์ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนเพื่อส่งเสริมความรู้และความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว
3. ควรส่งเสริมการศึกษา/วิจัยและขยายการเชื่อมต่อและเข้าถึงฐานข้อมูลเพื่อการวิจัยในเรื่องภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนและภาวะผู้นำชนิดอื่นๆกับสถาบันทางวิชาการทั้งภายในประเทศและนานาชาติ
4. ติดตามการเผยแพร่องค์ความรู้ แนวคิด ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เกี่ยวกับภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนและภาวะผู้นำชนิดอื่นๆจากแหล่งค้นคว้าใหม่ๆ เช่น Social network ฯลฯ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการจัดสัมมนาและสร้างเครือข่ายการศึกษา/วิจัยภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยน และ/หรือภาวะผู้นำชนิดอื่นๆ ทั้งภายในกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงและหน่วยงานอื่นๆ ที่หลากหลาย
2. ส่งเสริมการฝึกอบรมและการประเมินภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนในโรงเรียนและนักเรียนระดับต่างๆ
3. ส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียนเกี่ยวกับการใช้ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนของผู้สอนหรือผู้เรียนว่ามีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาหรือคุณภาพการศึกษาอย่างไร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษา/ วิจัยภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาอื่นๆ และ โรงเรียนสังกัดอื่นๆ นอกจากสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น โรงเรียนในสังกัดการปกครองท้องถิ่นและการปกครองท้องถิ่นแบบพิเศษ โรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดอื่นๆ เป็นต้น
2. ควรศึกษา/ วิจัยภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยน ยังควรมีการพัฒนาองค์ประกอบหรือตัวชี้วัดมากกว่านี้ จึงควรมีการวิจัยพัฒนาเพื่อปรับตัวชี้วัดภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยน ให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่รวดเร็วและยุคของการพลิกผันและโลกแห่งความผันผวน
3. ควรศึกษา/ วิจัยภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนในองค์กรทางราชการแบบอื่นๆ รวมถึงองค์กรทางธุรกิจ ซึ่งจะมีประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนในบริบทต่างๆ

บรรณานุกรม

- ทิพศิริ กาญจนวาสี และศิริชัย กาญจนวาสี (2564). *วิธีวิทยาการวิจัย*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bhasin, H. (2021). *Adaptive leadership – Definition, principles, examples and advantages*.
<https://www.marketing91.com/adaptive-leadership/>
- Bommel, V. T. (2021). *The power of empathy in times of crisis and beyond*. Catalyst.
<https://www.catalyst.org/reports/empathy-work-strategy-crisis/>
- Heifetz, R. & Linsky, M. (2009). *The practice of adaptive leadership: Tools and tactics for changing your organization and the world*. Amazon.com.
- Johansen, B. (2017). *The new leadership literacies*. Barrett-koehler publisher.
- Likert, R. (1961). *New patterns of management*. McGraw-Hill.
- The Perfect Training. (2021). *Adaptive Leadership in 21 Century*.
<https://www.pftg10x.com/post/adaptive-leadership>

World Economic Forum. (2021). *These are the top 10 job skills of tomorrow – and how long it takes to learn them*. <https://www.weforum.org/agenda/2020/10/top-10-work-skills-of-tomorrow-how-long-it-takes-to-learn-them/>

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper and Row.

The Relationship

Between Domestic Tourists' Motivation Factors and Their Intention to Revisit Ecotourism Destinations: A Case Study of Preah Monivong Bokor National Park, Cambodia

Sor Sreng ^{1*}

Suthira Sitthikun ²

Winitra Leelapattana ³

Weerapon Thongma ⁴

Received: 7 June 2025 Revised: 26 June 2025 Accepted: 28 June 2025

Abstract

This study aims to analyze the relationship between domestic tourists' motivation and their intention to revisit Preah Monivong Bokor National Park in Cambodia. The sample group consisted of 400 Cambodian domestic tourists, selected using a convenience sampling method. A questionnaire was employed as the research instrument, with Cronbach's Alpha values of 0.974 for the motivation construct and 0.871 for revisit intention. These values exceeded the acceptable threshold of 0.70, confirming the instrument's reliability and suitability for data collection. The data were analyzed using mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient.

The results revealed that the overall level of tourists' motivation was high, and the overall level of revisit intention was very high. Pearson's correlation analysis indicated a moderate positive relationship between tourists' motivation and their intention to revisit Preah Monivong Bokor National Park, with statistical significance at the 0.05 level

Keywords: Motivation, Revisit Intention, Ecotourism, Domestic Tourist, Cambodia

¹ Master's student in Tourism Management Program, International College, Maejo University

* Email: suthira.sit@gmail.com

²⁻⁴ International College, Maejo University

Introduction

Ecotourism has gained significant attention in tourism due to its emphasis on sustainable practices and conservation efforts (Wall, 1997). Concerning ecotourism principles, there is a need to improve the application of nature-based experiences and environmental education to ensure the preservation of nature and establish sustainable tourism in the area (Sulaksana et al., 2023). Preah Monivong Bokor National Park in Cambodia is a prime example of an ecotourism destination offering a unique blend of natural beauty, cultural heritage, and biodiversity (Ministry of Tourism Cambodia, 2020). The park's diverse ecosystems and historical significance attract many domestic tourists seeking to immerse themselves in nature and learn about the region's rich heritage (Ministry of Tourism Cambodia, 2021).

Tourism behavior is shaped by a combination of internal motivations and external influences, emphasizing experiential consumption and personalized experiences. Unlike conventional consumer behavior, tourists seek unique and memorable experiences, demonstrating loyalty to preferred brands while also considering sustainability. The rise of tech-savvy travelers has transformed tourism, with digital platforms playing a crucial role in accommodation choices and service quality. Social media significantly influences travel decisions, while responsible tourism is increasingly embraced as a societal norm. Additionally, sustainable tourism behavior reflects travelers' conscious choices to align with sustainability principles, yet research highlights gaps in waste management, recycling, and sustainable design. Addressing these challenges requires targeted market segmentation and the integration of innovative technology for sustainable tourism development (Li et al., 2024; Reis & Rodrigues, 2024; Zheng et al., 2024).

Revisit intention in Preah Monivong Bokor National Park can be significantly influenced by various factors such as perceived quality, satisfaction, and destination image. Understanding these elements is crucial for enhancing tourist loyalty and ensuring sustainable tourism in the park. The following sections elaborate on these key aspects. High perceived quality of services and facilities leads to increased tourist satisfaction, which directly correlates with the intention to revisit the park (Tri & Nguyen, 2024). Tourists who experience quality services are more likely to express a desire to return, as satisfaction acts as a mediator between service quality and revisit intention. A positive destination image plays a critical role in shaping tourists' perceptions and their likelihood of returning (Morshed et al., 2022). Effective marketing strategies that enhance the park's image can attract more visitors and encourage repeat visits, as seen in other national parks. Online customer reviews significantly impact tourists' decisions, with favorable reviews enhancing revisit intentions. Competitive pricing strategies can also influence tourists' perceptions and their willingness to return to the park (Mahendra & Hapsari, 2024). While these factors are essential for promoting revisit intentions, it is also important to consider potential challenges such as environmental sustainability and the impact of over-tourism, which could deter future visits if not managed properly.

Understanding the factors influencing tourists' decisions to revisit ecotourism destinations is essential for sustainable destination management and enhancing visitor experiences. The significance of travel motivations in influencing travel intentions and

behaviors. It emphasizes that understanding the underlying motivations behind tourists' travel decisions is crucial for the tourism industry to effectively cater to travelers' needs and preferences. The research aims to provide valuable insights for tourism professionals to enhance their marketing strategies by exploring the relationship between travel motivations and intentions. It offers to attract and retain tourists (Maghrifani et al., 2022). Tourists' revisit intentions are influenced by various factors such as motivation, attitude, and perceived destination sustainability. Studies have shown that push and pull motivations significantly impact tourists' revisit intentions (Nam, 2023; Sumendap et al., 2023). Therefore, the objective of this study is to analysis the relationship between of domestic tourists' motivation and revisit intention of ecotourism in Preah Monivong Bokor National Park, Tuek Chhou District, Kampot Province, Cambodia.

Literature Review

Consumer Behavior Theory

Consumer Behavior Theory explores how individuals make decisions to spend their available resources (time, money, effort) on consumption-related items. It examines the processes consumers go through before, during, and after purchasing products or services. The theory integrates concepts from psychology, sociology, economics, and marketing to understand factors that influence purchasing decisions.

There are several key models and perspectives within this theory:

1. Economic Model – Assumes consumers are rational and aim to maximize utility based on income and product prices (Marshall, 1890).
2. Psychological Model – Focuses on internal factors such as perception, motivation, learning, beliefs, and attitudes that affect buying behavior (Schiffman & Kanuk, 2007).
3. Sociocultural Model – Emphasizes the influence of family, social class, culture, and reference groups (Kotler & Keller, 2016).

Decision-Making Process Model – Outlines five stages: problem recognition, information search, evaluation of alternatives, purchase decision, and post-purchase behavior (Engel, Blackwell & Miniard, 1995).

Understanding consumer behavior helps businesses develop effective marketing strategies, segment markets, and improve customer satisfaction and loyalty.

Tourist motivation is a key component of consumer behavior in tourism. Theories such as Maslow's Hierarchy of Needs, Push and Pull Theory, and Plog's Psychographic Theory provide insights into why domestic tourists make travel decisions based on various types of motivation.

Physical motivation refers to the desire for rest, relaxation, health recovery, and escape from daily stress. It is a fundamental reason why individuals engage in travel, especially to nature-based or tranquil destinations. According to Maslow's Hierarchy of Needs, this aligns with physiological and safety needs (Maslow, 1943). From the Push-Pull Theory perspective,

it is a push factor—an internal drive that compels individuals to leave their routine environment for physical and mental renewal (Dann, 1977).

Status and prestige motivation refers to the desire for recognition, social approval, and personal enhancement through travel. Tourists may choose destinations or experiences that elevate their social standing or reflect a prestigious lifestyle. According to Maslow's Hierarchy of Needs, this aligns with esteem needs, where individuals seek respect, accomplishment, and social status (Maslow, 1943). The Self-Concept Theory further explains that travelers select experiences that reflect or enhance their ideal self-image and align with their perceived social identity (Sirgy & Su, 2000).

Cultural motivation refers to the desire to explore and learn about new cultures, traditions, heritage, and historical contexts. Tourists are often driven by curiosity and a willingness to gain deeper understanding through immersive cultural experiences. This aligns with the Push-Pull Theory, where cultural elements act as pull factors that attract tourists to destinations with rich heritage and history (Crompton, 1979). Additionally, the Experiential Consumption Theory emphasizes that travelers seek authentic and educational experiences, highlighting the emotional and intellectual fulfillment gained through cultural tourism (Holbrook & Hirschman, 1982).

Impersonal motivation involves internal drivers such as curiosity, the pursuit of novelty, and aesthetic appreciation, which are not necessarily influenced by cultural or social factors. These tourists seek personal fulfillment through exploration, discovery, or sensory enjoyment. This motivation aligns with Plog's Psychographic Theory, which classifies allocentric tourists as individuals who are curious and eager to explore unfamiliar destinations for personal interest (Plog, 1974). It also reflects the Hedonic Consumption Theory, which emphasizes emotional and sensory pleasure as key motivators in tourism behavior (Holbrook & Hirschman, 1982).

Ecotourism Concept

Ecotourism is a form of responsible travel to natural areas that conserves the environment, sustains the well-being of local people, and involves interpretation and education (TIES, 2015). It is a sustainable tourism practice that aims to minimize negative impacts on nature and culture while enhancing conservation efforts and providing socio-economic benefits to host communities.

Key characteristics of ecotourism include:

1. Environmental conservation – Tourism activities are designed to minimize ecological footprints and contribute to protecting biodiversity.
2. Local community involvement – Local people are actively engaged and benefit economically and socially from tourism.
3. Education and awareness – Tourists gain knowledge and appreciation of natural and cultural heritage.
4. Sustainability – Long-term environmental, cultural, and economic sustainability is prioritized.

Ecotourism differs from conventional mass tourism by focusing on low-impact, small-scale travel and encouraging meaningful experiences in natural environments (Honey, 2008). It promotes responsible behavior among both tourists and tourism operators.

Conceptual Framework

Tourist motivation is a fundamental determinant that directly influences travel behavior, particularly the intention to revisit a destination. When tourists perceive that their motivational needs—such as physical relaxation, the pursuit of status and prestige, cultural exploration, or impersonal factors like safety and convenience—have been adequately fulfilled, they are more likely to report high levels of satisfaction with their travel experiences. This satisfaction, in turn, contributes to emotional attachment, perceived value, and ultimately a greater intention to revisit the same destination in the future.

Previous studies have consistently supported the notion that well-responded motivations play a critical role in shaping tourists' long-term behavioral intentions. Understanding these motivational dimensions is therefore essential for tourism planners and destination managers seeking to enhance visitor loyalty and promote sustainable tourism by encouraging repeat visitation.

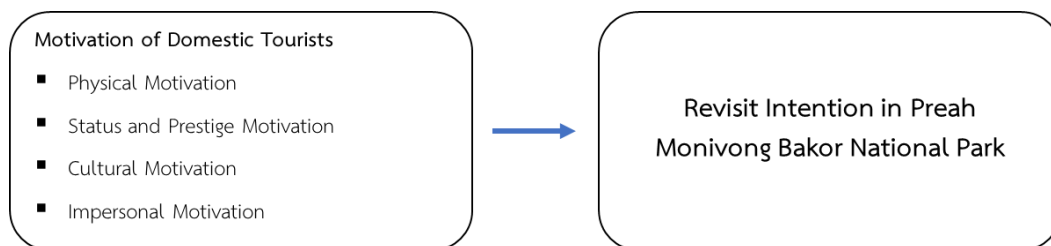

Figure 1 Conceptual Framework

Research Methodology

Sample

The study aims to collect data from 400 domestic tourists visiting Preah Monivong Bokor National Park in Tuek Chhou District, Kampot Province, Cambodia.

Sampling Techniques

The researcher may employ a systematic random sampling technique to select the sample of domestic tourists. This method involves selecting every domestic tourist entering the park during the peak tourist season from February 2024 to March 2024.

Data Collection

Data will be collected primarily through the administration of a structured survey questionnaire distributed to domestic tourists at key locations within Preah Monivong Bokor

National Park, including the main entrance and visitor center. The questionnaire will assess tourists' motivations and their intentions to revisit the park, alongside demographic variables such as age, gender, income level, and place of residence to gain a comprehensive profile of the sample. The collected data will be analyzed using statistical techniques, including descriptive statistics and Pearson correlation coefficient analysis, to identify the key factors influencing domestic tourists' revisit intentions to this ecotourism destination.

Construct and measurement

Instrument Validity and Reliability Testing: Prior to the main data collection, the researcher conducted a pretest to ensure the research instrument's validity and reliability in measuring constructs related to domestic tourists' experiences at Preah Monivong Bokor National Park.

Content Validity: The questionnaire was reviewed by the 3 experts, to assess content validity. Their feedback was used to refine the instrument, ensuring that all items were relevant to the research objectives and appropriately aligned with the study's constructs.

Reliability Testing: A pilot test was conducted with 30 participants possessing similar characteristics to the target population. Cronbach's Alpha was used to assess internal consistency. The results demonstrated high reliability, with Cronbach's Alpha values of 0.974 for the motivation construct and 0.871 for revisit intention. These values exceeded the acceptable threshold of 0.70, confirming the instrument's reliability and suitability for data collection.

Data analysis

This study analyzed data to investigate the psychological factors influencing domestic tourists' revisit intentions in ecotourism at Preah Monivong Bokor National Park, located in Tuek Chhou District, Kampot Province, Cambodia. The researcher employed the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) to perform quantitative analysis, using both descriptive and inferential statistics to examine the relationship between tourists' motivation and their intention to revisit.

Results

Part 1: Personal Information Domestic Tourists at Preah Monivong Bokor National Park

Table 1 The Personal Information

Personal factors	Content	Frequency	Percent %
Gender	Male	200	50.00%
	Female	200	50.00%
Age	less than 24	211	52.75%
	25-32	61	15.25%
	33-40	96	24.00%
	41-48	26	6.50%
	more than 49	6	1.50%
Status	Single	276	69.00%
	Married	122	30.50%
	Windowed/ Divorced	2	0.50%
Education	Secondary School	80	20.00%
	High School	167	41.75%
	Associate's Degree	10	2.50%
	Bachelor's Degree	130	32.50%
	Master's Degree	12	3.00%
	Doctoral Degree	1	0.25%
Personal factors	Content	Frequency	Percent %
Occupation	Student	154	38.50%
	Farmer	49	12.25%
	Civil Servant	43	10.75%
	Factory Worker	60	15.00%
	Bank Official/ Credit Official	31	7.75%
	Lawyer Occupation	17	4.25%
	Owner of Business	22	5.50%
	Non-government Officials	24	6.00%
Monthly Income	less than 150\$	149	37.25%
	151\$-720\$	243	60.75%
	721\$-1291\$	4	1.00%
	1863\$-2433\$	2	0.50%
	more than 2434\$	2	0.50%

Table 1 provides data on general characteristics and is summarized as follows:

Gender: The sample was evenly divided between male and female respondents, with 200 males (50.00%) and 200 females (50.00%).

Age: Most respondents were under 24 years old, totaling 211 individuals (52.75%). This was followed by those aged 33–40 years (96 individuals, 24.00%), 25–32 years (61 individuals, 15.25%), 41–48 years (26 individuals, 6.50%), and over 49 years (6 individuals, 1.50%).

Marital Status: Most respondents were single, totaling 276 individuals (69.00%), followed by 122 individuals who were married (30.50%), and only 2 individuals who were widowed or divorced (0.50%).

Education Level: The largest portion of respondents had completed high school (167 individuals, 41.75%), followed by those with a bachelor's degree (130 individuals, 32.50%) and secondary school education (80 individuals, 20.00%). Other qualifications included associate's degree (2.50%), master's degree (3.00%), and doctoral degree (0.25%).

Occupation: Most of the respondents were students (154 individuals, 38.50%). This was followed by factory workers (15.00%), farmers (12.25%), civil servants (10.75%), bank or credit officers (7.75%), non-government employees (6.00%), business owners (5.50%), and those in legal professions (4.25%).

Monthly Income: Most respondents earned between 151 and 720 USD per month (243 individuals, 60.75%), followed by those earning less than 150 USD (149 individuals, 37.25%). A small number reported income between 721–1291 USD (1.00%), and more than 1863 USD (1.00%).

Part 2: Analysis of Domestic Tourists' Motivation Factors

The results of the analysis of domestic tourists' motivation were examined using the mean and standard deviation. The interpretation of the results is as follows

Table 2 Summary of motivation of domestic Tourists' respondents (N=400)

Motivation of Domestic Tourists	Mean	Std. Deviation	Interpretation
Physical Motivation	3.96	0.652	High
Status and Prestige Motivation	3.86	0.711	High
Cultural Motivation	4.20	0.584	High
Impersonal Motivation	4.03	0.555	High
Total	4.01	0.510	High

Table 2 provides the motivations driving domestic tourists to Preah Monivong Bokor National Park, which are diverse and significant. Physical Motivation scores a high 3.96 ($SD=0.652$), indicating that activities like hiking, swimming, and enjoying the outdoors are major attractions. Status and Prestige Motivation also scores high at 3.86 ($SD=0.711$), suggesting that social recognition and the prestige associated with visiting certain destinations are important for some travelers. Cultural Motivation leads with an impressive 4.20 ($SD=0.584$), highlighting a strong interest in exploring local cultures, traditions, and historical sites. Impersonal Motivation, with a score of 4.03 ($SD=0.555$), reveals that many individuals seek travel for personal reasons such as solitude or a break from routine. The overall average

motivation score of 4.01 ($SD=0.510$) underscores these varied factors' strong influence in shaping domestic tourists' travel decisions at the park.

Part 3: Analysis of Revisit Intention in Preah Monivong Bokor National Park

The results of the analysis of revisit intention of domestic tourists' respondents were examined using the mean and standard deviation. The interpretation of the results is as follows

Table 3 Summary of revisit intention of domestic tourists' respondents (N=400)

Revisit intention in Preah Monivong Bokor National Park	Mean	Std. Deviation	Interpretation
Revisit intention in Preah Monivong Bokor National Park	4.23	0.553	Strongly Agree
Total	4.23	0.553	Strongly Agree

Table 3 provides data on revisit intention for Preah Monivong Bokor National Park, showing a high mean score of 4.23 ($SD=0.553$), interpreted as Strongly Agree. This suggests that respondents are strongly inclined to revisit the park, indicating a highly positive experience or perception of the destination. This strong intention underscores the park's appeal and tourists' satisfaction with their experiences.

Part 4: The analysis revealed that the motivation of domestic tourists has a significant relationship with their intention to revisit ecotourism destinations in Preah Monivong Bokor National Park.

The motivation of domestic tourists significantly influences revisiting intention ecotourism in Preah Monivong Bokor National Park.

Table 4 Research Hypothesis

Motivation of Domestic Tourists	Revisit Intention in Preah Monivong Bokor National Park	Significance
Physical Motivation	.408**	.000
Status and Prestige Motivation	.402**	.000
Cultural Motivation	.428**	.000
Impersonal Motivation	.425**	.000
Total	.508**	.000

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)

Table 4 provides data on the Pearson correlation coefficients for Physical Motivation (0.408), Status and Prestige Motivation (0.402), Cultural Motivation (0.428), and Impersonal

Motivation (0.425) with Revisit Intention indicate somewhat positive relationships between each type of motivation and the intention to revisit. All p-values are 0.000, making these correlations significant at the 0.01 level (2-tailed). This suggests that higher levels of physical, status, prestige, cultural, and impersonal motivations are associated with a stronger intention to revisit the park. The statistical significance confirms that these relationships are improbable to have occurred by chance, emphasizing the importance of these motivations in influencing tourists' decisions to return.

The Hypothesis delves into the connection between the motivations driving domestic tourists to visit Preah Monivong Bokor National Park and their likelihood of returning. It posits that factors such as seeking relaxation, adventure, or educational experiences are pivotal in shaping tourists' intentions for future visits. The study confirms a significant relationship between these motivations and the inclination to revisit, implying that tourists deeply motivated by their initial experiences in the park are more likely to plan a return trip.

Result: Accepted. This outcome underscores that the stronger tourists' motivations are initially, the greater the probability of them planning a subsequent visit. It emphasizes the importance of understanding and catering to tourists' diverse motivations to foster repeat visitation and sustainable tourism development.

Discussion

Understanding the psychological factors that influence the revisit intentions of domestic tourists to ecotourism destinations like Preah Monivong Bokor National Park is essential for promoting sustainable tourism development. This discussion synthesizes insights from various studies to explore how factors such as place attachment, quality perceptions, destination image, tourist experiences, and environmental attitudes impact tourists' likelihood of returning to this Cambodian national park.

The present study of domestic tourists at Preah Monivong Bokor National Park provides valuable insights into the psychological determinants of revisit intention. By examining the relationships between tourists' motivations and their intent to revisit, several key trends and connections emerge that align well with the broader literature on ecotourism motivation and revisit behavior.

Findings on tourist motivation at Preah Monivong Bokor National Park reflect well-established themes in ecotourism research. Various motivational factors drive tourists' satisfaction and environmentally responsible behavior, including physical, cultural, status-driven, and personal motivations (Chi & Pham, 2024; Jayasekara et al., 2024; Kim et al., 2023). The highest mean score was found in Cultural Motivation ($\bar{x} = 4.20$, $SD = 0.584$), indicating that exploring local traditions and heritage strongly motivates domestic tourists. This is consistent with prior research showing that cultural and historical attractions play a significant role in ecotourism engagement (Dai et al., 2023; Hoang et al., 2022).

Impersonal Motivation ($\bar{x} = 4.03$, $SD = 0.555$), which includes seeking solitude and escape from daily routines, also emerged as a significant driver. This aligns with studies highlighting the psychological benefits of nature-based tourism (Kim & Koo, 2020). Physical

Motivation ($\bar{x} = 3.96$, $SD = 0.652$) reflects interest in outdoor activities such as hiking and swimming, corroborating literature on adventure and recreational travel (Chan & Saikim, 2022; Constantin et al., 2022). Status and Prestige Motivation ($\bar{x} = 3.86$, $SD = 0.711$) suggests that social recognition influences destination choice, supporting findings that social image and materialism affect travel decisions (Kong & Chang, 2024).

Pearson correlation coefficients reveal moderately positive relationships between motivation types and revisit intention: Cultural ($r = 0.428$), Impersonal ($r = 0.425$), Physical ($r = 0.408$), and Status and Prestige ($r = 0.402$), all statistically significant at $p < 0.001$. These results align with studies linking motivation, place attachment, and revisit behavior (Quoquab et al., 2021; Zhang et al., 2024). Importantly, engagement with environmental and cultural aspects can strengthen attachment to ecotourism sites, fostering repeat visits (Li et al., 2021; Pham & Khanh, 2021).

Overall, the findings emphasize the critical role of cultural, physical, and personal motivations in shaping ecotourism experiences and revisit intentions. These insights can help policymakers and tourism managers design effective marketing strategies, improve sustainable tourism services, and promote long-term visitor loyalty. Future research may explore how environmental concerns and destination image further moderate these relationships (Ali et al., 2022; Chen et al., 2023).

Conclusion And Recommendations

The research conducted at Preah Monivong Bokor National Park in Tuek Chhou District, Kampot Province, Cambodia, aimed to investigate the psychological factors influencing domestic tourists' revisit intentions in ecotourism settings. Through quantitative analysis of tourists' motivation and revisit intention, valuable insights were gained regarding the drivers of repeat visitation and their implications for sustainable tourism development.

The study revealed a significant positive relationship between tourists' motivation and their intention to revisit the national park. Key motivators included autobiographical memory, altruism, personal well-being, and environmental concern, all of which influence tourists' decisions to return to ecotourism destinations. Understanding and leveraging these motivational factors can enhance visitor experiences and foster loyalty among domestic tourists.

Managerial Implications

These findings hold practical significance for park managers and tourism stakeholders, aiming to improve visitor experience and encourage repeat visitation. By enhancing destination attributes, promoting sustainable tourism practices, and fostering positive attitudes toward ecotourism, managers can create an environment conducive to revisits. Such efforts contribute to the long-term sustainability and economic viability of Preah Monivong Bokor National Park.

Future Research Directions

Building on the insights gained, future research could explore additional factors influencing revisit intentions, including socio-demographic characteristics, prior experience,

and destination marketing strategies. Longitudinal studies tracking tourists' behavior over time and qualitative research capturing tourists' experiential narratives could offer deeper understanding of the complex dynamics underlying revisit intentions in ecotourism contexts.

In conclusion, this research underscores the importance of understanding and leveraging tourists' motivation to shape revisit intentions at ecotourism sites. By addressing these psychological factors and aligning destination management strategies with tourists' preferences and values, stakeholders can create memorable experiences, build visitor loyalty, and sustainably develop Preah Monivong Bokor National Park as a sought-after destination for domestic tourists.

Limitations and future research

Ecotourism research is crucial in understanding tourists' motivations towards natural environments and cultural heritage sites. However, like any field of study, ecotourism studies have limitations. One standard limitation is the reliance on small sample sizes, which may hinder the generalizability of findings to larger populations. To address this limitation, future research could focus on increasing sample sizes and diversifying participant demographics to ensure a more representative sample.

References

- Ali, M. B., Quaddus, M., Rabbanee, F. K., & Shanka, T. (2022). Community participation and quality of life in nature-based tourism: Exploring the antecedents and moderators. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 46(3), 630–661. <https://doi.org/10.1177/10963480221075503>
- Chan, J. K. L., & Saikim, F. H. (2022). Exploring the ecotourism service experience framework using the dimensions of motivation, expectation and ecotourism experience. *Tourism and Hospitality Research*, 22(4), 425–443. <https://doi.org/10.1177/14673584221080358>
- Chen, G., Zou, M., Ran, N., Yan, B., & Li, S. (2023). The effects of environmental empathy and sustainable intelligence on wetland tourists' revisit intention using an extended model of goal-directed behavior. *Journal of Cleaner Production*, 419, 138288. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.138288>
- Chi, N. T. K., & Pham, H. (2024). The moderating role of eco-destination image in the travel motivations and ecotourism intention nexus. *Journal of Tourism Futures*, 10(2), 317–333. <https://doi.org/10.1108/JTF-08-2023-0220>
- Constantin, C. P., Ispas, A., & Candrea, A. N. (2022). Examining the relationships between visitors profile, satisfaction and revisit intentions: Evidence from Romanian ecotourism destinations. *Land*, 11(2), 186. <https://doi.org/10.3390/land11020186>
- Crompton, J. L. (1979). Motivations for pleasure vacation. *Annals of Tourism Research*, 6(4), 408– 424. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(79\)90004-5](https://doi.org/10.1016/0160-7383(79)90004-5)

- Dai, Q., Peng, S., Guo, Z., Zhang, C., Dai, Y., Hao, W., Zheng, Y., & Xu, W. (2023). Place identity as a mediator between motivation and tourist loyalty in ‘red tourism’. *PLOS ONE*, 18(10), e0284574. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0284574>
- Dann, G. M. S. (1977). Anomie, ego-enhancement and tourism. *Annals of Tourism Research*, 4(4), 184–194. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(77\)90037-8](https://doi.org/10.1016/0160-7383(77)90037-8)
- Engel, J. F., Blackwell, R. D., & Miniard, P. W. (1995). *Consumer behavior (8th ed.)*. Dryden Press.
- Jayasekara, K. D. D. S., Rajapaksa, D., & Gunawardena, U. P. (2024). Impacts of environmental knowledge, motives, and behavior on ecotourism. *Sustainability*, 16(11), 4724. <https://doi.org/10.3390/su16114724>
- Hoang, D. S., Pham, P. T., & Tučková, Z. (2022). Tourist motivation as an antecedent of destination and ecotourism loyalty. *Emerging Science Journal*, 6(3), 477–486. <https://doi.org/10.28991/ESJ-2022-06-03-03>
- Holbrook, M. B., & Hirschman, E. C. (1982). The experiential aspects of consumption: Consumer fantasies, feelings, and fun. *Journal of Consumer Research*, 9(2), 132–140. <https://doi.org/10.1086/208906>
- Honey, M. (2008). *Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise?* (2nd ed.). Island Press.
- Kim, K., Wang, Y., Shi, J., Guo, W., Zhou, Z., & Liu, Z. (2023). Structural relationship between ecotourism motivation, satisfaction, place attachment, and environmentally responsible behavior intention in nature-based camping. *Sustainability*, 15(11), 8668. <https://doi.org/10.3390/su15118668>
- Kim, M., & Koo, D.-W. (2020). Visitors’ pro-environmental behavior and the underlying motivations for natural environment: Merging dual concern theory and attachment theory. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 56, 102147. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2020.102147>
- Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing management* (15th ed.). Pearson Education.
- Li, J., Coca-Stefaniak, J. A., Nguyen, T. H. H., & Morrison, A. M. (2024). Sustainable tourist behavior: A systematic literature review and research agenda. *Sustainable Development*, 32(4), 3356–3374. <https://doi.org/10.1002/sd.2624>
- Li, T. T., Liu, F., & Soutar, G. N. (2021). Experiences, post-trip destination image, satisfaction and loyalty: A study in an ecotourism context. *Journal of Destination Marketing & Management*, 19, 100547. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2020.100547>
- Maghrifani, D., Liu, F., & Sneddon, J. (2022). Understanding potential and repeat visitors’ travel intentions: The roles of travel motivations, destination image, and visitor image congruity. *Journal of Travel Research*, 61(5), 1121–1137. <https://doi.org/10.1177/00472875211018094>

- Mahendra, T., & Hapsari, R. D. V. (2024). Pengaruh destination image, online customer review dan price terhadap revisit intention pengunjung. *Jurnal Manajemen Pemasaran dan Perilaku Konsumen*, 3(2).
- Marshall, A. (1890). *Principles of economics*. Macmillan.
- Maslow, A. H. (1943). *A theory of human motivation*. *Psychological Review*, 50(4), 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>
- Ministry of Tourism Cambodia. (2020). *Tourism statistics report: December 2020*. https://www.nagacorp.com/eng/ir/tourism/tourism_statistics_202012.pdf
- Ministry of Tourism Cambodia. (2021). *Tourism statistics report: December 2021*. [Link not valid for APA citation – ensure accessible URL]
- Morshed, M. M., Hashim, R. A., & Mahmood, R. (2022). Tourist satisfaction, destination image, loyalty and revisit intention to Malaysia's national parks. *The Asian Journal of Professional & Business Studies*, 3(2).
- Nam, S. (2023). Predicting tourist revisit intention by applying the extended model of goal-directed behaviour and cognitive dissonance theory. *Journal of Tourism and Services*, 14(26), 57–72. <https://doi.org/10.29036/jots.v14i26.396>
- Pham, H. S. T., & Khanh, C. N. T. (2021). Ecotourism intention: The roles of environmental concern, time perspective and destination image. *Tourism Review*, 76(5), 1141–1153. <https://doi.org/10.1108/TR-05-2020-0209>
- Plog, S. C. (1974). Why destination areas rise and fall in popularity. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 14(4), 55–58. <https://doi.org/10.1177/001088047401400409>
- Quoquab, F., Mohammad, J., & Mohd Sobri, A. M. (2021). Psychological engagement drives brand loyalty: Evidence from Malaysian ecotourism destinations. *Journal of Product & Brand Management*, 30(1), 132–147. <https://doi.org/10.1108/JPBM-10-2019-2616>
- Reis, L., & Rodrigues, G. L. (2024). Analysis of tourism behaviors: A study of hotel units in Portugal. In *Examining tourist behaviors and community involvement in destination rejuvenation* (pp. 9–37). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-9554-1.ch002>
- Schiffman, L. G., & Kanuk, L. L. (2007). *Consumer behavior* (9th ed.). Prentice Hall.
- Sirgy, M. J., & Su, C. (2000). Destination image, self-congruity, and travel behavior: Toward an integrative model. *Journal of Travel Research*, 38(4), 340–352. <https://doi.org/10.1177/004728750003800402>
- Sulaksana, I. G. B. G., Susianti, H. W., & Dianasari, D. A. M. L. (2023). Application of ecotourism principles in the development of marine tourism in Sanur. *TRJ Tourism Research Journal*, 7(1), 98–109.

- Sumendap, K. E., Massie, J. D., & Pandowo, M. H. (2023). The effect of tourists' motivation at Batu Angus National Park revisit intention. *Jurnal EMBA: Jurnal Riset Ekonomi, Manajemen, Bisnis dan Akuntansi*, 11(2), 385–394.
- The International Ecotourism Society (TIES). (2015). *What is ecotourism?*
<https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/>
- Tri, N. G., & Nguyen, N. Q. (2024). Intention to return to national park: The role of perceived quality, perceived value, and tourist satisfaction. *Geo Journal of Tourism and Geosites*, 53(2), 380–387.
- Wall, G. (1997). Is ecotourism sustainable? *Environmental Management*, 21(4), 483–491.
<https://doi.org/10.1007/s002679900036>
- Zhang, J., Jin, L., Pan, X., & Wang, Y. (2024). Pro-environmental behavior of tourists in ecotourism scenic spots: The promoting role of tourist experience quality in place attachment. *Sustainability*, 16(20), 8984. <https://doi.org/10.3390/su16208984>
- Zheng, D., Kozak, M., & Wen, J. (2024). Introduction to the *Handbook of tourism and consumer behavior*. In *Handbook of Tourism and Consumer Behavior* (pp. 1–10). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781035316062.00006>

culture patterns and dissemination in Xiangshan cultural area of Guangdong Province

Haiyan Xie ^{1*}
Manoon Tho-ard ²

Received: 8 July 2025 Revised: 21 July 2025 Accepted: 23 July 2025

Abstract

This study investigates the folk culture and decorative patterns of the Xiangshan cultural region, which includes Zhuhai, Zhongshan, and Macao. The research aims to identify the types, characteristics, symbolic meanings, and dissemination pathways of local folk motifs, addressing the lack of systematic studies on this unique regional culture. In the context of rapid urbanization and globalization, these patterns face increasing risk of marginalization and loss. Qualitative research methods—including documentary analysis, field observation, visual semiotic analysis, and in-depth interviews—are employed to explore the evolution and functions of folk patterns across different media and contexts. The findings classify Xiangshan folk patterns into four major types: craft-based, livelihood-related, ceremonial, and architectural, each reflecting strong regional identity and aesthetic logic. These patterns serve not only decorative purposes but also convey cultural values, collective memory, and social functions. The study recommends expanding the research scope across the broader Xiangshan area, strengthening integration with visual communication and digital media, enhancing protection and revitalization mechanisms, and applying interdisciplinary approaches to support cultural sustainability and innovation.

Keywords: Xiangshan Cultural Region, Folk Culture Patterns, Folk Motifs, Artistic Communication

¹⁻² Academy of Arts and Philosophy, Shinawatra University, Bangkok, Thailand

* Email: manoon.t@siu.ac.th

Introduction

Over the past centuries, the Xiangshan cultural region of Guangdong Province — encompassing the cities of Zhuhai, Zhongshan, and Macao — has cultivated a rich and diverse folk cultural tradition. Influenced by the Central Plains culture, maritime trade, and South Seas culture, this region has developed a distinctive fusion of decorative motifs and folk artistic practices. These traditional patterns not only reflect local aesthetic ideals and social values but also embody community identity and collective memory. (Liu & Tian, 2012)

However, under the pressures of rapid urbanization and globalization, Xiangshan's folk cultural heritage faces challenges of marginalization and loss. Although previous studies have addressed Lingnan or broader Cantonese folk cultures, there remains a lack of systematic and in-depth research focused specifically on Xiangshan's folk patterns. As a result, their unique typological structures, symbolic meanings, and pathways of transmission have often been generalized or neglected, resulting in an incomplete understanding of their social and cultural functions. (Compilation Committee of Tangjiawan Town Chronicle, 2015)

Therefore, this study aims to systematically investigate the types, dissemination mechanisms, and cultural significance of folk patterns in the Xiangshan cultural region. By applying qualitative methods — including documentary analysis, field observation, visual semiotic interpretation, and in-depth interviews — the research seeks to reveal the historical and social logic embedded in these patterns, their role in constructing local identity, and their continued vitality in contemporary society. Ultimately, by bridging tradition with modern expression, this research hopes to provide theoretical support and practical references for the protection, innovation, and global dissemination of Xiangshan's folk cultural heritage.

Research Objectives

The four research objectives collectively form the systematic structure of the study on Xiangshan cultural folk patterns, covering the entire process from pattern typology sorting, dissemination mechanism analysis, cultural identity construction, to dissemination effectiveness evaluation. This research not only promotes the systematic protection and revitalization of traditional culture but also provides a theoretical paradigm for the dissemination of local cultures within a global perspective.

1. To identify and classify the types and characteristics of folk cultures and decorative patterns in the Xiangshan cultural area.
2. To analyze the historical and social factors influencing the dissemination of folk cultures and decorative patterns.
3. To examine the interrelationship between folk cultures and decorative patterns in terms of cultural identity and symbolic representation.
4. To evaluate the significance of folk culture dissemination in shaping regional cultural identity and preserving traditional arts.

Literature Review

Cai and He (2015) systematically described the folk customs and local conditions of Guangdong Province, providing valuable historical and cultural backgrounds for the Xiangshan region. Their work highlighted how local customs, folk festivals, and traditional crafts in Guangdong form a rich cultural ecosystem, influencing decorative patterns in daily life. This foundation offers crucial references for understanding how Xiangshan's folk patterns are deeply embedded in local customs and collective consciousness, and lays the groundwork for this study to examine the regional uniqueness of Xiangshan folk patterns.

The *Tangjiawan Town Chronicle* compiled by the Compilation Committee of Tangjiawan Town (2015) offers a comprehensive collection of local historical documents, folk narratives, and community archives. This chronicle documents the evolution of local architectural styles, ancestral worship, traditional rituals, and folk beliefs. The detailed descriptions of clan activities and temple architecture within Tangjiawan serve as an important reference to trace the visual motifs appearing in ancestral halls and folk rituals of the Xiangshan cultural region, allowing this research to build a historically grounded understanding of local patterns.

Wang and Yan (2006) conducted an in-depth exploration of the roots and interpretation of Xiangshan culture over the course of centuries. They emphasized the continuous interaction between indigenous culture and external influences such as Central Plains civilization and South Seas trade networks. Their analysis of cultural fusion in Xiangshan provides a strong theoretical framework for this study to discuss how folk patterns are not only artistic expressions but also visual carriers of historical cultural exchanges, supporting the investigation of the region's complex cultural identity.

The *Selected Artifacts Donated by Mr. Yang Quan* edited by the Guangdong Folk Craft Museum (1998) documented a wide range of folk crafts, including embroidery, wood carving, ceramics, and paper cutting from the Xiangshan area. This compilation provides rich case materials showing the aesthetic principles, symbolic meanings, and practical functions of folk patterns. It also demonstrates how these patterns reflect the daily lives, spiritual beliefs, and communal identity of local residents, which complements this study's goal of examining the dynamic functions of folk patterns within cultural inheritance.

Finally, Lu and Wei (1990) offered a foundational study of Guangdong residential architecture, analyzing structural forms, decorative elements, and space utilization within traditional dwellings. Their insights into how architectural decoration reflects both aesthetic values and social ethics in Guangdong support this research in decoding patterns found on ancestral halls, gateways, and residential structures in the Xiangshan region. These architectural decorative elements are crucial carriers of symbolism and cultural memory, reinforcing the role of folk patterns in shaping local identity.

Conceptual Framework

This study constructs a conceptual framework to systematically explore the dissemination and development of folk culture and decorative patterns in the Xiangshan cultural region (including Zhuhai, Zhongshan, and Macao). The framework includes four key dimensions: (1) Content Scope, focusing on the classification and artistic characteristics of local folk patterns across painting, carving, and architecture; (2) Historical and Societal Factors, tracing influences from major historical events and social structures since the late Qing Dynasty; (3) Interrelation Among Cultural Elements, analyzing the links and shared symbolism between folk patterns, festivals, and narratives in Xiangshan and other Lingnan areas; and (4) Significance of Dissemination and Cultural Preservation, examining their roles in building cultural identity and exploring strategies for heritage sustainability in contemporary media. This framework supports a holistic investigation of Xiangshan's pattern culture from tradition to modern innovation.

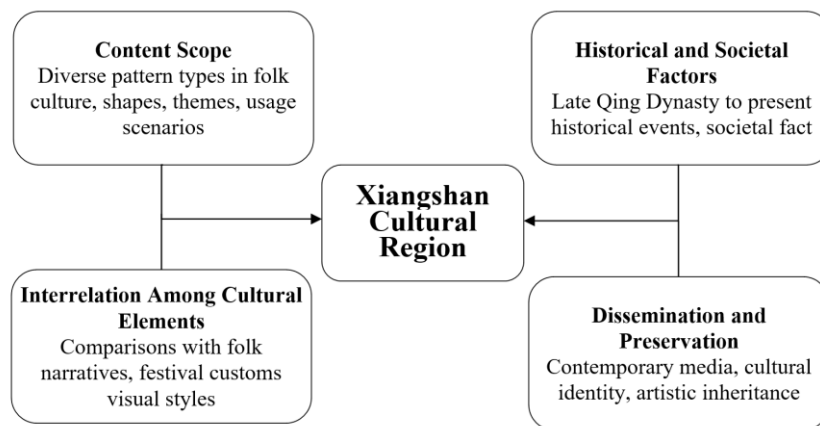

Figure 1 Conceptual Framework

Research Methodology

1. Documentary Analysis

This research adopts a comprehensive documentary analysis to review existing historical, academic, and cultural documents related to folk patterns and Xiangshan cultural identity. A wide range of materials have been collected and studied, including local gazetteers (such as the *Xiangshan County Annals*), architectural monographs, studies on Lingnan folk traditions, intangible cultural heritage reports, as well as relevant master's and doctoral dissertations. Particular emphasis is placed on exploring the historical origins, craftsmanship, and symbolic meanings of folk patterns, providing a crucial reference for subsequent visual and symbolic interpretation. These resources were primarily accessed through the Zhuhai Library (Local Documents Hall), Jinwan District Library, the Special Collections of Zhuhai

College of Science and Technology Library, and the Zhuhai Museum, whose rich archives preserve materials on Xiangshan culture, architecture, crafts, and traditional customs. These documents, which include books, photo albums, and oral history records, form a robust academic foundation to trace pattern evolution, decode symbolic meaning, and clarify dissemination pathways. During this archival research, the researcher developed a deeper personal connection to local cultural narratives, enriching both academic and emotional understanding of the field.

2. Field Observation and Ethnography

Field observation and ethnography are adopted as key methods to document how folk patterns are presented, used, and transformed in everyday life, architecture, festivals, and rituals. By participating in and observing local cultural events—such as temple fairs, ancestral worship, wedding customs, and craft gatherings, the researcher gains firsthand insights into the dynamic contexts where folk patterns emerge and evolve. These motifs are revealed not as static decorations but as meaningful visual carriers of community values, spiritual beliefs, and collective memory. Particular attention is paid to their application in architectural spaces, including ancestral halls, gateways, rooftops, and interior wood carvings, as well as in festival objects like lanterns, banners, and ceremonial costumes. Additionally, through direct engagement with artisans and cultural practitioners, the study records how these traditional knowledge-bearers recreate, interpret, and adapt patterns to contemporary social and aesthetic conditions. By comparing motif usage across different places and occasions, the research reveals patterns of continuity, variation, and innovation, and explores how urbanization, tourism, and the cultural industry are reshaping folk pattern narratives.

3. Visual Semiotic Analysis

This study applies visual semiotic analysis to interpret the symbolic meanings embedded in folk patterns expressed through diverse materials such as embroidery, ceramics, carvings, and architecture. Through the investigation of case studies from the Xiangshan region—including Sanzhao paper-cutting, Tanka (Danjia) costumes, and ancestral hall decorations—the research reveals how local motifs integrate influences from multiple cultures while anchoring community values and collective identities. For example, the layering techniques in Sanzhao paper-cutting break the traditional two-dimensional forms by incorporating modern urban elements, while ancestral hall motifs preserve symbolic messages of family heritage and aspirations for prosperity. Today, these patterns are increasingly disseminated through social media and digital platforms, extending their reach beyond geographic boundaries and enhancing their role as vehicles for global cultural exchange. In sum, visual semiotic analysis enables a deeper examination of how these folk patterns have evolved from functional decoration into powerful tools of cultural identity, social belonging, and regional pride.

4. In-depth Interviews

To complement documentary and field research, this study also conducts in-depth interviews with four sample groups, comprising a total of 16 participants. Each group includes 4 individuals, categorized as follows: (1) local artisans specializing in folk crafts such as paper-cutting and wood carving, (2) cultural historians and researchers familiar with the Xiangshan tradition, (3) community elders with generational knowledge of folk rituals and architecture, and (4) policymakers and curators engaged in cultural preservation and promotion. These stakeholders possess intimate knowledge of folk pattern production, interpretation, and transmission, providing a wealth of firsthand perspectives. Interviews explore how patterns are embedded in rituals, architecture, daily practices, and digital reinterpretations, offering insights into their dynamic cultural continuity and transformation. Perspectives gathered from Sanzhao paper-cutting inheritors, curators at institutions such as the Jinwan District Library and Doumen ICH Center, and ancestral hall custodians like the Tangjia Yang Clan reveal how folk motifs function as active carriers of regional identity, communal memory, and cultural resilience. These dialogues helped contextualize and deepen the findings from field observation and visual analysis, strengthening the interpretive framework of the dissertation and enhancing its academic robustness.

Results

1. Successful Categorization of Xiangshan Folk Patterns

Through comprehensive field surveys, documentary research, and visual analysis, this study has successfully classified the main types of folk patterns in the Xiangshan cultural region. These include traditional craft patterns (such as wood carving, lime sculpture, paper cutting), patterns related to daily production and livelihood (for example, fish, boats, oyster shells), festival and ceremonial patterns (dragons, lions, magpies, lotus flowers), and architectural decorative patterns (roof ridge lime sculptures, stone-carved mythical animals, painted floral motifs). These categories show distinct traits of *integration*, *symbolism*, and *regionalism*, as evidenced in their visual form, structural composition, symbolic meanings, usage contexts, and artistic styles. For instance, dragon motifs widely seen in festival parades represent both power and spiritual protection, while oyster shell patterns express the region's historical reliance on the sea. This categorization not only clarifies the typological diversity of Xiangshan patterns but also lays the groundwork for future comparative studies in broader Lingnan and South China cultural contexts.

2. Analysis of Cultural Functions and Visual Style Characteristics

Further research highlights the rich cultural functions and aesthetic characteristics of Xiangshan folk patterns. These patterns fulfill multiple social roles, from expressing local beliefs and reinforcing family ethics to enhancing communal ritual experiences and festival performances. Visually, Xiangshan folk patterns demonstrate a distinctive blend of Central Plains artistic traditions, Nanyang maritime influences, and the regional decorative style of Lingnan culture. This hybrid aesthetic reflects centuries of cultural exchange and migration,

resulting in a unique regional identity that distinguishes Xiangshan motifs from those of other southern Chinese communities. The patterns communicate layered messages through metaphor, symbolism, and allegory, embedding social norms, moral lessons, and communal memories in their visual language. Their color schemes, composition methods, and narrative styles continue to inspire local artists and craftsmen today, demonstrating how the patterns function as a bridge between tradition and creative innovation.

3. Mechanisms of Expression and Transformation in Folk Activities

This study reveals a dynamic *symbolic transformation chain* in how Xiangshan folk patterns are used and transformed through folk activities. For example, wedding-themed patterns featuring “double happiness” characters or fish symbols (indicating abundance and fertility) often migrate from bridal costumes to festive banners and even to household objects. Likewise, patterns originally associated with religious rituals, such as the Dragon Mother or Mazu, become decorative elements on temples, community shrines, or festival floats. These symbols shift flexibly across media and functions, illustrating the patterns’ generative vitality. They follow a “folklore–object–ritual” circulation path, constantly being reinterpreted to suit contemporary aesthetic preferences or new community values. This pattern of recontextualization demonstrates that folk motifs are not static heritage relics but rather active cultural resources that evolve with social change, enabling local communities to maintain cultural continuity while innovating expressions of identity.

4. Significance of Dissemination for Local Cultural Identity and Preservation

The research confirms the crucial role of folk pattern dissemination in constructing local cultural identity and promoting cultural preservation. Dissemination occurs through multiple channels:

Overseas Chinese communities: who bring these patterns abroad, integrate them into diaspora spaces, and maintain emotional connections to their homeland;

Digital media platforms: which allow traditional motifs to be circulated globally, reaching younger generations in contemporary forms such as short videos, online exhibitions, and digital archives;

Educational initiatives: including local curriculum development, community workshops, and museum programming that encourage deeper understanding and creative inheritance of these motifs.

Through these channels, folk patterns become powerful symbols of *shared cultural memory*, reinforcing a sense of belonging and collective identity among Xiangshan communities, even across geographical boundaries. Government agencies, academic institutions, and private enterprises have increasingly recognized the importance of these visual traditions, supporting their documentation, reinterpretation, and practical application. This collaborative network fosters “living heritage” strategies, ensuring that folk patterns remain dynamic, relevant, and socially meaningful.

Moreover, the dissemination of these folk motifs not only preserves cultural knowledge but also contributes to cultural confidence in a rapidly modernizing society. As folk patterns

become part of local branding, creative industries, and tourism development, they strengthen cultural pride and promote regional uniqueness in the context of globalization. The renewed visibility and appreciation of Xiangshan patterns encourage community engagement and empower younger generations to participate in their reinterpretation, sustaining the patterns' relevance as authentic, living symbols of cultural resilience.

In summary, the research demonstrates that Xiangshan folk patterns are far more than decorative embellishments; they are dynamic carriers of cultural history, regional pride, and social meaning. Through effective categorization, in-depth analysis of their visual styles, the mapping of their transformation mechanisms, and an examination of their dissemination pathways, this study provides a robust academic basis for further exploring the integration of traditional folk patterns into contemporary cultural innovation and heritage protection efforts.

Discussion

1. Systematic Classification and Theoretical Framework

This study has systematically reviewed and categorized the folk patterns of the Xiangshan region, addressing a clear gap in the literature. Previous works, such as Wang and Yan (2006), have offered valuable overviews of Xiangshan culture's historical lineage, yet lacked a fine-grained typological and transmission-focused analysis of folk patterns themselves. By integrating field research, historical documents, and firsthand image collections, this study not only clarifies the visual and symbolic system of Xiangshan folk motifs but also constructs a comprehensive regional spectrum that encompasses ritual imagery, architectural decoration, daily-use utensils, and animal symbolism. This enriches the comparative research base for Chinese folk pattern studies and provides a robust methodological framework for future research.

Furthermore, this study introduces a “*pattern–culture–identity*” theoretical framework. In contrast to Lu and Wei (1990), who primarily emphasized the material aspects of Lingnan residential architecture, this research highlights patterns as visual signifiers loaded with cultural narratives and regional identity. By revealing how these motifs embed cultural content and strengthen collective memory, the study expands the theoretical lens on the cultural communication role of folk patterns, offering a broader communicative perspective beyond mere aesthetic evaluation. This extension aligns with the emerging discourse on image-based cultural identity construction, contributing both practical and academic significance.

2. Symbolic Function and Dynamic Evolution

The research also sheds light on the symbolic roles of Xiangshan folk patterns in both *cultural dissemination* and *identity construction*. Traditional motifs such as “passing the imperial examination” or “immediate promotion” not only appear in ritual contexts but continuously re-emerge through reinterpreted visual language, reinforcing local cultural aspirations and social values. This supports Wang and Yan's (2006) observation that Xiangshan culture sustains collective emotional connections through imagery. However, unlike earlier perspectives that focused mainly on static preservation, this study emphasizes

dynamic, cross-temporal transformations — illustrating how folk patterns adapt their meanings and functions in contemporary festivals, architecture, and digital media.

Importantly, this research establishes a dynamic model of evolution for folk patterns based on transmission paths. Instead of viewing patterns as static relics, the study tracks their transitions across media — from clan rituals and architectural plasterwork to modern city promotional videos and social media campaigns — revealing the *transmission logic* through which Xiangshan motifs sustain their vitality. This resonates with but also enriches Lu and Wei's (1990) discussion on regional cultural continuity, adding a new dimension of “cross-medium” transformation as a key factor in pattern vitality.

3. Cross-Cultural Integration and Interdisciplinary Approaches

Finally, the discussion explores how Xiangshan folk patterns reflect broader cultural diversity and integration. The coexistence of “South Yue style,” maritime culture, and Central Plains heritage within these patterns supports the notion that Xiangshan motifs are not only local traditions but also dynamic visual testimonies of cultural blending. In this regard, the study echoes Wang and Yan's (2006) argument that Xiangshan culture is inherently hybrid. However, this research goes further by articulating how such hybrid motifs now participate in a global dialogue, transmitted through digital platforms and cultural tourism, thus highlighting their potential as tools of cross-cultural communication and even international identity representation.

In sum, this discussion not only confirms the systematic categorization and functional significance of Xiangshan folk patterns but also proposes a forward-looking, interdisciplinary model. By integrating perspectives from visual semiotics, field ethnography, and communication theory, the study expands the conversation around folk patterns from heritage preservation toward active cultural innovation and global dissemination — laying an academic and practical foundation for future research and sustainable cultural development.

Conclusion And Recommendations

This study focuses on the Xiangshan cultural region of Guangdong Province, systematically reviewing the types, symbolic meanings, and dissemination pathways of folk patterns in this area, thereby filling a gap in academic research on the regional folk visual culture. Through field surveys and semiotic analysis, the study addresses four key objectives: classifying the types and features of folk patterns; analyzing their cultural functions and symbolic meanings; examining their dissemination and transformation in modern contexts; and evaluating their role in shaping regional identity and preserving heritage.

For the first time, it systematically categorizes the types of folk patterns in the Xiangshan region, proposing a classification framework with distinct regional cultural characteristics. From a dissemination perspective, it interprets the functions of patterns, establishing a research model of 'pattern–culture–identity,' which expands the theoretical dimensions of pattern studies. Combining modern video materials with traditional physical artifacts, it uncovers the mechanisms of the re-presentation and re-dissemination of folk patterns in contemporary media. It further explores the significance of folk patterns in

constructing local identity, emphasizing the emotional value and social functions of visual symbols in cultural transmission.

In summary, Xiangshan folk patterns are not only carriers of cultural heritage but also important media for promoting cultural identity and transmitting traditional values, holding profound implications for the protection and promotion of local culture.

Recommendations

1. Expand the survey area and objects. In the future, the research scope can be expanded to Zhuhai, Macao and other relevant areas originally belonging to the Xiangshan cultural circle, to further sort out the evolution and differences of its patterns in a larger space.

2. Deepen the research on the combination with visual communication. It is necessary to strengthen the integration with modern communication and visual design, and study the communication mechanism and visual transformation mode of Xiangshan folk patterns in digital media, social platforms and cultural tourism industry.

3. Strengthen the research on protection and activation mechanism. On the basis of the research, further explore the institutionalized mode of intangible cultural heritage protection and the path of living inheritance, and promote the creative transformation and innovative development of traditional patterns in contemporary expression.

4. Introduce interdisciplinary perspective. Anthropology, art history, sociology and other multidisciplinary methods can be combined to deepen the research on cultural semantics, group identity and social functions of patterns, and enhance the thickness and depth of the research.

5. Promote practical application by relevant agencies. Cultural institutions, educational organizations, and creative industry stakeholders are encouraged to apply the findings of this study in policy formulation, teaching content development, museum exhibition design, and cultural product innovation. By transforming academic insights into practical strategies, these agencies can help preserve, revitalize, and globally promote the folk patterns of the Xiangshan region.

References

- Cai, S., & He, Z. (2015). *Folk customs and local conditions* (1st ed.). Guangzhou Education Press.
- Compilation Committee of Tangjiawan Town Chronicle. (2015). *Tangjiawan town chronicle*. Guangdong People's Publishing House.
- Guangdong Folk Craft Museum (1998). *Selected artifacts donated by Mr. Yang Quan*. Chinese Culture and Art Foundation.
- Liu, Z., & Tian, Z. (2012). A preliminary exploration of the historical and cultural value of Tangjiawan. *Reform & Opening-up*, (18), 189–190.
- Lu, Y., & Wei, Y. (1990). *Guangdong residential architecture*. China Architecture & Building Press.
- Wang, Y., & Yan, Z. (2006). *Centuries and millennia: Tracing and interpreting the origins of Xiangshan culture*. Guangdong People's Publishing

การ

พัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนภูมิปัญญาส้มโอนครชัยศรี บนฐานอัตลักษณ์ เกาะลัดอีแต่น อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

นิภาวรรณ เจริญลักษณ์^{1*}นริศรา กรุดนาค²เริงวิญญ์ นิลโคตร³

รับบทความ: 18 พฤษภาคม 2568 แก้ไขบทความ: 2 กรกฎาคม 2568 ตอบรับบทความ: 5 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนภูมิปัญญาส้มโอนครชัยศรีบนฐานอัตลักษณ์เกาะลัดอีแต่น อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอบทเรียน คือ รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปลูกส้มโอนครชัยศรี วิเคราะห์อัตลักษณ์เกี่ยวข้องกับส้มโอ ออกแบบและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต กิจกรรมการศึกษาชุมชนได้ประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การประชุมระดมความคิด และการสรุปบทเรียน กลุ่มเป้าหมายคือ แกนนำชุมชน นักเรียน ครู ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน จำนวน 30 คน เป็นการเลือกแบบเจาะจง เกณฑ์การคัดเลือกคือ เป็นสมาชิกในชุมชน ทำงานหรือเป็นนักเรียนในเขตพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพบริบทเกาะลัดอีแต่นมีลักษณะภูมิศาสตร์เป็นเกาะกลางแม่น้ำท่าจีน ซึ่งส่งผลให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรีที่มีรสชาติหวานอมเปรี้ยว เปลือกบาง เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น 2) กิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการเครื่องมือสำคัญ ได้แก่ แผนที่เดินดิน ผังเครือญาติ ระบบสุขภาพ ปฏิทินชุมชน ประวัติชีวิต และประวัติศาสตร์ชุมชน ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตชุมชน การพัฒนาและการแก้ปัญหาต่าง ๆ ผ่านการศึกษาเชิงลึกและการมีส่วนร่วมของสมาชิก 3) การออกแบบแหล่งเรียนรู้เน้นการบูรณาการองค์ความรู้เข้ากับกิจกรรมภาคปฏิบัติ เช่น แปลงสาธิตการปลูกส้มโอ เส้นทางเรียนรู้ชุมชน นิทรรศการภูมิปัญญา และกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: แหล่งเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน ภูมิปัญญาส้มโอนครชัยศรี อัตลักษณ์ชุมชน ชุมชนเกาะลัดอีแต่น

¹⁻² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี

* อีเมล: narisara5@hotmail.co.th

³ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี

Developing a Community-Based Learning Center on Nakhon Chai Si Pomelo Heritage Reflecting the Identity of Ko Lat E-Tan, Sam Phran, Nakhon Pathom

Nipawan Charoenlak ^{1*}

Narisara Krudnak ²

Reongwit Nilkote ³

Abstract

This academic article is part of the project titled “The Development of a Community Learning Resource Based on the Local Identity of Khlat I Thaen Island: Nakhon Chai Si Pomelo Wisdom in Sam Phran District, Nakhon Pathom Province.” The objective of this article is to present a lesson derived from the project which encompasses: (1) compiling knowledge related to local wisdom in cultivating Nakhon Chai Si pomelos, (2) analyzing the identity associated with pomelo cultivation, and (3) designing and developing a community learning resource as a space for knowledge transmission and the promotion of lifelong learning. The community education activities applied qualitative research methodologies, including in-depth interviews, focus group discussions, participant observation, brainstorming sessions, and lesson-learned summarization. The target group consisted of 30 purposively selected individuals, including community leaders, students, teachers, parents, and community members, based on the criterion that participants must be either residents, workers, or students within the area. The findings of the study are as follows: 1. The contextual background of Khlat I Thaen Island reveals that it is geographically situated as an island in the Tha Chin River, resulting in highly fertile soil ideal for growing Nakhon Chai Si pomelos, which are known for their distinctive sweet-sour flavor, thin peel, and local uniqueness. 2. The learning activities integrated key participatory tools such as transect walks, kinship diagrams, local health systems, community calendars, life histories, and community history. These tools facilitated a deep understanding of community life, development processes, and problem-solving, through active participation and qualitative inquiry. 3. The design of the community learning resource emphasized the integration of local knowledge into hands-on learning activities, such as demonstration pomelo plantations, community learning trails, exhibitions of local wisdom, and participatory workshops. These components aimed to promote participatory learning and systematic knowledge transfer within the community.

Keywords: Community-Based Learning Center, Nakhon Chai Si Pomelo Heritage, Identity-Based Approach, Ko Lat E-Tan Community

¹⁻² Faculty of Humanities and Social Sciences, Muban Chombueng Rajaphat University, Ratchaburi

* Email: narisara5@hotmail.co.th

³ Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและสำคัญในการพัฒนาชุมชน เนื่องจากสะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และกลยุทธ์การปรับตัวของผู้คนในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่เพียงแต่เป็นแหล่งความรู้ แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ช่วยให้ชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนช่วยรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของพื้นที่ พร้อมทั้งส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงไม่เพียงแต่เป็นการรักษาความรู้เหล่านี้ให้คงอยู่ แต่ยังเป็นการส่งเสริมการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในระยะยาว (วาสนา อาจสาสิทธิ์, 2563; เบญจภักค์ เจริญหาวิทย์, 2566) บริบทของประเทศไทย แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชนชนบท เช่น การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อย่างไรก็ตามปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงถึง “ทุนศักยภาพ” ของชุมชน (นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ และคณะ, 2566) การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนชนบทจึงไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร แต่ยังช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวัน ช่วยให้ชุมชนปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งกำหนดให้การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของทุกคน โดยไม่จำกัดเฉพาะการศึกษาในโรงเรียน แต่ยังเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาทักษะต่าง ๆ ได้ตลอดชีวิต (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงนับว่าเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยช่วยเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนจะช่วยให้ชุมชนสามารถเรียนรู้และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนเกิดความยั่งยืนและเติบโตในทุกมิติโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของพื้นที่

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการบูรณาการความรู้ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้จากชุมชน (Community-Based Learning) เป็นแนวทางหลัก แนวคิดนี้เน้นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนและจากกิจกรรมภายในชุมชนเอง ซึ่งช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ไม่จำกัดอยู่เพียงแคในห้องเรียนหรือการศึกษาในรูปแบบทางการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงของชีวิตประจำวันที่เกิดจากการปฏิบัติจริงในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การปลูกส้มโอ การเรียนรู้จากกระบวนการนี้ไม่ได้แค่เสริมสร้างความรู้ให้กับสมาชิกในชุมชนเท่านั้น แต่ยังช่วยกระตุ้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างคนในชุมชนด้วย (นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ และคณะ, 2561) การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปในกระบวนการเรียนรู้ ช่วยให้ชุมชนสามารถใช้ความรู้ที่สะสมมาในท้องถิ่นในการพัฒนาอาชีพและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงยังทำให้

สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับวิถีชีวิตและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งช่วยเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองและความสามารถในการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ แนวคิดการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน (Identity-Based Learning) ก็มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพราะการเรียนรู้ในบริบทที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นจะทำให้ชุมชนเข้าใจและยอมรับภูมิปัญญาที่มีมาแต่โบราณ (นิรมล ขนมหวาน, 2557) การเรียนรู้ตามแนวทางดังกล่าวจะช่วยให้สมาชิกในชุมชนสามารถรักษาและส่งเสริมเอกลักษณ์ของตนเอง รวมถึงการสืบสานวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในปัจจุบันและอนาคต กล่าวได้ว่าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามแนวทางดังกล่าวจึงไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาความรู้ในระดับท้องถิ่น แต่ยังเป็นการเสริมสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

จังหวัดนครปฐมตั้งอยู่ในภาคกลางด้านตะวันตกของประเทศไทย โดยมีลักษณะภูมิศาสตร์ที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญในการเกษตรกรรมและการอุปโภคบริโภค พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะสมกับการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าว ส้มโอ และพืชผักอื่น ๆ ที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศ ทำให้จังหวัดนครปฐมเป็นแหล่งผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ นอกจากนี้จังหวัดยังมีบทบาทในการเชื่อมต่อการคมนาคมจากกรุงเทพมหานครไปยังภาคตะวันตกและภาคใต้ ซึ่งช่วยเสริมศักยภาพทางเศรษฐกิจในพื้นที่ทุนศักยภาพที่สำคัญของจังหวัดนครปฐมประกอบด้วยหลายด้านที่สำคัญ เช่น ทุนทางธรรมชาติที่มีแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำเจ้าพระยาที่ให้แหล่งน้ำและดินที่อุดมสมบูรณ์สำหรับการเกษตร ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรี ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และยังคงเป็นเอกลักษณ์สำคัญของพื้นที่ รวมถึงทุนทางสังคมที่ประชาชนในพื้นที่มีความรู้และทักษะด้านการเกษตรที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2568) จังหวัดนครปฐมเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะระบบนิเวศในที่ราบลุ่มแม่น้ำซึ่งเอื้อต่อการทำเกษตรกรรมอย่างมาก แม้ในปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น แต่จังหวัดยังคงมีศักยภาพสูงในฐานะแหล่งผลิตไม้ผลและสินค้าเกษตรที่สำคัญของภาคกลางและของประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอสามปราชญ์และนครชัยศรี ซึ่งเป็นแหล่งเพาะปลูกไม้ผลเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น ส้มโอ ชมพู่มะม่วง และฝรั่ง แนวทางการพัฒนาพื้นที่จังหวัดนครปฐมควรมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมการเกษตรอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การควบคุมศัตรูพืชด้วยวิธีธรรมชาติ และการดูแลรักษาคุณภาพดินและน้ำ เพื่อสร้างระบบการผลิตที่ปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อีกหนึ่งแนวทางที่ควรผลักดันคือ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของเกษตรกร เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระดับเยาวชนและผู้ใหญ่ ซึ่งจะช่วยเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ถือเป็นแนวทางใหม่ในการสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกร โดยสามารถนำเสนอวิถีชีวิตเกษตรกรรม

กิจกรรมเรียนรู้การปลูกผลไม้ เช่น ส้มโอ และการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาคการเกษตร การศึกษา และการท่องเที่ยว

จากความสำคัญและที่มาของปัญหาดังกล่าว คณะผู้วิจัยเล็งเห็นว่าแนวทางที่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในชุมชนเกาะลัดอีแท่น อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีทุนทางภูมิปัญญา ด้านการปลูกส้มโอนครชัยศรีและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ชัดเจน คือ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ควบคู่กับการส่งเสริม การภูมิปัญญาท้องถิ่น จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาต่อยอดสู่มิติอื่น ๆ ต่อไปได้ บทความเรื่อง “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนภูมิปัญญาส้มโอนครชัยศรีบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนเกาะลัดอีแท่น อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” เป็นผลจากการดำเนินโครงการซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนโครงการส่งเสริมศักยภาพเครือข่าย ท้องถิ่นสู่การจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนอย่างยั่งยืนประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 จากศูนย์มานุษยวิทยา สิรินธร (องค์การมหาชน) ตามสัญญาเลขที่ สัญญาที่ SAC68C007 การนำเสนอครั้งนี้มุ่งนำเสนอองค์ความรู้ซึ่งเป็นทุนทางศักยภาพของพื้นที่ที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งนี้ คาดหวังให้บทความนี้จะสามารถประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบในพื้นที่อื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผ่านการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไปได้

รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปลูกส้มโอนครชัยศรี

การเรียนรู้จากชุมชน เป็นกระบวนการที่เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรภายในชุมชน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยไม่จำกัดเพียงการศึกษาในห้องเรียนหรือกรอบทางการศึกษา แบบดั้งเดิม แต่ยังมุ่งเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวันผ่านการมีส่วนร่วมของสมาชิกใน ชุมชน โดยอาศัยกิจกรรมทางสังคม เกษตรกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา แนวทางการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและยั่งยืน (Blake, 2011; อุทัย ปริญาสุทธินันท์, 2561) หลักการพื้นฐานของ การเรียนรู้จากชุมชนคือการบูรณาการความรู้ท้องถิ่นเข้ากับการปฏิบัติจริงในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมี ส่วนร่วมจากชุมชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปลูกพืช การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการรักษาภูมิปัญญา ท้องถิ่น ซึ่งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน การศึกษาใน ลักษณะนี้มีประสิทธิภาพในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ (UNESCO, 2017) การเรียนรู้จากชุมชนจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในห้องเรียนหรือตำราเท่านั้น แต่เปิดโอกาสให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือทำจริง ได้สื่อสาร แลกเปลี่ยน และร่วมมือกับสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นแหล่ง ความรู้ที่มีชีวิต และเต็มไปด้วยบริบททางวัฒนธรรมและประสบการณ์ตรง การเรียนรู้เชิงปฏิบัติเช่นนี้ช่วย เสริมสร้างทักษะชีวิต ทักษะทางสังคม และความเข้าใจในความหลากหลายของท้องถิ่น อีกทั้งยังส่งเสริม ความรู้สึกเป็นเจ้าของและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนใน ระดับชุมชน

แนวคิดการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชน (Identity-Based Learning) เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญในกระบวนการเรียนรู้จากชุมชน การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตท้องถิ่นทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงความเชื่อมโยงและความสำคัญของการรักษาเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งจะช่วยเพิ่มพูนความรู้สึกภาคภูมิใจและสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในระยะยาว (Jarvis, 2006) การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน เช่น การจัดตั้งแปลงเกษตรเพื่อการเรียนรู้หรือการสร้างศูนย์การเรียนรู้ที่มีชีวิต เป็นกระบวนการที่สามารถเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การเรียนรู้จากชุมชนยังช่วยเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน (Blake, 2011) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของชุมชนเกาะลัดอีแท่น จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปลูกส้มโอนครชัยศรี การเรียนรู้จากชุมชนสามารถช่วยสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการเกษตร การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่และกระตุ้นเศรษฐกิจในท้องถิ่น (National Education Act, 1999)

กิจกรรมการเรียนรู้จากชุมชนที่มุ่งเน้นการบูรณาการความรู้ท้องถิ่นกับการปฏิบัติจริง เช่น การจัดแปลงสาธิตการปลูกส้มโอ หรือการเรียนรู้การควบคุมศัตรูพืชด้วยวิธีธรรมชาติ จะช่วยให้ชุมชนสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและนำความรู้เหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ในเชิงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบนี้สามารถเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่จะเกิดขึ้นได้ในทุกช่วงวัยและทุกพื้นที่ (UNESCO, 2017) จากการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปลูกส้มโอ การจัดนิทรรศการ และการเรียนรู้จากกิจกรรมทางเกษตรกรรม ชุมชนสามารถสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้กับการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ การสังคม และการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและอัตลักษณ์ของชุมชน

สรุป การเรียนรู้จากชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยการบูรณาการความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีชีวิตจะทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของตนเองได้ นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนและรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ได้อย่างยั่งยืน

วิเคราะห์อัตลักษณ์ส้มโอ: อัตลักษณ์ท้องถิ่นและการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่มีฐานจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็นกระบวนการสำคัญในการเสริมสร้างความรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งไม่เพียงแต่มีผลต่อการเสริมสร้างทักษะและความสามารถของคนในชุมชน แต่ยังสามารถสร้างความรู้ที่มีความหมายต่อชีวิตประจำวันของคนอีกด้วย การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่มีอัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็นฐานมีความสำคัญ เนื่องจากช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของอัตลักษณ์ท้องถิ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในบริบทของการศึกษาและการเรียนรู้จากประสบการณ์ของชุมชนเอง การศึกษานี้มุ่งเน้นการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ

การบูรณาการอัตลักษณ์ท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน รวมถึงแนวทางและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนี้

ความหมายของอัตลักษณ์ท้องถิ่น

อัตลักษณ์ท้องถิ่น (Local Identity) คือ ลักษณะเฉพาะที่สะท้อนถึงความเป็นตัวตนของชุมชนและพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต และประเพณีต่าง ๆ ของคนในชุมชน อัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความภูมิใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชน ตลอดจนการเสริมสร้างการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ในพื้นที่และวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและมีประสิทธิภาพ (Smith, 2013) การศึกษาที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นสามารถส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้และนำไปใช้ในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

หลักการสำคัญในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนบนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่นต้องมีหลักการสำคัญที่ควรพิจารณา ได้แก่ หลักการที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้จากชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถขยายได้เป็นหลายมิติ ดังนี้

1. การเรียนรู้จากชุมชน เป็นหลักการที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน โดยการเรียนรู้จะไม่จำกัดอยู่แค่ในห้องเรียนหรือจากแหล่งข้อมูลภายนอกเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับประสบการณ์และวิถีชีวิตของคนในชุมชน การเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยให้ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาได้จริงและเกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน (Cammarota & Fine, 2008)

2. การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายและต่อเนื่อง เช่น การปลูกพืช การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การประดิษฐ์งานศิลปะพื้นบ้าน หรือการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา ช่วยให้คนในชุมชนได้เรียนรู้จากสิ่งที่พวกเขารู้จักดีอยู่แล้ว (Hall, 1997)

3. การสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้ อัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างความรู้สึภาคภูมิใจและความเป็นเจ้าของในชุมชน การเรียนรู้ในแหล่งที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชนช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของพื้นที่นั้น ๆ การบูรณาการอัตลักษณ์ท้องถิ่นในการศึกษา ไม่เพียงแต่ทำให้การเรียนรู้มีความหมายมากขึ้น แต่ยังช่วยสร้างเอกลักษณ์ที่ชัดเจนให้กับชุมชน

กิจกรรมเรียนรู้ในชุมชน

กิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนที่มีอัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็นฐานสามารถเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีการเชื่อมโยงกับความเป็นมาของชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง การเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องของอาชีพหรือวิถีชีวิต แต่ยังส่งเสริมให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจใน

ความเป็นท้องถิ่นของตนเอง รวมถึงเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนและภายนอกได้ (พรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข และศิริบุณ จงวุฒิเวศย์, 2558) ดังนี้

1. **กิจกรรมการเกษตร** เช่น การปลูกพืชพื้นถิ่นหรือการจัดการทรัพยากรทางการเกษตรในรูปแบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ เช่น การปลูกส้มโอที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การใช้วิถีธรรมชาติในการควบคุมศัตรูพืช และการรักษาคุณภาพผลผลิต ซึ่งสามารถให้ความรู้และเสริมสร้างทักษะด้านการเกษตรให้แก่สมาชิกในชุมชน
2. **การสร้างงานศิลปะพื้นบ้าน** กิจกรรมศิลปะพื้นบ้าน เช่น การทอผ้า การทำเครื่องประดับท้องถิ่น การสานงานหัตถกรรมต่าง ๆ ช่วยให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ยังสามารถนำไปสู่การสร้างแหล่งเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย
3. **การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม** การเรียนรู้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นและประเพณี เช่น การนำเสนองานเทศกาลท้องถิ่น การจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การฝึกอบรมให้คนในชุมชนสามารถเป็นไกด์ท้องถิ่นหรือให้บริการท่องเที่ยวในรูปแบบที่ยั่งยืน

สรุป การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่มีฐานจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นมีความสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน การเรียนรู้ที่มีฐานจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรในท้องถิ่นได้ การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้จากชุมชนไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างทักษะและความรู้เท่านั้น แต่ยังสามารถพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับชุมชนได้อย่างยั่งยืน การทบทวนวรรณกรรมแสดงให้เห็นว่าแนวทางนี้สามารถปรับใช้ในบริบทต่าง ๆ และสร้างผลกระทบในเชิงบวกต่อการพัฒนาในระยะยาว

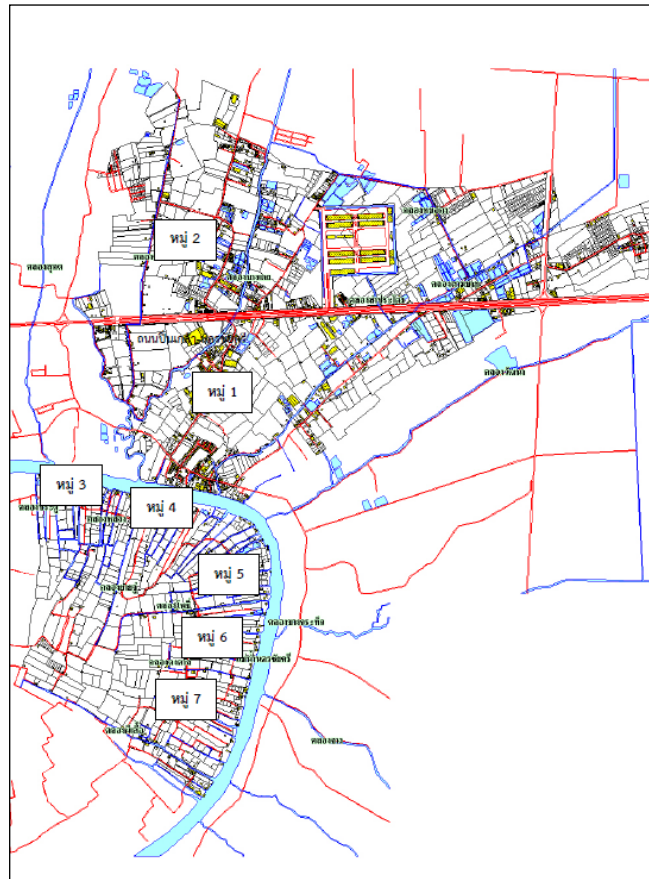
ประสบการณ์ภาคสนาม: กรณีศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนภูมิปัญญาส้มโอนครชัยศรีบนฐานอัตลักษณ์เกาะลัดอีแท่น อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

บริบทของพื้นที่ และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ตำบลบางเตยและตำบลทรงคนองในจังหวัดนครปฐมมีลักษณะภูมิประเทศเป็นเกาะคล้าย “กระเพาะหมู” มีแม่น้ำนครชัยศรีหรือแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน ทำให้พื้นที่ริมแม่น้ำเป็นดินตะกอนอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก โดยเฉพาะส้มโอ พื้นที่นี้มีความเป็นเอกลักษณ์ทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม มีประวัติการปลูกส้มไยาวนาน ตั้งแต่เริ่มปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน จนพัฒนาสู่การปลูกเพื่อการค้า ชาวบ้านเดิมมีอาชีพหลักคือทำนา ต่อมาเริ่มหันมาปลูกส้มโอเป็นรายได้เสริมและพัฒนาเป็นอาชีพหลัก ส้มโอนครชัยศรีมีชื่อเสียงโดดเด่นเรื่องรสชาติ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น ผลไม้บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) โดยกระทรวงพาณิชย์ สะท้อนถึงคุณภาพและความภูมิใจของชุมชนในพื้นที่ ซึ่งยังคง

สืบสานภูมิปัญญาการปลูกส้มโอมานถึงปัจจุบัน เป็นเอกลักษณ์หนึ่งของจังหวัดนครปฐมดังที่ปรากฏในคำขวัญประจำจังหวัด

ส้มโอนครชัยศรีเป็นผลไม้ขึ้นชื่อของจังหวัดนครปฐม โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลบางเตยและตำบลทรงคนอง ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรีหรือแม่น้ำท่าจีน พื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นดินตะกอนที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชสวน โดยเฉพาะพืชที่ต้องการน้ำและธาตุอาหารสูงอย่างส้มโอ ในอดีต ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก และปลูกพืชสวนต่าง ๆ เช่น กล้วย มะม่วง ขนุน รวมถึงส้มโอไว้บริโภคในครัวเรือน ต่อมาในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2500 เริ่มมีการนำส้มโอไปวางขายที่ตลาดหน้าโรงเรียน ภปร. ราชวิทยาลัย ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมาก ทำให้ชาวบ้านเริ่มหันมาปลูกส้มโอเพิ่มขึ้น และค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนพื้นที่นาจำนวนมากให้กลายเป็นร่องสวนเพื่อปลูกส้มโอเชิงพาณิชย์ จนกลายเป็นอาชีพหลักของชาวสวนในพื้นที่ จากการศึกษาทางประวัติศาสตร์ มีข้อสันนิษฐานถึงที่มาของพันธุ์ส้มโอนครชัยศรีว่าอาจมาจากพื้นที่บางขุนนนท์หรือราชวรวิหารในเขตกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นแหล่งที่เคยมีการปลูกส้มโอมานับร้อยปี ก่อนจะมีการขยายพันธุ์มายังอำเภอสามพรานและนครชัยศรี ซึ่งมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของส้มโอ ทำให้ผลผลิตมีคุณภาพดี มีรสหวานอมเปรี้ยว เนื้อแน่น และกลิ่นหอม จนกลายเป็นที่นิยมของผู้บริโภคอย่างกว้างขวาง

นอกจากได้รับความนิยมในหมู่ประชาชนทั่วไปแล้ว ส้มโอนครชัยศรียังเป็นทีโปรดปรานของชนชั้นสูงและชาวต่างชาติในอดีต ตามประวัติเกี่ยวกับการค้าของไทยตั้งแต่ยุคที่การค้าเริ่มเปิดกว้างมากขึ้นจากการลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่ภาคกลาง รวมถึงนครชัยศรี ทำให้ส้มโอกลายเป็นหนึ่งในผลไม้ที่เข้าสู่ระบบการค้าขายทางเรืออย่างเป็นรูปธรรม โดยมีการขนส่งผ่านลำน้ำท่าจีนไปยังตลาดสำคัญในกรุงเทพฯ และหัวเมืองใกล้เคียง ส่งผลให้เกิดการขยายพื้นที่ปลูกและเพิ่มผลผลิตอย่างต่อเนื่อง ส้มโอนครชัยศรีจึงไม่เพียงแต่เป็นผลไม้ท้องถิ่นที่มีรสชาติอร่อยเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชาวสวนในลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีอย่างลึกซึ้ง ปัจจุบันส้มโอนครชัยศรีได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น “สินค้าบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” (Geographical Indication – GI) โดยกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันถึงคุณภาพ มาตรฐาน และความเป็นเอกลักษณ์ของผลไม้ชนิดนี้ในระดับประเทศและสากล ช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชน และส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ภาพที่ 1 สภาพบริบทพื้นที่ตำบลบางเตย

ออกแบบและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต: เครื่องมือ 7 ชิ้น

“เครื่องมือ 7 ชิ้น” ของนายแพทย์โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ ถือเป็นแนวคิดสำคัญในการทำงานของบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข ซึ่งเน้นการทำความเข้าใจมนุษย์ในมิติทางวัฒนธรรมและสังคม มิใช่เพียงแค่ว่าในเชิงชีววิทยาหรือทางคลินิกเท่านั้น เครื่องมือทั้ง 7 ชิ้นนี้ไม่ใช่อุปกรณ์ทางการแพทย์ในรูปแบบ แต่เป็น “เครื่องมือทางความคิด” และการสร้างการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนซึ่งเป็นเครื่องมือสะท้อนเปิดมุมมองให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจผู้ป่วยและชุมชนอย่างลึกซึ้งและรอบด้านมากยิ่งขึ้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาบูรณาการเป็นกระบวนการ “กิจกรรมการเรียนรู้ชุมชน” เพื่อใช้ในการศึกษาและถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปลูกส้มโอนครชัยศรี โดยเชื่อมโยงเครื่องมือทั้ง 7 เข้ากับชีวิตและบริบทของชุมชนเกาะลัดดีแถมอย่างมีความหมาย เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นร่วมกันอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2567) สรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเรียนรู้ชุมชนด้วยเครื่องมือ 7 ชิ้น

เครื่องมือ 7 ชิ้น	กิจกรรมสำคัญ	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
1. แผนที่เดินดิน	1. เดินสำรวจสวนส้มโอ ร่วมกับเกษตรกร 2. บันทึกแผนที่จุดสำคัญ เช่น แหล่งน้ำ พื้นที่ปลูก จุดแปรรูป	1. ข้อมูลบริบทของพื้นที่ปลูกส้มโออย่างรอบด้าน 2. สร้างปฏิสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างชุมชนและผู้เรียน
2. ผังเครือญาติ	1. ศึกษาเครือญาติของครอบครัวเกษตรกรที่เป็นภูมิปัญญาต้นแบบสืบทอดการปลูกส้มโอ 2. วาดแผนผังและบทบาทของสมาชิกและเชื่อมบริบทพื้นที่	1. เห็นการเชื่อมโยงการสืบทอดภูมิปัญญาข้ามรุ่น 2. เข้าใจระบบแรงงานและความร่วมมือในครอบครัว
3. โครงสร้างองค์กรชุมชน	1. ระบุงค์กรที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมส้มโอ เช่น กลุ่มเกษตรกร GI, วัด, อบต., ศูนย์เรียนรู้ 2. สัมภาษณ์แกนนำชุมชน	1. เห็นกลไกที่สนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นส้มโอนครชัยศรี 2. นักวิจัยมีข้อมูลในการวางแผนทำงานร่วมกับชุมชนในอนาคต
4. ระบบสุขภาพชุมชน	1. สสำรวจว่าชาวบ้านใช้ส้มโออย่างไรในมิติสุขภาพ เช่น สมุนไพร แก้อ่อนใน ผิวพรรณ 2. สัมภาษณ์แกนนำชุมชนที่รับผิดชอบ เช่น ผอ.รพ.สต., ประธานกลุ่ม, ประธานชมรม	1. เข้าใจคุณค่าเชิงสุขภาพของส้มโอในวิถีชาวบ้าน 2. เห็นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติแบบองค์รวม
5. ปฏิทินชุมชน	ร่วมกันสร้างปฏิทินปีที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับส้มโอ เช่น ฤดูเก็บเกี่ยว งานบุญ ผลิตภัณฑ์แปรรูป	1. เข้าใจวัฏจักรการปลูก 2. วางแผนกิจกรรมส่งเสริม/เรียนรู้ได้ตามฤดูกาล
6. ประวัติศาสตร์ชุมชน	1. สัมภาษณ์ผู้สูงอายุเกี่ยวกับต้นกำเนิดการปลูกส้มโอนครชัยศรี 2. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญา	รับรู้ความภาคภูมิใจและอัตลักษณ์ของชุมชน เห็นการปรับตัวของภูมิปัญญากับโลกสมัยใหม่
7. ประวัติชีวิต	สัมภาษณ์เกษตรกรผู้มีบทบาทสำคัญ เช่น ผู้บุกเบิก GI, ครูภูมิปัญญา, ผู้แปรรูป	สะท้อนคุณค่าทางจิตใจและวัฒนธรรม เรียนรู้แบบเจาะลึกผ่านเรื่องเล่า

ภาพที่ 2 การบูรณาการกิจกรรมเรียนรู้ชุมชน

สะท้อนบทเรียน ประสบการณ์ภาคสนามการการศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนภูมิปัญญาส้มโอ นครชัยศรีบนฐานอัตลักษณ์เกาะลัดอีแท่น อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม ได้สะท้อนให้เห็นถึง กระบวนการพัฒนาที่สำคัญในด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1 การคงอัตลักษณ์ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนในพื้นที่ เกาะลัดอีแท่น ได้มุ่งเน้นการอนุรักษ์ อัตลักษณ์ ของชุมชนผ่านการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะการปลูกส้มโอ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการปลูก ส้มโอและการใช้ประโยชน์จากมันได้สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน และเพิ่มการรับรู้ของนักท่องเที่ยว

2. การมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กิจกรรมหรือโครงการ ต่าง ๆ ดำเนินการได้ การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การออกแบบ การดำเนินกิจกรรมไปจนถึงการเผยแพร่ ทำให้โครงการได้รับการสนับสนุนจากชุมชนและเพิ่มความยั่งยืนในการพัฒนา

3. การใช้เทคโนโลยีและสื่อสารการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยี ในการบันทึกและเผยแพร่ข้อมูลทาง ภูมิปัญญาช่วยให้แหล่งเรียนรู้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขวางยิ่งขึ้น การใช้สื่อออนไลน์เพื่อ

ประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการขยายขอบเขตความรู้และเพิ่มความสนใจจากทั้งภายในและภายนอกชุมชน

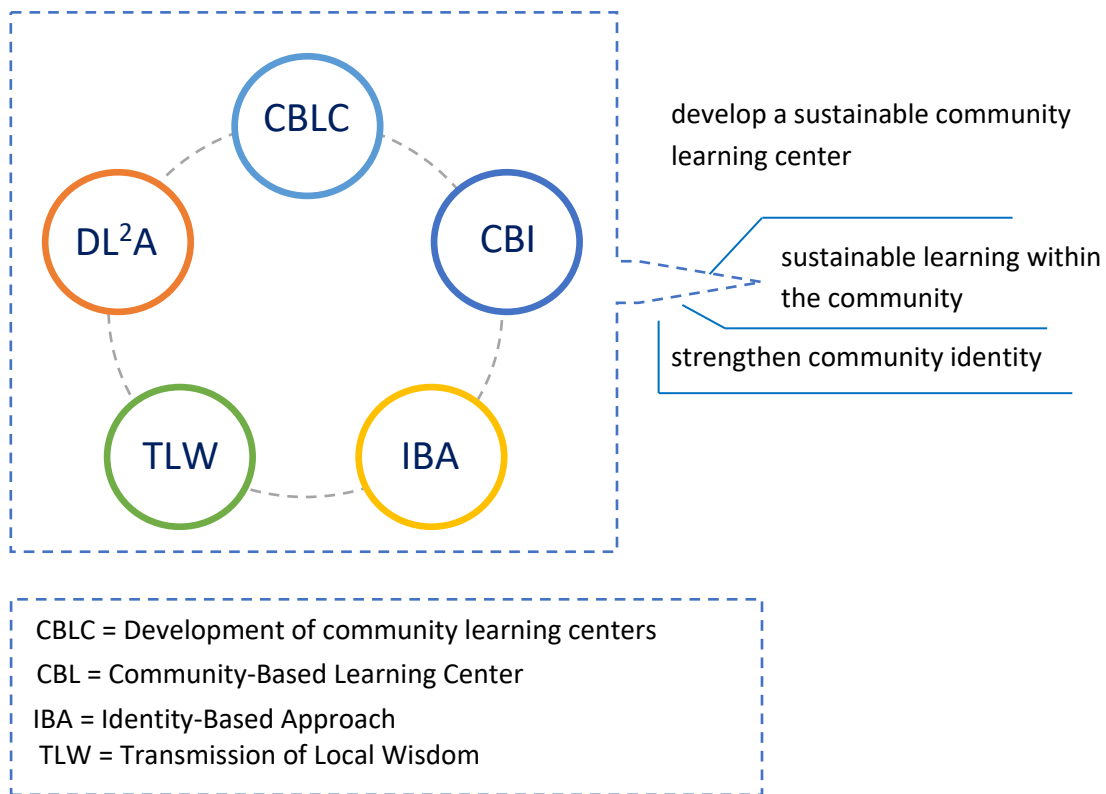
4. ความยั่งยืนของโครงการ ความยั่งยืนของโครงการพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับ การสร้าง ช่องทางรายได้ที่มั่นคงให้กับชุมชน เช่น การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและการผลิตสินค้าจากส้มโอ ซึ่งเป็นสินค้าท้องถิ่น การใช้ผลิตภัณฑ์จากส้มโอและการส่งเสริมการท่องเที่ยวจะช่วยเสริมสร้างเศรษฐกิจของชุมชนและเป็นฐานรากในการพัฒนาในอนาคต

5. การส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ระหว่างรุ่น การสร้างแหล่งเรียนรู้ที่เน้นการศึกษาภูมิปัญญาส้มโอก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างรุ่น ทั้งจากผู้สูงอายุที่มีความรู้ด้านการเกษตรและเยาวชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญา ผลการศึกษาชี้ว่า การส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเยาวชนเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาความยั่งยืนของภูมิปัญญาท้องถิ่น

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนภูมิปัญญาส้มโอนครชัยศรีบนฐานอัตลักษณ์เกาะลัดอีแท่นสามารถนำมาซึ่งการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว และส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ระหว่างรุ่นในชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและเผยแพร่ภูมิปัญญาของชุมชน

สรุปองค์ความรู้จากการศึกษา

องค์ความรู้จากการศึกษา สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งเน้นการบูรณาการความรู้เข้ากับกิจกรรมภาคปฏิบัติ การศึกษานี้ยังเชื่อมโยงกับแนวคิดอัตลักษณ์ของชุมชนซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่สะท้อนเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้สำคัญ ได้แก่ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเตรียมแปลง การควบคุมความสมดุลของระบบนิเวศท้องถิ่น และการดูแลคุณภาพผลผลิต รวมถึงการใช้กิจกรรมต่าง ๆ เสริมการเรียนรู้แบบเป็นธรรมชาติ ผลลัพธ์ที่คาดหวังที่พึงจะได้คือการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่ยั่งยืน ซึ่งจะสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่สามารถยั่งยืนได้ โดยการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างยั่งยืนในชุมชน ชุมชนสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการพัฒนา อีกทั้งยังมุ่งหวังที่จะเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน สามารถนำเสนอได้ตามภาพที่ 3

ภาพที่ 3 องค์ความรู้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนภูมิปัญญาบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน

ภาพที่ 3 แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยเน้นการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับกระบวนการเรียนรู้บนฐานของอัตลักษณ์ชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน องค์ประกอบหลักในภาพนี้สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. CBLC (Development of Community Learning Centers) คือ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยให้ชุมชนมีบทบาทในการออกแบบ จัดการ และใช้แหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง แหล่งเรียนรู้เหล่านี้อาจอยู่ในรูปของศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่น ศูนย์วัฒนธรรม หรือแหล่งภูมิปัญญาที่ชาวบ้านสามารถเข้าถึงและเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างต่อเนื่อง

2. CBL (Community-Based Learning Center) หมายถึง ศูนย์การเรียนรู้ที่มีฐานอยู่ในชุมชน โดยใช้บริบท ทรัพยากร และทุนทางสังคมของชุมชนเป็นแกนกลางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงความรู้จากท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่อย่างเหมาะสม และสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน

3. IBA (Identity-Based Approach) คือ แนวทางที่ใช้อัตลักษณ์ของชุมชน เช่น ภาษา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเป็นฐานในการออกแบบและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชน และสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของตนเองได้อย่างแท้จริง

4. TLW (Transmission of Local Wisdom) หมายถึง การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่นในรูปแบบของการเล่าเรื่อง การฝึกปฏิบัติจริง พิธีกรรม วัฒนธรรม เพื่อการเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาต่อไป

สรุป และข้อเสนอแนะ

บทความนี้มุ่งนำเสนอประสบการณ์การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปลูกส้มโอนครชัยศรีโดยใช้การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐานและเชื่อมโยงกับแนวคิดอัตลักษณ์ของชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้สำคัญคือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการระดมความคิดเห็นจากภาคีในชุมชน เช่น แกนนำชุมชน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนทั่วไป เกาะลัดอีแท่นมีลักษณะภูมิประเทศเป็นเกาะกลางแม่น้ำท่าจีน ดินมีความอุดมสมบูรณ์สูง เหมาะแก่การปลูกส้มโอพันธุ์นครชัยศรี ซึ่งมีลักษณะเด่นคือ รสชาติหวานอมเปรี้ยว เปลือกบาง และมีกลิ่นหอมเฉพาะตัว เป็นผลผลิตทางการเกษตรที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่อย่างชัดเจน ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปลูกส้มโอ เช่น การเตรียมแปลง การควบคุมศัตรูพืชด้วยวิธีธรรมชาติ และการดูแลคุณภาพผลผลิต ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และยังคงมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของคนในชุมชน การออกแบบแหล่งเรียนรู้ชุมชน มุ่งเน้นการบูรณาการองค์ความรู้เข้ากับกิจกรรมภาคปฏิบัติ เช่น แปลงสาธิต เส้นทางเรียนรู้ นิทรรศการภูมิปัญญา และเวิร์กช็อปเชิงปฏิบัติการ เพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่มีชีวิต ถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างยั่งยืนภายในชุมชน

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

ควรมีการจัดทำสื่อหรือคู่มือการเรียนรู้ ที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือสื่อดิจิทัลเพื่อให้ความรู้สามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้นและแพร่หลายสู่กลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น ส่งเสริม ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเยาวชน เพื่อให้การสืบทอดภูมิปัญญาเป็นไปอย่างยั่งยืน และควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถานศึกษาและหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยหรือภาคธุรกิจเพื่อสนับสนุนทั้งองค์ความรู้และทรัพยากรในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรพัฒนาโมเดลการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งองค์ความรู้ทางทฤษฎีและปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนฐานอัตลักษณ์และภูมิปัญญาของชุมชน รวมถึงการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ที่สามารถปรับตัวได้ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

บรรณานุกรม

- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2567). *วิถีชุมชนเครื่องมือ 7 ชิ้น ที่ทำให้งานชุมชนง่าย ได้ผล และสนุก (ฉบับศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร)*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
- นิภาวรรณ เจริญลักษณ์, ชีรศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ, และนรินทร์ สังข์รักษา. (2561). การศึกษาภูมิปัญญาและการอนุรักษ์ พื้นฟูวิถีชีวิตชาวสวนส้มโอลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี. *ลักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร*, 24(1), 181-198.

- นิภาวรรณ เจริญลักษณ์, เริงวิชัย นิลโคตร, และชาติรี ลุนคำ. (2566). การวิจัยและพัฒนาเครือข่ายจิตอาสาในการสร้างเสริมสุขภาพ กลุ่มเปราะบางในชุมชน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 11(3), 848–861.
- นิรมล ขมหวาน. (2557). การศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนตลาดโบราณ บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. *Asian Journal of Arts and Culture*, 14(1), 125–144.
- เบญจศักดิ์ เจริญมหาวิทย์. (2566). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. *วารสารนิสิตวัง*, 25(2), 54–63.
- พรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข, และศิรีบุณ จงวุฒิเวศย์. (2558). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้พิพิธภัณฑ์และ แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 12(12), 106-123.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก. หน้า 4, 16.
- วาสนา อาจสาธิตกรณ. (2563). วัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น (ดุชนินิพนธ์). คณะรัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยรังสิต.
- สำนักงานจังหวัดนครปฐม. (2568). *แผนปฏิบัติการประจำปีของจังหวัดนครปฐม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568*. สำนักงาน.
- อุทัย ปริญาสุทธีรัตน์. (2561). การพัฒนาองค์การ: ประเด็นทบทวนสู่การประยุกต์ใช้เพื่อการจัดการชุมชน. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 38(6) : 24-48
- Blake, J. (2011). Community-Based Learning: A Model for Teaching and Learning in the 21st Century. *Journal of Education*, 45(3), 215-230.
- Cammarota, J., & Fine, M. (2008). *Youth participatory action research: A pedagogy for transforming the world*. Harvard Educational Review.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage Publications.
- Jarvis, P. (2006). *The theory and practice of teaching*. Routledge.
- National Education Act, B.E. 2542 (1999). *Thailand's Education Law*. Ministry of Education, Thailand.
- Smith, L. T. (2013). *Decolonizing methodologies: Research and Indigenous peoples*. Zed Books.

UNESCO. (2017). *Learning Cities: Shaping the Future of Learning in a Globalizing World*.

UNESCO Institute for Lifelong Learning.

จิตสาธารณะ

ของพลเมืองไทยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง

วิณารณ์ แดงจ้อย^{1*}ธัญญภัทร์ ศรีเนธิยวสิน²นฤมล คำอ่อน³

รับบทความ: 1 เมษายน 2568 แก้ไขบทความ: 5 กรกฎาคม 2568 ตอรับบทความ: 15 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง จิตสาธารณะของพลเมืองไทยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง มุ่งที่จะศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันในเรื่องจิตสาธารณะของพลเมือง และแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของพลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากยุคปัจจุบันโลกก้าวเข้าสู่ความทันสมัยอย่างรวดเร็ว นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหลากหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมอีกหลายประการ แต่ละด้านส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ทักษะคน และพฤติกรรมไม่ว่า ในเชิงเศรษฐกิจสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลง กระบวนการทุนนิยมอุตสาหกรรม นำไปสู่การขยายตัวของเมืองและพื้นที่อุตสาหกรรมเกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมือง ก่อให้เกิดกลุ่มคนงาน ในภาคอุตสาหกรรมมีการนำเข้าเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการผลิตสินค้า นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ด้านสังคมและวัฒนธรรมมีการสื่อสารและคมนาคมขนส่งที่ทันสมัยเกิดการถ่ายเทวัฒนธรรมรับอิทธิพลวัฒนธรรมจากทั่วโลก เป็นสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมผสม และด้านการเมืองในสังคมไทยเผชิญกับความท้าทายของสังคมที่มีรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยเรียกร้องให้มีการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมทางการเมืองสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค จากประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทย 90 ปีที่ผ่านมา ยังคงประสบปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการปกครองที่ใช้อำนาจตามอำเภอใจในลักษณะ “รัฐบาลเผด็จการที่มาจากเลือกตั้ง” ไม่คำนึงถึงความชอบธรรมที่ได้รับการมอบหมายจากประชาชนให้เข้ามาบริหารประเทศโดยรวม เกิดการแบ่งแยกเป็นฝักเป็นฝ่าย และมีผลประโยชน์ทับซ้อน ทั้งนี้การสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยภาครัฐกำหนดนโยบายและกฎระเบียบภาคประชาสังคมสร้างกระแสเรื่องจิตสาธารณะ และภาคการศึกษาปลูกฝังค่านิยมผ่านระบบการศึกษาควบคู่กับการใช้สื่อเพื่อรณรงค์และกระตุ้นสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: จิตสาธารณะ พลเมืองไทย ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง

¹⁻² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

* อีเมล: wongsiri2456@gmail.com

³ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Public Psychology of Thai Citizens in the Transitional Period

Winaphorn Tangjui ^{1*}

Tananyaphat Srinathiyawasin ²

Naruemon Dam-orn ³

Abstract

The article titled "The Public Psychology of Thai Citizens in the Transitional Period" In today's era of rapid modernization in the world, the global society, including Thai society, has also been influenced by the wave of globalization, which has led to extensive changes in economy, society, culture and politics. All these have caused a number of other social phenomena, each of which has affected the changes of people's lifestyles, attitudes and behavior, whether in terms of economics and society, Thailand has changed the process of industrial capitalism, leading to the expansion of cities and industrial areas, the movement of labor from rural areas to cities, creating groups of workers. In the industrial sector, modern technology is introduced to help in the production of goods, leading to changes in lifestyles and culture. In terms of society and culture, there is modern communication and transportation, resulting in the transfer of culture, influenced by cultures from around the world, such as dressing, values, consuming products and services according to trends, resulting in a fusion between traditional cultures such as and foreign cultures, which is what is called a mixed culture. And the political side of Thai society faces the challenge of a society with a democratic form of government, calling for decentralization of power, political participation, freedom, human rights, and equality. From the history of Thai politics and government over the past 90 years, there are still various problems that affect the government that uses arbitrary power in the form of a "dictatorial government from elections", without considering the legitimacy that has been assigned by the people to come and govern the country as a whole, causing division into factions and conflicting interests. However, to establish a strong and sustainable public awareness, we need the cooperation of various departments; The government formulates policies and regulations; Civil society establishes the flow of public consciousness; The education department cultivates values through the education system, and at the same time uses the media to carry out publicity to stimulate public awareness and make it appear constantly.

Keywords: Public Psychology, Thai Citizens, Transitional Period

¹⁻² Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Dusit University

* Email: wongsiri2456@gmail.com

³ Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่โลกก้าวเข้าสู่ความทันสมัย (Modernization) อย่างรวดเร็ว สังคมทั่วโลก รวมถึงสังคมไทยก็ได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ตามมาในหลากหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomena) อีกหลายประการ แต่ละด้านส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ทศนคติ และพฤติกรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านในเชิงเศรษฐกิจ สังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเกิดกระบวนการทุนนิยมอุตสาหกรรม (Industrial Capitalism) นำไปสู่การขยายตัวของเมืองและพื้นที่อุตสาหกรรม เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน (Labor Migration) จากชนบทสู่เมือง ก่อให้เกิดกลุ่มคนงาน (Working Class) ในภาคอุตสาหกรรมขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการผลิตสินค้า ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ในด้านสังคมและวัฒนธรรม การสื่อสารและการคมนาคมขนส่งที่ทันสมัยทำให้เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างประเทศ (Cultural Diffusion) สังคมไทยจึงได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ค่านิยม ความนิยมในสินค้าและบริการต่าง ๆ กระแสบริโภคนิยม (Consumerism) วัฒนธรรมป๊อปพิวลาร์ (Popular Culture) และการครอบงำของสื่อมวลชน (Mass Media) ปรากฏการณ์เหล่านี้นำไปสู่การสูญเสียอัตลักษณ์ท้องถิ่น (Local Identity) และปัญหาความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมใหม่ จนบางครั้งเกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมนอก เป็นสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรมผสม (Hybrid Culture) และในด้านการเมือง สังคมไทยเผชิญกับความท้าทายของสังคมที่มีรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยมีการเรียกร้องให้มีการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน รวมถึงการคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน และความเสมอภาค จากประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของประเทศไทยประมาณ 90 ปีที่ผ่านมา ยังคงประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย การปกครองประเทศใช้อำนาจตามอำเภอใจในลักษณะ “รัฐบาลเผด็จการที่มาจากการเลือกตั้ง” ไม่คำนึงถึงความชอบธรรมที่ได้รับการมอบหมายจากประชาชนให้เข้ามาบริหารประเทศโดยรวม แบ่งแยกประชาชนเป็นฝักเป็นฝ่าย (เดลินิวส์, 2567) นอกจากนี้ การทุจริต การฉ้อราษฎร์บังหลวงโดยใช้วิธีการทุจริตเชิงนโยบาย (policy corruption) และการมีผลประโยชน์ทับซ้อน (conflict of interest)

เมื่อพิจารณาการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ที่กล่าวมาจะพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกลับยังพบปัญหาในสังคมไทย อันสืบเนื่องด้วยการเร่งพัฒนาประเทศให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ผลจากการพัฒนาที่รวดเร็วส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่ยังไม่สามารถปรับตัวได้ สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาที่ผ่านมาซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดและเป็นรากฐานในการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ย่อมส่งผลเสียนำไปสู่คุณภาพชีวิตของคนที่ยากลำบาก โดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้รายงาน สถานการณ์ด้านสังคมไทยไตรมาสแรก ปี 2566 พร้อมทั้งนำเสนอบทความเรื่องคุณธรรมในสังคมไทย พบว่า จากข้อมูลของศูนย์คุณธรรมทำการสำรวจ "สถานการณ์คุณธรรม" ในปี 2565 ที่เป็นการสำรวจครบทั้ง 3 ช่วงวัย เป็นครั้งแรกของประเทศ พบว่า คนไทยส่วนใหญ่ มีคุณธรรมในระดับพอใช้ ทั้งนี้พบว่าร้อยละ

43.59 ของกลุ่มตัวอย่างมีคุณธรรมระดับพอใช้ ร้อยละ 36.9 มีคุณธรรมน้อยและควรปรับปรุง ซึ่งภาพที่สะท้อนให้เห็นชัดเจนก็คือ การเกิดขึ้นของปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทย ตั้งแต่ปัญหาเล็กไปถึงปัญหาใหญ่ เช่น การไม่มีระเบียบวินัยขาดความรับผิดชอบและจริยธรรมในสังคม การทุจริตคอร์รัปชัน การก่ออาชญากรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567) ทั้งนี้อาจเกิดขึ้นจากการขาดการปลูกจิตสำนึกและการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องแก้ไขและเริ่มปลูกจิตสำนึกของคนในสังคม เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมทุกสังคม เพราะเป็นตัวสะท้อนถึงจิตสำนึกการเป็นส่วนหนึ่งของการรับผิดชอบต่อสังคมหรือมีส่วนค้ำจุนถึงผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคม โดยการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น สิ่งที่สำคัญคือต้องรู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเอง มีน้ำใจ แบ่งปัน ต้องรู้จักการเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ เคารพในสิทธิไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน รวมถึงการอยากเข้าไปมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคมที่อาศัยเพื่อช่วยให้สังคมสงบสุข (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2556) จิตสาธารณะมีความสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยในยุคศาสตร์ชาติได้ระบุในด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ เป้าหมายการพัฒนา ที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่งและมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้ง กาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ

จากที่กล่าวมา จิตสาธารณะเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญอย่างมากในปัจจุบันรวมทั้งเป็นคุณลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม โดยในยุคปัจจุบันการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนในหมู่พลเมืองนับเป็นความท้าทายสำคัญ ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐในการกำหนดนโยบายและกฎระเบียบเพื่อส่งเสริมภาคประชาสังคมในการสร้างกระแสเรื่องจิตสาธารณะ และที่สำคัญคือการปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวผ่านระบบการศึกษา ควบคู่ไปกับการใช้สื่อเพื่อรณรงค์และกระตุ้นจิตสำนึกสาธารณะให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จิตสาธารณะคือรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน เพราะเมื่อประชาชนมีจิตสาธารณะสูง ย่อมก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การแบ่งปันทรัพยากรอย่างเป็นธรรม และการมีส่วนร่วมสร้างสรรค์สังคมร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่สังคมที่มีความสงบสุขและมั่นคง ทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่อง จิตสาธารณะของพลเมืองไทยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง และได้นำเสนอประเด็นสำคัญ ได้แก่ จิตสาธารณะเพื่อส่วนรวม: แนวคิดในการขับเคลื่อนสังคมอย่างมั่นคงและยั่งยืน พลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง สถานการณ์ในปัจจุบัน: จิตสาธารณะของพลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง และแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของพลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง โดยเนื้อหาจะเป็นองค์ความรู้สำหรับการศึกษาและนำไปสู่การปฏิบัติสำหรับผู้สนใจต่อไป

จิตสาธารณะเพื่อส่วนรวม: แนวคิดในการขับเคลื่อนสังคมอย่างมั่นคงและยั่งยืน

จิตสาธารณะ หรือความตระหนักรู้ถึงการดูแลประโยชน์ส่วนรวม ถือเป็นส่วนประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยเฉพาะสำหรับสังคมไทยที่กำลังเผชิญกับปัญหาการพัฒนาในหลายด้าน การเสริมสร้างจิตสาธารณะให้แก่คนในชาตินับเป็นรากฐานสำคัญที่จะต้องให้ความสำคัญ จิตสาธารณะเป็นความสำนึกใส่ใจและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในกิจการของส่วนรวม ความเคารพและห่วงใยในสมบัติที่ทุกคนในสังคมต้องใช้ร่วมกัน ซึ่งมีใช่เฉพาะครอบครัว ญาติมิตร คนรอบข้างหรือชุมชนที่ตนเป็นสมาชิกอยู่เท่านั้น หากแต่รวมไปถึงบุคคลอื่นหรือหน่วยงาน หรือองค์กรอื่นที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ในปัจจุบัน (พระไพศาล วิสาโล, 2554) จิตสาธารณะมีความสำคัญและเป็นรากฐานในการพัฒนามนุษย์ในด้านต่าง ๆ อย่างมาก จิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมเป็นพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันและกัน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า บทความนี้แบ่งจิตสาธารณะออกเป็น 3 ด้าน อันได้แก่

จิตสาธารณะต่อตนเอง เป็นการดูแลตนเองให้เป็นคนดี มีสุขภาพแข็งแรง มีความรู้ความสามารถ ประกอบอาชีพสุจริต วางตัวอยู่ในกรอบระเบียบของสังคม เพื่อไม่ก่อให้เกิดปัญหาหรือเป็นภาระแก่ผู้อื่น ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการมีจิตสาธารณะต่อสังคมต่อไป โดยการมีจิตสาธารณะในตัวเองจะประกอบด้วย (1) การดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตของตนเองให้แข็งแรงสมบูรณ์ เช่น การออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การพักผ่อนให้เพียงพอ เพื่อไม่ให้ตนเองเจ็บป่วยจนเป็นภาระแก่ผู้อื่น (2) การพยายามเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงและมีคุณภาพ เพื่อให้สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาของสังคม ไม่ต้องเป็นภาระแก่สังคม (3) การประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่ก่อภาระแก่สังคม และ (4) การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและประหยัด เช่น การปิดน้ำ ปิดไฟ ทุกครั้งหลังใช้งาน ลดการใช้พลาสติกแบบครั้งเดียวทิ้ง เป็นการช่วยรักษาสีสิ่งแวดล้อมและประหยัดพลังงาน เป็นต้น

จิตสาธารณะต่อสังคม เป็นประเด็นที่มีสำคัญมากและเป็นองค์ประกอบสำคัญของจิตสาธารณะ หมายถึงการที่พลเมืองมีจิตสำนึกและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่มีต่อสังคมส่วนรวม รวมถึงการกระทำที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบนั้นด้วย ในฐานะสมาชิกของสังคม ทุกคนมีหน้าที่และความรับผิดชอบบางประการที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อให้สังคมสามารถดำรงอยู่และพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน โดยองค์ประกอบที่สำคัญคือ (1) การปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของสังคม เช่น การไม่ทำผิดกฎจราจร การเสียภาษีอากร (2) การดูแลรักษาสีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การลดการใช้พลาสติก การประหยัดพลังงาน เป็นต้น (3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น การบริจาคเงิน สิ่งของ หรือบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม (4) การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นเมื่อมีโอกาส เช่น การช่วยแจ้งเหตุเมื่อเห็นคนประสบอุบัติเหตุ การบริจาคทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษายากจน การแบ่งปันอาหารให้คนขอทาน เป็นต้น และ (5) การเคารพและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชาติ ดังนั้น พลเมืองทุกคนมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดย

การปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าว ย่อมจะส่งผลให้สังคมมีความสุข เป็นระเบียบเรียบร้อย และสามารถแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกประการหนึ่ง ความรับผิดชอบต่อสังคมยังสะท้อนให้เห็นถึงการมี จิตสำนึกสาธารณะ คือ การคำนึงถึงส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมประชาธิปไตย ดังนั้น การส่งเสริมให้พลเมืองมีจิตสาธารณะด้าน ความรับผิดชอบต่อสังคม จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะต้องปลูกฝังควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ สามารถก้าวผ่านยุคการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคง

จิตสาธารณะต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน กล่าวคือ (1) ช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ มลพิษ การตัดไม้ทำลายป่า เมื่อทุกคนตระหนักถึงผลกระทบ จะระมัดระวังและพยายามลดการกระทำที่เป็นมลพิษ (2) ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน เช่น ประหยัดพลังงาน น้ำ ลดการใช้สิ่งของฟุ่มเฟือย รักษาป่าไม้ เนื่องจากเข้าใจคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ (3) สร้างความร่วมมือในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เมื่อทุกคนมีจิตสำนึก จะมีส่วนช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟู เช่น งาน อาสาปลูกป่า แยกขยะ ลดการใช้พลาสติก ไม่เผาขยะ เป็นต้น และ (4) วางรากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน โดย คำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ เพื่อคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีสำหรับ คนรุ่นต่อไป อธิบายได้ว่า จิตสาธารณะต่อสิ่งแวดล้อมเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากจะ ช่วยแก้ไขปัญหามลพิษที่กำลังเผชิญอยู่และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าแล้ว ยังก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่าง คนในสังคม สร้างคุณภาพชีวิตที่ดี และวางรากฐานให้ลูกหลานได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ การเสริมสร้าง จิตสาธารณะจึงไม่เพียงเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีความเอื้ออาทร รับผิดชอบต่อส่วนรวม และคำนึงถึงผลกระทบของการกระทำที่มีต่อโลกนี้

ดังนั้น การปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นกับทุกคนตั้งแต่เยาว์วัย จึงเป็นสิ่งสำคัญในการรักษา สมดุลของระบบนิเวศและการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเด็กและเยาวชนนั้นเป็นพลังสำคัญในอนาคต การปลูกฝัง ความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมตั้งแต่วัยเรียนจะทำให้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีจิตสำนึก รับผิดชอบต่อธรรมชาติโดยไม่ต้องบังคับหรือสร้างกฎเกณฑ์มากมาย การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงในวัยเด็ก มีผลต่อการหล่อหลอมพฤติกรรมที่ยั่งยืน เช่น การพาเด็กไปทำกิจกรรมปลูกป่า เก็บขยะชายหาด หรือเรียนรู้ วิถีชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะสร้างความประทับใจและความผูกพันกับธรรมชาติที่ยาก จะลืมเลือน เด็กมีพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคม เมื่อเด็กได้เรียนรู้แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะนำความรู้ นั้นไปเผยแพร่และมีอิทธิพลต่อครอบครัว เพื่อน และชุมชน เกิดเป็นการเปลี่ยนแปลงในวงกว้าง

พลเมืองไทยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง

พลเมืองถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของประเทศชาติ เนื่องจากพลเมืองคือกำลังสำคัญใน การขับเคลื่อนประเทศให้เจริญก้าวหน้า หน้าที่หลักของพลเมืองคือการปฏิบัติตามกฎหมาย เคารพสิทธิ และหน้าที่ของตนเอง มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของประเทศ นิยามคำว่า "พลเมือง" ได้ว่าเป็นบุคคลที่มีสิทธิ

ครบถ้วนทั้งทางการเมือง กฎหมาย และสังคม สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมของรัฐ และพึงพาสวัสดิการรัฐได้เต็มที่ (Marshall, T. H., 1950) "พลเมือง" จึงปรากฏมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ และมักเกี่ยวโยงกับอำนาจอธิปไตย (Sovereignty) ของรัฐ (State) (กัปพล ศรีโท, 2567) ซึ่งลักษณะรัฐสมัยใหม่ (Modern State) ตามแนวคิดทางรัฐศาสตร์นั้นจะต้องมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือ (1) ประชาชน (2) ดินแดนที่แน่นอน (3) รัฐบาล และ (4) อำนาจอธิปไตย เป็นสิ่งสำคัญในองค์ประกอบทั้งหมด จวบจนกระทั่งในยุคหลังสงครามเย็น (Post-Cold War) ที่หมายถึง ทำให้เกิดพลังพลเมืองในสังคมยุคใหม่ที่มีมิติความอิสระและเสรีภาพมากขึ้น บุคคลแต่ละคนสามารถแสดงพลังอธิปไตยในตนเองให้ประจักษ์แก่การดำรงชีวิตของตนเอง หรือเรียกว่า ความเป็นประชาธิปไตย นั้นหมายถึง ประชาชนมีความพร้อมจะปกป้องและเรียกร้องความเสมอภาคและยุติธรรมต่อการดำรงอยู่จนเกิดเป็นพลังแห่งพลเมือง จนนำไปสู่ความเป็นชาตินิยม (Nationalism) สร้างเงื่อนไขเรียกร้องความเป็นตัวตน ในยุคนี้ยังเป็นสังคมที่มีลักษณะเปิดกว้าง มีการสร้างความสัมพันธ์แบบร่วมมือระหว่างกัน เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารความรู้ (Information Societies) แบบโลกไร้พรมแดนเสมือนเป็นโลกเดียวกัน เรียกว่า "ยุคโลกาภิวัตน์" ก่อให้เกิดความแตกต่างและสร้างความขัดแย้งระหว่างกัน กระทั่งต่อสิทธิและความเสมอภาคความเท่าเทียมแห่งพลเมือง จึงเกิดแนวคิดการสร้างพลเมืองเพื่อการอยู่ร่วมกัน คำว่า "พลเมือง" (Citizen) หมายถึง สถานะบุคคลในสังคมใดที่แสดงถึงความเป็นผู้มีสิทธิและเสรีภาพอย่างอิสระในการอยู่ร่วมกันในสังคม (ทิพย์พพร ดันติสุนทร, 2554) ดังนั้น พลเมืองจึงมีส่วนสำคัญเป็นผู้กระทำที่สร้างจิตสาธารณะ เห็นประโยชน์ส่วนร่วมที่มีความรับผิดชอบในสังคม และเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตน

ในโลกยุคใหม่ที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้น พฤติกรรมของพลเมืองในสังคมมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยหลายประการที่จะส่งผลให้พฤติกรรมของพลเมืองที่เปลี่ยนไปด้านต่าง ๆ เช่น (1) การใช้พื้นที่ Co-working Space มากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์คือ ช่วยลดการใช้พลังงานและทรัพยากรของอาคารสำนักงานเป็นการส่งเสริมการทำงานร่วมกันและแบ่งปันทรัพยากร การใช้พื้นที่ co-working space เมื่อหลายคนแชร์พื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกร่วมกัน นอกจากนี้ ยังเป็นการลดการเดินทางและการปล่อยคาร์บอนด้วย (2) การจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างมีประสิทธิภาพ สังคมในยุคปัจจุบันมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีอย่างมาก ดังนั้น สิ่งที่จะเกิดตามมาคือ ขยะหลังจากการพัฒนาโดยการนำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เก่ากลับมาใช้ใหม่หรือรีไซเคิลจะเป็นที่นิยม เนื่องจากช่วยลดขยะและประหยัดทรัพยากร นอกจากนี้ รัฐบาลควรมีนโยบายการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ เช่น การรับซื้อคืนหรือการให้ส่วนลดสำหรับการนำอุปกรณ์เก่ามาแลกซื้อใหม่ รวมทั้งการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ จะมีการณรงค์และให้ความสำคัญกับการรีไซเคิลและกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างถูกวิธีมากขึ้น เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (3) การสั่งซื้อสินค้าออนไลน์เพิ่มขึ้น เนื่องด้วยการพัฒนาทางเทคโนโลยีผนวกกับสภาวะโควิด 19 ที่ผ่านมามีการสั่งซื้อสินค้าออนไลน์สูงขึ้นอย่างมาก โดยคาดว่าจะเติบโตอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากความสะดวกสบายและการประหยัดเวลาในการเดินทาง ผู้ประกอบการควรมุ่งเน้นการลดบรรจุภัณฑ์และการจัดส่งที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงความโปร่งใสในห่วงโซ่อุปทาน และ (4) การรณรงค์เพื่อสิ่งแวดล้อม จะมีการรณรงค์เพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากร

อย่างรู้คุณค่ามากขึ้น เช่น การลดการใช้พลาสติก การประหยัดพลังงาน เป็นต้น รวมถึงการส่งเสริมให้ใช้ผลิตภัณฑ์หมุนเวียน เช่น บริการแบ่งปันการใช้งานแทนการซื้อเป็นเจ้าของ จะเป็นกระแสที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังมีแนวโน้มการใช้พลังงานสะอาด การปลูกพืชผักรับประทานเอง และการใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการส่งเสริมความยั่งยืนและรักษาโลก

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวโน้มพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะในอนาคตของพลเมืองจะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากพลเมืองคนรุ่นใหม่มีความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยียุคใหม่อาจเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญที่จะส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะมากขึ้น ในบรรดากลุ่มผู้ใช้เทคโนโลยีหลัก แม้การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะลดลง แต่สื่อสังคมออนไลน์ก็สามารถสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้คนมีจิตสาธารณะเพิ่มขึ้น ทำให้เห็นได้ว่าพลเมืองยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงจะมีพฤติกรรมต้องอาศัยการสร้างแรงจูงใจและความสะดวกสบายควบคู่ไปด้วย

สถานการณ์ในปัจจุบัน: จิตสาธารณะของพลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง

แนวโน้มจิตสาธารณะของคนไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมามีทั้งขึ้นและลง ขึ้นอยู่กับประเด็นและเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ในช่วงเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในปี 2554 จิตสาธารณะของคนไทยสูงมาก มีการบริจาคและช่วยเหลือผู้ประสบภัยอย่างท่วมท้น แต่อาจลดลงในบางช่วงที่ไม่มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น แต่ยังมีการพบว่ามีกลุ่มคนบางกลุ่ม เช่น วัยรุ่น มักมีจิตสาธารณะสูงกว่ากลุ่มอื่น มีความตื่นตัวกับประเด็นสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ขณะที่คนกลุ่มอื่นอาจให้ความสำคัญกับจิตสาธารณะน้อยกว่าโดยรวมแล้ว จิตสาธารณะของคนไทยถือว่ายังอยู่ในระดับปานกลาง นั่นคือ (1) การเคารพสิทธิและหน้าที่ จิตสาธารณะไม่ได้หมายถึงเพียงแค่การให้ แต่รวมถึงการเคารพสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นด้วย เช่น การเคารพกฎหมาย ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดี เสียภาษีอากรให้แก่รัฐ เป็นต้น การประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีจิตสาธารณะจะช่วยสร้างวินัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม (2) การเรียนรู้ตลอดชีวิต ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเรียนรู้ตลอดชีวิตถือเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้พลเมืองสามารถปรับตัวและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ การศึกษาหาความรู้ยังช่วยให้เรามีความเข้าใจในปัญหาสังคม และสามารถมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (3) มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร แสดงความคิดเห็น และสร้างการรณรงค์ต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย มีการรวมกลุ่มและการรณรงค์สามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการรวมกลุ่มและสร้างการรณรงค์ในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เช่น การรณรงค์ทางการเมือง การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิ (4) การขาดวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดี มีการใช้วาจาหยาบคาย การด่าทอและโจมตีกันอย่างรุนแรงบนโลกออนไลน์ โดยมีความขัดแย้งและการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายทางการเมืองที่รุนแรง ขาดการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง (5) ข้อมูลบิดเบือน ข่าวปลอม และการหลอกลวงประชาชนยังคงมีอยู่ในสังคมออนไลน์ สร้าง

ความสับสนให้แก่สาธารณะ และ (6) การมีส่วนร่วมทางการเมืองบางครั้งอาจเป็นเพียงการแสดงออกชั่วคราวขาดความต่อเนื่องและการผลักดันอย่างจริงจัง

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลจากความเจริญเติบโตที่เป็นไปอย่างรวดเร็วของนวัตกรรมและเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 จะส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกส่งผลให้สภาพภูมิอากาศแปรปรวนเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติบ่อยครั้งและทวีความรุนแรง อาทิ แผ่นดินไหว ดินถล่ม ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย วาตภัย ภัยแล้ง ไฟป่า ซึ่งทำให้ระบบนิเวศในของโลกอ่อนแอลงอย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ ย้อนกลับมาสู่วิกฤตในอาชีพและธุรกิจซึ่งเป็นวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563) ทั้งนี้พลเมืองต้องที่ตื่นรู้ ตระหนักในสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะสร้างสรรค์สังคมส่วนรวม การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสมบัติของประเทศ และการแบ่งปันและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้สมบัติของส่วนรวม โดยไม่ยึดสมบัติของส่วนรวมมาเป็นของตนเองหรือของกลุ่ม ซึ่งจิตสาธารณะของพลเมืองไทยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นโดยเฉพาะในเรื่องการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ที่หลากหลาย แต่ยังคงต้องมีการพัฒนาทักษะ วัฒนธรรมทางการเมือง และวิจารณ์ญาณในการรับรู้ข่าวสารอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การมีส่วนร่วมนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมไทย ดังนั้น เมื่อสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลง มิติของสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม แบบเดิมอาจต้องถูกทับซ้อนด้วยแนวคิด รูปแบบวิธีการ ความเชื่อและเทคโนโลยีที่ผุดเกิดขึ้นใหม่ ๆ ตามยุคสมัย ทุกคนข้ามผ่านวันเวลาที่ผันเปลี่ยนและยืนหยัดอยู่ให้ได้ในสังคมสมัยใหม่ พัฒนาตนเองให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ของวันนี้และอนาคตข้างหน้า ให้สมบูรณ์อย่างเต็มกำลัง สังคมที่โลกเต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลง การปรับตัวและการบริหารจัดการเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น (ณัฐวัฒน์ ล่องทอง, 2565) ซึ่งภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากกระแสทุนนิยม และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้ประเทศไทยต้องเร่งพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ด้านหนึ่งส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตของคนไทยให้เปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น มีค่านิยมทางวัตถุสูงขึ้น เกิดการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองมากกว่าส่วนรวม และขาดคุณธรรมจริยธรรมเป็นต้น การส่งเสริมหรือพัฒนาความมีจิตสาธารณะจะช่วยให้บุคคลคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน รวมถึงการใช้และการรักษาสິงของที่เป็นของส่วนรวมในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนและสังคมอีกด้วย (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2555)

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลจากความเจริญเติบโตที่เป็นไปอย่างรวดเร็วของโลกในศตวรรษที่ 21 ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งทำให้ระบบนิเวศโลกอ่อนแอลงอย่างชัดเจน และเกิดผลกระทบเป็นลูกโซ่ย้อนกลับมาสู่วิกฤตในอาชีพและวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างจิตสำนึกพลเมืองเพื่อมุ่งทำประโยชน์เกื้อกูลต่อสาธารณะชนคนหมู่มาก สร้างสังคมอุดมการณ์หรือสภาพอันเป็นที่พึงปรารถนาาร่วมกันของมนุษยชาติโดยรวม และการเอื้ออาทรในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นที่ตระหนักรู้ถึงการมีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้สังคมโลกในอนาคตเป็นสังคมที่น่าอยู่มากยิ่งขึ้น

แนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของพลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง

ผู้เขียนได้ทำการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบจิตสาธารณะของพลเมืองในประเทศอื่น ๆ ว่ามีแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของพลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงของแต่ละประเทศเป็นอย่างไร โดยได้สรุปเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพลเมืองไทย ดังนี้

ประเทศญี่ปุ่น พลเมืองญี่ปุ่นมีจิตสาธารณะและความรับผิดชอบต่อสังคมสูงมาก ตัวอย่างเช่น ระบบการคัดแยกและรีไซเคิลขยะที่เข้มงวด พลเมืองญี่ปุ่นต้องแยกประเภทขยะอย่างละเอียด เช่น แยกพลาสติก กระดาษ แก้ว โลหะ เศษอาหาร ออกจากกัน โดยมีกฎระเบียบและบทลงโทษ หากไม่ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ทำให้อัตราการนำขยะกลับมารีไซเคิลของญี่ปุ่นสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น การทำความสะอาดถนนในชุมชน การร่วมกันรักษาสภาพแวดล้อมสาธารณะ บรรยายการทำงานเป็นทีม มีจิตอาสาช่วยเหลืองานสาธารณะสูง บริษัทต่าง ๆ ส่งเสริมให้พนักงานร่วมกิจกรรมจิตอาสาเพื่อสังคมและความเป็นระเบียบวินัย เคารพกฏกติกาสังคมญี่ปุ่นมีความเป็นระเบียบวินัยสูง เคารพกฎระเบียบของส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว หลีกเลี่ยงการกระทำที่รบกวนผู้อื่น สะท้อนผ่านพฤติกรรม การไม่ผลักดันขึ้นรถไฟ รักษาความสงบ ไม่ส่งเสียงดัง สรุปคือ วัฒนธรรมความเป็นระเบียบ มีจิตสาธารณะ และความรับผิดชอบต่อสังคมของพลเมืองญี่ปุ่นนั้นถูกปลูกฝังและหล่อหลอมมาอย่างยาวนาน จึงเห็นได้ชัดในพฤติกรรมและวิถีชีวิตประจำวันของคนญี่ปุ่น

ประเทศสิงคโปร์ เป็นประเทศที่มีกฎหมายและบทลงโทษที่เคร่งครัดต่อการกระทำที่ขาดจิตสาธารณะ เช่น การทิ้งขยะลงบนพื้น ทำให้พลเมืองมีจิตสำนึกสาธารณะสูง เช่น พ.ร.บ. ความสะอาดสาธารณะ (Public Utilities Act) มีบทลงโทษปรับสูงสุดถึง 10,000 ดอลลาร์สิงคโปร์ หรือจำคุก 1 ปี สำหรับการทิ้งขยะลงพื้น การบ้วนน้ำลายหรือเสมหะลงพื้น เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีมาตรการอบรมจิตสาธารณะตั้งแต่ในโรงเรียน รวมถึงระบบตรวจจับและถ่ายภาพกล้องวงจรปิดในพื้นที่สาธารณะ เพื่อจับผู้กระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการบังคับใช้กฎหมายและระบบลงโทษที่เคร่งครัด ประกอบกับมาตรการอื่น ๆ ทำให้พลเมืองสิงคโปร์มีความระมัดระวังไม่กระทำการขาดจิตสาธารณะเป็นอย่างมาก

ประเทศเกาหลีใต้ โดยเฉพาะพลเมืองในช่วงวัยรุ่น มีการแพร่หลายของกระแสเคลื่อนไหวเพื่อสังคม และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ แสดงออกถึงจิตสาธารณะที่ค่อนข้างสูง จิตสาธารณะในกลุ่มวัยรุ่นเกาหลีใต้ค่อนข้างสูงและมีกระแสเคลื่อนไหวเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่แพร่หลาย อาทิ การรณรงค์เรื่องสิทธิสตรีและความเท่าเทียมทางเพศ มีการรณรงค์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์และการชุมนุมประท้วงเรียกร้องความเท่าเทียมทางเพศอย่างกว้างขวาง ต่อต้านการคุกคามทางเพศ การเลือกปฏิบัติในสังคมและการทำงาน การเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม วัยรุ่นเกาหลีนำจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อลดการใช้พลาสติกและขยะ มีกระแสรักษาสิ่งแวดล้อม การคัดแยกขยะ ประหยัดพลังงาน การต่อต้านการกดขี่ข่มเหงในโรงเรียน (School Violence) นักเรียนและนิสิตนักศึกษา ร่วมเคลื่อนไหวต่อต้านปัญหาการกลั่นแกล้งรังแกในสถานศึกษา เรียกร้องให้มีมาตรการป้องกันและลงโทษผู้กระทำความรุนแรงในโรงเรียน กระแสเลือกไม่บริโภคนิยมและวิถีชีวิตเรียบง่าย เกิดกระแสวัยรุ่น

เกาหลีเลือกบริโภคน้อยลง จัดความฟุ่มเฟือยนิยมวิถีชีวิตเรียบง่าย ไม่บริโภคสินค้าเกินความจำเป็น เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม กระแสเหล่านี้เกิดจากการผนึกกำลังของวัยรุ่นหนุ่มสาวเกาหลีตื่นตัวกับประเด็นสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น แสดงถึงจิตสาธารณะและความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวมที่สูง

ประเทศสหรัฐอเมริกา มีทั้งด้านบวกและด้านลบ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์ต่าง ๆ ด้านบวกพลเมืองอเมริกันมักมีความภาคภูมิใจในประเทศชาติของตน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการกุศลและการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การบริจาคเงินในองค์กรการกุศล การทำงานอาสาสมัคร และการร่วมรณรงค์เพื่อสนับสนุนประเด็นสาธารณะที่ตนเห็นความสำคัญ ซึ่งในบางครั้งก็มีพฤติกรรมที่ขาดจิตสาธารณะ เช่น การทิ้งขยะลงพื้นสาธารณะอย่างปราศจากวินัย การขับรถยนต์อย่างประมาท หรือการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจิตสาธารณะในสังคมอเมริกันยังมีความหลากหลาย โดยภาพรวมแล้วสังคมอเมริกันให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลค่อนข้างสูง ดังนั้นจิตสาธารณะจึงขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของแต่ละบุคคลเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มคนและภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศด้วย การส่งเสริมจิตสาธารณะผ่านการศึกษาและกิจกรรมต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอยู่เสมอ

จากการวิเคราะห์ของประเทศที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของพลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง ควรมีแนวทางและสาระสำคัญเพื่อให้มีความเข้าใจที่ชัดเจน ดังนี้

1. การให้ความสำคัญและปลูกฝังจิตสาธารณะตั้งแต่วัยเด็ก ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกสาธารณะในหลักสูตรต่าง ๆ รวมถึงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการทำงานเพื่อส่วนรวม
2. การใช้สื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกสาธารณะให้กับเยาวชน โดยนำเสนอเนื้อหาที่กระตุ้นให้คนหันมาสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น ทั้งในรูปแบบของสื่อบันเทิงและสื่อการศึกษา
3. การสร้างแรงจูงใจและสิ่งจูงใจให้พลเมืองมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ อาทิ การให้รางวัลแก่ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อสังคม การลดหย่อนภาษีแก่ผู้บริจาค เป็นต้น
4. การมีออกกฎหมายและนโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อการปลูกจิตสำนึกสาธารณะ เช่น การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังในการรักษาสิ่งแวดล้อม การกำหนดวันหยุดราชการเพื่อทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น
5. การสร้างพื้นที่สาธารณะและกิจกรรมสำหรับชุมชน ที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมและการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งจะช่วยเหลือหล่อหลอมจิตสำนึกสาธารณะ
6. มีการยกย่องและเชิดชูบุคคลตัวอย่างที่มีจิตสาธารณะดีเด่น เพื่อเป็นแบบอย่างและสร้างความภาคภูมิใจให้บุคคลและให้กับคนรุ่นหลัง

ดังนั้น แนวทางเหล่านี้ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกสาธารณะให้แก่พลเมืองในทุกช่วงวัย ซึ่งจิตสาธารณะนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความตระหนักว่าเราเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งในสังคมชาวพุทธ การเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือส่วนรวม การคิดถึงประโยชน์สุขของบุคคลอื่น การลดละ เสมือนเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่น่าอยู่และพัฒนาไปข้างหน้าอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้จากการศึกษา

การสร้างพลังพลเมืองในสังคมยุคใหม่ที่แสดงพลังอธิปไตยในตนเองให้ประจักษ์แก่การดำรงชีวิตของตนเองมากขึ้น ทำให้เกิดเป็นสังคมที่มีลักษณะเปิดกว้าง มีการสร้างความสัมพันธ์แบบร่วมมือระหว่างกัน เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารความรู้ (Information Societies) แบบโลกไร้พรมแดนเสมือนเป็นโลกเดียวกัน เกิดเป็น "ยุคโลกาภิวัตน์" ที่ต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนไทย เพื่รองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะต้องเผชิญในอนาคต ซึ่งการสร้างจิตที่มีการเสียสละ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แสดงถึงการเป็นรูปธรรมของความเป็นเพื่อนมนุษย์ที่มีความเมตตากรุณา และมีส่วนสำคัญทำให้เกิดสิ่งดีงามในสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกของจิตสำนึก ได้แก่ 1) ทศนคติ 2) บรรทัดฐานของสังคม 3) ลักษณะนิสัย 4) การอบรมเลี้ยงดู และ 5) สภาพแวดล้อม โดยหล่อหลอมด้วยความเชื่อและการปลูกฝังจนถูกบ่มเพาะในจิตใจที่ถูกผลักดันออกมา เรียกว่า "จิตวิญญาณนักอาสา"

สรุปและข้อเสนอแนะ

บทความนี้ได้นำเสนอการศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะเป็นสิ่งสำคัญในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ เนื่องจากรูปแบบและแนวทางการดำรงชีวิตในสังคมได้ปรับเปลี่ยนไปอย่างมาก โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการชีวิตประจำวัน ซึ่งส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในสังคม โดยเฉพาะพลเมืองยุคใหม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก ในสถานการณ์ที่โลกกำลังเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ อยู่เสมอ จิตสำนึกสาธารณะจะช่วยให้พลเมืองไทยมีความตระหนักรู้ถึงบทบาทและความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืน การปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะควรเริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน โดยสอดแทรกแนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม การเคารพกฎระเบียบ และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อ ซึ่งจะช่วยใหเยาวชนรุ่นใหม่เติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองที่มีจิตสาธารณะ รวมทั้งภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ ควรมีบทบาทในการสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับประชาชนผ่านการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึก และการยกย่องเชิดชูบุคคลผู้มีจิตสาธารณะเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อกระตุ้นให้คนในสังคมหันมาให้ความสำคัญกับส่วนรวมมากขึ้น การมีจิตสาธารณะจะเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความยั่งยืน โดยเฉพาะในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ที่ทุกคนต้องร่วมแรงร่วมใจกันปรับตัวเพื่อเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ อย่างมีสติ

บรรณานุกรม

- กำพล ศรีโท. (2567). วิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาการเมืองของอริสโตเติล. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 13(3), 343-353.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2556). แนวทางการสร้างจิตสาธารณะในสังคมไทย. *รัฐสภาสาร*, 61,(1), 77-87.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2555). *สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ*. วีพริ้นส์.
- ณัฐวัฒน์ ล่องทอง. (2565). การปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในยุคศตวรรษที่ 21. *คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- เดลินิวส์. (2567). 90 ปี ประชาธิปไตยไทยในวงจรอุบาทว์.
<https://www.dailynews.co.th/articles/1175435/>
- ทิพย์พพร ตันติสุนทร. (2554). *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง*. สถาบันนโยบายการศึกษา.
- พระไพศาล วิสาโล. (2554). *ประชาสังคม และวัฒนธรรมชุมชน*. มูลนิธิเด็ก.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580* (ฉบับย่อ). (2567). <https://www.nesdc.go.th/>.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2563). *โลกเปลี่ยน คนปรับ: เตรียมคนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในโลกหลังโควิด-19*. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and Social Class*. Cambridge at The University Press.